

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav světových dějin

Rigorózní práce

Mgr. Martin Černý, DiS.

Normané v jižní Itálii a na Sicílii v 11.-12. století

The Normans in the Southern Italy and Sicily in the 11th and 12th Century

Praha 2011

*Děkuji PhDr. Václavu Drškovi, Ph.D. za pomoc a podnětné připomínky
při psaní diplomové práce.*

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci vypracoval samostatně výhradně s využitím uvedených pramenů a odborné literatury.

V Praze, 31. ledna 2011

Obsah

Úvod	5
1. Italský jih před příchodem Normanů	11
2. Počátky Normanů v jižní Itálii	16
3. Protibyzantské povstání a vzestup rodu Hauteville	31
4. Cesta k normansko – papežskému spojení	49
5. Normanská expanze	60
6. Robert Guiscard a evropská politika	74
7. Spory o nástupnictví a účast na křížové výpravě	97
8. Sjednocení italského jihu	114
9. Sicilské království za Rogera II.	129
10. Období krize za vlády Viléma I.	152
11. Jižní Itálie za posledních normanských vládců a nástup štaufské dynastie	173
Závěr	190
Přílohy	194
Prameny a použitá literatura	199
Abstrakt	204

ÚVOD

Problematika jihoitalských Normanů, o kterých pojednává tato práce, je v evropské historii dosti specifická. Od dějin jiných západoevropských států své doby se liší blízkým kontaktem se dvěma dalšími významnými kulturními okruhy, totiž řeckým a islámským. Vzájemné soužití těchto tří okruhů nebylo jednoduché, jak nám ukazuje příklad křižáckých států na blízkém východě, na jejichž založení měli svůj podíl také Normané.

Diplomová práce si klade za cíl sledovat osudy normanské vlády v jihoitalském regionu od příchodu Normanů a jejich žoldnéřského působení přes postupné dobývání jižní Itálie a Sicílie, sjednocení normanského území a zisk královského titulu Rogerem II. až po nástup štaufské dynastie a dobytí království císařem Jindřichem VI. Obsahuje také rozbor vlivu Normanů na vztahy mezi papežstvím a císařstvím ve zmíněném období a jejich poměr k byzantské říši i křižáckým státům.

Při psaní práce jsem se zaměřil především na politické dějiny, kulturu a vzdělanost jsem většinou ponechal stranou. Důvodem je přílišná obsáhlost tohoto tématu, které by samo o sobě poskytlo dostatek prostoru pro jinou diplomovou práci. I se zaměřením na politickou problematiku bylo nutné nevěnovat velkou pozornost mnohým dílčím jevům a soustředit se na výklad nejdůležitějších událostí. Přesto zůstala práce natolik podrobná, aby dokázala dostatečně přiblížit dějiny normanské jižní Itálie. Při práci jsem použil zdroje narativní i písemnosti úřední proveniencie v kombinaci s odbornou literaturou. V tomto směru jsem byl mnohdy omezen jejich špatnou dostupností a musel se spokojit s menším množstvím pramenů.

Hlavním důvodem pro volbu tohoto tématu je především můj vlastní zájem o dějiny Normanů v jižní Itálii a na Sicílii. Jistou roli však sehrála také skutečnost, že v české historiografii je toto téma téměř zcela opomíjeno, pravděpodobně pro zmíněnou omezenou dostupnost pramenů. Výjimkou v tomto ohledu je stručný článek Martina Wihody,¹ který však pojednává o osudech jihoitalských Normanů pouze v nejzákladnějších obrysech.

Jak již bylo zmíněno, komplikuje práci na daném tématu v českých podmínkách špatná dostupnost studijního materiálu. Velká část pramenů, relevantních k normanskému období v Itálii, je roztroušena po italských archívech a jejich kompletní studium by bylo velmi nákladnou záležitostí. Pouze menší část písemností lze nalézt v MGH a PL, jejichž

samostatné použití by pro tvorbu práce tohoto typu nepostačovalo. S rozvojem moderní techniky se však situace v posledních letech částečně zlepšila. Na webových stránkách různých evropských institucí jsou v současnosti mnohé prameny k dispozici.

Platí to zejména o významných normanských kronikářích, kteří jsou často jediným historickým zdrojem, pojednávajícím o dané události. Z nich jsou v současné době na internetových stránkách² dostupní všichni s výjimkou Romualda ze Salerna. K prvnímu období se jedná především o Viléma z Apulie, Amata montecassinského a Gaufreda Malaterru. Pro všechny tři platí, že byli pronormanského smýšlení, což ovlivnilo obsah jejich děl. Vilém z Apulie, který psal své dílo na žádost papeže Urbana II., pojednává o období od příchodu Normanů do smrti Roberta Guiscarda roku 1085. Pětidílná *Gesta Roberti Wiscardi* jsou epickou básní, což je při čistě historiografickém pohledu poněkud na škodu: namísto na obsah se soustředí často na formu. Amatus, mnich montecassinský, popisuje přibližně stejné období jako Vilém z Apulie. Osmidílnou práci *Historia Normanorum*, která se věnuje době od příchodu Normanů do roku 1080, věnoval opatovi svého kláštera. Na rozdíl od Viléma z Apulie je mnohem konkrétnější a velkou část událostí popisuje dosti detailně. Přesto ani jeho dílo není zcela bez kazů. Nedochovalo se totiž v originále, ale pouze v překladu do italské francouzštiny z konce 13. nebo ze 14. století.³ Gaufredus Malaterra byl benediktinský mnich normanského původu a historik Rogera I. Ve svých čtyřech knihách popisuje období do roku 1099. Zpočátku má jen neúplné informace (i když sděluje zajímavé skutečnosti, týkající se rodu Hauteville), ale od šedesátých let líčí podrobně dějiny Normanů, zejména pak historii dobývání Sicílie na Arabech, kterou oba předchozí kronikáři zmiňují jen okrajově. Pro tuto etapu normanských dějin je nejdůležitějším pramenem, zvláštní pozornost věnuje také bojům Roberta Guiscarda proti Byzantincům.

Čtvrtou kronikou, týkající se normanského období, je *Chronicon Monasterii Casinensis* od Leona Marsicana a jeho pokračovatele Petra Diacona. Hodnotnější je první část montecassinské kroniky, psaná Leonem do událostí roku 1075. Leo při tvorbě svého díla vycházel z Amata montecassinského, ale také z orální tradice a archívních dokumentů. Druhá část od Petra Diacona pojednává o období do roku 1138, není však tolik důvěryhodná.

Alexandr z Telese podrobně vypovídá ve čtyřech knihách své historické práce *De rebus gestis Rogerii Siciliae regis* o období vlády Rogera II. v letech 1127-1136. Jako pramen je poměrně spolehlivý, přestože neskrývá své stranění vládci Sicílie. Oproti tomu Falco z Beneventa, píšící v díle *Chronicon Beneventanum* o období let 1102-1140, byl příslušníkem langobardské společnosti, pro kterou byli Normané agresory. Benevento zůstalo pod papežskou svrchovaností a Falco se při psaní své kroniky nenacházel pod normanským

vlivem. I z tohoto důvodu je jeho práce, psaná navíc dobře srozumitelnou latinou o událostech z autorovy současnosti, velmi zajímavá.

Hugo Falcandus pojednává ve svém díle *Liber de Regno Siciliae* o událostech let 1154-1169, píše tedy o období Viléma I. a regentské vládě jeho manželky Markéty Navarrské v době nezletilosti Viléma II. Ve svých pětapadesáti kapitolách se příliš nezajímá o zahraniční politiku sicilského království a hlavními událostmi, které popisuje, jsou různá spiknutí uvnitř země. Ve svých úsudcích bývá jednostranný, zřetelně dává najevo své antipatie k Maiovi z Bari, vlivnému langobardskému úředníkovi krále Viléma I., ale také k samotnému Vilémovi.

Petr z Eboli ve svém díle *Carmen de Rebus Siculis* píše o posledním období normanské vlády v sicilském království, tedy od smrti Viléma II. po vítězství Jindřicha VI. nad rodinou Tankreda z Lecce. Je jednoznačným straníkem Jindřichovým v jeho sporu o trůn proti Tankredovi.

Romuald Guarna, arcibiskup ze Salerna v letech 1153-1180, je autorem historické práce *Chronicon sive Annales*, která vypráví o událostech od stvoření světa po rok 1178. Je podrobný v popisování skutečností, které se jej nebo jeho přátel nějakým způsobem týkaly, popisem ostatních se zabývá jen málo. Jeho dílo je mezi zmíněnými normanskými kronikáři jediné, které jsem neměl k dispozici.

Z nenormanských dějepisců je nejvýznamnější a pro českého čtenáře nejdostupnější byzantská historička Anna Komnena. Anna byla dcerou císaře Alexia I. Komnena a manželkou byzantského šlechtice Nikefora Bryennia. Po smrti svého manžela dožila v klášteře, kde také sepsala své dílo Alexiada. V tomto díle podává zprávu o období, které předcházelo nástupu Alexia I. na byzantský trůn i o době Alexiovy vlády a kromě vlastní historické práce je jejím cílem také oslavit svého císařského otce. Práce obsahuje předmluvu a patnáct knih, ve kterých si všímá také Normanů. Ti v době, kterou popisuje, často vedli expanzivní politiku vůči její vlasti. Vyprávění se týká Roberta Guiscarda a jeho nejstaršího syna Bohemunda z Tarentu, ale také průběhu první křížové výpravy. Dílo vyšlo v českém překladu z řečtiny od Růženy Dostálové pod názvem *Anna Komnena, Paměti byzantské princezny* v Praze roku 1996.

Anna Komnena byla jediným byzantským historickým pramenem, který jsem použil. Dalšími významnými kronikáři jsou Jan Cinnamos, autor *Epitome rerum ab Ioanne et Alexio Comnenis gestarum* a Niketas Choniates se svým dílem *Historia*.

Z úředních písemností jsem měl k dispozici zejména ty, které jsou obsaženy v edicích *patrologia latina* a *monumenta germaniae historica*. Jednalo se o dopisy, případně listiny

z papežské, resp. císařské provenience. Konkrétně jde zejména o dopisy a listiny římských králů resp. císařů Konráda III. a Fridricha Barbarossy, případně papeže Řehoře VII. Kromě těchto zdrojů jsem pracoval ještě s listinami z oblasti Neapole, Salerno, Amalfi a Capuy, týkající se období do počátku třicátých let dvanáctého století. Jsou dostupné na internetových stránkách institutu atellánských studií v Neapoli. Dále jsem měl k dispozici některé listiny z období vlády Viléma II., které lze nalézt na internetových stránkách oldenburské univerzity. Několik pramenů lze rovněž nalézt na stránkách univerzity v Leedsu. Zejména oldenburské internetové stránky nejsou ještě zcela hotovy a v současné době zveřejňují další listiny. V knize Věry Hrochové Křížové výpravy ve světle soudobých kronik lze nalézt prameny ohledně působení Normanů na křížových výpravách.

Z nepoužitých pramenů úřední provenience je nutno uvést listiny z archívů v jižní Itálii, mezi nimi také prameny z neapolského archívu, vztahující se k období od počátku třicátých let dvanáctého století do nástupu Štaufů. Jde dále o historický archív pro Kalábrii a Lukánii, historický archív pro neapolské provincie a apulijský historický archív. Listiny jsou obsaženy v edicích Codice diplomatico Amalfitano, Codice diplomatico Barese, Codex diplomaticus Cajetanus, Codex diplomaticus Cavensis a Codice diplomatico normanno di Aversa.

Mezi použitou literaturou je nezbytné na prvním místě zmínit dvě knihy Johna Julia Norwiche *The Normans in the South (1016-1130)* a *The Kingdom in the Sun (1130-1194)*.⁴ Jde o díla, dnes stará již téměř čtyřicet let, která jsou ale i nyní autory uváděna jako nejlepší komplexní práce, týkající se jihoitalských Normanů. Z dalších prací, zabývajících se komplexně normanskou problematikou, je důležitá kniha od Ovidia Capitaniho *Storia dell'Italia medievale 410-1216*, která se kromě celkového pohledu na středověkou Itálii rovněž zabývá podrobně italskými Normany. Naopak kniha od Paola Rossiho *Storia d'Italia dal 476 al 1500* pouze stručně shrnuje základní fakta. O něco podrobnější práci napsal Denis Mac Smith, také jeho *History of Sicily*, resp. 2 díl *Medieval Sicily 800-1713*.

Z publikací, zabývajících se podrobněji určitou oblastí je ohledně normansko-papežských vztahů kvalitní kniha Josefa Deéra *Papsttum und Normannen, Untersuchungen zu ihren lehnsrechtlichen und kirchenpolitischen Beziehungen*. Pro vztahy Normanů se západním císařstvím jsem použil díla od Ferdinanda Oppla *Fridrich Barbarossa, císař a rytíř* a Johannese Laudageho *Alexander III. und Fridrich Barbarossa. Účast jihoitalských Normanů na křížových výpravách* je popsána v knihách *Dějiny křížových výprav* od Antony Bridge a *Křižáci v Levantě* od Miroslava a Věry Hrochových. O normansko-byzantských vztazích jsou stručně zmínky v *Dějínách Byzance* od kolektivu českých autorů.

Knihu o normanském právu a správě *La monarchia meridionale: istituzioni e dottrina giuridica dai normanni ai Borboni* napsal Mario Caravale. Touto problematikou se zabývá i Hiroshi Takayama ve své knize *The administration of the Norman Kingdom of Sicily*. O normanské vzdělanosti pojednává Antonino de Stefano v díle *La cultura in Sicilia nel periodo normanno*.

Z odborných článků lze uvést sborníky, které vydává italské Centro di studi normanno-svevi při univerzitě v Bari. Z nich jsem použil práce v publikaci *Il Mezzogiorno normanno-svevo visto dall'Europa e dall mondo mediterraneo*. Italskými normany se zabývají také dva české články. Kromě již zmíněného Martina Wihody vyšel také článek od E. Krischke o jednáních Richarda I. Lví Srdce s normanským králem Tankredem z Lecce.

Téma Normanů v jižní Itálii je v České republice přes svoji zajímavost málo známé, tato práce snad pomůže upozornit na jeho existenci.

Poznámky k úvodu

1. Martin Wihoda, Království Slunce; Jihoitalští Normané mezi státy, národy a kulturami in: Dějiny a současnost 6 (2003), Praha 2003, str. 12-16.
2. Jde zejména o stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it. Někteří z nich jsou dostupní rovněž v anglickém překladu na stránkách univerzity v Leedsu www.leeds.ac.uk, případně v MGH nebo PL.
3. Podrobněji ke srovnání obou zmíněných kronikářů viz kapitola č. 2.
4. V práci jsem použil nově vydanou italskou verzi knihy z roku 2007.

1. ITALSKÝ JIH PŘED PŘÍCHODEM NORMANŮ

Politická situace na italském jihu počátkem druhého tisíciletí měla velmi daleko k jednoduchosti a klidovému stavu. Nacházelo se zde několik více či méně suverénních politických subjektů, které mezi sebou a proti sobě navzájem uzavíraly spojení. Celé území se snažily dostat do své sféry vlivu silnější sousedé, z nichž však nikdo neměl dost sil toto neklidný region ovládnout. Pro ilustraci tohoto stavu je nutné zmapovat stručně minulost těchto politických jednotek před příchodem Normanů.

Příchod Langobardů na jihoitalský poloostrov má své kořeny v 6. století a vleklých bojích tohoto kmene s Gepidy, v době, kdy oba germánské kmeny spolu sídlily ve střední Evropě přibližně na území dnešního Maďarska. Před posledním střetnutím mezi Langobardy a Gepidy požádal langobardský král Alboin o pomoc v boji proti králi Gepidů Kunimundovi Avary, nově příchozí nomádský kmen z východu. Kunimund, stojící nyní proti dvěma nepřátelům, neměl na výběr než bojovat a roku 567 napadl Langobardy. V rozhodující bitvě Langobardi zvítězili a Kunimund zahynul, ale vítězství se neukázalo být pro Langobardy příliš šťastným, protože gepidská území okamžitě obsadili mnohem nebezpečnější Avaři.¹

O něco dříve, v letech 536-561, zničila byzantská říše ostrogótské království v Itálii a snažila se konsolidovat svoji moc na území východních Gótů.² Tato skutečnost spolu se sousedstvím nevyzpytatelných Avarů, měla zřejmě vliv na rozhodnutí krále Alboina opustit své dosavadní území, vydat se do bývalého ostrogótského království a „ujmout se jejich dědictví“.³

Kolem roku 568 ovládli Langobardi severní Itálii a založili zde království s centrem v Pavii, méně známá je však skutečnost, že germánští útočníci pronikli jižněji do Itálie, kde se jim podařilo založit polonezávislá knížectví Spoleto(574) a Benevento(571).⁴ Když roku 774 Karel Veliký sesadil posledního langobardského krále Desideria a ovládl jeho království, podařilo se jihoitalským knížectvím udržet faktickou suverenitu a stát se tak centry italského panství Langobardů. Benevento, povýšené na knížectví (principát), však neudrželo svoji celistvost. Za vlády Sigharda se roku 839 oddělilo knížectví salernské a za jeho nástupce Radelgiese I. knížectví Capua. Kolem roku 1000 byli mezi Langobardy nejvlivnějšími vládci právě páni Capuy a Salerno. Značnou samostatnost, ale různou politickou sílu získala do přelomu tisíciletí také jihoitalská města, z nichž nejvýznamnějšími se stala Amalfi, Gaeta,

Neapol a Sorrento. Všechna langobardská panství se na počátku jedenáctého století musela vyrovnávat se silným politickým tlakem zejména z Byzance, ale i z Říše.⁵

Byzantská říše byla tradičním politickým činitelem v Itálii, její vliv však měl v průběhu staletí klesající tendenci. Na počátku šedesátých let se podařilo překonat ostrogótský odpor v Itálii, ale dobyté území se Byzantincům nepodařilo zkonsolidovat. Již od roku 568 byli vytlačeni silným náporům Langobardů. Upevnit pozice Byzantinců v Itálii se pokusil císař Maurikios, který založil exarchát ravennský, spravující zbylá byzantská území v Itálii včetně jihoitalských a sicilských držav. Roku 751 však langobardský král Aistulf dobyl Ravennu a byzantské území v Itálii se značně zredukovalo, zejména na jižní část Apeninského poloostrova a na Sicílii.

Ani Sicílii ale nebylo souzeno zůstat pod byzantskou správou. Arabové se v sedmém století stali pro Byzanc skutečnou pohromou. Postupně ovládli blízký východ, severní Afriku i většinu Pyrenejského poloostrova. Sicílie však byla až do roku 827 postihována jen ojedinělými útoky. Stala se útočištěm uprchlíků z východních částí říše, například ikonoklastů po vítězství ikonodulů.

Roku 827 se však Arabům naskytla příležitost zmocnit se ostrova v důsledku intrik v byzantské správě na Sicílii. Místní byzantský správce Eufemios byl kvůli zpustlému chování odstraněn z úřadu. Odmítl se podřídít a vyvolal povstání proti Konstantinopoli. Arabové skutečně připluli, sledovali však své vlastní cíle, bezpochyby také proto, že brzy po jejich příchodu zemřel Eufemios násilnou smrtí. Roku 831 dobyli Palermo, které se stalo jejich hlavním městem, v roce 843 padla do jejich rukou Messina a poté, co v sedmdesátých letech obsadili Arabové i Syrakusy, nebylo již o osudu ostrova pochyb. Byzantinci se sice na Sicílii udrželi ještě hluboko do desátého století, ale na zvrat nepříznivého vývoje na ostrově se již nezmohli.⁶

Ani Apulie a Kalábrie na jihu Apeninského poloostrova nebyly ušetřeny útoků Arabů. Nejprve začaly pirátské výpravy plenit jihoitalské pobřeží, aniž by proti nim účinně zasáhli místní langobardští feudálové. Nájezdníci zničili klášter Monte Cassino a roku 846 vyplenili i Řím. V příštím roce se jim podařilo obsadit Bari, později do jejich rukou padl i Tarent a spousta dalších sídel. Za Basileia I. se však podařilo Byzantincům Saracény z jejich dobytých panství vyhnat a nastolit svoji svrchovanost nad jižní Itálií.

Bez zájmů a vlivu v jihoitalském regionu nebyla ani západní Říše, založená Karlem Velikým. Již před jejím vznikem přemohl Karel langobardského Desideria (viz výše), nenařídil však vojsku podmanit také zbylá langobardská panství formálně poddaná Desideriovi Spoleto a Benevento. Po Desideriově porážce se roku 774 podrobili v Pavii také

jihooitalských Langobardi, jejich závislost však zůstala jen nominální. V nedochovaných darovacích slibech tehdy franský a langobardský král předal papeži jihooitalská panství obdobně, jak již učinil jeho otec před dvaceti lety v Quierzy, na faktickém předání těchto území neměli ale vládci západní říše nyní ani později žádný zájem a také nebylo nikdy uskutečněno.⁷ Územní integritu papežského státu potvrdil Karel Veliký až roku 781 přibližně v rozsahu Pipinovy donace a tedy nikoliv v rozsahu, který by zasahoval na beneventské území. Poněkud mimo tuto tendenci se jeví Privilegium Ottonianum, akt císaře Oty I., vydaný po císařské korunovaci roku 962,⁸ jímž papežskému státu potvrdil území zasahující rovněž do jižní Itálie a na Sicílii, tedy území, nacházející se v moci Langobardů, Byzantinců a Arabů. V daném okamžiku šlo nejspíše o příslib území, která budou v budoucnu získána, je však otázkou, do jaké míry mohlo Privilegium Ottonianum právně umožnit udělení léna Robertu Guiscardovi a Richardovi z Aversy papežem roku 1059 právě na úkor císaře.

Od doby Karla Velikého a Ludvíka Zbožného se snažili vládci z říše severně od Alp občasnými vojenskými zásahy na italském jihu zajistit lenní svrchovanost nad neklidným územím. Více či méně úspěšné výpravy ale nedosahovaly dlouhodobě pozitivních výsledků. Důvodů bylo několik. Jižní Itálie je geograficky příliš vzdálena od říše a každá výprava do této oblasti je velmi nákladná a obtížná, špatná příprava i vedení může mít fatální následky. Nejen jižní, ale také severní a střední Itálie byly pro karlovske i otonské vládce obtížným problémem, samotný průchod zemí politicky velmi nepřehlednou byl riskantní. Důležitější než jižní Itálie byly pro říši boje o získání a udržení italské koruny a spory týkající se papežství, které se nacházelo v krizi. Místní langobardští vládci byli sice rozhádaní, ale především si cenili své faktické nezávislosti. Získání holdu ještě neznamenovalo zajistit si věrnost svého vazala, navíc byzantský císař měl jižní Itálii snadněji přístupnou a byl proto schopen účinněji zasahovat proti případné opozici.

Úskalí tažení do jižní Itálie se naplno projevila za vlády Oty II. Roku 981 se ještě zúčastnil dvorského sněmu v Římě, ale v důsledku nepříznivých zpráv z jihu Itálie se rozhodl zasáhnout do tamních poměrů. Zde po smrti Pandulfa z Capuy došlo ke krizi, kterou využilo saracénské vojsko. Zpočátku se zdálo, že Otově výpravě proti postupujícím muslimům přeje štěstí, ale 13. července 982 v bitvě u Capo Colonne (Cotrone) bylo jeho vojsko po počátečním úspěchu drtivě poraženo. Císař sám se štěstím unikl nejprve z bitvy a poté i z byzantské lodě, která jej zajala a chtěla dopravit do Konstantinopole. Z nezdařené výpravy sice Ota II. vyvázl, ale štěstí jej opustilo. Stihl ještě na veronském sněmu v květnu 983 zajistit nástupnictví svého stejnojmenného syna, ke konci roku jej však zachvátila horečka a 7. prosince 983 ve věku dvaceti osmi let zemřel.⁹

Výše uvedená situace způsobovala mnoho konfliktů mezi zúčastněnými stranami, z nichž každá se snažila získat nad ostatními rozhodující převahu. K získání této převahy byly zapotřebí zejména dvě věci: prostředky, kterými se dá zajistit vojsko nutné pro porážku nepřítele a vojsko samotné. Jižní Itálie byla sama o sobě relativně bohatou a úrodnou oblastí, navíc výhodně položenou, která nabízela bohatou odměnu případným žoldněrům, kteří budou ochotni propůjčit zájemci svůj meč. Měla všechny předpoklady pro to, aby se stala přitažlivou pro válečníky z Normandie, kteří ze všeho nejvíce vynikali v boji.

Poznámky ke kapitole 1.

1. K této problematice podrobněji např. J. Bednaříková, Stěhování národů, Praha 2003.
2. Bohumila Zástěrová a kol., Dějiny Byzance, Praha 1992, str. 69 a násl.
3. Dušan Třeštík, vznik Velké Moravy ,Moravané, Čechové a střední Evropa v letech 791-871, Praha 2001, str. 20.
4. Paolo Rossi, Storia d'Italia, Milano 1971, str. 49 a násl.
5. Podrobněji např. O. Capitani, Storia dell'Italia medievale 410-1216, Bari 2004, str. 135 a násl.
6. John Julius Norwich, I Normanni nel sud 1016-1130, Milano 1971, reprint 2007, str. 64 a násl.
7. K této problematice podrobněji viz D. Hägermann, Karel Veliký, Vládce Západu, Praha 2000, str. 102-105.
8. K otonskému císařství např. H. Keller, Otoni, Praha 2004, str. 37 a násl.
9. K vládě Oty II. tamtéž, str. 48 a násl.

2. POČÁTKY NORMANŮ V JIŽNÍ ITÁLII

Původ Normanů je nutno hledat ve Skandinávii. Hornaté území neposkytovalo dostatek zemědělské půdy pro obživu obyvatelstva, v tamní společnosti navíc zdědil po otci majetek pouze nejstarší syn. Vítaným zdrojem bohatství pro mladší syny, kteří nemohli nalézt uplatnění ve své domovině, se od konce osmého století staly výpravy někdy ryze kořistnické, jindy obchodní nebo kolonizační.

Jako první historicky známá loupežná výprava Vikingů bývá uváděno vyplenění kláštera Lindisfarne roku 793. V následujících stoletích pak obávaní válečníci pronikli do rozsáhlých oblastí Evropy i za hranice tohoto světadílu. Na východě kontrolovali severané rozsáhlé oblasti Ruska a založili zde vlastní panství, nazvané Kyjevská Rus. Někteří Vikingové z Ruska pak působili v byzantské říši, kde vytvořili také proslulou varjažskou družinu, která se střetla v boji s italskými Normany.

Na rozdíl od Vikingů původem ze Švédska, kteří expandovali převážně východním směrem, norští severané se soustředili na západ. Kolonizovali část Británie a Irska, dále pak Shatlandy, Orkneje, Hebridy, ostrov Man a Island, odkud dospěli až do Grónska a severní Ameriky.

Západním a jihozápadním směrem pronikali do Evropy převážně Dánové. Jejich cílem se stalo zejména území dnešního Německa, Francie a Anglie, které zpočátku plenili, později se ale na některých místech začali usazovat. Tak se stalo rovněž v severní Francii, kterou počátkem desátého století z velké části obsadili Vikingové, vedení Rollem. Rollo byl úspěšný a podařilo se mu dosáhnout značného vlivu v západofranském království. Král Karel Prostřáček nebyl schopen jeho postupu čelit vojensky, musel se tedy se severany dohodnout. Roku 911 udělil Rollovi smlouvou v St. Claire – sùr – Epte území, nazývané později podle jejich nových obyvatel Normandie. Noví vazalové se však v následujícím období měli stát Karlovi oporou.

V průběhu desátého století došlo v jejich společnosti k mnoha změnám, kdy severané přijali postupně místní náboženství, jazyk i kulturu, takže v době, která nás zajímá, se od svých předků již velmi lišili. V mnoha ohledech měli blíže k Francouzům, uchovali si ale svoji vikinskou bojovnost.¹

Jižní Itálie na přelomu tisíciletí byla v několika ohledech výjimečnou zemí. Setkávaly se zde tři velké kulturní okruhy – latinský, řecký a islámský. Země sama o sobě byla úrodná a poměrně bohatá, navíc se rozmáhajícími se městy. Byla také cestovní křižovatkou, místem obchodu i zemí, kam směřovali mnozí poutníci ať už se jejich cílem stala samotná jižní Itálie, nebo svatá země v zámoří.

V historii, týkající se počátku Normanů v jižní Itálii, je zajímavým místem Monte Sant' Angelo, ležící severně od zálivu Manfredonia v Jaderském moři severovýchodně od Foggie. Místo, kde se podle pověsti zjevil archanděl Michael, bylo ve středověku velmi známé, navštívil je také při zmíněné jihoitalské výpravě císař Ota II. se svou manželkou Theofano a později rovněž jejich syn Ota III., ten dokonce bos, pěšky až z Říma. Na místě se nacházela svatyně, kterou kolem roku 1016 mělo navštívit čtyřicet zbožných normanských poutníků. Zde je oslovil podivný muž, oblečený v šatech řeckého stylu, jménem Melo. Sdělil jim, že je šlechtic z Bari, krutě vyhnáný ze své vlasti Řeky. Požádal je, aby mu pomohli zahnat Řeky, kteří utlačovali jeho langobardský lid, což se má snadno podařit. Normané slíbili, že se vrátí.²

Takto mělo začít první dobrodružství Normanů v jižní Itálii podle Viléma z Apulie v jeho činech Roberta Guiscarda z konce 11. století, psaných na žádost papeže Urbana II. Vilémovo vyprávění však nelze nekriticky přijmout. Skutečnost, že pracoval na popud Urbana II., který si potřeboval zajistit podporu normanských válečníků, tendenčně ovlivnila celé vyprávění. Normané jsou zde často nekriticky vykreslováni jako zbožní rytíři bez bázně a hany, bojující za víru. Ani skutečnost, že autor psal v latinských hexametrech a musel tedy poněkud upravit obsah, jistě důvěryhodnosti jeho zpráv nepřidala. Ani třetí námitka proti dílu Viléma z Apulie není bezpředmětná: autor psal na konci 11. století, tedy se značným časovým odstupem, který u prvních zpráv činil přibližně osmdesát let.

Kromě díla Viléma z Apulie známe o příchodu Normanů na italský jih ještě jedno vyprávění, které se zcela liší. Amatus montecassinský vypráví o události, která se odehrála před rokem 1000. Normanští poutníci při návratu z Jeruzaléma zavítali do Salerna, sídla langobardského vévody Waimara III., který byl tísněn Saracény. Ti ukládali Salernu platit tribut, ale protože město včas nezaplatilo uloženou částku, napadli je, plenili zemi a zabíjeli obyvatelstvo. Normané se jako praví křesťané rozhodli pomoci svým souvěrcům, chopili se zbraní a vrhli se na útočníky. Jak zdůrazňuje Amatus, ne pro peníze, ale proto, že nemohli přihlížet takovéto porážce od Saracénů. Mnoho Saracénů zabili a další zahnali do moře.³ Poté se Normané vrátili do města, kde jim vládce i jeho lidé velmi děkovali a nabídli jim dary. Požádali je, aby zůstali, ale Normané nechtěli, protože bojovali pro lásku Boha a omluvili se, že nemohou zůstat.⁴

Ani zprávě benediktina Amata nelze stoprocentně důvěřovat. I on psal se značným časovým zpožděním, a to v letech 1075-1080.⁵ Šlo již o dobu, kdy jižní Itálie byla z velké části v moci Roberta Guiscarda. Ačkoliv měl jistě přístup k hodnotným informacím, nemohly být vzhledem k velkému časovému postupu přesné, na rozdíl od Viléma z Apulie se však nesnažil svoji látku vepsat do latinských hexametřů a mohl se více věnovat skutečnému obsahu. Psal ale již pod dojmem vítězství Normanů a příhoda v Salernu dokazuje, že se je zde snažil vykreslit jako chrabré a naprosto nezištné bojovníky za víru. Obrana katolické víry byl způsob, kterým Normané ospravedlňovali své výboje, skutečnost ale byla jistě poněkud odlišná. U Amata na rozdíl od Viléma z Apulie máme ještě jeden problém, který poněkud snižuje jeho důvěryhodnost. Jeho dílo se dochovalo pouze z přepisu ze 14. století, navíc v překladu do středověké francouzštiny, který nemusel vždy důvěryhodně reprodukovat původní verzi. Neznáme dokonce jediného svědka, který by potvrdil Amatem zmíněný útok proti Salernu, zatímco k roku 1016 víme o útoku saracénů na Salerno. Mohlo tedy dojít u Amata ke špatnému časovému zařazení události a obě skupiny, ta, která se setkala s Melonem i ta, která Waimarovi pomohla při obraně Salerna, mohly být totožné.⁶ Stejně tak ovšem může jít o pouhé legendy, které vznikly v rámci snahy vykreslit nově přichodící dobrodruhy v co možná nejlichotivějším světle.

Obě verze se tedy od sebe značně liší, i když mají rovněž společné aspekty. Prvním je poutnictví přichodících Normanů. Zde má jistě zdůraznit normanskou zbožnost, připomínanou při mnoha příležitostech, ta ale nemusí být pouhou smyšlenkou. Poutní cesty nejen do Svaté země nebyly kolem roku 1000 v západní Evropě neobvyklým jevem. Mezi Normany může jako příklad posloužit samotný normanský vévoda Robert Ďábel, který se rovněž zúčastnil pouti do Jeruzaléma a na zpáteční cestě našel roku 1035 v Nikaji smrt.⁷ Druhým aspektem je potřeba válečníků na jihu Itálie, každá ze soupeřících stran byla ochotna přijmout do svých služeb boji zocelené franské rytíře a bohatě je odměnit za jejich služby.

Jižní Itálie, stejně jako většina zbylých částí Apeninského poloostrova, trpěla na počátku druhého tisíciletí saracénskými útoky, vedenými silou srovnatelnou s devátým stoletím. Na přelomu tisíciletí se saracénským pirátům podařilo uchytit na Korsice a Sardinii, odkud začali ohrožovat Apeninský poloostrov. Roku 1002 muslimské útoky přinutily Benevento, aby se vykoupilo před zničením a uchýlilo se pod ochranu Adelfera, hraběte z Avellina. O rok později směřoval jejich útok na byzantské Bari, které bylo obleženo nevěřícími zrovna v době, kdy císař Basileios II., později nazývaný Bulharobijce, bojoval proti bulharskému Samuelovi. Na pomoc však městu přispěly byzantské říši od této chvíle již spíše teoreticky než fakticky podřízené Benátky a arabským útočníkům se jejich úmysl nezdařil.⁸ O rok

později utrpělo pobřeží střední Itálie novým muslimským nájezdem a saracénským pirátům se podařilo roku 1005 dokonce vypálit Pisu, když její flotila bojovala proti jiným saracénským útočníkům při obraně Reggio di Calabria. Také v letech 1015 a 1016 máme doloženy saracénské útoky. Pro jejich intenzitu jim mohla zabránit pouze společná snaha postižených. V boji proti nepříteli se spojili papež Benedikt VIII., který se osobně postavil do čela protisaracénské koalice, kterou dále tvořili Ranier z Tuscie, Adalbert II. Obertengo a námořní mocnosti Pisa a Janov. Zatímco Pisánci a Janované zničili saracénské loďstvo, pozemní síly porazily nepřítel na Sardinii.⁹

Vedle muslimských plenitelů byl aktuálním problémem jižní Itálie boj Langobardů za nezávislost na byzantské říši. Od roku 1009 působil v čele langobardských odstředivých sil výše zmíněný Melo a jeho švagr Datto. Langobardské a saracénské problémy pomalu, ale jistě podlamovaly byzantské panství ruku v ruce s problémy v Konstantinopoli, která musela své síly soustředit především na obranu balkánského a maloasijského území. Přesto se podařilo Melonův pokus zmařit. Byzantský vojevůdce Basileios Argyros obsadil roku 1011 Bari a přinutil Melona přehnout a cestovat nejprve po italském jihu, aby později dorazil do Říma za papežem, kterého požádal o pomoc. Právě v tuto dobu mohl skutečně Melo požádat o pomoc normanské žoldnéře, stejně jako získal podporu Waimara III. ze Salerna.¹⁰

První Normané tedy dorazili na italský jih pravděpodobně kolem roku 1017. S Melonem vyrazili do Apulie, kde měli v úmyslu střetnout se s Byzantinci. Ti příchod cizích žoldnéřů nečekali a nebyli na něj připraveni, Normané proto byli zpočátku úspěšní. K prvnímu velkému střetnutí došlo u řeky Fortore a Byzantinci byli poraženi.¹¹ V říjnu roku 1018 však došlo k rozhodujícímu střetnutí u Kann, tedy na místě, kde se odehrála také starověká bitva mezi Hanibalem a Římany. Tentokrát dosáhli jasného vítězství Byzantinci, které v tomto i pozdějších bojích vedl jejich výtečný vojevůdce Basileios Boioannes, a ukončili tak několikaleté povstání Langobardů.

Naděje Melona z Bari byly opět zklamány, tentokrát se odebral až do Bamberka k Jindřichovi II. Naproti tomu Normané neměli v úmyslu opustit jižní Itálii společně s Melonem, ve kterém se zklamali. V bitvě u Kann padl jejich první velitel jménem Gilbert a přeživší si jako jeho nástupce zvolili jeho bratra Rainulfa.¹² Od počátku tedy byla tradicí po smrti velitele si nového zvolit, což mohlo v budoucnu působit komplikace při zajišťování pevné normanské vlády v jižní Itálii. Pod Rainulfovým vedením se rozhodli Normané zůstat a hledat způsob obživy u někoho, kdo bude potřebovat jejich meče.

Vítězstvím v bitvě u Kann se politická situace na jihu Itálie převážila na stranu Byzance, proto se rozhodl císař Jindřich II. ovlivnit nepříznivý vývoj situace. Za spojece získal

papeže, který se také cítil ohrožen byzantskými vojenskými úspěchy. Benedikt VIII. z rodu hrabat tusculských byl dlouholetým spojencem Jindřicha II., který jej podpořil ve sporu s mocným římským rodem Crescentiů. Na císařovo pozvání se tedy rozhodl přijet roku 1020 do Bamberka kvůli přípravě Jindřichova zásahu na neklidném italském jihu. Zde čekal na svoji příležitost rovněž Melo z Bari, kterému udělil sice císař titul knížete z Apulie, ale nebylo mu již souzeno své „získané panství“ nikdy spatřit. V době příjezdu papeže Benedikta totiž zemřel.¹³

Na Jihu mezitím Normané, opuštěni uprchlým Melonem, podle Viléma z Apulie¹⁴ začali budovat v bažinách svoji první pevnost, museli ji však opustit kvůli nadměrnému skřehotání žab. Poté si vybrali druhé místo, které se ukázalo být přijatelnější. Brzy se ale začali rozcházet za svými novými pány, navíc další příchozí normanští válečníci začali posilovat jejich po bitvě u Kann prořídle řady. Stálý příliv Normanů, který spočíval v nadměrném přírůstku obyvatelstva v jejich rodinách v Normandii a výše zmíněné atraktivitě regionu, se stal základním kamenem jejich konečného úspěchu.¹⁵ Tito nově příchozí muži nacházeli uplatnění ve službách Byzantinců, kteří v této době vystavěli nové opevněné místo jménem Troia, italských měst nebo langobardských vládců Waimara III.¹⁶ ze Salerna a Pandulfa IV.¹⁷ z Capuy. Své služby nabízeli každému, kdo o ně projevil zájem a mohl si je dovolit. Spojenectví měnili podle toho, které jim zrovna připadalo výhodnější.

Normané nebyli jediní, kdo na italském jihu měnil strany. Po byzantském vítězství u Kann vládce Capuy Pandulf IV. neváhal, aby vyjádřil svoji oddanost východnímu císaři. Obdobně se zachovali také v Salernu a zejména v montecassinském klášteře, v jehož čele stál nyní opat Atenulf, Pandulfův bratr. Obrácení kláštera bylo o to závažnější, že doposud bývalo tradičním zástupcem papežova vlivu na jihu, a pokud by nebyla zjednána náprava, byla by ztráta jeho podpory pro papeže ještě horší událostí, než samotná bitva u Kann. Hrozilo jednoznačné převážení rovnováhy na italském jihu na stranu Byzance, což byla situace, které se měl pokusit podle Benedikta VIII. čelit císař Jindřich II. Bylo třeba podlomit posílené byzantské pozice a zajistit si slábnoucí, ne-li zanikající věrnost menších feudálů. Císař však se zásahem váhal, postup Byzance jej zatím přímo neohrožoval a každá výprava do Itálie byla nebezpečným podnikem. K zásahu se rozhodl až roku 1021 poté, co Byzantinci, vedení Basileiem Boioannem, vstoupili na území nyní poddaného Pandulfa IV. z Capuy a dobyli místo, kde dlel Datto, švagr a nástupce Mela z Bari a tedy exponent langobardské protibyzantské strany, podporované papežem a císařem. Datto byl odveden do Bari, kde byl potupně veden městskými ulicemi na oslu, pak spolu s kohoutem, opicí a hadem zašit do pytle a vhozen do moře.¹⁸

Tím, že Byzantincům umožnil zmocnit se Melonova dědice a tedy možného spojence v politické hře proti Byzanci Datta, vystoupil Pandulf IV. zcela jednoznačně proti zájmům západního císaře. Rovněž krok Byzantinců mohl být očima císaře viděn jako vhozená rukavice a oznámení, kdo je nyní na italském jihu pánem. Dattovou smrtí a poddáním místních feudálů byla pro tuto chvíli zlikvidována langobardská opozice a reálně hrozilo, že Byzantinci začnou svůj vliv rozšiřovat na papežovo území, což nemohl Jindřich II. připustit a byl tentokrát přinucen jednat. Vojenská výprava roku 1022 měla za cíl přivést zpět místní feudály pod císařův vliv, potrestat Pandulfa IV. a Atenulfa a dobýt byzantskou pevnost Troiu. Montecassinský opat Atenulf se před postupujícími císařskými vojsky moudře rozhodl uprchnout. V Otrantu se nalodil na loď, směřující do Konstantinopole, kam ale nikdy nedorazil. Loď ztroskotala při bouři a Atenulf zahynul.¹⁹ Na rozdíl od Atenulfa se Pandulf IV. rozhodl bránit v Capui a opevnil se ve městě, nebyl ale mezi svými poddanými oblíben. Obyvatelé Capuy tedy otevřeli brány císařovým vojákům a Pandulfovi nezbyla jiná možnost, než se vydat do rukou svému nepříteli.

Z Capuy se vydalo vojsko proti Waimarovi salernskému, avšak Salerno bylo příliš dobře chráněno. Bezvýchodná situace byla nakonec řešena domluvou a předáním rúkojmích císařovu vojsku. Na rozdíl od předchozích válečných operací se postupu proti byzantské pevnosti Troie zúčastnil osobně císař. O byzantské kapitulaci nemohla být řeč, a tak začali císařovi vojáci město obléhat. Konečný výsledek boje proti městu Troia není zcela jasný. Podle některých pramenů se Jindřichovi Troiu dobýt podařilo, což však bylo zpochybněno Norwichem. Jako důvod uvádí, že jihoitalské kroniky, které nejsou poplatné císaři, dobytí Troie nepotvrzují a rovněž proto, že ihned po předpokládaném dobytí Troie udělil Basileios Boioannes městu nová privilegia jako odměnu za jeho věrnost.²⁰ Zejména druhý důvod se zdá být relevantní, protože si lze obtížně představit, že by byla udělena privilegia městu, které se nachází v nepřátelských rukou.

S nástupem léta se Jindřich II. rozhodl ukončit své tažení. Problémy mu způsobovalo jihoitalské horko a také malárie, která si již na počátku tisíciletí vybrala daň v podobě mladého císaře Oty III. Dočasně se mu podařilo získat vliv v Capui, kde byl nejprve nastolen Pandulf z Teana²¹ z vedlejší větve rodu vládců Capuy, aby jej o pár let později vystřídal znovu Pandulf IV. Stejně se mu podařilo navrátit k poslušnosti většinu jihoitalských feudálů, tento úspěch však nemohl mít dlouhého trvání a postupně vyzníval do ztracena, jakmile se císař a jeho vojsko vzdálili z dosahu. Přítomnost Byzance byla prostě bližší a nebezpečnější. Jindřich II. vyvázl z vojenského tažení s podlomeným zdravím a v červenci 1024 vydechl

naposledy, aniž by na italském jihu dosáhl trvalých úspěchů. Papež Benedikt VIII. zemřel již o tři měsíce dříve.

Ve zmíněných bojích se jako žoldnéři uplatnili Normané pod vedením Rainulfa Drengota a jejich váha stoupala. Bojovali na straně Byzantinců proti císaři, zároveň je však najal císař, aby hájili jeho zájmy. Ať už by střety mezi západním a východním císařstvím dopadly jakýmkoliv výsledkem, mohli z nich profitovat právě oni, navíc jejich počet i nadále stoupal díky novým příchozím. Z pohledu říšských zájmů neprospěl situaci na italském jihu nástup Konráda II. ze sálské dynastie, který se rozhodl dát novou příležitost zajatému Pandulfovi IV. z Capuy a umožnil mu návrat na jeho panství. Měšťané, kteří Pandulfa IV. dříve zradili a vydali jej císařovým vojákům, nyní odmítli svého bývalého pána vpustit do města. Okamžitě tedy obnovil staré styky s Byzantinci, Waimarem ze Salerna, který byl Pandulfovým švagrem, a Drengotovými Normany i za cenu, že se bude muset postavit Konrádovi ještě dříve, než se vůbec Capuy ujme. Město vzdorovalo rok a půl, ale v květnu 1026 kapitulovalo. Pandulf z Teana odjel do Neapole a výsledek výpravy Jindřicha II. se ocitl v troskách.²² Aby nebylo Pandulfových úspěchů málo, zemřel brzy poté Waimar ze Salerna a za jeho malého stejnojmenného syna se ujala regentské vlády Waimarova žena a Pandulfova sestra, která sledovala politiku přátelskou Capui.

Pandulf IV. se však nezastavil po znovuzískání svého panství. O rok později zaútočil na Neapol, jejíž pán Sergius IV. se snažil udržovat přátelské styky jak se západním tak i s východním císařstvím. Na počátku roku 1028 také město dobyl a znovu tak přinutil Pandulfa z Teana k útěku, tentokrát do Říma, kde brzy nato zemřel.²³ Získal tak velký vliv, ale svým mnohdy bezohledným jednáním si na italském jihu nadělal spoustu nepřátel. Jeho úspěch nemohl být vítán v Byzanci ani mezi jihoitalskými komunami, mezi které Neapol patřila a které se snažily udržet si určitou míru nezávislosti. Byzantská moc však byla dočasně ochromena odvoláním Basileia Boioanna do Konstantinopole, a pokud se chtěl Sergius IV. dočkat svého znovunastolení, musel si najít jiného spojence. Využil proto služeb Rainulfa Drengota a jeho Normanů.

Situace, která předcházela prvnímu velkému okamžiku v dějinách normanského dobývání jižní Itálie, byla logickým vyústěním předchozích událostí. Sergius IV. potřeboval normanskou pomoc proto, aby Pandulf IV. z Capuy nepohltil jeho panství a Normané byli jediní, kdo mu v tuto chvíli byl schopen a ochoten, nepočítáme-li podporu města Gaety, pomoci. Mohl sice uprchnout do Konstantinopole, ale nebylo jisté, kdy a zda vůbec by se zde dočkal podpory. Byl také naprosto ideální spojencem pro Rainulfa Drengota, protože měl majetek a nacházel se v tak obtížné situaci, jako dosud žádný z dřívějších Drengotových

zaměstnavatelů. Pandulf IV. naopak svými ambicemi narušil rovnováhu, při které Normané nabízeli své služby všem stranám, bylo tedy i v normanském zájmu zasáhnout, navíc za podmínek, které si sami stanoví. Za těchto okolností bylo udělení léna z Rainulfova pohledu spravedlivou odměnou, která odpovídala vojenské pomoci.

Normané Sergia IV. nezklamali a roku 1029 byl neapolský vládce znovu nastolen ve svém panství. Svému novému spojenci pak staronový pán Neapole udělil roku 1030 v léno hrabství města Aversy, které se stalo prvním územím, jež Normané v jižní Itálii získali a základnou pro další expanzi. Za zmínku stojí, že Aversa se nachází přibližně na půli cesty mezi městy Capua a Neapol a měla se tedy stát nárazníkovým místem pro případnou další Pandulfovu expanzi. Dále se Rainulf Drengot oženil se Sergiovou sestrou, jež krátce předtím ovdověla smrtí knížete z Gaety.²⁴ Teprve od této chvíle se Normané mohou začít řadit mezi síly, které se snaží rozšířit své území v jižní Itálii.

Spojení Rainulfa Drengota se Sergiem IV. z Neapole však netrvalo dlouho. Stejně jako Pandulf z Capuy a mnozí jiní i Rainulf Drengot dokázal měnit strany podle aktuální výhodnosti bez zvláštních ohledů, což není nijak překvapující, vezmeme-li v úvahu, že Normané jako žoldnéri měnili své spojence od prvních chvil své přítomnosti v jižní Itálii. Roku 1034 Drengotova manželka a Sergiova sestra zemřela. Rainulf Drengot se brzy oženil s neteří Pandulfa IV. z Capuy a přešel tak na stranu Sergiova rivala. O celé věci referuje Amatus montecassinský,²⁵ který neskrývá svoji silnou averzi k Pandulfovi, když píše o radosti, kterou měl ze smrti Drengotovy ženy, zatímco o obrácení Rainulfa Drengota se snaží příliš nezmiňovat. Obdobná změna politické orientace nebyla ovšem ve středověku zdaleka ojedinělá. Za celou záležitostí však byl pravděpodobně úmysl oslabit tentokrát Neapol, což se podařilo, protože brzy poté se od města odtrhlo Sorrento. Stalo se nezávislým územím pod ochranou Capuy, jenž opět získala svůj vliv. Sergius tento vývoj situace neunesl a rezignoval na veškeré mocenské boje: stal se mnichem a brzy poté zemřel.²⁶

Po diplomatické porážce Sergia IV. z Neapole získal Pandulf IV. z Capuy opět nejpevnější postavení. Salerno bylo prozatím pod jeho vlivem stejně jako Sorrento, Amalfi bylo spřáteleným městem. Nyní zaměřil svoji pozornost proti montecassinskému klášteru, kde byl dříve opatem jeho bratr Atenulf. Po Pandulfově násilném zásahu byl nynější opat Theobald uvězněn a zabrán klášterní majetek.²⁷ Ve skutcích proti montecassinskému klášteru spočívá jistě největší příčina silné Amatovy averze vůči Pandulfovi. Jeho další úspěch však záležel na tom, zda se mu podaří udržet podporu Normanů.

Již roku 1036 však Pandulf klíčovou podporu ztratil, když se proti svému strýci postavil Waimar IV. ze Salerna a získal již tradičně podporu Rainulfa Drengota. Tomu nebylo proti

mysli postavit se příliš zesílivšímu Pandulfovi. Podle Amata montecassinského se podnětem stalo zajetí neteře Waimara IV., dcery vládce Sorrenta, které se chtěl Pandulf zmocnit.²⁸ Můžeme-li na tomto místě Amatovi i přes jeho evidentní zaujatost důvěřovat, byl to čin velmi netaktický. Jeho motivem mohlo být zajištění spojení Sorrenta, které se po odtržení od Neapole, dostávalo pod silný vliv Capuy. Ze závislosti se pravděpodobně snažilo vymanit, ale Pandulf IV. svým skutkem poskytl vítanou záminku nepřítelům.

Waimar IV. se obrátil s žádostí o podporu na východního i západního císaře a zatímco v Konstantinopoli nebyla k zásahu vůle, protože se již chystal pokus o dobytí Sicílie, Konrádovi II. se naskytlá příležitost obnovit na jihu silně otřesenou prestiž. Celkem dvakrát zasáhl Konrád II. zásadně do politické situace v jižní Itálii. Na rozdíl od počátku své vlády, kdy dosti nešťastným způsobem nepřímo zavinil návrat Pandulfa IV. k moci, podruhé téměř na jejím konci měl svoji chybu napravit a Pandulfovi moc odebrat.

Konrádova výprava²⁹ roku 1038 zamířila nejprve do kláštera Monte Cassino, aby mu vrátila majetek i rozchvácené statky. Pandulf IV. se pokusil vyjednávat, nabídl Konrádovi, že se podrobí a své děti mu poslal jako rukojmí. Bylo by se mu podařilo uchovat si vládu nad Capuou, ale jeho syn uprchl z císařského zajetí a Pandulf se postavil proti Konrádovi. Opevnil se na jednom ze svých hradů, ale císař proti němu zasáhl ve spojení s Normany. Hrad brzy padl a Pandulf IV. uprchl do Konstantinopole, kde doufal nalézt pomoc Byzance, byl zde však uvězněn.

Zásah západního císařství tentokrát splnil svůj cíl nastolit znovu pořádek na jihu Itálie. Waimar IV. byl potvrzen jako vládce Salerna, navíc se stal pánem Capuy a vystřídal tak svého strýce na pozici nejvlivnějšího langobardského vládce. Montecassinskému klášteru byly navraceny uloupené majetky a Rainulf Drengot byl Konrádem II. potvrzen jako vládce Aversy, když mu císař předal kopí a praporec města.³⁰ Tím se Drengotovi podařilo získat definitivní potvrzení svého území.

Byzantská říše nezasahovala na jihu Apeninského poloostrova v důsledku vnitřních i vnějších problémů. Po smrti Basileia II. bulharobijce se roku 1025 ujal vlády ve východním císařství jeho mladší bratr Konstantin VIII., který neprojevoval o vládu zájem ani v době, kdy byl Basileiovým formálním spoluvládce ani po jeho smrti. Když o tři roky později zemřel, stal se jeho nástupcem Romanos III. Argyros, jenž se oženil s jednou z Konstantinových dcer Zoe. Nový císař soustředil byzantské síly spíše na řešení krize na východní hranici říše, kde mu zdatně pomáhal vynikající vojevůdce Georgios Maniakes. Roku 1034 byl Romanos III. zavražděn svojí císařskou manželkou a jejím milencem z paflagonské dynastie Michaellem,

který usedl na trůn jako Michael IV. Osobně schopný panovník byl bohužel pro Byzanc limitován špatným zdravotním stavem a kariéristickými příbuznými.³¹

Ve stejné době došlo na muslimské Sicílii k boji mezi emírem z Palerma al-Achalem a jeho vzbouřeným bratrem Abu Hafsem. Abu Hafsovi se dostalo vojenské pomoci ze severní Afriky a al-Achal se ocitl v obtížné situaci. Aby se udržel u moci, požádal roku 1035 o pomoc v Konstantinopoli, kde situaci správně pochopili jako příležitost k předejití nebezpečných útoků saracénských pirátů a ke znovuzískání ztraceného postavení na ostrově. Začala se připravovat invaze na podporu palermského emíra, ale v průběhu příprav byl al-Achal zavražděn a původní záminka k zásahu přestala platit. Přesto se Michael IV. rozhodl využít dočasné slabosti nepřítele a ostrov obsadit. V čele celé výpravy byl Georgios Maniakes, pod jehož velením měla celá akce šanci uspět. Byzantské loďstvo měl ale na starosti Stefanos pouze díky skutečnosti, že byl švagrem Michaela IV.³²

V době pečlivých příprav invaze přišla nejprve žádost Waimara IV. ze Salerna a posléze do Konstantinopole přibyl Pandulf IV. Nyní ale nebyla pro Byzantince vhodná doba k vojenskému zásahu, přesto vztahy k Waimarovi jako dočasnému vítězi v konfliktu na jihu Itálie zůstaly dobré. V Byzanci se začalo jistě uvažovat o tom, že Waimar IV. jako poddaný Byzantské říše může přispět financemi i vojáky k výpravě proti nevěřícím, a proto byl Pandulf IV. po příjezdu do Konstantinopole uvězněn. V případě, že by se Waimar obrátil proti Byzanci, mohl by být bývalý pán Capuy použit proti Waimarovi a znovu dosazen s byzantskou podporou do svého panství.

Waimar IV. skutečně poskytl Byzantincům vojenskou podporu, jistě pro něj bylo úlevou zbavit se alespoň části svých normanských spojenců, kteří již jeho předchůdcům v alianci s Rainulfem Drengotem dříve několikrát přerostli přes hlavu. Ale i pro samotného Drengota bylo vyslání vojáků na Sicílii výhodné. Ze své vlasti na severu dnešní Francie totiž neustále přicházeli noví mladí Normané, kteří na jihu Itálie hledali obživu. Bylo stále obtížnější nově přichozí zvládat, protože byli sebevědomí a ti, kterým nechyběla ctižádost, toužili získat pro sebe podobná panství jako byla Aversa. Mezi nimi byli také příslušníci rodu Hauteville.

O původu normanských dobyvatelů rodu Hauteville jako první podal zprávu Gaufredus Malaterra,³³ kronikář Rogera I. Šlo o potomky málo významného normanského šlechtice jménem Tankred de Hauteville. Během svého života měl Tankred dvě manželky. První žena Muriella mu dala pět známých synů jménem Vilém, přezdívaný Železná Paže, Drogo, Humfred, Godfred a Serlo. Druhá Tankredova žena se jmenovala Frensenda a Tankredovi povila dokonce sedm synů a jedinou známou dceru. Synové dostali jména Robert, později řečený Guiscard, dále Malger, Alvered, druhý Vilém, Hubert, Tankred a nejmladší Roger.

Dcera dostala po matce jméno Frensenda. Z této první generace se do jižní Itálie vypravili v různém čase Vilém Železná paže, Drogo, Humfred, Godfred, Robert Guiscard, Malger druhý Vilém, Roger a jejich sestra Frensenda, která byla později provdána za Richarda z Capuy. Serlo, uváděný mylně Martinem Wihodou³⁴ rovněž mezi příchozími do jižní Itálie, není v jižní Itálii v pramenech doložen. Malaterra³⁵ naopak uvádí, že za svými bratry neodcestoval. Do oblasti později přišel stejnojmenný Serlův syn, synovec Roberta Guiscarda a Rogera Sicilského. Vedle něj přibyl do Itálie také Robert, později pán z Loritella a syn Godfreda a účastník první křížové výpravy Tankred.

Normanské panství Tankreda de Hauteville by nemohlo uživit početné potomstvo, a tak někteří z bratrů odjeli do jižní Itálie stejně jako spousta jejich krajanů. Nejprve do země dorazili kolem roku 1035 bratři Vilém Železná paže, Drogo a Humfred. I oni chtěli dosáhnout stejných úspěchů jako Rainulf Drengot a nepatřili k válečníkům, kteří se snadno podřídí vůli jiných. Podobní muži představovali pro Rainulfa Drengota mezi spoustou nových Normanů nevíтанou konkurenci a byzantská výprava na Sicílii byla dobrou příležitostí, jak tyto nezvané posily odklidit na místo, kde mu nemohou uškodit.

Na Sicílii prozatím pokračovala politická krize, kterou nevyřešila ani invaze ze severní Afriky pod velením Abdulláha. Roku 1038 se tuto situaci vydali využít Byzantinci a pod vedením Georgia Maniaka se spolu s posilami z jižní Itálie vylodili na ostrově. Výprava byla zpočátku velmi úspěšná. Podařilo se dobýt Messinu a brzy poté padla i Rometta. Roku 1040 začaly byzantské síly obléhat Syrakusy, kterým táhl na pomoc se svými vojsky Abdulláh. Jeho pokus o odražení Byzantinců od Syrakus však nevyšel a Maniakes mu uštědřil porážku u pevnosti Troina. Přeživší vojáci, mezi nimi i jejich vojevůdce, se dali na útěk a Syrakusy padly do rukou Byzantinců. V bojích u Syrakus se vyznamenali Normané, vedení Vilémem Železnou paží. Malaterra,³⁶ stráníci Normanům, si ztěžuje na Řeky, že se soustředili hlavně na získávání kořisti. Hlavním problémem však nejspíše bylo, že Byzantinci odmítli přiznat dostatečný podíl na kořisti svým západním spolubojovníkům. Normané, kteří měli plenění dobytých území ve zvyku, mohli, pokud jim někdo v této činnosti zabránil, snadno pocítit k takovému spojenci nenávisť. Jelikož na Sicílii žila poměrně početná řecká enkláva a Georgios Maniakés chtěl zemi dobýt, nepotřeboval si znepřátelit obyvatelstvo ostrova, v tomto ohledu mohly vznikat mezi Byzantinci a neřeckými kontingenty ve vojsku časté třenice.

Problémy uvnitř vojska Georgia Maniaka se nevyhnuly se ani samotným vůdcům celé výpravy. Velký podíl na dosavadním úspěchu výpravy proti muslimům měl též její slavný velitel. Během uplynulých dvou let se mu podařilo získat značnou část Sicílie a muslimští

obyvatelé se mohli právem obávat, že po dvou stoletích znovu nastolí byzantskou vládu nad celým ostrovem. Georgios Maniakes se však dostal do sporu s ne příliš schopným velitelem loďstva Stefanem. Ten jako císařův švagr po útěku poraženého Abdulláha na moře, využil svých příbuzenských styků k tomu, aby se vojevůdce zbavil. Nechal Georgia Maniaka obvinít ze vzpoury, zajmout a odvézt do Konstantinopole.

Brzy se ukázalo, jak cenný pro celou výpravu Maniakes byl. Jeho nástupce Basileios nedokázal navázat na předchozí úspěchy a společně se Stefanem začali brzy ztrácet pozice, které vojsko získalo v předchozích dvou letech. Jedna nešťastná událost měla předznamenat nejen krach byzantských plánů na znovudobytí Sicílie, ale dokonce poměrně rychlé zhroucení do té doby silných pozic v Itálii.

Georgios Maniakes nebyl jediný, kdo byzantská vojska opustil. Ještě pod jeho velením si Normané ztěžovali na malý podíl z válečné kořisti. Jejich nespokojenost rostla a v celé věci našli společnou řeč s jistým Arduinem, mužem, vyslaným Waimarem ze Salerno s kontingentem Langobardů.³⁷ Arduin je jednou z nejzáhadnějších postav v dějinách jihoitalských Normanů jedenáctého a dvanáctého století. Protože uměl řecky,³⁸ domluvili se s ním Normané, aby přednesl jejich stížnosti Byzantincům a sjednal s nimi nápravu. Neuspěl, brzy se však podle Amata dostal do sporu se svým byzantským velitelem o arabského koně, kterého zajal a odmítl jej vydat, protože jej zajal „s Boží pomocí“.³⁹ Šlo o akt vzdoru, který Byzantinci nemínili tolerovat. Arduin byl vysvlečen a zbičován, což se stalo konečným impulsem pro nespokojené normanské a langobardské jednotky. Rozhodli se opustit vojsko a ještě více tak snížili jeho bojeschopnost. Vrátili se do jižní Itálie, kde zrovna začínalo langobardské povstání proti byzantské nadvládě.

Poznámky ke kapitole 2.

1. K problematice Vikingů viz např. H. Arbman, Vikingové, Praha 1969.
2. Guillelmus Apuliensis, Gesta Roberti Wiscardi, I, Guillaume de Pouille, La geste de Robert Guiscard, ed. M. Mathieu 100, Palermo 1961, zdroj internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it.
3. Aimé du Mont-Cassin, Histoire de li Normant, I;17, ed. De Bartholomaeis 22, ed. De Bartholomaeis 1935, zdroj internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it.
4. Tamtéž, I;18, ed. De Bartholomaeis 23.
5. John Julius Norwich, I Normanni nel sud 1016-1130, Milano 1971, reprint 2007, str. 26.
6. Tamtéž, str. 27.
7. E. Boshof, Jindřich I. 1031-1060 in: J. Ehlers a kol., Francouzští králové v období středověku, Praha 2003, str.100.
8. K benátské pomoci obleženému Bari viz. Gherardo Ortalli, Il Mezzogiorno normanno-svevo visto da Venezia in: Il mezzogiorno normanno-svevo visto dall'Europa e dal mondo mediterraneo, Bari 1999, str. 54 a násl.
9. O. Capitani, Storia dell'Italia medievale 410-1216, Bari 2004, str. 245-246.
10. Tamtéž, str. 247-248.
11. Guillelmus Apuliensis, citované dílo, I, ed. M. Mathieu 102.
12. Tamtéž, ed. M. Mathieu 106.
13. Viz poznámka č. 10.
14. Guillelmus Apuliensis, citované dílo, I, ed. M. Mathieu 106.
15. John Julius Norwich, citované dílo, str. 18.
16. V odborné literatuře bývá tento vládce někdy uváděn jako Waimar IV. a jeho syn jako Waimar V. Zvolil jsem označení Waimar III., případně Waimar IV. pro jeho syna.
17. V odborné literatuře bývá též někdy uváděn jako Pandulf III. Zvolil jsem označení Pandulf IV.
18. John Julius Norwich, citované dílo, str. 36.
19. Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, I;27, ed. De Bartholomaeis 37.
20. John Julius Norwich, citované dílo, str. 38-40.

21. Capua byla Pandulfovi z Teana a jeho synovi Janovi udělena listinou z 5. ledna 1023 v Paderbornu. Henrici II. et Arduini diplomata in: MGH, sv. 3, DD;HII;378, ed. Societas aperiendis fontibus rerum germanicarum medii aevi, Hannover 1900-1903, str. 483.
22. Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, I;34, ed. De Bartholomaeis 44.
23. John Julius Norwich, citované dílo, str. 46.
24. Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, I;42, ed. De Bartholomaeis 53.
25. „*Més une choze entrevint: que la moillier de Ranolfe vint à mort; de là dont la concorde de Ia paiz non fu ferme. Et molt fu Raynolfe dolent de la mort de la dame. Més plus en est triste lo Maistre de la milicie* (Sergius IV. z Neapole - pozn.) *Més Pandulfe en fu alegre et joiant, quar cerca la division et l'animistié de ces II. amis.*” - Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, I;43, ed. De Bartholomaeis 54.
26. Tamtéž, I;43-45, ed. De Bartholomaeis 54-55.
27. Tamtéž, I;35 a násl., ed. De Bartholomaeis 46 a násl.
28. Tamtéž, II;3 a násl., ed. De Bartholomaeis 59-60.
29. K zásahu Konráda II. proti Pandulfovi IV. z Capuy Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, II;4 a násl., ed. De Bartholomaeis 60 a násl.
30. „*Et lo Impereor s'enclina à la volenté de lo Prince et, o une lance publica et o un gofanon dont estoit l'arme imperial, conferma à Raynolfe la Conté d'Averse et de son territoire.*” - Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, II;6, ed. De Bartholomaeis 64; totéž i v případě Waimara IV., cit. dílo, str. 63.
31. Podrobněji k problému viz. např. B. Zástěrová a kol., Dějiny Byzance, Praha 1992, str. 204 a násl.
32. John Julius Norwich, citované dílo, str. 58-59.
33. Gaufredus Malaterra, De rebus gestis Rogerii Calabriae et Siciliae Comitis et Roberti Guiscardi Ducis fratris eius, I;4 ed. E. Pontieri 1928, zdroj internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it.
34. Martin Wihoda, Království Slunce; Jihoitalští Normané mezi státy, národy a kulturami in: Dějiny a současnost 6 (2003), Praha 2003, str. 13.
35. „*Sed, ne aliquis existimet, illos, qui in Apuliam cum aliis fratribus non venerunt, minoris valentiae a reliquis fratribus fuisse, et ideo in Normannia remansisse, de Serlone pauca dicenda sunt.*” – Gaufredus Malaterra, citované dílo, I;38.
36. Gaufredus Malaterra, citované dílo, I;7.
37. John Julius Norwich, citované dílo, str. 68.

38. Gaufredus Malaterra, citované dílo, I;8.

39. Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, II;14, ed. De Bartholomaeis 72.

3. PROTIBYZANTSKÉ POVSTÁNÍ A VZESTUP RODU HAUTEVILLE

Vztah jihoitalských měst a langobardských vládců k Byzantské říši v 11. století byl složitý. Jihoitalské komuny do značné míry těžily z formální podřízenosti k východnímu císařství, neboť z ní plynuly obchodní výhody i možnost užších kulturních kontaktů. To platilo zejména pro tři jihoitalská města – Amalfi, Gaetu a v neposlední řadě Neapol, která oficiálně uznávala byzantskou svrchovanost až do porážky povstání proti Rogerovi II. roku 1137. Z těchto měst zejména Amalfi a Gaeta se těšily dobré ekonomické kondici. Zmíněná jihoitalská města upřednostňovala mírové obchodní vztahy před nejistým politickým zápasem o nezávislost a neměla velký zájem současný stav měnit. Právě dobré ekonomické vztahy s Byzancí byl aspekt, kterým se odlišovala od langobardských států.¹ Naproti tomu Langobardi měli vztahy s Byzancí velmi proměnlivé, závislé na aktuální politické situaci. Obzvláště vládci Salerna a Capuy se snažili vymanit z vlivu Byzantské říše a napomáhala jim přitom sílící averze mezi vyznavači řeckého a latinského ritu.

Langobardi z Capuy a Salerna zasahovali ve vhodných okamžicích proti jihoitalským městům, která se cítila ohrožena spíše z jejich strany než ze strany byzantské říše. Tak si výše zmíněným zásahem proti Neapoli znepřátelil byzantskou říši Pandulf IV. z Capuy, což se mohlo stát dalším důvodem jeho uvěznění po útěku do Konstantinopole. Ke stejnému zásahu, který předznamenal postupný ústup byzantské říše z mocenských pozic v jižní Itálii, se odhodlal také Waimar IV. ze Salerna. Ten dosud vystupoval v souladu se zájmy Konstantinopole. Roku 1039 se obrátil proti Amalfi a s podporou Rainulfa z Aversy město dobyl. Záminkou k zásahu se stalo sesazení slepého vládce Amalfi Mansona II. jeho bratrem Janem. Waimar IV. sice dosadil znovu Mansona II. do jeho panství, ale skutečnou moc si podržel a v datacích listin pocházejících z území pod jeho nadvládou před polovinou 11. století je Waimar IV. označován jako vládce Amalfi a Sorrenta. Roku 1040 ztratila svoji nezávislost Gaeta, kterou rovněž ovládl Waimar ze Salerna. Poté o vliv ve městě soupeřilo Salerno s Capuou, dokud je roku 1066 definitivně neovládl Richard I. z Capuy.²

Příznivá situace k povstání proti byzantské říši nastala roku 1041, když zemřel již delší dobu nemocný císař Michael IV. Pod vlivem Michaelova bratra eunucha Ioanna adoptovala a

přijala za spoluvládce císařovna vdova jeho synovce Michaela. Michael V. byl synem Stefana, který se zasadil za neslavný návrat Georgia Maniaka ze Sicílie. Brzy po svém nástupu k moci zakročil nový císař brutálním způsobem proti členům vlastního rodu, kteří získali význačná postavení za vlády Michaela IV. Poté, co odstranil z politické scény své příbuzné, rozhodl se zbavit i své adoptivní matky císařovny Zoe.

Roku 1042 byla Zoe obviněna z travičství a poslána do kláštera, ale konstantinopolský lid choval v úctě makedonskou dynastii. Zákrok proti císařovně vyvolal ve městě velké nepokoje. Michaelovi V. nepomohlo ani, že povolal Zoe zpět a museli spolu se svým strýcem Konstantinem před vzbouřenými obyvateli uprchnout z města do kláštera. Zde se sami stali mnichy, přesto však neunikli svému osudu. Později byli oslepeni z obavy, aby se znovu nedostali prostřednictvím Zoe k moci. V Konstantinopoli se zatím císařovnou stala jiná dcera Basileia II., Theodora. Druhá císařovna Zoe však uzavřela znovu sňatek, tentokrát již s třetím mužem, nyní císařem Konstantinem IX. Monomachem, jenž vládl oficiálně po boku s oběma císařovnamí.³

Je zřejmé, že v uvedené politické situaci byla ústřední moc oslabena a nemohla dostatečně reagovat na politickou situaci v jižní Itálii. Přesto se dalo místnímu povstání pravděpodobně předejít nebo alespoň částečně omezit jeho rozsah, kdyby nebylo závažných chyb při správě jihoitalských provincií. Byzantské říši neprospělo propuštění Argiria, syna Melona z Bari, z konstantinopolského zajetí. Argirio měl brzy napodobit svého otce a povstat proti byzantské správě v jižní Itálii.

V době, kdy v Konstantinopoli roku 1040 ještě vládl nemocný Michael IV., vypuklo v Apulii Argiriovo povstání. Byzantský místodržící pro Apulii byl zavražděn a konstantinopolská správa musela na novou situaci zareagovat. Jmenovala nového správce, Michaela Dukiana, kterého měly podpořit jednotky povolány ze Sicílie. Zde již Byzantinci ztratili téměř všechno území, které dobyli v posledních dvou letech. Michael Dukianos pak udělal druhou velkou chybu východní říše při správě jižní Itálie. Po propuštění Argiria jmenoval vojenským velitelem v Melfi⁴ Arduina, stejného muže, kterého dali Byzantinci na Sicílii zbičovat.

Důvodem pro Arduinovo jmenování mohla být skutečnost, že uměl řecky a před incidentem na Sicílii mohl prokázat své schopnosti, situace byla již vážná a nový místodržící potřeboval v Melfi někoho, kdo ji dokáže zvládnout. Arduin měl také velmi dobré vztahy s Normany od poslední výpravy a Michael Dukianos si možná představoval, že s jeho pomocí se Konstantinopoli podaří získat tyto válečníky opět na stranu Byzance, stejně jako tomu bylo při výpravě proti sicilským saracénům. Svoji roli mohl sehrát fakt, že Dukianos přišel do své

funkce nedávno⁵ a nebyl ještě dostatečně obeznámen s místními složitými poměry. O události na Sicílii, pokud ji Amatus vylíčil pravdivě, nemusel nic vědět, nebo jí nepřikládal velký význam.

Ať už byl důvod Arduinova jmenování jakýkoliv, právě jeho dobrý vztah s Normany měl byzantské záležitosti nejvíce uškodit. Arduin neměl v úmyslu zůstat Byzantincům věrný a podle Amata začal místní obyvatele pomalu popouzet proti byzantské nadvládě. Jakmile se mu je podařilo přesvědčit, odjel roku 1041 tajně do Aversy, kde se setkal s Rainulfem Drengotem. Zde Arduinovi Amatus⁶ vkládá do úst téměř oslavnou řeč, ve které apeluje na hrdost Normanů a žádá je o spojenectví v boji proti mužům, kteří jsou jako ženy a žijí v rozlehlých a bohatých zemích.

Pro Rainulfa Drengota nešlo s ohledem na minulost zdánlivě o nic neobvyklého. Již dříve několikrát změnil své spojence a Normané jako žoldnéři využitelní všemi stranami s výjimkou saracénů bývali i v případě vojenské porážky ušetřeni, proto si mohli podobné jednání dovolit. Nešlo ani o první protibyzantskou vzpouru, kterou podpořili. Byla to nicméně první vzpoura, kterou podpořili v tak hojném počtu. Od první porážky pod Gilbertovým velením od Byzantinců přicházeli za jeho nástupce stále jejich noví krajané a posilovali jejich řady, takže nyní již byli vojensky nebezpečnější než samotní Langobardi. Události se navíc odehrávaly pro byzantskou říši v naprosto nevhodné době, a sice po smrti Michaela IV.

S vojáky se Arduin vrátil do Melfi, které se stalo jejich vojenskou základnou. Odtud podnikali Normané výpady do okolí, které podle svého zvyku pustošili. Poté, co ztratil několik měst, vytáhl proti nim Michael Dukianos, ale byl poražen v bitvě u Venosy a se zbytky armády musel ustoupit. Podařilo se mu však v krátké době sehnat nové vojsko a vytáhnout proti Normanům podruhé. Vojska se střetla u Kann, na stejném místě jako při Melově povstání, ovšem tentokrát s opačným výsledkem. Normané, které v boji vedl Vilém Železná Paže, ušetřili Byzantincům další vážnou porážku. Byzantinci po těchto neúspěších odveleli nového katepana⁷ na Sicílii a nahradili jej Boioannem, synem dřívějšího úspěšného katepana Basileia Boioanna. Nový katepan se rozhodl vytáhnout proti Melfi a oblehnout je, vyhnul by se tak konfrontaci v otevřené bitvě a zbavil nepřátele jejich základny. Normanům se však podařilo dorazit k Melfi dříve a 3. září 1041 svedli s Byzantinci u Monte Siricolo třetí vítěznou bitvu, ve které se jim podařilo byzantského vojevůdce zajmout. Boioannes byl poté uvězněn v sídle Atenulfa, bratra beneventského vládce. Po vojenské porážce následovaly další rány, protože se k povstalcům přidala apulijská města, z nichž nejvýznamnější bylo Bari, kromě něj pak Monopoli, Giovinazzo a Matera.⁸ Mezi vítězi však začaly záhy vznikat rozpory, které ohrožovaly úspěšnost celého povstání.

Právě Atenulfa si po vítězství u Monte Siricolo vzbouřenci zvolili za svého vůdce v boji proti svým byzantským nepřátelům namísto Arduina z Melf nebo Waimara IV. ze Salerna. Výběr zrovna tohoto nepříliš výrazného Langobarda byl jistě snahou o obranu proti vlivu v této době velmi mocného salernského vládce, který Atenulfa neuznal. Slabý velitel mohl naopak vyhovovat normanským spojencům, kteří by tak měli naději na získání větší válečné kořisti. Ale i Normané již nebyli jednotní: zatímco lidé Rainulfa z Aversy zůstali ve službách Waimara ze Salerna, jiní se přidali k Argiriovi. Tak referuje Vilém z Apulie,⁹ který jejich rozhodnutí zdůvodňuje snahou dodržet starý závazek daný před mnoha lety Argiriovu otci Melovi.

Atenulfovou popularitu nezvýšilo ani rozhodnutí vyměnit byzantského katepana za výkupné. Amatus montecassinský, který neuvádí jako první podnět k příchodu normanských válečníků setkání s Melem, na tomto místě konstatuje ztrátu důvěry v Atenulfa a uvádí pouze, že Argirio byl synem Melovým.¹⁰ Musíme ovšem podotknout, že v porovnání s pozdějším obdobím má Amatus k těmto a následujícím událostem pouze neúplné informace. Za zmínku stojí skutečnost, že do celého sporu o vůdce langobardského povstání Normané zasahovali pouze jako podporovatelé jedné ze stran. Sami se do jeho čela postavit zatím nepokoušeli a drželi se své pozice žoldnéřů.

Argirio tedy neuznal vrchní velení Atenulfa a zamířil se svými vojáky roku 1042 do Bari, které bylo centrem protibyzantských aktivit již za jeho otce. Zde byl zvolen vůdcem povstání nezávisle na Atenulfovi. Ve stejném roce se byzantská říše odhodlala k důležité změně v jihoitalské politice, když Konstantin IX. Monomachos nastoupil na trůn a pominuly tak důvody, pro které byl uvězněn byzantský vojevůdce Georgios Maniakes. Císařovna Zoe jej tedy vyslala do jihoitalských území, aby zde jako nový místodržící obnovil byzantskou svrchovanost nad Apulií.

Georgios Maniakes připlul do Tarentu v době, kdy velká část Apulie byla na straně Argiria z Bari. Okamžitě začal postupovat a nové byzantské vojsko šířilo podle Viléma z Apulie¹¹ v dobytých oblastech hrůzu mezi obyvatelstvem svým pleněním a zabíjením. Děsivost postupu Georgia Maniakaka však nepotvrzuje Amatus montecassinský, který jej nezaznamenal. Netrvalo dlouho a velká část Apulie byla zpět v byzantských rukou.

Ani tentokrát však nebylo dopřáno byzantskému vojevůdci dokončit úkol, který tak úspěšně začal, protože stejně jako v případě výpravy na Sicílii byl v důsledku palácových intrik povolán zpět do Konstantinopole. Nyní šlo o majetkové spory s Romanem Sklerem, mužem, jehož pozemky v Malé Asii sousedily s Maniakovými. Společně s novým císařem v Konstantinopoli získala vliv také Sklerova rodina, protože milenkou Konstantina IX.

Monomacha byla Marie Sklerovna, která jako stálá Konstantinova družka se souhlasem císařoven Zoe a Theodory obdržela postavení u dvora hned za oběma nejvýzvešenějšími ženami. Díky tomuto spojení dosáhla rodina soupeřů byzantského vojevůdce, že Georgios Maniakes upadl znovu v nemilost. Tentokrát se však již nepodřídil a po rozkazu k návratu se vzbouřil. Svým vojskem se dal prohlásit císařem a roku 1043 vytáhl proti Konstantinovi. S císařovým vojskem se střetl v bitvě u Ostrova, kde se mu sice podařilo zvítězit, byl však smrtelně zraněn.¹²

Z pohledu langobardských povstalců se roku 1042 zdálo, že odvoláním Georgia Maniaka se spletitá situace na italském jihu značně zlepšila. Teď spolu se svými normanskými spojenci vytáhli proti apulijskému městu Trani, které zůstávalo věrné byzantské říši. Obležené město by nejspíše podlehl, kdyby nedošlo k dalšímu z mnoha zvrátů v povstání. Uprostřed obléhání totiž langobardské řady opustil Argirio a přešel na stranu Byzantinců. Obléhání bylo přerušeno a protibyzantská strana musela od města od táhnout. Roli mohla hrát již také nadměrná síla Normanů. Argirio mohl pochopit, že se stali větším nebezpečím pro svobodu Langobardů než samotní Byzantinci. Tato událost měla v konečném důsledku význam pro změnu charakteru protibyzantského boje, protože v něm od tohoto okamžiku hráli hlavní roli samotní Normané a z boje za osvobození od byzantské svrchovanosti se de facto stane dobovačnou válkou. Langobardi jako vůdci ztratili důvěru Normanů, kteří si za svého vůdce zvolili Viléma Železnou paži, nejstaršího ze synů Tancreda de Hauteville. Sami mu vybrali titul hrabě z Apulie. Bylo by ovšem chybné celé záležitosti přikládat zásadní význam, protože jiní langobardští vládcové, zejména pak Waimar IV. ze Salerna, Argiriova příkladu nenásledovali.

Zvolení Viléma Železného paže do čela Normanů bojujících proti Byzanci nebylo náhodné, protože se osvědčil v dřívějších bitvách. Poté přijel Vilém na dvůr Waimara IV. ze Salerna, kde oba spojenci projednali budoucí mocenské uspořádání. Pán Salerna dal Vilémovi za manželku svoji neteř, dceru Guida ze Sorrenta, a přenechal Normanům území, které dobudou na byzantské říši. Pak spolu s Rainulfem z Aversy odjeli do Melfi, kde Waimar předal Normanům země v Apulii a Kalábrii, které již jsou i které teprve budou dobyty.¹³ Tak získalo dvanáct normanských vůdců svá území v jižní Itálii, mezi nimi Vilém Železná paže Ascoli, jeho bratr Drogo Venosu a Ascletin, bratr Rainulfa z Aversy, Acerenzu.

Waimar IV. ze Salerna se nyní, na konci roku 1042, ocitl v čele Langobardů bojujících proti byzantské říši jako kníže z Apulie a Kalábie. Normané včetně dvou nejvlivnějších – Viléma Železného paže, jemuž potvrdil titul hraběte z Apulie pod svou pravomocí navíc s možností udělovat nová panství svým spolubojovníkům a Rainulfa z Aversy, který přijal

panství Siponto a část Gargana – mu byli poddáni. Jeho moc sice teoreticky vzrostla, měl ale spoustu nevyzpytatelných leníků, stále početnějších a sebevědomějších, poněvadž příchod nových Normanů do oblasti se ani tehdy nezastavoval. Po těchto událostech nám mizí z pramenů Arduin z Melf, který se v nich objevil v době sicilského tažení a přivedl do langobardského povstání Normany. Nepřímo tak způsobil rozpad byzantského panství nad jižní Itálií,¹⁴ možná kvůli potupě, která ho potkala při střetu s byzantskými nadřízenými na ostrově. Důvodů pro toto zmizení může být několik včetně jeho smrti, ale je možné, že po velkých změnách roku 1042 prostě přestal být vlivnou politickou osobou, která by do stávajících poměrů mohla výrazně zasahovat.

V průběhu bojů proti byzantské říši poklesl mezi Normany vliv Rainulfa z Aversy ve prospěch nové generace Normanů, vedené zejména syny Tankreda de Hauteville. Důvodem byla Rainulfova menší angažovanost v boji proti byzantské říši, které využili jiní. Musíme si ale uvědomit, že ačkoliv neznáme datum Rainulfova narození, vedl Normany od Gilbertovy smrti v první bitvě u Kann roku 1018, když v prvních obdobích jejich působení v Itálii nikdo neměl takovou zásluhu na úspěšnosti Normanů jako on. Jeho účast v bitvách prostě nemusela být možná v důsledku věku nebo zdravotního stavu. Ostatní členové jeho rodu pak nedokázali předejít nástupu konkurenční rodiny, vedené neohroženým Vilémem Železnou Paží, kterého si Normané válečníci proti Byzanci zvolili v důsledku jeho silné osobnosti a úspěchů na bitevním poli. To však neznamenalo, že by rodina Hauteville zcela vystřídala rodinu Rainulfa z Aversy v čele Normanů. Nikdo z normanských vůdců neměl nad ostatními absolutní moc, naopak musel o své postavení soupeřit. Úspěch obou rodin závisel na úspěchu jejich současných i budoucích členů a na tom, jak se o své zisky bude moci podělit se svými podřízenými.

Další roky proběhly v jižní Itálii ve znamení byzantské defenzívy proti normanskému tlaku. Již roku 1042 byl z vězení propuštěn Pandulf IV. a vyslán do regionu, kde se pokoušel čelit Waimarovi. Prozatím nedosáhl významnějších úspěchů, představoval ale hrozbu do budoucna. Waimar proti němu nebyl schopen důrazně zakročit také proto, že jeho vyhnání nebylo v zájmu Normanů, mohli opět začít lavírovat mezi oběma Langobardy. Argirio byl jmenován novým katepanem a v čele byzantské správy se vcelku úspěšně snažil čelit normanským dobyvatelům. V řadách jejich vůdců došlo v polovině čtyřicátých let k závažným změnám.

Rainulf z Aversy zemřel roku 1045 bez doložených potomků, a tak se jeho nástupcem stal Ascletin, syn Rainulfova mladšího stejnojmenného bratra. V Averse vládl jen krátce a zemřel ještě téhož roku podle Amata¹⁵ v mladém věku. Poté, uvádí kronikář, se pokusil ujmout vlády

jakýsi Raul, ale nedosáhl přijetí lidu. Proto se stal pánem z Aversy jiný synovec Rainulfa, rovněž Rainulf. Spolu s ním zmiňuje na počátku vlády jakéhosi Huga. Vše se dělo za spoluúčasti Waimara IV. ze Salerna jako lenního pána.¹⁶ Pod vládou Rainulfa II. zůstala Aversa tři roky, během kterých zavítali na italský jih noví významní Normané. V roce 1046 pak zemřel Vilém železná paže a jeho nástupcem se stal druhý nejstarší syn Tankreda de Hauteville Drogo. Jak pokračuje Amatus,¹⁷ dal Waimar novému hraběti z Apulie za manželku svoji dceru. Snažil se zřejmě ihned na začátku získat jeho spojení zejména proti staronovému nebezpečí v podobě Pandulfa z Capuy.

V této politické situaci dorazili na italský jih nezávisle na sobě dva v budoucnu důležité normanští feudálové. Jedním byl Richard, synovec Rainulfa I. z Aversy a mladší bratr jeho nástupce Ascletina. Druhým pak Robert, později nazvaný Guiscard,¹⁸ jak tvrdí Vilém z Apulie pro svoji chytrost a lstivost.¹⁹ Byl nevlastním bratrem Viléma a Drogonem, nejstarším ze synů Tancreda de Hauteville s jeho druhou manželkou Fresendou.

Richardovy důvody k příjezdu do jižní Itálie se dají snadno odvodit. Po smrti svého staršího bratra Ascletina měl být podle práva jeho nástupcem a zřejmě by se jím i stal, pokud by se v době Ascletinovy smrti nenacházel v Normandii. Přijel tedy do Aversy, zde však již vládl Rainulf II., který neměl v úmyslu mu panství po Ascletinovi přenechat. To uvádí i Amatus, podle kterého Richard odjel k Humfredovi, mladšímu bratrovi Drogonem.²⁰ Zde se spojil s jistým Serulem proti Rainulfovi II. Sice jej přinutil k návratu bratrových statků, byl ale zajat a uvězněn Drogonem. Propuštěn byl po zásahu Waimara IV. ze Salerna, aby se roku 1048 mohl stát pánem Aversy.²¹

Robert zamířil nejprve za svým nevlastním bratrem Drogonem, ale žádného území se od něj nedočkal. Hrabě z Apulie byl spíše *primus inter pares* než suverénní vládce mezi svými Normany a nemohl si dovolit udělit území nově příchozímu bez nějakých zásluh, protože by tak ohrozil své postavení. Po dvou letech pokusů o sebeuplatnění nakonec nakrátko vstoupil roku 1048 do služeb Pandulfa z Capuy.

Přibližně ve stejné době, kdy u normanských velitelů docházelo ke generační výměně, docházelo k zásadním změnám i v dějinách papežství. Když roku 1032 zemřel papež Jan IX., vystřídal jej tehdejší nejmocnější muž v Římě Alberich II. svým vlastním synem Theofylaktem z rodu tuskulských hrabat. Theofylaktus přijal jméno Benedikt IX. a rozhodně nebyl příkladným papežem, přestože zprávy o tom, že v době svého nástupu na svatý stolec mu bylo teprve dvanáct let a že žil velmi nemravným životem jsou zřejmě přehnané. Nicméně roku 1044 došlo v Římě ke vzpouře, která měla Benedikta IX. odstranit. V jejím pozadí stáli rivalové Tuskulských Crescentiové a podařilo se jim Benedikta vyhnat. Na jeho místo

dosadili v lednu 1045 svého vlastního kandidáta Jana, biskupa sabinského, který přijal jméno Silvestr III. Tusculští se ovšem nevzdali, zmobilizovali své vojenské síly, vyhnali papeže Crescentiů a Benedikta IX. opět dosadili do jeho úřadu. Benedikt IX. však svatý stolec evidentně nestavěl ve svých zájmech na první místo, protože již v květnu stejného roku rezignoval. Za vysoký finanční obnos, který zaplatil Benediktovi IX., se stal novým papežem Giovanni Graziano Pierleoni, který přijal jméno Řehoř VI. Nový papež byl osobně vzdělaný muž, nakloněný církevní reformě a těšící se velké úctě mimo jiné u Petra Damianiho a Hildebranda ze Soany, ale ani jeho osobnost nemohla překrýt nepříjemnou skutečnost, že získal svůj úřad pomocí svatokupectví.

Hluboká krize, do které se papežství pozvolna dostávalo a která vyvrcholila v letech 1044-1045, již musela být vyřešena římským králem. Ten, pokud chtěl dosáhnout ničím nezpochybnitelné císařské korunovace, musel být korunován všeobecně uznávaným papežem. Jindřich III. proto zamířil do Itálie, kde se na jeho popud a za jeho předsednictví roku 1046 konala synoda. Jejím výsledkem bylo sesazení všech tří papežů. Silvestr III. se navrátil do svého biskupství, zatímco Řehoř VI. se odebral do vyhnanství doprovázen Hildebrandem, kterého celá událost hluboce ovlivnila. Novým papežem se stal Sas Suidger pod jménem Klement II. Od něj přijal Jindřich císařskou korunu. Suidger byl reformním papežem, který bojoval proti simonii, ale již roku 1047 zemřel na otravu, pravděpodobně na popud Benedikta IX. Roku 1048 určil Jindřich III. za Klementova nástupce bavorského šlechtice Poppa pod jménem Damasus II. I on však brzy zemřel a tak císař ustanovil roku 1049 jeho dalšího nástupce. Stal se jím Jindřichův bratranec Bruno, který dosedl na svatý stolec pod jménem Lev IX. a právě za jeho pontifikátu došlo k posilování pozic Říma vlivem mužů, ovlivněných církevní reformou.

Jindřichova přítomnost byla potřebná také v jižní Itálii. Montecassinský klášter byl sužován těžko zvladatelnými skupinami normanských žoldněrů, navyklých plenit. Situace se nezlepšila ani po návratu Amatem neoblíbeného Pandulfa IV. z Capuy, který se již v minulosti majetků kláštera snažil zmocnit. Opat se obrátil s žádostí o pomoc nejprve na Waimara ze Salerna, a když mu nebyl schopen nebo ochoten pomoci, odjel požádat o pomoc Jindřicha III.²² Situace v klášteře však nebyla jediným ani hlavním důvodem pro císařův zásah. Politická situace na jihu Itálie se od doby císaře Konráda velmi změnila. Vzrostla moc Normanů a naopak poklesla síla Byzance, kterou mělo západní císařství ambice vystřídat na jihu Itálie. Značným vlivem disponoval Waimar ze Salerna, pod jehož patronací nyní vznikaly nové feudální vztahy bez ohledu na nejvyšší světskou autoritu, tedy císaře. Normané i Waimar si spontánně vytvořili nové tituly, což byla věc naprosto nepřijatelná, která přímo

ohrožovala císařovu feudální svrchovanost. Proto je zásah z hlediska středověkých feudálních vztahů naprosto logický.

Jindřich III. přitáhl do Capuy a 3. února 1047 zde na sněmu upravil feudální vztahy. Neúnavný Pandulf IV. byl k nespokojenosti Amata montecassinského²³ znovu ustanoven vládcem Capuy. Císař tímto krokem evidentně sledoval cíl oslabit moc Waimara IV. ze Salerna a nastolit na jihu starou rovnováhu. Normanům Jindřich potvrdil tituly a zajistil tak právně jejich podřízenost císaři. Udělil Drogonovi titul „*Dux et Magister Italiae Comesque Normannorum totius Apuliae et Calabriae*“ a potvrdil Rainulfa jako hraběte z Aversy.²⁴ Posílil Pandulfa IV. z Capuy a především Normany, kterým oficiálně přiznal jejich vojenské zisky a navíc je zbavil teoretické lenní podřízenosti vůči Waimarovi IV. ze Salerna, jehož vliv tím naopak omezil. Normané byli poddáni pouze císaři.

Pandulf IV. byl sice znovu uveden do Capuy, ale již roku 1049 zemřel. Nástupcem v panství se stal jeho syn Pandulf V., který však nikdy nedosáhl věhlasu svého otce. Pověst Pandulfa IV. byla zejména díky jeho zásahům proti klášteru v Monte Casinu velmi negativní, což by nemělo svádět k jednostrannému hodnocení jeho osobnosti. Jak bylo uvedeno, změny spojenců a nevybíravé chování vůči soupeřům nebylo ničím neobvyklým v jižní Itálii, Normané nevyjímaje.

V době Pandulfovy smrti již Robert Guiscard v jeho službách neprodléval. Podle Amata²⁵ Pandulf odmítl dodržet slib, který Guiscardovi dal, že za něj provdá svoji dceru a navíc mu přenechá jeden hrad, načež jej Robert opustil. Od Pandulfa se Robert vrátil k bratru Drogonovi, který jej vyslal do vzdálené posádky v Kalábrii v místě jménem Scribla, jenž později vyměnil za tábor u San Marco,²⁶ dnešní San Marco Argentano severně od Cosenzy. Amatus zaměnil jméno tábora za jakousi „pevnost Sv. Martina“,²⁷ což je zřejmě chybný údaj, protože městečko Bisignano (viz dále) se nachází jen asi 10 km jihovýchodním směrem od dnešního města San Marco Argentano. To je logický argument pro podporu Malaterrova tvrzení.

Z doby, kdy Robert Guiscard působil v okolí San Marco, je znám exces, kterým se nechvalně proslavil v jižní Itálii. Při vyjednávání s Petrem, pravděpodobně byzantským místodržícím města Bisignana, vyjel mu Robert Guiscard naproti. Ve chvíli, kdy mělo dojít k setkání, Robert Guiscard Petra podle předem připraveného plánu napadl a s pomocí svých mužů jej unesl dříve, než měli Petrovi vojáci čas zasáhnout. Poté Normané Petra věznili a pravděpodobně i týrali, dokud za sebe nezaplátil tučné výkupné. Pro Guiscarda tato akce znamenala především zajištění majetku, ze kterého mohl dát část kořisti svým stoupencům. Celou událost zaznamenali nejen Amatus²⁸ a Malaterra,²⁹ ale v pozměněné a možná poněkud

drastičtější formě ji později uvedla dokonce Anna Komněna.³⁰ Píše sice nesprávně, že se Robert Guiscard zachoval takto nevybíravým způsobem k vlastnímu tchánovi, ale samotná skutečnost, že Anna příhodu zaznamenala, dokazuje její závažnost. Petrovi zde dala jméno Vilém Mascabelle.

Svatby se však Robert Guiscard brzy po této události dočkal, i když ne s Pandulfovou dcerou. Jeho manželkou a budoucí matkou Bohemunda z Tarentu, účastníka první křížové výpravy a dobyvatele Antiochie, se stala Alberada z Buonalbergo, dcera langobardského šlechtice Gherarda z Buonalbergo.

Na počátku padesátých let se v jižní Itálii rozhořel nový konflikt, jehož objektem bylo původně Benevento. Město bylo od 10. století těsně politicky spjaté s Capuou a nacházelo se nedobrovolně pod jejím vlivem. Již roku 1047 při návratu Jindřicha III. z Itálie odmítlo Benevento císaři otevřít brány, což byla reakce na skutečnost, že Jindřich znovu nastolil do Capuy Pandulfa IV. Císař tehdy nečekal na vyřešení situace a odtáhl na sever, zatímco jeho noví normanští spojenci poplenili okolí města. V roce 1050 spor propukl znovu a beneventská šlechta, která hledala oporu vůči rozpínajícím se Normanům, vyhnala svého pána a požádala papeže, aby se ujal vlády nad městem. Lev IX. byl v této době prvním z papežů, kteří znovu začali navracet svatému stolci ztracený vliv. Byl zastáncem reformního papežství, ovšem ještě v rámci spolupráce s císařem a bez nároku na světovládu, jejímž představitelem je zejména Řehoř VII. Rozhodl se zasáhnout v Beneventu, ovšem ne proti zájmům císaře. V červenci 1051 dorazil do města, kam pozval rovněž Drogona a Waimara ze Salerna, kteří byli ochotni vyřešit celou záležitost jednáním. Žádal po nich ukončení útoků na Benevento, na což oba přistoupili, přesto však útoky pokračovaly. Lev IX. znovu intervenoval u Waimara, když nenadálá událost přerušila veškerá jednání.³¹

10. srpna se Drogo zastavil na mši do hradu Montella. Vstoupil do místního kostela, kde však na něj čekal za dveřmi jakýsi Risus, napadl jej a zavraždil. Stejně tak byli téhož dne zavražděni i další Normané.³² Capitani uvádí jako možného původce vraždy Argiria, který se roku 1051 vrátil z Byzance,³³ nicméně žádný důkaz, který by jej usvědčil, neexistuje a zájem na jeho odstranění mohla mít spousta dalších rivalů. Motivem vraždy byl prvděpodobně pokus zastavit normanskou expanzi, ať už byl jejím skutečným původcem kdokoliv. Vrahové se možná rekrutovali z řad vnějších nepřátel – zejména Langobardů, případně Byzantinců nebo jejich sympatizantů, naopak podezření na útok z vlastních řad nebývá uváděno. Pokud však měla vražda zabránit normanskému dobytí jižní Itálie, měla předcházet vojenskému postupu. Následně by se mohlo využít zmatku v řadách Normanů po ztrátě svého vůdce.

Takto měli postižení dostatek času se do rozhodující bitvy zkonsolidovat pod novým Drogonovým nástupcem, kterým se stal jeho bratr Humfred.

Drogo byl úspěšný spíše jako politik, pokud lze pro něj tohoto označení použít. Nevyznamenal se ve velkých bitvách tak jako jeho bratr Vilém Železná Paže a jeho největším úspěchem bylo udělení lén Jindřichem III. S jeho smrtí poklesla šance na mírové urovnání konfliktu v Beneventu, který se stal jedním z problémů, řešených při nadcházející cestě Lva IX. na sever od Alp. Císař neposkytl svatému stolci vojenskou pomoc při obraně území proti Normanům, Lev však získal alespoň podporu diplomatickou. Roku 1052 ve Wormsu jmenoval Jindřich III. papeže císařským vikářem pro Benevento, zatímco si sám nad ním ponechal svrchovanost výměnou za přenechání příjmů z bamberského biskupství. V Beneventu byla nyní nastolena dvojí správa, papežská a císařská.³⁴

Ve stejném roce došlo k další závažné změně v jihoitalské politice, tentokrát na úkor salernského principátu. Z Amalfi, které bylo od roku 1039 pod Waimarovým vlivem, byla tamními měšťany vyhnána jeho loutka Mansone II. Slepý. Z Konstantinopole dorazil do města jeho bratr Jan, aby se ujal vlády. Z hlediska Byzance šlo o zásah proti důležitému spojenci Normanů, který se Waimarovi již nepodařilo vyřešit. V příštích letech se Salerno pokoušelo dostat Amalfi pod svůj vliv, ale neúspěšně.

Skutečná pohroma pro Salerno přišla v červnu, kdy byl Waimar zavražděn u bran města skupinou šlechtických vzbouřenců, synů hraběte z Teana. Jeden z nich, Pandulf, který byl zároveň Waimarovým švagrem, se prohlásil za vládce Salerno a většinu členů Waimarovy rodiny v Salerno uvěznil. Waimar zanechal malého syna Gisulfa (II.), který však ještě nebyl schopen vzbouřencům čelit. Proto začal jednat jeho bratr Guido ze Sorrenta, který nepřítelům unikl a ihned požádal o pomoc Normany. Ti si v době nadcházejícího konfliktu s papežem nemohli přát ztrátu Salerno, jehož vládce byl jejich jediným význačným spojencem. Vojenské síle Normanů nemohli teanští konkurovat, Salerno bylo obsazeno a oni později zabiti. Vládcem města se stal Waimarův syn Gisulf, který vzápětí Normanům udělil jejich panství. O celé události poměrně obsáhle a jistě ne bez určité dávky vlastní fantazie referuje Amatus,³⁵ který tvrdí, že Normané chtěli dosadit za vládce Salerno původně Waimarova bratra Guida, který však skromně odmítl a nastolen byl Gisulf. Přestože Guido byl příbuzný s Humfredem, poněvadž Humfred měl za ženu Guidovu sestru, jeví se jako logičtější opačná domněnka. Podle ní by Normané chtěli, možná proti přání samotného Humfreda, dosadit do Salerno spíše Gisulfa. Byl ještě nezletilý a tedy snadno ovladatelný, naopak Guido by ve své osobě spojil vládu v Salerno i Sorrentu, takže dva rozdílní vládcí byli pro ně výhodnější.

Waimarovou vraždou definitivně skončila hegemonie Salerna nad langobardskými územími. Přestože není jisté, zda by samotná Waimarova osobnost stačila na udržení nezávislosti Salerna na Normanech, jeho smrt úpadek panství jistě uspíšila. Normané sice přišli o cenného spojence, který by je v nastávajícím konfliktu s papežem pravděpodobně vojensky podpořil, bylo to však v době, kdy se již mohli obejít bez něj a vybojovat svůj vlastní boj o jižní Itálii.

Lev IX. se nyní snažil založit protinormanskou koalici, avšak spojence získával obtížně. Na dvoře Jindřicha III. nebyla vůle k zásahu v jižní Itálii proti feudálům, kteří byli od shromáždění v Capui císařem potvrzeni ve svých lénech a stali se jeho spojenci. Proti střetnutí s Normany byli rovněž vlivní klerikové Petr Damiani a Bruno ze Segni. Přesto se papeži roku 1052 podařilo zajistit vojenskou pomoc západního císařství. Složitá situace byla rovněž v byzantské říši. Na dvoře Konstantina XI. nakonec zvítězily prolatinské snahy o spojenectví s papežem, které reprezentoval Argirio, před vymezováním vůči latinům vlivného patriarchy Michaela Kerularia.³⁶ Ten se „obával zasahování papeže do své jurisdikční oblasti a sblížení se snažil překazit tím, že silně vyhrocoval církevní protiklady“.³⁷

Papežovo vojsko se vydalo do jižní Itálie, ale pod vlivem dalšího z vlivných kleriků, kteří nesouhlasili s bojem proti Normanům, Gebharda z Eichstättu, změnil císař názor a vojáky brzy povolal zpět. Papež byl nyní nucen se spolehnout na většinou nedisciplinované žoldnéřské oddíly, které ale měly být v Itálii posíleny místními šlechtici, nespokojenými s normanským útlakem. V červnu dorazilo papežovo vojsko do Beneventa, odkud mělo vyjít vstříc byzantským posilám pod vedením Argiria. Při postupu se však museli vyhnout normanským vojákům. Tyto jednotky se pod vedením Humfreda, Richarda z Aversy a Roberta Guiscarda, který přitáhl se svými muži z Kalábrie, snažily papeže dostihnout a střetnout se s ním ještě před příchodem Argiriových Byzantinců. Záměr se povedl a 17. června 1053 dostihli Normané papežovo vojsko u Civitate.

O událostech, týkajících se následné bitvy, referují Amatus,³⁸ Vilém z Apulie³⁹ i Malaterra,⁴⁰ který však má z tohoto časného období pouze útržkovité údaje. Před bitvou došlo mezi oběma stranami k jednáním. Papež stále ještě doufal v příchod Argiria, zatímco Normané mu nabízeli, že se podrobí a složí za dobytá území hold. Papež jejich nabídku nepřijal a kronikáři zmiňují výsměch, který Normané sklidili od německých vojáků kvůli své malé výšce. Vyjednávači se tedy vrátili s nepořízenou.

Bitva u Civitate začala 18. června ráno ještě během dalších jednání, podle Norwiche⁴¹ proto, že se Lev IX. ani teď nevzdal naděje na Argiriovu pomoc a Normané chtěli zabránit spojení obou vojsk. V boji byly brzy rozprášeny nedisciplinované jihoitalské oddíly, bojující

na straně papeže a přestože němečtí vojáci zůstali na svých pozicích a statečně vzdorovali, byli pobiti do posledního muže.

Vítězství Normanů bylo úplné a výsledek bitvy byl ovlivněn nespolehlivostí Argiriových Byzantinců, kteří se po papežově porážce do dalšího boje již nepustili. Lev IX. se pokusil uniknout z boje, byl ale zajat. Normané s ním však zacházeli uctivě a odvezli jej do Beneventa. Zde byl držen, dokud neuzná normanské výboje a země jim neudělí. Patrně je nakonec uznal, což tvrdí i Malaterra⁴² a spolu s ním u Deéra v *Historia Sicula* rovněž uvedený Anonymus Vaticanus.⁴³ Byl tedy nakonec v březnu 1054 propuštěn a Benevento se stalo městem pod svrchovaností papeže. Na svobodě ale zůstal pouze měsíc, neboť dne 19. dubna 1054 zemřel. Patří mu zásluha za počátky reformy papežství, ale svůj boj o vliv v jižní Itálii u Civitate prohrál.

Poznámky ke kapitole 3.

1. Giuseppe Galasso, Social and political developments in the eleventh and twelfth centuries in: C.N.L. Brooke, O. Capitani, G. Galasso, R. Salvini, The Normans in Sicily and southern Italy, Oxford 1977, str. 47 a násl.
2. Viz dokumenty č. 375,387,388,389,390 a 393, zdroj internetové stránky institutu atellánských studií v Neapoli www.iststudiatell.org/fonti.htm. Zatímco v dokumentu č. 375 z dubna 1039, pocházejícím z Capuy, je Waimar IV. označen jako vládce Salerna a Capuy, není ještě označen jako pán Amalfi a Sorrenta. Amalfi tedy nebylo pravděpodobně dobyto dříve než několik týdnů před tímto datem, vezmeme-li v ohled skutečnost, že Amalfi je od Capuy vzdáleno cca 60 km na jihovýchod vzdušnou čarou a autor listiny nemusel být informován o aktuální válečné situaci. Také však mohl respektovat jmenování Mansona II. pánem Amalfi. V listině č. 387 ze srpna 1046 máme dataci k osmému roku jeho knížectví nad Amalfi a Sorrentem, navíc ke čtvrtému roku knížectví nad Apulií a Kalábrií. Tento titul ztratil Waimar ze Salerna po zásahu Jindřicha III. v Capui v únoru roku 1047. V salernské listině č. 388 Waimarova švagra Pandulfa z února 1048 první indikce je v dataci uveden devátý rok knížectví v Amalfi a osmý rok knížectví v Sorrentu, což potvrzuje, že se Waimar IV. nestal pánem Amalfi před únorem 1039. Listina č. 389 z dubna 1048 první indikce je již uveden v dataci devátý rok vlády Waimara IV. v Amalfi i Sorrentu. Listina č.393 z března 1051 4. indikce uvádí v dataci dvanáctý rok vlády Waimara IV. v Amalfi a Sorrentu. Budeme-li se řídit dle datace na zmíněných listinách, stal se Waimar IV. pánem Amalfi nejpozději na počátku února 1039. Listiny z 2. poloviny 40. let a pozdější neberou již v úvahu dosazení loutkového vládce Mansona II. do Amalfi. Pánem Sorrenta se tedy Waimar IV. stal nejspíš v období od počátku února 1039 do konce března 1039. Naopak panství nad Gaetou v datacích zmiňováno není, což nevylučuje, že se nacházela pod vlivem Salerna.
3. Bohumila Zástěrová a kol., Dějiny Byzance, Praha 1992, str. 212-215.
4. John Julius Norwich, I Normanni nel sud 1016-1130, Milano 1971, reprint 2007, str. 72.
5. Gaufredus Malaterra, De rebus gestis Rogerii Calabriae et Siciliae Comitis et Roberti Guiscardis Ducis fratris eius, I;10 ed. E. Pontieri 1928, zdroj internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it.

6. Aimé du Mont-Cassin, Histoire de li Normant, II;16-17, ed. De Bartholomaeis 74-76, ed. De Bartholomaeis 1935, zdroj internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it.
7. „*Contra Normannos quia nullum prosperitatis Successum obtinuit, iubet Exaugustus ut huius Officium subeat, Danaos in proelia ducat*“ - Guillelmus Apuliensis, Gesta Roberti Wiscardi, I, Guillaume de Pouille, La geste de Robert Guiscard, ed. M. Mathieu 116, Palermo 1961, zdroj internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it. Termín *katepano* je označením byzantského místodržícího, původem z řeckého *ho kat'epano* – ten, kdo je nahoře, nadřízený. - Bohumila Zástěrová a kol., citované dílo, str. 224.
8. John Julius Norwich, citované dílo, str. 76.
9. „*Multa per hoc tempus sibi promittente Salerni Principe Guaimaro, Normannica gens famulatum Spermit Adenolfi. Sed se tantummodo cives Aversae dederant dicioni Guaimarianae; Nam reliqui Galli, quos Appula terra tenebat, Argiuro Meli genito servire volebant. Nam pater ipsius prior introducere Gallos, His et in Italia studuit dare munera primus.*“ - Guillelmus Apuliensis, citované dílo, I, ed. M. Mathieu 120.
10. „*Et quant li Normant orent perdu lor Duc qui poi avoit de foi, si se tornerent à lo fil de Melo, Argiuro, delquel(a) nouz avons devant dit, et cestui eslurent pour lor prince. Et puiz alerent [a] la voie de cestui Duc, et aloient secur.*“ - Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, II;28., ed. De Bartholomaeis 91.
11. Guillelmus Apuliensis, citované dílo, I, ed. M. Mathieu 122 a násl.
12. Viz např. Bohumila Zástěrová a kol., citované dílo, str. 215-216.
13. „*Jor conte Guillerme, fil de Tancrede, home vaillantissime en armes et aorné de toutes bones costumes, et beuz, et gentil, et jovene . Et quant li Normant orent ensi fait et ordené lor conte, il lo misdi trent a se devant, et s'en alerent à la cort Guaymarie, prince de Salerne, et lo Prince les rechut autresi coment filz, et lor donna grandissime domps. Et à ce qu'il fussent plus honorés de toz, dona à moillier à Guillerme, novel conte, la fille de son frere, laquelle se clamoit Guide. Li Normant orent grant joie de li domps qui lor filrent fait, et autresi orent grant joie de lor Conte qui avoit noble parentece. Dont, de celle hore en avant, Guaymere lo clama pour princc, et Guaymere se clamoit pour rector; et l'envita a partir la terre, tant de celle aquestee quant de celle qu'il devoit acquester. O liquel autresi demandoient que i soit Raynolfe conte sur touz eaux; et cestui Raynolfe estoit conte de Averse, dont se partirent, quant il alerent a acquester avec Arduine, si come il est dit desur. Et tant lo*

Prince de Salerne quant lo Conte de Averse satisferent à la petition de li fidel Norman. Et s'en alerent li Normant à Melfe o tout lor conte Guillaume, et la fut receuz comme seignor." - Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, II;29, ed. De Bartholomaeis 93-94.

14. John Julius Norwich, citované dílo, str. 80-81.
15. Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, II;32, ed. De Bartholomaeis 98.
16. „*Aprés ce que cestui bel jovene Asclitine, conte de li vaillant et fidel Normant, fu mort, coment nouz avons devant dit, Guaymere, lo prince de Salerne, se festina et hasta de faire conte sur li Normant. Et non lo fist de celle gent qui avoient esté avant, més de un autre lignage: fist prince un qui se clamoit Raul; et, non o grant volonté de lo pueple, fu fait conte de Averse. Et faisant ceste choze, la prosperite de Guaymere accressoit. Cestui lo neveu del major conte Raynolfe, liquel se clamoit 'Tridinocte', et Hugo, loquel avoit souprenom 'Fallacia' "* - Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, II;33-34, ed. De Bartholomaeis 98-99.
17. „*En cellui temps meismes, si comme nous trovons escript en cest Cronica, fu mort Guillaume, conte de Puille, home sage et singuler. Et à lui succedi son frere, liquel se clamoit Drogo; et fu fait conte de Puille de li vaillant chevalier Normant, et estoit apprové de Guaymere. Cestui Drogo estoit sage chevalier, singuler, et timoit et avoit paour de Dieu. Et Guaymere lui donna sa fille pour moillier, a cestui Drogo, et la dota moult grandement.* " - tamtéž, II;35, ed. De Bartholomaeis 100-102.
18. John Julius Norwich uvádí, že přízvisko Guiscard získal Robert poprvé od synovce své první ženy Alberady z Buonalbergo Gherarda. Slovo je příbuzné s latinským viscardus a starofrancouzským viscart, která pocházejí ze stejného kořene jako německé slovo wissen a anglická slova wise a wisdom. John Julius Norwich, *I Normanni nel sud 1016-1130*, Milano 1971, reprint 2007, str. 83. K přízvisku Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, III;11, ed. De Bartholomaeis 125 a násl.
19. „*Paulisperque suos fratres erat ante secutus Robertus, qui magnanima virtute priores Transcendit fratres: hic bello interfuit illi Cognomen Guiscardus erat, quia calliditatis Non Cicero tantae fuit aut versutus Ulixes.*“ - Guillelmus Apuliensis, citované dílo, II, ed. M. Mathieu 138.
20. „*En celui temps vint Ricchart, fill de Asclitine, bel de forme, et de belle estature de seignor, jovene home, et clere face, et resplendissant de bellesce; liquel estoit amé de toute persone qui lo veoit. Likel estoit secuté de molt de chevaliers et de pueple.*

Cestui, par industrie, chevauchoit un petit cheval, si que petit s'en failloit que li pié ne feroient à terre. Cestui, pour l'amor de son oncle et de lo frere, et pour la beauté de sa juventute, laquelle non se pooit estimer, de tout lo monde estoit amé et honoré. Touz disirroient qu'il fust conte, et tuit come à conte lui aloient après. Et son cosin Raydulfe se prist garde de celle honor que chascun lui faisoit. Si en fu molt dolent. Si lui pria qu'il se partist de lui, quar il creoit estre privé de son honor pour lui, puiz qu'il veoit qu'il estoit plus amé de touz que lui. Et se parti Ricchart de son emule, c'est qu'il avoit envie de lui, et s'en alla à son ami Unfroi, frere de Drogo. Et lo rechut gratiosement et Jo traita honorablement coment parent. Lo bel jovene se delittoit de sa juventute de lo autre; et partout il aloit, non lui failloit palme de victoire; tant estoit vaillant.” - Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, II;44, ed. De Bartholomaeis 110-111.

21. John Julius Norwich, *I Normanni nel sud 1016-1130*, Milano 1971, reprint 2007, str. 94. K propuštění Richarda a jeho nastolení Waimarem IV. do Aversy: „*Ore nous dit et raconte ceste Ystoire que entre Drogo et Ricchart naschi une brigue, et en celle brigue Drogo prist Ricchart et lo mist en prison. Et au tems que Ricchart estoit en prison, Raynolfe, conte d'Averse, fu mort. Et adont li Normant prierent la bone volonté de Guaymere que Ricchart, loquel il avoient fait conte vivant son oncle Raynulf, il lor deust donner, puizque estoit mort Raynulf. Et lo prince Guaymere requist Drogo qu'il lui donnast Ricchart; et Drogo, coment loial conte, lui donna volentiers. Et fu mené Ricchart à Salerne. Loquel Guaymere fist vestir de soie et lo mena ad Adverse, et de la volonté et alegresce de lo pueple, lo fist conte. Et Ricchart se humilia à la fidelité de lo Prince, et lo Prince se alegra de la prosperité de Ricchart.*” - tamtéž, III;12, ed. De Bartholomaeis 126. Odehrálo se rok po zásahu Jindřicha III. v Capuji. Budeme-li věřit Amatovi, i přes císařův zásah byli Normané v tuto chvíli poddáni Waimarovi IV. ze Salerna.
22. Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, II;41, ed. De Bartholomaeis 108.
23. „*Et malitousement failli Guaymere; que rendi Capue à lo Impereour, et trahi la cité. Et fu rendue à Pandulfe, sanz provision de justice s'il avoit mal fait à la cité ou non. Grant dolororent cil de Capue, car il attendoient mort et pene. Ma l'ire de l'home non lor pot nuire, més celle de Dieu.*” - Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, III;3, ed. De Bartholomaeis 118.
24. John Julius Norwich, citované dílo, str. 89.
25. Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, III;6, ed. De Bartholomaeis 119 a násl.
26. Gaufredus Malaterra, citované dílo, I;16.

27. Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, III;7 a násl., ed. De Bartholomaeis 121 a násl.
28. Tamtéž, citované dílo, III;10 a násl., ed. De Bartholomaeis 122 a násl.
29. Gaufredus Malaterra, citované dílo, I;17.
30. Anna Komnéna, Paměti byzantské princezny, I;11, Praha 1996, str. 36-39.
31. John Julius Norwich, citované dílo, str. 99-101.
32. Tamtéž. K vraždě Drogon a také Amatus: Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, III;22 a násl., ed. De Bartholomaeis 135-137 a Malaterra: Gaufredus Malaterra, citované dílo, I;13.
33. Ovidio Capitani, Storia dell'Italia medievale 410-1216, Bari 2004, str. 273.
34. Josef Deér, Papsttum und Normannen, Untersuchungen zu ihren lehnsrechtlichen und kirchenpolitischen Beziehungen, Köln 1972, str. 89.
35. Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, III;28 a násl., ed. De Bartholomaeis 145 a násl.
36. Ovidio Capitani, citované dílo, str.274.
37. August Franzen, Malé dějiny církve, Kostelní Vydří 2006, str. 147.
38. Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, III;39 a násl., ed. De Bartholomaeis 152 a násl.
39. Guillelmus Apuliensis, citované dílo, II;136 a násl.
40. Gaufredus Malaterra, citované dílo, I;14.
41. John Julius Norwich, citované dílo, str. 110-112.
42. „*Quorum legitimam benevolentiam vir apostolicus, gratanter suscipiens, de offensis indulgentiam et benedictionem contulit, et omnem terram, quam pervaserant et quam ulterius versus Calabriam et Siciliam lucrari possent, de sancti Petri haereditali feudo sibi et haeredibus suis possidendam concessit circa annos MLII[I].*“ - Gaufredus Malaterra, citované dílo, I;14.
43. L.A. Muratori, Rerum Italicarum Scriptores, Milano 1723-1751, VIII;753 dle citace Josef Deér, citované dílo, str. 107.

4. CESTA K NORMANSKO-PAPEŽSKÉMU SPOJENECTVÍ

Bitva u Civitate s konečnou platností *de facto*, ale prozatím ne *de iure*, potvrdila normanské zábořování v jižní Itálii i jejich dominantní postavení v regionu. Langobardi již nebyli schopni klást normanskému postupu vážné překážky a v byzantské říši, která prováhala Argiriovou neúčastí v bitvě u Civitate možnost zvrátit nepříznivý vývoj situace, byl nyní citelný vliv Michaela Kerularia. V jeho důsledku došlo k dalšímu odcizení s latinským západem a ztížení jednání o dalším postupu proti normanské expanzi, což potvrdilo velké schizma roku 1054.

Problémy mezi západní a východní církví měly dlouhodobý charakter, který závisel na celkovém vztahu byzantské říše se západem. Postupem času docházelo k pozvolnému odcizování Byzance, které se prohlubovalo od 8. století. Po dobytí Ravenny Aistulfem roku 751 se Langobardi stali nebezpečnými pro Byzanc i pro papeže. Štěpán II. tehdy požádal o pomoc proti Langobardům byzantského císaře Konstantina V., avšak nedočkal se jí. Podporu našel u Pipina Krátkého, který ravennský exarchát dobyl a daroval jej papeži jako základ pozdějšího patrimonium sancti Petri.¹ Tento akt se odehrál nejen na úkor Langobardů, ale také byzantské říše, jelikož bylo darováno její bývalé území. Vazby mezi Konstantinopolí a Římem se postupně uvolňovaly také díky falzifikátu, vzniklému v té době v Římě, totiž Konstantinově donaci. Šlo o dokument pravděpodobně ze sedmdesátých let 8. století, podle něhož v první části jménem *Actus Silvestri* vyléčil papež Silvestr I. císaře Konstantina, který jej „z vděčnosti a úcty ... povýšil nad všechny orientální patriarchy ... a přičkl mu nejvyšší autoritu ve všech otázkách kultu a víry“.² Ve druhé části jménem *Constitutum* Konstantin papeži „...předal císařskou moc, hodnost a počty...vymezil papeži císařské postavení, přičemž mu přidělil diadém, frygium, purpur a všechna jemu samému příslušející roucha a panovnické insignie... *Constitutum* však bylo doplněno a překonáno předáním Říma, všech provincií a Itálie a Okcidentu papeži“.³ Konstantinova donace nejen, že posloužila papežství v boji o moc se západním císařstvím, ale dávala také ideologické ospravedlnění pro „vytlačení Byzantinců z Apeninského poloostrova a upevnění práva papežů stát se jejich nástupci tím, že papež přijímá císařské insignie, tedy se zdánlivě ztotožňuje s císařem“.⁴ Stala

se rovněž dokumentem, který mohl ospravedlnit spojení Normanů s papežstvím po roce 1059 a „výměnu“ lenního vztahu Normanů s císařem za lenní vztah s papežem.

Přesto panovaly až do padesátých let 11. století mezi Římem a Konstantinopolí vcelku korektní vztahy, narušované občasnými roztržkami v průběhu staletí. Snaha o spolupráci se projevila v připravovaném společném postupu proti Normanům. Konstantin IX. byl zastáncem spolupráce s papežem na rozdíl od patriarchy Kerularia. Ten však zareagoval na papežovy snahy podřídit jihoitalské oblasti církevní jurisdikci uzavřením kostelů latinského ritu v Konstantinopoli. Papežova prohraná bitva u Civitate možná přiměla Michaela Kerularia k ofenzivě proti Římu, což nabízí prostor ke spekulacím, zda neúčast Byzantinců v bitvě nebyla v Kerulariově zájmu. V září 1053 totiž Leon, biskup z Ochridu, napsal dopis, který v souladu s Kerulariovými názory napadal latinský ritus. Neméně útočně na výzvu odpověděl kardinál Humbert de Silva Candida svým traktátem *Adversus Graecorum calumnias*, ale v císařově i papežově zájmu bylo udržet spojenectví. Po vzájemné dohodě a za přispění Argiria tedy bylo vysláno v lednu 1054 do Konstantinopole poselstvo, v jehož čele byli Humbert de Silva Candida, Fridrich Lotrinský a arcibiskup Petr z Amalfi, kteří měli urovnat vzniklé rozpory.⁵

Zejména první dva vyslanci byli zastánci církevní reformy neochotní k ústupkům stejně jako Michael Kerularios, což od jejich příjezdu do Konstantinopole činilo velké potíže. Patriarchovi se nezdál průvodní list papeže dostatečně smířlivý a označil jej za podvrh. Poselstvo pak označil za nástroj svého langobardského soupeře Argiria a odmítl je uznat. Situace se zkomplikovala po 19. dubnu 1054, kdy zemřel papež Lev IX., a protože jeho nástupce Viktor II. byl zvolen až 16. dubna 1055, nemohl nyní poselstvo ve své funkci potvrdit. Humbert de Silva Candida však i nadále vystupoval jako papežův vyslanec v polemikách s konstantinopolským klérem, až mu Michael Kerularios zakázal sloužit mši. V reakci papežův vyslanec dne 16. července 1054 vstoupil do chrámu Hagia Sofia a na oltář položil exkomunikační bulu, určenou konstantinopolskému patriarchovi. Konstantin IX. se snažil o smír i za této situace, ale když mu byla přeložena agresivní exkomunikační Humbertova bula, musel ustoupit náladám svých poddaných. Brzy poté, 24. července, exkomunikovala synoda v Konstantinopoli papežské legáty a Humbertova exkomunikační bula byla slavnostně spálena. Později byl uvězněn Argirio a stal se tak pouze dalším schopným byzantským místodržícím, který doplatil na nestabilní politickou situaci a intriky v Konstantinopoli.⁶

Východní církev se, jak vyšlo později najevo, definitivně vzdalovala od Říma a pro jejich další spojenectví přestalo být výhodné klima, svatý stolec bude muset v budoucnu najít jinou

alianci. Situace v jižní Itálii se nyní pro byzantskou říši začínala hroutit. Dokud zde jihoitalské záležitosti spravoval Argirio, poměrně úspěšně zadržoval normanský postup i po prohraných bitvách ve čtyřicátých letech. Po bitvě u Civitate a Argiriově pádu však Normané upevnili své postavení a získávali jedno sídlo za druhým. Brzy pronikli až k jihovýchodnímu cípu Apulie a obsadili například Lecce nebo Otranto.

Nový papež Viktor II., vlastním jménem Gebhart z Eichstättu, se problému normanské rozpínivosti v porovnání se svým předchůdcem Lvem IX. zpočátku příliš nevěnoval. Teprve poté, co se v Římě přesvědčil o vážnosti normanských útoků,⁷ se pokusil získat na svou stranu císaře. Jindřicha III. nyní žádal paradoxně o stejný vojenský zásah proti Normanům, který císaři rozmlouval za pontifikátu Lva IX. Právě díky jeho přimluvě totiž císař odvolal vojáky, kteří se již vydali na cestu. Ani Viktor II., i když jako papež musel změnit svůj názor na protinormanský zásah, císařovu pomoc nezískal, protože Jindřich III. 5. října 1056 zemřel. Jeho nástupci Jindřichu IV. bylo teprve šest let, a proto se vlády místo něj ujala jeho matka Agnes Akvitánská. Její slabá vláda byla brzy konfrontována se šlechtickou opozicí, což jí znemožnilo zasahovat na jihu Itálie.

Předčasné úmrtí Jindřicha III. oslabilo západní císařství a Řím byl nucen vyhledat nové spojení. Možnou alternativou se stal hornolotrinský vévoda Gottfried Bradatý, bratr papežského legáta Fridricha, který byl přímým účastníkem zrození schizmatu v Konstantinopoli. Gottfried se roku 1054 oženil s toskánskou dědičkou Beatrix a stal se tak významným feudálem ve střední Itálii. Navázal přátelské styky s Římem, které nebyly přerušeny ani po smrti Viktora II. 28. července 1057, protože vzápětí se jeho nástupcem stal právě Gottfriedův bratr, opat z Monte Casina Fridrich, který přijal jméno Štěpán IX.

Štěpán byl po delší době prvním papežem, kterého na svatý stolec nedosadil císař, regentská vláda severně od Alp jej pouze zpětně potvrdila po oznámení o volbě. Kromě skutečnosti, že byl stoupencem církevních reforem, byl také nepřítelem Normanů.⁸ Snažil se proti nim vytvořit alianci s Toskánskem a byzantskou říší, proto již dokonce vyslal do Konstantinopole nového montecassinského opata Desideria, aby vyjednal podmínky případného spojení.⁹ Pro jednání nastala nyní příhodná doba, protože za nového císaře Issakia I. Komnena poklesl vliv patriarchy Michaela Kerularia, který byl několik měsíců po smrti Štěpána IX. a krátce před vlastní smrtí dokonce poslán do vyhnanství. Naopak znovu začínal získávat vliv Argirio se svojí politikou spolupráce s Římem.¹⁰ Rovněž jako stoupenec reformy a bratr Gottfrieda Bradatého položil spolu s Viktorem II. nový papež základ spojení mezi oběma stranami a Toskánsko se stalo oporou reformního papežství. Tentokrát však proti rýsující se koalici Normanům přálo štěstí, protože papež svůj záměr

nestihl zrealizovat. 29. března 1058 zemřel ve Florencii a Desiderius, který byl sám zastáncem mírového soužití s Normany, což v budoucnu několikrát dokázal, se vrátil, aniž by do Konstantinopole vůbec dorazil.

Mezitím Normané pokračovali v dobývání jižní Itálie. Roku 1057 vážně onemocněl Humfred a v očekávání brzké smrti se pokusil zajistit nástupnictví svému malému synovi Abellardovi. Svěřil proto jeho ochranu Robertu Guiscardovi, což se mělo brzy ukázat jako chyba. Je však otázkou, měl-li Humfred jinou volbu, protože od bitvy u Civitate mělo slovo jeho mladšího bratra mezi Normany velikou váhu a jiný „regent“ by mu obtížně konkuroval, i když Guiscardovi nakloněný Vilém z Apulie se čtenářům snaží jako důvod nabídnout jeho starostlivost a iniciativu v celém aktu přenechává Humfredovi. Nejdůvěryhodněji z celé pasáže působí nakonec sdělení, že jakmile Humfred zeslábl, Robert Guiscard za ním spěchal,¹¹ nejspíš ale, aby správu Apulie a Kalábrie získal on a nikdo jiný. Každopádně po Humfredově smrti zbavil Robert Guiscard svého synovce vlády a nechal se Normany sám povolat knížetem z Apulie a Kalábrie.

Ve stejné době, kdy Normané vytlačovali Byzantince z velké části Apulie, dorazili do jižní Itálie další členové rodu Hauteville. Byli jimi Tankredovi synové Malger, Godfred, Vilém z druhého manželství a jako poslední nejmladší Roger.¹² Lichotivý Rogerův popis od Malaterry¹³ se jej snaží vykreslit jako člověka mimo jiné hezkého, vysoké postavy, elegantního, výřečného, ale také chytrého a divokého v boji, který štědře obdarovával své straníky, tedy jako rozeného vládce, což nepřekvapí, neboť psal na Rogerovo přání. Robert Guiscard se podle něj z příchodu bratra nemálo radoval.¹⁴ Rogera vyslal, aby zjistil jeho schopnosti, s šedesáti muži na nepřátelské území v Kalábrii a jak se osvědčil, když zpoplatnil místní obyvatelstvo. Guiscardovo uznání si Roger získal tím, že mu zaslal kořist z ovládnutých kalábrijských území. Poté, co se osvědčil, bojoval Roger proti Guiscardovým nepřátelům a společně podmaňovali zatím vzdorující části italského jihu.¹⁵ K posouzení zůstává, do jaké míry můžeme Malaterry věřit, poněvadž jeho znalosti o padesátých letech jsou ještě neúplné, ale v pasážích, týkajících se válečných tažení, se zdá být dobře informován.

Roger brzy poté pomohl Robertu Guiscardovi přemoci první z několika vzpour, které proti jeho vládě byly na italském jihu vedeny, když vzbouřenci dokonce načas ovládli Guiscardovo hlavní sídlo Melfi. Brzy se však s bratrem nepohodl a odešel z jeho služeb. Přesídlil do Scaley, kde pomáhal svému dalšímu bratrovi Vilémovi.¹⁶ V roce 1058 pak, jak dále referuje Malaterra,¹⁷ zachvátila Kalábrii mnohem vážnější vzpoura, která vznikla v důsledku neúrody v zemi. Podnětem k povstání bylo pobití šedesáti Normanů v Nicastru, kteří se snažili vybrat

od tamního obyvatelstva dávky. Robert Guiscard byl příliš daleko, aby mohl proti povstalcům zasáhnout, a tak požádal o pomoc Rogera. Uzavřeli spolu dohodu, podle které Roger, pokud povstání potlačí, získá jihozápadní Kalábrii, v níž však některá místa bude ještě třeba dobýt.¹⁸ Roger tak po porážce povstání získal v očích Normanů nárok na území, odkud mohl později expandovat na muslimskou Sicílii.

Ve stejné době došlo ke druhému sňatku Roberta Guiscarda s dcerou Waimara IV. ze Salerno a sestrou nynějšího vládce Gisulfa, Sichelgaitou. Důvodem ke svatbě pro Guiscarda byla snaha spojit se s rodem nejmocnějších langobardských vládců v jižní Itálii a potvrdit tak své mocenské zisky z minulých let. Byl však již ženat s Alberadou z Buonalbergo, se kterou měl i syna Bohemunda. Jako záminka, kterou nám uvádí Malaterra,¹⁹ Amatus²⁰ i Vilém z Apulie²¹ pro zrušení sňatku posloužilo pokrevní příbuzenství. Gisulf si od sňatku sliboval především Guiscardovu ochranu před ostatními Normany, tedy hlavně Richardem z Aversy a Vilémem z Hauteville. V rámci dohody s Gisulfem také Robert Guiscard proti svému bratrovi Vilémovi, se kterým neměl dobré vztahy, zakročil.²²

Také Richard z Aversy se snažil rozšířit své panství. Roku 1057 zemřel v Capui syn Pandulfa IV. Pandulf V. a Richard využil příležitosti, aby město oblehl. Pandulfův nástupce Landulf sice nerezignoval na obranu, ale nad Normany zvítězit nemohl. Město bylo nuceno žádat o mír za podmínek, stanovených Richardem, který je ze svého vlivu již nepustil.²³ Následně se mu naskytla příležitost významně zasáhnout do sporů o obsazení papežského stolce.

Smrt Štěpána IX. dne 29. března 1058 reformní stranu zaskočila. Hildebrand ze Soany se nenacházel v Římě, čehož dokázala využít tuskulská hrabata. Již 5. dubna se jim podařilo dosadit na uprázdněný post Jana, biskupa z Velletri, který přijal jméno Benedikt X. Reformní duchovní proto opustili Řím, aby se usnesli na společném postupu. Hildebrand ze Soany se v té době nacházel na dvoře královny-regentky Agnes, kterou se mu podařilo smířit s lotrinským vévodou a získat pro kandidaturu Gerarda Burgundského, biskupa ve Florencii. Spolu s Hildebrandem, který se vrátil z říše, se 6. prosince v Sieně usnesli reformní římstí duchovní na volbě jiného papeže, zmíněného Gerarda Burgundského, který se jako Mikuláš II. stal Benediktovým konkurentem. Poprvé od zásahu Jindřicha III. v Sutri roku 1046 došlo k situaci, kdy si papežský stolec nárokovali dva pretendenti, ovšem Jindřich III. byl mrtev a k vyřešení krize bylo potřeba jiné síly. S vojenskou podporou Gottfrieda Lotrinského se reformní strana vydala zpět do Říma, kde se střetla se straníky Benedikta X. Benediktovy síly na udržení Říma nestačily a musel uprchnout do Galerie.

Vyhlídky na vítězství se pro Mikuláše II. a jeho stoupence zhoršily, když Gottfried Lotrinský odtáhl zpět na své toskánské panství.²⁴ Benedikt X. měl stále v Římě mocné stoupence, a proto se reformní strana odhodlala k převratnému kroku, který měl mít v budoucích desetiletích zásadní dopad na politické i církevní dějiny středověké Evropy. Požádala o pomoc Normany, se kterými až do této chvíle neúspěšně bojovala.

Důvodem k tomuto politickému obratu byla skutečnost, že zastánci nekompromisní politiky proti Normanům – Lev IX. a Štěpán IX. – byli již mrtvi a jejich nástupci chápali, že jejich vojenská podpora může církvi pomoci v prosazení potřebných reforem, dokonce může umožnit rozšíření latinského ritu pod správou Říma do dalších území. Odvrátili se také od byzantské říše, která byla v Itálii v hluboké defenzívě a nebyla schopna nepříznivému vývoji odolat, navíc nebyly vyhlídky na urovnání teologického sporu, který roku 1054 vyústil ve velké schizma. Hildebrand ze Soany se tedy vydal do Capuy, aby s jejím novým vládcem Richardem z Aversy projednal podmínky vojenské pomoci.

Jednání byla úspěšná a normanský kontingent vytáhl proti Galerii, aby podpořil reformního papeže Mikuláše II. Obležené město se sice pokusilo bránit, ale přesile nedokázalo vzdorovat. Nakonec se Galeria vzdala, Benedikt X. byl zajat, 24. ledna 1059 sesazen a uvězněn.

Nyní se Mikuláš II. stal jediným a nezpochybnitelným papežem. Jeho krátký pontifikát byl ve znamení tažení proti simonii i dalším nešvarům v církvi té doby. Na Lateránské synodě v dubnu ve stejném roce dekretem *In nomine Domini* zbavil Mikuláš papežskou volbu laického vlivu, aby se již nemohla zopakovat situace po smrti Štěpána IX. z minulého roku. Tehdy, stejně jako mnohokrát v minulosti, mocné římské rody bojovaly mezi sebou o vliv nad svatým stolcem a dosazovaly na něj své pretendenty. Tento akt však nebyl postaven pouze proti vlivu římské šlechty, ale také císaře.

Po skončení synody v květnu odcestoval Hildebrand do Capuy, kde se setkal s Richardem, aby mu podle *Liber Pontificalis*²⁵ již zde jménem papeže přenechal titul vládce Capuy, což Deér²⁶ odmítá jako nepravděpodobné a nejspíše s ním rovněž projednal další postup, který měl jeho panství definitivně stvrdit. Od června se pak Richard tituloval jako *princeps Capuanus*.²⁷

23. srpna 1059 došlo pomocí prostřednictví Desideria, opata z Monte Cassina, který byl rovněž zastáncem mírového soužití s Normany, k naplnění dohody, která zpečetila novou spolupráci. Mikuláš II. zamířil na jih Itálie, kde se sešel s předními Normany, mezi kterými nechyběli ani Richard z Capuy a Robert Guiscard, na synodě v Melfi. Zde udělil nejprve Richardovi Capuu, poté přišel na řadu Robert Guiscard. Ten získal od papeže Apulii, poté

Kalábrii a nakonec Sicílii, i když byla prozatím v rukou muslimů a Normané se ji ani nepokusili dobýt.²⁸

Různá poddání a udělení léna v normanské historii máme doložena ve vyprávěcích pramenech,²⁹ zejména v kronice Romualda ze Salerna.³⁰ Oblénění nejspíše proběhlo obdobně jako jiná oblénění v latinské části středověké Evropy, tedy v aktu, kdy vazal podal svému suverénovi ruce. Méně běžné již bylo pokračování, kdy lenní pán, v tomto případě papež, předal svému leníkovi kromě papežské hole praporec, tedy *vexillum*.³¹ Tento praporec je i z doby před rokem 1059 zmiňován ve vyprávěcích pramenech a jako prostředek při oblénění byl pravděpodobně přijat z říše, kde byl použit Jindřichem II. Papež tedy převzal pro oblénění symbol, zavedený do jižní Itálie císařem, i když vlastní praporec byl Normanům již znám z jejich staré vlasti.³²

Deér³³ uvádí lenní závazek Roberta Guiscarda, ve kterém tento slíbil v zásadě věrnost římské církvi, apoštolskému otci a papeži, dále, že bude pomáhat římské církvi v držení a získávání zemí svatého Petra, nebude napadat ani obsazovat země svatého Petra. Dále že bude církvi platit poplatek za země svatého Petra, které má a bude mít v držení, tak, jak bylo stanoveno a v případě papežovy smrti bude pomáhat při nové volbě, aby byl vybrán papež „ke cti svatého Petra“.

Problémem zůstává poplatek, který se Robert Giscard zavázal platit za „*terra sancti Petri quam ego teneo aut tenebo, sicut statutum est, recta fide studebo ut illam annualiter sancta Romana habeat ecclesia*“, Země svatého Petra zde měla být nejspíše území, která si církev nárokovala a chtěla je získat pod svoji jurisdikci, neboť Robert Guiscard slíbil, že se nezmocní zemí, patřících svatému stolci, tedy papežskému státu. Poplatek pak pravděpodobně potvrzoval papežovu alespoň nominální svrchovanost nad zeměmi.³⁴

Šlo o první oblénění papežem, další v jedenáctém století se konaly obvykle na synodách, roku 1073 v Capui, 1089 v Melfi a 1100 v S. Trophimeně u Salerna.³⁵ Přijetí území lenem nebylo pro Normany ničím novým, již dříve získali takto své země od císaře a také před bitvou u Civitate nabízeli papeži lenní závislost. Srpen 1059 proto evokuje pocit, že Normané pouze změnili spojence, jak to činili již od svého příchodu do jižní Itálie pod vedením Rainulfa Drengota. Při pohledu na politické události, které synodě v Melfi předcházely, se však situace nejeví zcela jednoznačně. Papežové v minulosti dokázali, že jejich nepřátelství může mít pro Normany neblahé důsledky, dokonce by při momentální politické slabosti mohlo ohrozit samotnou existenci jejich panství na italském jihu. Zejména poslední snaha Štěpána IX. uzavřít další protinormanskou koalici s byzantskou říší byla ještě v čerstvé paměti

a uzavřením lenní závislosti na papeži Normané tuto dlouhodobou hrozbu odvrátili. Oblénění pro ně znamenalo především zajištění jejich vlády nad dobytým územím.

Z právního hlediska nelze sice právo na udělení léna v jižní Itálii v 11. století jednoznačně přisoudit císaři nebo papeži, avšak práva papeže byla velmi nejistá. Známe tři privilegia, ve kterých císař udělil alespoň teoreticky papeži vládu pro oblast jižní Itálie, totiž *Ludovicianum* z roku 817, *Ottonianum* z roku 962 a *Heinricianum* z roku 1020. I tyto pravomoci však byly uděleny pouze pod výslovnou podmínkou svrchovanosti říše.³⁶ Důležité je, že dřívější oblénění Normanů a Langobardů předchůdci Jindřicha IV. nebylo svatým stolcem nijak zpochybňováno a lenní svrchovanost císaře byla uznávána, pokud pomineme oblasti, nacházející se pod byzantským vlivem. Nebyla výslovně zpochybněna žádnou ze stran ani na synodě v Melfi roku 1059, byla však do značné míry ignorována ve chvíli, kdy oslabená říše nebyla schopna zareagovat.

Jediným dokumentem, který papežovu „uzurpaci“ císařských práv na svrchovanost právně umožňoval, byla výše zmíněná Konstantinova donace. Události v Melfi však byly především projevem rostoucího sebevědomí reformního papežství, které se plně projevily ve sporech o investituru. Normané naopak získali záminku k další expanzi směrem na jih, který nyní mohli dobývat pod záminkou jeho navrácení do lůna římské církve.

Poznámky ke kapitole 4.

1. Michel Balard, Byzanc očima západu in: Jacques Le Goff a kol., Encyklopedie středověku, Praha 2002, str. 58.
2. Dieter Hägermann, Karel Veliký, Vládce Západu, Praha 2002, str. 106.
3. Tamtéž.
4. Michel Balard, citované dílo, str. 59.
5. Ovidio Capitani, Storia dell'Italia medievale 410-1216, Bari 2004, str. 274-275.
6. Tamtéž, str. 275.
7. Robert Guiscard operoval v Kalábrii, Humfred v Apulii a okolí Salerno a Richard z Aversy v Irpinii východně od Neapole – tamtéž, str. 279.
8. „*Nous trouvons en ceste Cronica que cestui Abbé, avant qu'il fust pape, si esmovoit toute la gent qu'il pooit avoir, et faisoit son pooir de destruire li Normant*“ - Aimé du Mont-Cassin, Histoire de li Normant, III;50, ed. De Bartholomaeis 166, ed. De Bartholomaeis 1935, zdroj internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it.
9. Josef Deér, Papsttum und Normannen, Untersuchungen zu ihren lehnsrechtlichen und kirchenpolitischen Beziehungen, Köln 1972, str. 96.
10. Ovidio Capitani, citované dílo, str. 281.
11. „*Appulus hoc princeps infirmans tempore mandat Unfredus fratri, veniat velociter ad se. Robertus properat; fratrem dum conspicit aegrum Compatiens plorat. Solatia magna dat aegro Adventus fratris, deposcit et advenientem, Rector terrarum sit eo moriente suarum, Et geniti tutor puerilis, quem vetat aetas Rectorem fieri. Frater favet anxius illi, Et se facturum quae praecipit omnia dicit. Non infirma valens iam reddere membra saluti Interit Unfridus.*“ – Guillelmus Apuliensis, Gesta Roberti Wiscardi, II, Guillaume de Pouille, La geste de Robert Guiscard, ed. M. Mathieu 152, Palermo 1961, zdroj internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it.
12. „*A li Conte de Puille vindrent autre frere de la contrée de Normendie, c'est assavoir Malgere, Gofrede, Guillerme et Rogier.*” - Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, III;43, ed. De Bartholomaeis 159.
13. Gaufredus Malaterra, De rebus gestis Rogerii Calabriae et Siciliae Comitis et Roberti Guiscardi Ducis fratris eius, I;19 ed. E. Pontieri 1928, zdroj internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it.

14. „*Rogierius vero minor frater, quem adhuc domi iuvenilis aetas et amor parentum detinuerat, subsecutus, in Apuliam venit. De cuius adventu Guiscardus non minimum gavisus, honore, quo decebat, eum suscepit.*” – tamtéž.
15. Tamtéž.
16. Tamtéž, I;26.
17. Tamtéž, I;27 a násl.
18. John Julius Norwich, *I Normanni nel sud 1016-1130*, Milano 1971, reprint 2007, str. 135 a násl.
19. V Malaterrově citaci stojí za povšimnutí, že Bohemund z Tarentu měl ještě jedno jméno, totiž Marek: „*Post haec Robertus Guiscardus, uxorem habens suae gentis honeatam et praeclari generis natam, Alberadam nomine, ex qua habebat filium nomine Marcum, quem alio nomine dicebant Boamundum, consanguinitate adnumerata, canonicis sanctionibus contrarius esse nolens, coniugium solvit; filiamque Gaimari, Salernitani principis, Sigelgaytam nomine, sibi in matrimonium copulavit.*“ – Gaufredus Malaterra, citované dílo, I;30.
20. Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, IV;18, ed. De Bartholomaeis 194-195.
21. Guillelmus Apuliensis, citované dílo, II, ed. M. Mathieu 154.
22. Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, IV;19 a násl., ed. De Bartholomaeis 196 a násl.
23. John Julius Norwich, citované dílo, str. 129-130. Celou Capuu si Richard definitivně podrobil roku 1061.
24. Tamtéž, str. 145.
25. „*Tunc Ildibrandus archidiaconus per iussionem Nykolay pontifici perrexit in Apulea ad Riczardum Agarenorum comitem et ordinavit eum principem, et pepigit cum eo fedus*“ – Liber Pontificalis II; 335, ed. L. Duchesne, C. Vogel, Paris 1955-1957 dle citace Josef Deér, citované dílo, str. 101.
26. Josef Deér, citované dílo, str. 102.
27. Tamtéž, str. 96.
28. John Julius Norwich, citované dílo, str. 149.
29. Viz citace z Amata z Monte Casina z kapitol 2. a 3.
30. Romualdus Salernitanus, *Romualdi Salernitani Chronicon*, ed. C. A. Garufi (*Rerum Italicarum Scriptores, editio altera.* VII;1), Città di Castello-Bologna 1909-1935 dle citace Josef Deér, citované dílo, str. 156.

31. Praporec byl ve tvaru kopí, u jehož hrotu byl připevněn prapor. Obdobný je zobrazen na tapiserii z Bayeux, která pojednává o Vilému Dobyvateli a normanskému dobytí Anglie roku 1066.
32. Josef Deér, *Herkunftsmerkmale des päpstlichen Lehnswesens in Südtalien* in: Josef Deér, citované dílo, str. 13 a násl.
33. „*Ego Robertus Dei gratia et sancti Petri dux Apulie et Calabriae et utroque subveniente futurus Siciliae, ab hac hora et deinceps ero fidelis sancte Romanae ecclesiae et apostolice sedi et tibi domino meo Nicholao pape; in consilio vel facto unde vitam aut membrum perdas vel captus sis mala captione, non ero. Consilium quod mihi credideris et contradixeris ne illud manifestem, non manifestabo ad tuum dampnum, me sciente. Sancte Romanae ecclesiae ubique adiutor ero ad tenendum et acquirendum regalia sancti Petri eiusque possessiones pro meo posse contra omnes homines. Et adiuvabo te, ut secure et honorifice teneas papatum Romanum; terramque sancti Petri et principatus nec invadere nec acquirere queram nec etiam depredari presumam absque tua tuorumque successorum, qui ad honorem sancti Petri intraverint, certa licentia, praeter illam, quam tu mihi concedes vel tui concessuri sunt successores. Pensionem de terra sancti Petri quam ego teneo aut tenebo, sicut statutum est, recta fide studebo ut illam annualiter sancta Romana habeat ecclesia. Omnes quoque ecclesias quae in mea consistunt dominatione cum earum possessionibus dimittam in tuam potestatem et defensor ero illarum ad fidelitatem sancte Romanae ecclesiae, et nulli iurabo fidelitatem nisi salva fidelitate sancte Romanae ecclesiae. Et si tu vel tui successores ante me ex hac vita migraveritis, secundum quod monitus fuero a melioribus cardinalibus, clericis Romanis et laicis, adiuvabo ut papa eligatur et ordinetur ad honorem sancti Petri. Hec omnia superscripta observabo sancte Romanae ecclesiae et tibi cum recta fide, et hanc fidelitatem observabo tuis successoribus ad honorem sancti Petri ordinatis, qui mihi firmaverint investituram a te mihi concessam. Sic me Deus, et cetera.*“ – citace dle Josefa Deéra, citované dílo, str. 66-67.
34. Josef Deér, citované dílo, str. 71 a násl.
35. Tamtéž, str. 30.
36. „*unter ausdrücklichem Vorbehalt der Hoheitsrechte des Reiches*“ – Josef Deér, citované dílo, str. 85-86.

5. NORMANSKÁ EXPANZE

Synoda v Melfi zajistila normanský zábor v jižní Itálii a posvětila další postup směrem na jih. Naděje Gisulfa ze Salerna na alianci s papežem proti rozpínajícím se Normanům ztroskotaly. Také byzantská říše již nebyla schopna účinného protiútoků, který by normanský postup alespoň zastavil, a bylo jen otázkou času, kdy budou Řekové z jihu Itálie zcela vyhnáni.

Ihned po obdržení titulu *dux Apulie et Calabriae et utroque subveniente futuris Siciliae* od Mikuláše II. se Robert Guiscard vrátil ke svému vojsku, aby si podmanil zbytek Kalábrie. Zde se mu brzy vzdalo město Cariati, do konce roku 1059 ještě Rossano a Gerace a v následujícím roce ovládl poslední byzantskou pevnost v Kalábrii Reggio. Poté, co se vzdala Normanům obrana Reggia, se Robert Guiscard stal pánem celé Kalábrie.¹

Zatímco Robert Guiscard vytlačoval Byzantince z jižní Itálie, jeho mladší bratr Roger se s několika desítkami mužů vylodil poblíž Messiny. Malaterra, který je pro válečné akce na Sicílii nejcennějším pramenem, uvádí, že saraceni je brzy zpozorovali a početně malá skupina musela brzy odplout.²

Situace na Sicílii roku 1060 nebyla nepodobná té, která předcházela byzantskému pokusu o dobytí ve čtyřicátých letech.³ Na ostrově měli nyní největší vliv tři muži, totiž Ibn ath-Thumnah na jihovýchodě s největšími sídly Catania, Noto a Syrakusy, dále Abdulláh Ibn Hawkal, pán severozápadní části ostrova s význačnými sídly Trapani a Mazara a v centrální části Ibn al-Hawwás, se sídlem v Enně. Ibn ath-Thumnah byl manželem sestry Ibn al-Hawwáse, vydal však svým lidem příkaz, aby ji zavraždili. Jeho manželce se ale podařilo uprchnout a vyhledat útočiště u svého bratra. Ibn ath-Thumnah svolal vojsko a vytáhl proti svému švagrovi, po kterém požadoval, aby mu vydal uprchlou manželku. Mezi oběma zneprátenými příbuznými došlo k bitvě, ve které Ibn al-Hawwás svého soka porazil a zahnal nazpět. Poté se začal připravovat na další střetnutí, aby Ibn ath-Thumnah definitivně porazil.⁴ Thumnah, zahnaný do úzkých, se rozhodl vyhledat pomoc mezi nevěřícími a vypravil se do jižní Itálie k Normanům.⁵

V únoru 1061 navštívil Ibn ath-Thumnah Rogera a za pomoc proti Ibn al-Hawwásovi mu nenabídl nic menšího, než vládu nad Sicílií. Roger přijal a shromáždil tentokrát několik set mužů, aby se vylodil na Sicílii podruhé. Lodím tentokrát velel Norman Godfred Ridelle a

výpravy se účastnil rovněž Rogerův arabský spojenec. Poučení prvním nezdařeným pokusem se Normané tentokrát nepokusili ohrozit Messinu, ale vylodili se napřed západněji u Milazza. Po jeho obsazení se přemístili na Capo Faro, odkud mohli snadněji dosáhnout spojení s Kalábrií. Saracény z Messiny, kteří se jim vydali vstříc, porazili Normané překvapivým útokem z boku, při kterém se vyznamenal Rogerův synovec Serlo. Po tomto vítězství se Rogerovi podařilo proniknout do Messiny, ale tamní muslimské obyvatelstvo se Normanům postavilo na odpor. Navíc se ke městu přibližovalo vojsko vyslané Ibn al-Hawwásem a Rogerovým mužům nezbylo, než zachránit životy útekem na moře.⁶ Jak uvádí Amatus,⁷ bránila jim tři dny bouře ve vyplutí. Po třech dnech se jim podařilo ostrov opustit, byli však napadeni saracénskou flotilou a do Reggio dorazili s dalšími ztrátami.⁸

Jestliže první z Rogerových výprav měla spíše průzkumný charakter, druhá již byla vedena s cílem dobýt na Sicílii opěrné body a umožnit další normanský postup. Skončila však naprostým fiaskem a Normané mohli být rádi, že se jim ze Sicílie podařilo uniknout.

Mezitím Robert Guiscard bojoval na jihu Itálie proti byzantské říši. Již téměř ztracený boj se Řekové pokusili zvrátit vysláním nového vojska do Apulie. Část země byla brzy dobytá a byzantské kontingenty oblehly dokonce Melfi. Pán Apulie a Kalábie však zmobilizoval své síly, osvobodil Melfi, a invazní vojsko zahnal se ztrátami zpět do Bari.⁹ Po zažehnání byzantského nebezpečí se nyní mohly zájmy obou bratrů soustředit na muslimskou Sicílii.

Březen a duben strávil Roger přípravou na svoji třetí sicilskou výpravu, tentokrát po boku Roberta Guiscarda. Jakmile dorazil Guiscard do Reggio, byli bratři připraveni vyplout. Poučení únorovými příhodami však saracéni s jejich vyloděním počítali a vyslali do Messiny posily z Palerma spolu s novými loděmi, které měly posílit tamní saracénské loďstvo.¹⁰

Vzdálenost mezi Kalábrií a Sicílií je ale velmi malá a zeměpisná poloha ostrova umožňovala vylodění na mnoha místech, aniž by se saracénským hlídkám podařilo včas zpozorovat nepřítele. V květnu vypluli Normané tajně z Kalábie, aby se tentokrát vylodili jižně od Messiny. Tato vzdálenost je poněkud delší a vylodění zde saracéni neočekávali, soustředili zřejmě svoji pozornost na území severně od Messiny, kde je také messinský průliv, oddělující Sicílii od kontinentu, nejužší.

Zatímco muži Ibn al-Hawwáse střežili jiné území, Normané nerušeně čekali na další posily z Kalábie a dokonce se jim podařilo zmocnit zásob, určených pro město. Přestože Robert Guiscard ještě nedorazil, rozhodl se Roger se třemi sty vojáky postupovat sám směrem k Messině a podařilo se mu k ní nepozorovaně přiblížit. Obránci města udělali osudnou chybu, když se příliš soustředili na krytí severního pobřeží a nezanechali dostatečnou obranu na jihu i v samotném městě. V následném překvapivém útoku se Roger rychle zmocnil

Messiny a tentokrát ji podržel do příchodu Roberta Guiscarda. Naopak saraceni, kteří dleli u severního pobřeží, se raději stáhli dál od Normanů.¹¹

Obsazení Messiny zajistilo Normanům výchozí bod pro další postup při dobývání Sicílie. Nyní se Robert Guiscard spolu s Rogerem a Ibn ath-Thumnahem vypravil v čele vojska proti Ibn al-Hawwásovi. Na počátku tažení dosáhl dalšího velkého úspěchu, když se na jeho stranu přidala výhodně situovaná pevnost Rometta. Poté dorazil k Hawwásově sídle na Enně, kam za ním přitáhl pán pevnosti v čele muslimského vojska. V následné bitvě Normané pod vedením Roberta Guiscarda muslimskou přesilu s minimem vlastních ztrát porazili, když část vojska Arabů byla pobita a druhá část spolu s Ibn al-Hawwásem uprchla do pevnosti. Normané však neměli dost sil, nezbytných k pokoření pevnosti a bylo zřejmé, že nastane dlouhé obléhání. Po dvou měsících se Robert Guiscard rozhodl je ukončit a raději zajistit dobyté území. Nechal vystavět první normanskou pevnost na Sicílii, totiž San Marco d'Alunzio, čímž pro něj skončily válečné akce tohoto roku. Hlavní cíl, jímž bylo získat na ostrově záchytný bod, byl splněn.¹²

Jeho bratr Roger však v nečinnosti nezůstal. V zimě téhož roku se vydal zpět na Sicílii a poté, co se přehnal přes okolí Agrigenta, zamířil k pevnosti Troina. Místní řečtí obyvatelé neměli problém se zradou svých arabských pánů a otevřeli Rogerovi brány. Vánoce přečkal nejmladší z Tankredových synů podle Malaterry¹³ právě zde. Poté se však vrátil do Kalábrie, kde jej čekala svatba s Juditou z Evreux, neteří normanského vévody Vilém Bastarda. Šlo o ženu, se kterou se sblížil ještě za svého života v Normandii, avšak nerovný původ nedovoloval oběma lidem uzavřít sňatek. Judita vyhledala u jihoitalských Normanů útočiště spolu se svým nevlastním bratrem a poručíkem Robertem de Grantmesnil, opatem ze St. Evroul-sur-Ouche, protože Robert se s budoucím pánem Anglie dostal do sporu.¹⁴

Roku 1062 dostala normanská expanze na Sicílii těžkou ránu. Nejdůležitější spojenec a druhý nejmocnější muž na ostrově, Ibn ath-Thumnah, byl zavražděn. Jeho smrt pravděpodobně následovaly silné protinormanské nálady mezi obyvatelstvem, protože zaskočené normanské posádky v obavě o svůj život vyklidily Troinu i nedávno získanou Petralii. Krizi ještě zhoršila skutečnost, že ani jeden z bratrů, kteří je minulý rok vedli v boji, nebyli přítomni a nemohli zasáhnout, jelikož Robert Guiscard přibližně v téže době obléhal Rogera na jeho vlastním panství.

Roger se totiž ve stejnou dobu vzepřel Robertu Guiscardovi, poněvadž stále neměl kromě svého milétského panství žádné další území, i když jeho zásluhy v bojích na kontinentě i na Sicílii byly nepochybné. Roberta Guiscarda však v tomto směru nelze obviňovat z přezírání svého bratra. Musel brát ohled na ostatní normanské vazaly, kteří nevynikali v loajalitě a

Roger byl oproti nim na jihu teprve krátce. Sám byl ostatně vybrán do jejich čela na úkor svého synovce Abellarda po Humfredově smrti díky vlastním zásluhám. Jakákoliv podpora mladšího bratra, která by se v jejich očích mohla zdát nepřiměřená, by vedla k nespokojenosti, dokonce možná i ke snaze vybrat si nového vůdce. V neposlední řadě ani on nebyl po svém příchodu starším bratrem Drogonem přijat lépe než ostatní normanští rytíři a svoji pozici si musel obtížně vybojovat. Měl důvod postupovat při prosazování vlastní rodiny do feudálních držav navýsost opatrně. Ani Rogerova situace však nebyla snadná, poněvadž jeho manželka pocházela z mocného rodu a bylo jeho povinností zajistit odpovídající zázemí pro ni i případné následníky.

Jak tedy uvádí Malaterra,¹⁵ vypovězení poslušnosti Robert Guiscard netoleroval a oblehl Rogera na jeho sídle v Milétu. Roger však jednoho dne z obleženého města tajně uprchl do Gerace, kde mu místní obyvatelstvo bylo věrnější.¹⁶ Robert Guiscard ale Gerace oblehl a lstí se za pomoci věrných měšťanů dostal do města. Odvaha jemu, stejně jako dalším Tankredovým synům nechyběla, tentokrát však byl odhalen a jeho život byl ohrožen. Přesto neztratil hlavu a svou výřečností dokázal zabránit nejhoršímu. Nakonec Roberta Guiscarda vydali jeho bratrovi, který si nyní mohl diktovat podmínky. Robert na ně přistoupil, ale jakmile se dostal z nejhoršího, zdráhal se sliby dodržet. Po dalším krátkém střetu však mezi bratry došlo ke smíření za podmínek, které podle Norwiche¹⁷ rozdělily pod dojmem nedávných událostí poněkud zvláště každé město a každý hrad na dvě rozdílné sféry vlivu. Tak zřejmě chtěli zabránit lidu, aby se podle libosti přikláněl na jednu nebo druhou stranu v případě další rozepře.

Po ukončení konfliktu s bratrem odjel Roger na Sicílii, aby urovnal obtížnou situaci, která vznikla po Ibn ath-Thumnahově vraždě. Opět se mu poddala pevnost Troina, kde znovu zanechal posádku, tentokrát i se svou ženou. Ve světle následujících událostí je možné, že Rogerovi otevřeli místní Řekové brány po domluvě s muslimy a již dopředu měli v úmyslu Normany zradit. Poté, co Roger odjel do dalších bojů, se Řekové v pevnosti vzbouřili a uzavřeli spojenectví se saracény. Pokusili se zmocnit Juity z Evreux, ale normanská posádka ji ubránila a poslala vzkaz Rogerovi, který brzy přijel na pomoc svým lidem. Jakmile dorazil k Troině, zjistil Roger, že k pevnosti přitáhli také saraceni, chystali se pomoci Řekům a společnými silami se normanských dobyvatelů zbavit. Roger byl v následujících měsících se svou ženou a svými vojáky u pevnosti, obsazené Řeky, zatímco jeho samého obléhali saraceni. Až na počátku příštího roku se mu podařilo překvapit muslimské hlídky, prolomit blokádu a porazit své nepřátele vně i uvnitř pevnosti. Přestál tak nejkrytější okamžik při dobývání Sicílie vůbec.¹⁸

Vítězství u Troiny však zdaleka neznamenalo, že by muslimský svět rezignoval na Sicílii. Její saracénští vládcí byli alespoň nominálně podřízeni zíriovským¹⁹ sultánům v severní Africe. Normanské úspěchy se pro sultána Temima staly vítanou záminkou, jak znovu dosáhnout ztraceného vlivu na ostrově prostřednictvím zásahu proti křesťanským nevěřícím. Proto se rozhodl vyslat na Sicílii dva své syny Ajuba a Alího s vojenskými kontingenty, aby vytlačili postupující Normany. Roger mezitím porazil další početné saracénské vojsko v bitvě u Cerami a zajistil si tak kontrolu nad severovýchodní částí Sicílie.²⁰

Po bitvě u Cerami se na Rogera obrátili s žádostí o pomoc Pisánci, kteří chtěli dobýt Palermo. Pravděpodobně měli v úmyslu zbavit se saracénské obchodní konkurence. Pisa bojovala společně se svými dalšími konkurenty z Janova proti saracénům ještě dříve, než se první Normané objevili v jižní Itálii a Rogerových úspěchů se nyní mohla pokusit využít. V létě roku 1063 tedy pisánské loďstvo vyhledalo Guiscardova bratra v Troině a pokusilo se jej získat pro pozemní útok, zatímco oni by Palermo sevřeli z moře. Roger však útok prozatím odmítl. Teprve nedávno přečkal nebezpečnou situaci, která otřásla křehkými základy jeho sicilského postavení a riskovat štěstí více, než bylo nutné, by se v jeho situaci nemuselo vyplatit. Je také možné, že již plánoval společný útok proti muslimům s Robertem Guiscardem až bude pro něj příhodné opustit neklidnou Apulii a nynější útok by tuto akci mohl znemožnit. Svou roli mohl sehrát i prostý fakt, že se nechtěl o zisk z dobytí města s Pisánci dělit.

Pisánci přesto na Palermo zaútočili, ale samotné město bez podpory z pevniny se jim nepodařilo vážněji ohrozit. Z výpravy si však přivezli značnou kořist, což připomíná nápis na průčelí nové katedrály. Její stavba započala právě roku 1063 a byl na ni použit „palermský“ lup.²¹

Mezitím se situace na kontinentě vyvíjela pro Normany vcelku příznivě. Na svatý stolec dosedl po smrti Mikuláše II. roku 1061 Alexandr II. s vojenskou ochranou Richarda z Capuy a papežská politika zažívala období relativního klidu před bouří. V Apulii získal Robert Guiscard zpět místa, která ztratil za nedávné byzantské ofenzívy, a sice Brindisi, Orii a Tarent,²² mohl se tedy znovu začít zabývat dobýváním Sicílie. Útok byl připraven na následující rok a jeho cílem se mělo stát Palermo.

Obrana největšího sicilského města se však ukázala být příliš silnou. Normané byli při obléhání sužováni nepřátelskými přírodními podmínkami, navíc neměli vlastní silné loďstvo, se kterým by dokázali blokovat město i z moře. Po třech měsících se museli svého úmyslu vzdát a Roger možná zalitoval, že minulého roku nevyužil nabídky Pisánců. Neúspěšný

Robert Guiscard se pokusil po krachu obléhání dobýt alespoň menší sicilská města včetně Agrigenta, ale ani tentokrát nebyl příliš úspěšný.²³

Invaze roku 1064 sice nepřinesla úspěch v podobě dobytí Palerma, ale zabránila saracénské ofenzívě, která by mohla ohrozit normanské výboje, jako tomu bylo během povstání v Troině. Normané ještě nebyli dost silní, aby mohli dobýt Sicílii, kterou navíc posílili Ajub a Alí ze severní Afriky. Nyní přišla chvíle, kdy se tyto dva vojevůdci mohli spojit s Ibn al-Hawwásem a vyhnat dobyvatele z ostrova, oni ji však nevyužili a postavili se proti sobě. Hawwás se začal obávat o ztrátu svého vlivu a v Zíriovcích viděl obdobné nebezpečí jako v Normanech. Brzy došlo ke střetům mezi saracény o moc nad Sicílií. Roger, který roku 1066 opevnil Petralii a učinil z ní své sídlo, získal další potřebný čas na konsolidaci svého území. Problémy čekaly Normany nyní na kontinentě, kde se proti Robertu Guiscardovi vzbouřili jeho vazalové v čele s Robertem z Molfetty, Godfredem z Conversana, Robertem z Montescaglione a s Humfredovým synem Abellardem, kterému sám Guiscard po Humfredově smrti upřel vládu. Povstání začalo již v roce 1064 za silné podpory byzantské říše, které se podařilo získat zpět apulijská města Brindisi a Tarent.²⁴

Vzpouře se oproti předchozím událostem podrobněji nevěnuje ani Malaterra, jelikož se příliš netýkala Sicílie. Vázání normanských sil na ostrově nyní nespokojeným Guiscardovým vazalům velmi pomohlo. S byzantskou pomocí ale byla nebezpečnější, než se zprvu zdálo. Její průběh však závisel na momentální politické situaci východní říše.

Zde po abdikaci Issakia I. roku 1059, za vlády Konstantina X., byla vůle nerezignovat na italské provincie a bránit normanskému postupu. Jako představitel byrokracie však Konstantin omezoval výdaje na armádu a raději poskytoval subsidie vzbouřencům, než aby svým územím poslal vojenskou pomoc. Tento stav fungoval až do císařovy smrti roku 1067, kdy se nominální vládkyní stala císařova manželka Eudokia, ale skutečnou vládu drželi v rukou zejména Michael Psellos a Konstantinův bratr Jan. U dvora však panovala nespokojenost se špatnou vojenskou situací v zemi, takže se Eudokia po nátlaku vlivných kruhů provdala za představitele vojenské aristokracie Romana IV. Diogena. Ten zreorganizoval armádu a rozhodl se zakročit na východě proti aktuálně největším nepřátelům Byzance, seldžuckým Turkům.²⁵

Po přelomu tisíciletí přitáhli Seldžuci ke Kaspickému moři, kde se stali zprvu poddanými Mas'úda ze středoasijské dynastie Ghaznovců. Nárokovali si však stále větší území, až se dostali se svým pánem do ozbrojeného konfliktu. Roku 1040 Ghaznovce porazili a zatlačili je na východ, v padesátých letech pak dobyli Persii včetně Bagdádu. Tehdejší vůdce Seldžuků Toghrul-beg byl kalifem v Bagdádu jmenován sultánem, zatímco kalif si ponechal pouze

nejvyšší duchovní autoritu. Již od čtyřicátých let probíhaly mezi Seldžuky a byzantskou říší občasně vojenské střety, které ale prozatím nebyly nebezpečné pro existenci Byzance. Nájedzy Seldžuků se však staly nebezpečnějšími za vlády Alp-Arslana, syna Čanghri-bega, v šedesátých letech. V roce 1064, tedy rok po počátku Alp-Arslánovy vlády, padlo do tureckých rukou hlavní město byzantské Arménie Ani a o tři roky později byla vypleněna Kaisareia v Kappadokii.²⁶

Když se počátkem roku 1068 ujal vlády v byzantské říši Romanos IV. Diogenes, byla již situace na východní hranici země velmi špatná. Císař musel vrhnout veškerou energii na obranu před agresivními nájezdníky, chtěl-li vybudovat vojsko, které by bylo schopno je odrazit. To však znamenalo zastavit podporu povstalcům v jižní Itálii, kteří nyní byli kvůli seldžuckému problému odkázáni pouze sami na sebe a jejich odpor byl brzy zlomen. Robert Guiscard ale byl ke svým protivníkům milosrdný a až na několik konfiskací se zdržel přísných trestů. Věděl dobře o byzantských problémech a nepatřil k lidem, kteří by si nechali ujít svoji příležitost. Rozhodl se sjednotit své muže a zaútočit na Byzantince, aby je definitivně vytlačil z Apeninského poloostrova.²⁷

Zatímco Robert Guiscard bojoval proti svým vazalům, dočkali se Normané ještě jednoho úspěchu, který ve svém věhlasu předčil dobytí jižní Itálie a Sicílie. Roku 1066 normanský vévoda Vilém Bastard porazil v bitvě u Hastingsu anglosaského krále Harolda. Stal se tak pánem Anglie a nejmocnějším vazalem francouzského krále. Normané si i přes velkou geografickou vzdálenost svých nových sídel udržovali o sobě vzájemné povědomí. Jak uvádí Loud,²⁸ ještě mezi lety 1120-1125 napsal Vilém z Malmesbury, že Vilém Dobyvatel zvyšoval vlastní odvalu myšlenkami na Roberta Guiscarda: jak by se mohl ukázat méně schopným, než muž mnohem nižšího původu, nežli je jeho (Vilémův) původ?²⁹ Vedle tohoto velkého úspěchu nezapomněl ani Richard z Capuy, který se roku 1066 stal pánem Gaety. Je však očividné, že úspěchy Richarda z Capuy poněkud blednou v porovnání s výboji rodu Hauteville. Bylo tomu tak proto, že Richard neměl z čistě geografického hlediska tolik možností své panství rozšiřovat, nemluvě o skutečnosti, že Sicílie již byla udělena Robertu Guiscardovi.

Nejen na jihu Itálie se ale během let 1064-1068 vyřešily vnitřní rozpory. Již roku 1067 se střetl Ibn al-Hawwás s Ajúbem a v bitvě padl. Příslušník zíriovské dynastie se stal nejsilnějším vládcem muslimské části Sicílie, když jej za svého pána uznali v Agrigentu, na Enně a v Palermu. Nyní nadešla pro Ajúba chvíle, kdy skončuje s nevěřícími na svém ostrově.³⁰

K rozhodujícímu střetnutí došlo v létě roku 1068. Roger se vydal na jednu ze svých výprav za kořistí do okolí Palerma, ale u Misilmeri³¹ neočekávaně potkal saracénské vojsko. Malaterra³² vložil Guiscardovu bratrovi do úst řeč před bitvou, ve které svým mužům řekl, že štěstí je jim nakloněno, kořist, kterou hledali, jim dokonce přišla vstříc. Tato kořist jim byla darována Bohem, ať ji tedy přinesou od nehodných a rozdělí si ji. Ať se neděsí těch, které již dříve porazili. Jestliže změnili vůdce, je téhož národa, kvality a náboženství jako ostatní. Bůh je ale neměnný. Jestliže Normané neporuší věrnost víře, ani on nezmění úmysl pomoci. Ať již je Rogerova řeč více či méně blízká pravdě, z Malaterrových slov vyplývá, že Normané považovali válečnou kořist vydobytou na muslimech za dar Boží.

Ani tentokrát Rogera válečné štěstí nezklamalo a saraceni byli zcela poraženi.³³ Dobývání Sicílie mělo trvat ještě velmi dlouho, ale Normané se od této chvíle stali dominantní silou na ostrově a jejich pozice již nikdy nebyly ohroženy tak, jako tomu bylo zejména u Troiny v zimě 1062-1063. Ajúb se již nepokusil Rogerovi postavit, vrátil se do Afriky a zanechal Sicílii jejímu osudu.

Mezitím již Robert Guiscard vedl svůj konečný útok proti Bari, město však bylo dobře bráněno a nemínilo se Normanům vzdát.³⁴ Již podruhé se dobyvatelé setkali se stejným problémem, totiž nedostatkem loďstva, které by bránilo Byzantincům poskytovat obráncům zásoby. Ze sicílské zkušenosti se však poučili a snažili se postupně vybudovat loďstvo, které by jim pomohlo při dobývání přímořských měst. K velkému střetu došlo roku 1069, když se byzantským lodím podařilo proniknout do Bari s novým katepanem a navíc ještě s novým vojevůdcem Stefanem Pateranem na palubě.³⁵ Přesto bylo pro Byzantince stále obtížnější bránit se odhodlanému normanskému náporu, uchýlili se proto ke lsti. Jednoho dne při večeři napadl Roberta Guiscarda vrah a pokusil se jej zasáhnout otráveným oštěpem.³⁶

Byzantincům se stále s vypětím všech sil dařilo odolávat obláhatelům a udržovat námořní spojení s Konstantinopolí, ale její pomoc byla nedostatečná. Normané hojně využívali svého agenta ve městě Argiritia, který se snažil vzbudit protibyzantské nálady mezi obyvatelstvem, když poskytoval tajně obyvatelům životní potřeby a sliboval dary.³⁷ V Bari byl nedostatek potravin stále větší, proto musel katepan kvůli nespokojenému obyvatelstvu, ponoukanému Argiritiem, poslat do Konstantinopole pro nové zásoby. Se zásobami měl proniknout do Bari Jocelin z Molfetty, který se ani po potlačení povstání s Robertem Guiscardem nesmířil a zůstal jeho nepřitelem.³⁸ Lodě se pokusily proplout do města, ale normanská plavidla jim zablokovala cestu. V následné těžké námořní bitvě byli Byzantinci poraženi a hladovějící obyvatelé města ztratili naději na doplnění zásob. Jocelin z Molfetty byl podle Malaterry³⁹ zajat Rogerem, který přijel na žádost svého bratra posílit obláhatele. S pomocí Argiritiových

sympatizantů se Robertu Guiscardovi a Rogerovi podařilo dne 16. dubna 1071 Bari obsadit. Jocelin byl spolu s dalšími nepřáteli Normanů uvězněn.⁴⁰ Guiscard byl s obsazením města spokojen a zachoval se k obyvatelům s mírností, kterou si jako nový vládce Apulie mohl dovolit.⁴¹

Poté, co Robert Guiscard a Roger vyhnali Byzantince z Apulie, vydali se obsadit největší sicilské město Palermo. Oproti svému prvnímu pokusu byli již dokonale ponaučeni z nutnosti námořní blokády, navíc byli muslimové po Ajúbově porážce u Misilmeri do jisté míry demoralizováni a nemohli vystrojit vojsko, které by městu pomohlo.

Oba bratři postupovali proti Palermu odděleně. Roger táhl po souši připraven město oblehnout s pozemními silami, zatímco Robert Guiscard připlul po moři, aby jeho lodě mohly bránit saracénům v přístupu do přístavu. O osudu největšího města na ostrově do značné míry rozhodla námořní bitva, ve které sicilské a africké lodě byly po velkém boji zničeny a Normané ovládli přístup z moře.⁴² Na počátku roku 1072 zaútočili Robert Guiscard a Roger proti zdem Palerma. Obyvatelé města byli odhodláni vést svůj boj až do konce, přesto byli postupně zatlačováni od městských hradeb. Nejtěžší boje byly vedeny o čtvrť Al-Kasr, tržiště v centru Palerma, do kterého se Guiscardovým mužům podařilo proniknout přes administrativní čtvrť Al-Khalesa. Nakonec po jednodenním boji Normané město obsadili.⁴³

Palermo neutrpělo válkou víc, než bylo nutné pro jeho podmanění. Robert Guiscard již v minulosti prokázal respekt k poraženým nepřítelům a obzvláště tehdy, bude-li jim v budoucnu vládnout. Přestože navenek, zejména ve vztahu vůči svatému stolci, byla snaha prezentovat dobývání Sicílie jako tažení proti nevěřícím, nebyl znát žádný rozdíl od ovládnutí Bari v minulém roce. Z toho i z následného chování vůči podmaněným muslimům lze odvodit, že Normanům šlo především o dobytí nového území bez ohledu na náboženství jeho obyvatel.

Podle synody v Melfi měla celá Sicílie patřit Robertu Guiscardovi, nyní však přišel čas k rozdělení pravomocí s mladším bratrem. Norwich⁴⁴ uvádí, že pán Apulie a Kalábrie si ponechal Palermo, půlku Messiny a půlku území Val Demone,⁴⁵ zatímco ostatní části ostrova udělil Rogerovi. Roger nyní přijal podle Norwiche⁴⁶ titul „Gran Conte di Sicilia“. Amatus⁴⁷ se ve své zprávě liší v jednom bodě, totiž, že Robert Guiscard si ponechal pouze polovinu Palerma. Malaterra,⁴⁸ který je jako pramen cennější při popisování válečných akcí, hovoří o celém Palermu a o Messině se výslovně nezmiňuje. Falco z Beneventa⁴⁹ ale mnohem později potvrzuje vlastnictví poloviny města Messiny u dědiců Roberta Guiscarda. Stalo se tak při předání poloviny Messiny Rogerovi II. v situaci, která bude projednána v příslušné kapitole. Šlo tedy v zásadě o ta území, na jejichž dobytí měl Robert Guiscard podíl.

Pádem Palerma nebyla sice dobytá celá Sicílie, bylo však již rozhodnuto o jejím osudu. Emírové z Trapani a Taorminy ještě nebyli podmaněni, nemohli však Normany z ostrova vyhnat, protože nedosahovali síly Ibn al-Hawwáse a dalších Rogerových soupeřů ze šedesátých let. Přesto se dobývání Sicílie protáhlo až do roku 1092.

Ve stejném roce, jak podrobně uvádí Malaterra,⁵⁰ zahynul synovec Roberta Guiscarda Serlo, který se vyznamenal v bojích proti muslimům pod Rogerovým vedením. Padl do léčky u městečka Nicosia v severní části ostrova a přestože se bil statečně, nakonec se svými muži podlehl saracénské přesile. V té době se již Robert Guiscard věnoval vládě v Palermu. Koncem roku 1072 opustil Sicílii, aby se na ostrov již nikdy v životě nevrátil.

Poznámky ke kapitole 5.

1. John Julius Norwich, *I Normanni nel sud 1016-1130*, Milano 1971, reprint 2007, str. 154.
2. Gaufredus Malaterra, *De rebus gestis Rogerii Calabriae et Siciliae Comitis et Roberti Guiscardi Ducis fratris eius*, II;1, ed. E. Pontieri 1928, zdroj internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it. Pro události týkající se dobývání Sicílie bývá Malaterra často jediným písemným pramenem. Při jejich rekonstrukci není mnohdy jiné možnosti, nežli mu důvěřovat.
3. Viz kapitola č. 2.
4. John Julius Norwich, citované dílo, str. 154-157.
5. Gaufredus Malaterra, citované dílo, II;4.
6. John Julius Norwich, citované dílo, str. 157-160. Viz též Gaufredus Malaterra, citované dílo, II;5-6.
7. Aimé du Mont-Cassin, *Histoire de li Normant*, V;10, ed. De Bartholomaeis 232, ed. De Bartholomaeis 1935, zdroj internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it.
8. John Julius Norwich, citované dílo, str. 159.
9. Tamtéž, str. 156-160.
10. Gaufredus Malaterra, citované dílo, II;8.
11. Gaufredus Malaterra, citované dílo, II;10-11. John Julius Norwich, citované dílo, str. 161-163.
12. John Julius Norwich, citované dílo, str. 165-169.
13. „*Media vero hieme, videlicet ante natalem Domini, cum ducentis quinquaginta militibus iterum mare transiens, usque ad Agrigentanam urbem, totam patriam sollicitans, praedatum vadit. Christiani vero provinciarum, sibi cum maxima laetitia occurrentes, in multis subsecuti sunt. Inde Traynam veniens, a christianis civibus, qui eam incolebant, cum gaudio susceptus, urbem intrat: quam pro velle suo ordinans, ibidem natalem Domini celebravit.*“ - Gaufredus Malaterra, citované dílo, II;18.
14. Gaufredus Malaterra, citované dílo, II;19., John Julius Norwich, citované dílo, str. 169-170.
15. Gaufredus Malaterra, citované dílo, II;21.
16. Rogerovi v Milétu hrozilo vydání zneprátelenému bratrovi – Gaufredus Malaterra, citované dílo, II;23-24. V budoucnu Roger již nesídlil zde, nýbrž téměř výlučně na

Sicílii, kde byla jeho přítomnost nezbytná. Ani jeho poslední cesta do Milétu mu nepřinesla štěstí, poněvadž zde 22. června 1101 zemřel.

17. „*Non è ancora ben chiarito come venne sparita la Calabria fra Roberto e Ruggero dopo l'indecoroso alterco tra i fratelli. Sembra che la spartizione sia stata fatta in base ad un accordo per cui ogni città e castello veniva diviso in due zone d'influenza separate, impedendo così alle popolazioni di parteggiare per l'uno o per l'altro, qualora fossero sorte controversie.*“ – John Julius Norwich, citované dílo, str. 174.
18. Gaufredus Malaterra, citované dílo, II;29.
19. Muslimská dynastie berberského původu, která vládla v 10.-12. století na území dnešního Tuniska a části Alžírsko. Zmiňovaný vládce Temim (1062-1108) bojoval především proti Hammaditům, sídlícím v Alžírsku. Ve 12. století byla země Zíriovců pohlcena Almohady.
20. John Julius Norwich, citované dílo, str. 179 a násl. Bitva u Cerami detailně popsána in: Gaufredus Malaterra, citované dílo, II;33.
21. Marco Tangheroni, *Il Mezzogiorno normanno-svevo visto da Pisa* in: *Il Mezzogiorno normanno-svevo visto dall'Europa e dal mondo mediterraneo*, Bari 1999, str. 98.
22. John Julius Norwich, citované dílo, str. 186.
23. Gaufredus Malaterra, citované dílo, II;36.
24. John Julius Norwich, citované dílo, str. 188-189.
25. Bohumila Zástěrová a kol., *Dějiny Byzance*, Praha 1992, str. 239 a násl.
26. Tamtéž, str. 243.
27. John Julius Norwich, citované dílo, str. 189-192.
28. Graham A. Loud, *Il regno normanno-svevo visto dal regno d'Inghilterra* in: *Il mezzogiorno normanno-svevo visto dall'Europa e dal mondo mediterraneo*, Bari 1999, str. 178.
29. William of Malmesbury, *De gestis regum Anglorum*, ed. W. Stubbs (2 voll., 1887-1889), II;320 dle citace Graham A. Loud, citované dílo, str. 178.
30. John Julius Norwich, citované dílo, str. 190.
31. Městečko Misilmeri leží asi 10 km na jihovýchod od Palerma.
32. „*Eia - inquit - nobilium praedecessorum nobiliores! Fortuna vobis favens, praedam, quam longius quaerere disposueratis, labori vestro parcens, ultro vobis obviam, ne plus in conficiendo itinere fatigemini, adducit. Ecce praeda a Deo nobis concessa! Auferte iis, qui ea indigni sunt! Utamur ea, dividentes apostolico more, prout cuique opus est. Ne exhorrescatis iamdudum a multotiensque a vobis devictos. Si ducem*

mutaverunt, eiusdem nationis, qualitatis, sed et religionis est, cuius et caeteri sunt. Deus autem noster immutabilis est; et, si a nobis non mutatur integritas fidelis spei, nec ab ipso mutabitur sententia triumphalis auxilii" - Gaufredus Malaterra, citované dílo, II;41.

33. Podle Malaterry našli Normané mezi válečnou kořistí také do té doby pro ně zřejmě neznámé poštovní holuby. - Gaufredus Malaterra, citované dílo, II;42.
34. „*demanda (Robert Guiscard- pozn.) a cil de la cité qu'il lui fussent sujette. Et contrestèrent cil de la cité, et dient que, pour nulle molleste qui lo[r] fust faite, ne se voloient partir de la fidelite de lor Impereor*" - Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, V;27, ed. De Bartholomaeis 248.
35. Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, V;27, ed. De Bartholomaeis 248-250.
36. Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, V;27, ed. De Bartholomaeis 250.,Gaufredus Malaterra, citované dílo, II;40.
37. „*Et Argitio conforta li compaignon, et aidoit à li menor; donoit chose de vivre à li povre, et les esmovoit à la fidelité de li Duc, et leur prometoit domps*“ - Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, V;27, ed. De Bartholomaeis 251.
38. „*Et finalement Gozolin, liquel estoit fouy devant la face de lo Duc, s'en vint devant lo Impereor, et dist qu'il estoit prest et appareillié d'aler contre le duc Robert à Bar; et dist que fidelement pensoit de faire lo fait de lo Impereor, et de vengier soi de son injure. Et demanda talente d'or et copie de pailles et de joiauz, à ce qu'il puisse departir li Normant de la force de Robert*“ – tamtéž, ed. De Bartholomaeis 253.
39. Gaufredus Malaterra, citované dílo, II;43.
40. „*Gozolin fu mis en prison; et de li autre Grex alcun furent occis, et aucun furent mis en prison. Et Argitie, voiant que toutes les chozes aloient prospere à Robert, secont la volenté de Dieu, non voust plus prolongier de donner lui la cité.*“ - Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, V;27, ed. De Bartholomaeis 254.
41. John Julius Norwich, citované dílo, str. 194 a násl.
42. O dobývání Palerma Guillelmus Apuliensis, Gesta Roberti Wiscardi, III;174 a násl., Guillaume de Pouille, La geste de Robert Guiscard, ed. M. Mathieu, Palermo 1961, zdroj internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it, Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, VI;16, ed. De Bartholomaeis 278 a násl., Gaufredus Malaterra, citované dílo, II;45.
43. John Julius Norwich, citované dílo, str. 203-207.
44. Tamtéž, str. 208.

45. Hornatý kraj, ležící na severovýchodě Sicílie při pobřeží Tyrhénského moře. Vede přes něj přibližně první polovina cesty z Messiny do Palerma.
46. Viz pozn. č. 42. Autor neuvádí pramen, ze kterého titul zjistil.
47. „*Et lo [Duc] comanda que vieingne tout lo exercit, et loa lo excercit qu'il lo devisse doner à lo frere. Et adont lo Duc donna à son frere, lo conte Rogier, toute la Sycille, se non que pour lui reserva la meitié de Palerme et la meitié de Messine, et la moitié de [Val] Demede. Et li conferma la part de Calabre laquelle avoit avant que Sycille.*” - Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, VI;21, ed. De Bartholomaeis 283.
48. „*Deinde vero, castello firmato et urbe pro velle suo disposita, dux, eam in suam proprietatem retinens, vallem Deminae caeteramque omnem Siciliam adquisitam et suo adiutorio, ut promittebat, nec falso acquirendam fratri de se habendam concessit.*“ - Gaufredus Malaterra, citované dílo, II;45.
49. Falconis Beneventani Chronicon Beneventanum, ed. E. D'Angelo, Firenze, edizioni del Galluzzo, 1998, zdroj internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it, ed. E. D'Angelo 1122;1;8.
50. Gaufredus Malaterra, citované dílo, II;46.

6. ROBERT GUISCARD A EVROPSKÁ POLITIKA

V době, kdy Robert Guiscard obléhal s Rogerem Palermo, vypuklo mezi neklidnými Normany opět povstání. V jeho čele nebyl nikdo jiný, než znovu Humfredův syn Abellard, tentokrát spolu se svým mladším bratrem Hermannem, dále páni z Giovinazza a Trani. Podporoval je rovněž Richard z Capuy.¹ Nejvíce odporu proti svému suverénovi měli klášter Hermann a Petr z Trani. Budeme-li věřit Amatovi montecassinskému,² byla podpora Richarda z Capuy nečekaná. Mezi ním a Robertem Guiscardem vládlo totiž spojenectví – Richard měl za ženu Guiscardovu sestru a dceru Tankreda de Hauteville Fresendu – a vládce Capuy měl podpořit svého švagra při dobývání Palerma. Syn Richarda a Fresendy Jordan, který již minimálně od počátku sedmdesátých let vystupoval na listinách jako spoluvládce svého otce,³ však před vyplutím na Sicílii dostal příkaz k návratu. Povstání ale nebylo tak nebezpečné jako předchozí, podporované byzantskou říší ještě před pohromou u Mantzikertu. Guiscard je potlačil a Petra z Trani i svého synovce Hermanna dal uvěznit. Petr byl později propuštěn, ztratil však město Trani.⁴

Obrat Richarda z Capuy způsobil mezi oběma nejmocnějšími muži na jihu Apeninského poloostrova nepřátelství, do vzájemného střetu ale zasáhla jedna nepředvídatelná událost. Robert Guiscard onemocněl, a to tak vážně, že jeho žena Sichelgaita začala svolávat vazaly svého muže, aby potvrdili nástupnictví Guiscardova dědice. Situace při následnictví nebyla jednoznačná, protože kromě jejich syna Rogera Borsy zde byl ještě Bohemund, Guiscardův syn z prvního manželství s Alberadou z Buonalbergo. Je trochu paradoxem, že Bohemund, syn mladé a spořádané šlechtičny, se více podobal svému otci, než jeho nevlastní bratr. Guiscardova druhá žena Sichelgaita byla totiž velmi rázná, a budeme-li věřit Anně Komněné⁵ z její mnohem pozdější zprávy, týkající se tažení proti byzantské říši, i obávaná. Neváhala totiž zúčastnit se bitvy spolu se svým manželem a dokonce se obořila na muže, prchající z bitvy u Drače. Naproti tomu Roger Borsa byl nevýrazné povahy, nepříliš vhodný pro velení divokým normanským rytířům. Sichelgaitě se podařilo prosadit volbu Rogera Borsy na úkor Bohemunda. Jediný, kdo nesouhlasil s následnictvím Rogera Borsy, byl Humfredův syn Abellard,⁶ stále zřejmě doufající v dědictví po svém otci Humfredovi.

Rychlost, s jakou se snažila Sichelgaita zajistit nástupnictví pro svého syna, vypovídá o jedné věci: nedůvěřovala Guiscardovým vazalům. Jejich poslušnost si dokázala vynutit pouze

silná osobnost a i pro muže Guiscardova formátu bylo, jak dokazují častá povstání, mnohdy obtížné udržet jejich disciplínu. Budoucnost po případné smrti knížete byla krajně nejistá.

Zdravotní stav Roberta Guiscarda způsobil pozdvižení i mimo jeho země. Do Říma dorazila dokonce zpráva, že pán Apulie, Kalábrie a Sicílie již není mezi živými. V té době došlo v Římě k velké změně. 21. dubna 1073 zemřel papež Alexandr II. 22. dubna, tedy pouhý den po jeho smrti, se římský lid shromáždil v bazilice sv. Jana Lateránského a spontánně dával najevo své přání. Papežem se měl stát Hildebrand ze Soany, vášnivý zastánce církevní reformy, který požíval v tehdejších nejen církevních kruzích velké autority. Souhlasil, že se stane papežem, ale pod podmínkou, že bude řádně zvolen. Poté, co byl ve své funkci potvrzen volbou, přijal jméno Řehoř VII.

Brzy po svém nástupu na papežský stolec musel Řehoř VII. vyřešit domnělé úmrtí Roberta Guiscarda. Napsal podle Amata⁷ list Sichelgaitě o bolesti drahého syna svaté církve, knížete Roberta. Srdce kardinálů, celého kolegia i římského senátu bolí, protože zemřel. Kromě dalších projevů zdvořilosti Guiscardově ženě napsal, aby přivedla syna. Měl obdržet „věci, které držel otec od předešlého papeže“. Poslal také listy montecassinskému opatovi Desideriovi⁸ a Gisulfovi ze Salerna,⁹ ve kterých oba požádal, aby brzy přijeli a prodiskutovali s ním aktuální politickou situaci. Ať již byly skutečné pocity v Římě z Guiscardovy smrti jakékoliv, neztrácel po Sichelgaitě čas ani nový papež.

Robert Guiscard však nezemřel. Uzdravil se a ihned, aby zabránil případným nežádoucím účinkům, se rozhodl uvést zvěsti o své smrti na pravou míru. Odepsal papeži na jeho dopis Sichelgaitě, poslal mu pozdravy a slíbil, že mu bude věrně sloužit.¹⁰

Mezi Římem a Normany nebyly v této době ideální vztahy. Velkou měrou se o ně zasloužil syn Guiscardova bratra Godfreda Robert z Loritella, který napadal papežské území v kraji Abruzzi.¹¹ V létě 1073 se sešli Řehoř VII. s Robertem Guiscardem za prostřednictví opata Desideria v Beneventu, aby se pokusili vyřešit vzájemné rozpory. Od počátku však vzájemná nedůvěra převážila nad snahou o domluvu a jednání ztroskotala.¹² Brzy se začala rodit koalice, složená z papeže, Richarda z Capuy, Gisulfa ze Salerna a Landulfa z Beneventa. Kromě jihoitalských účastníků v ní byli rovněž Jindřich IV., Matylda Toskánská a Gottfried V. Hrbatý,¹³ vévoda Raymond z Toulouse a Amadeus savojský. Po dlouhých jednáních také Řehoř VII. udělil Richardovi Capuu, zatímco Guiscardovi se obnovení lenního vztahu dosáhnout nepodařilo.¹⁴ Účelem této koalice bylo přemoci nejprve Roberta Guiscarda a poté pomoci byzantské říši, kterou na počátku sedmdesátých let postihla turecká pohroma.¹⁵

Situace v byzantské říši se po nástupu Romana IV. zpočátku zlepšila. Nový císař posílil armádu a soustředil její síly proti agresivním Seldžukům. Během dvou tažení v letech 1068 a

1069 pronikl až k Eufratu, ale rozhodujícího vítězství nad slabším, nicméně pohyblivějším nepřitelem nedosáhl. Turci i nadále podnikali nájezdy na území byzantské říše a plenili její města. Třetí výpravu podnikl císař roku 1071 a zpočátku byl opět úspěšný. Odmítl nabídku Alp-Arslána ke smíru a dobyl město Mantzikert. V jeho okolí se střetl se seldžuckým vojskem a v bitvě prohrál, pravděpodobně vinou zrady ve vlastních řadách. Byl raněn a zajat, ale později propuštěn za relativně přijatelných podmínek, v Konstantinopoli se však moci chopili jeho nepřátelé. V jejich čele byl Ioannes Dukas a Michael Psellos, kterým se podařilo přesvědčit císařovnu ke spolupráci bez ohledu na zajatého císaře. Spoluvládcem Romanovy manželky Eudokie byl prohlášen Michael, její syn z Manželství s Konstantinem X. Eudokia byla po propuštění Romana odeslána do kláštera a Michael se ujal vlády sám jako Michael VII. Dukas. Romanovi nezbylo než bojovat s uzurpátory, ale byl poražen a nakonec se vzdal. Ačkoliv mu byla zaručena osobní bezpečnost, byl oslepen a roku 1072 zemřel.¹⁶

Alp-Arslán nerespektoval dohody, uzavřené se zajatým Romanem IV., vůči nové vládě a Turci začali postupovat do nitra Malé Asie. V postupu jim pomáhaly místní rozepře mezi Byzantinci, takže velmi brzy byla většina asijské části byzantské říše buď podmaněna Seldžuky, nebo se udržela díky místním vůdcům, nezávislým na Konstantinopoli. Císařská správa Malé Asie během několika let z velké části přestala existovat.¹⁷

Ve velké nouzi si Michael VII., neschopný proti Turkům sám účinně zakročit, vzpomněl na své latinské souvěrce a obrátil se na ně s žádostí o pomoc v boji proti pohanům. Žádost byla vyslána papeži, který se rozhodl spojit výpravu proti Guiscardovi s podporou byzantské říši. Robert Guiscard mu mezitím poskytl další důvod k zásahu. Město Amalfi se od svého osamostatnění od salernské nadvlády roku 1052 muselo stále bránit silnějšímu sokovi. Nepřátelství Gisulfa ze Salerna se táhlo již od vraždy jeho otce Waimara, a když roku 1073, jak uvádí Amatus montecassinský,¹⁸ zemřel pán Amalfi Sergius, pokusili se obyvatelé města napodobit příklad Beneventa z doby před dvaceti lety a chtěli se poddat papeži. Ten, jelikož byl Gisulfův spojenec, odmítl.¹⁹ Z obavy před salernským pánem rozhodli se měšťané vyhnat čerta ďáblem a vydali se pod ochranu Roberta Guiscarda.²⁰ Papež pak na normanského knížete uvalil klatbu.

Výprava proti Guiscardovi se shromažďovala počátkem června roku 1074 u Monte Cimino,²¹ hory, ležící východně od Viterba. Zatímco vojsko čekalo na příkaz k postupu proti knížeti, došlo v jeho řadách k rozepři. Jak informuje Amatus,²² měly pisánské jednotky ve vojsku již z dřívějšího sporu s Gisulfem ze Salerna, který přepadl jejich obchodníky. Aby zabránil konfliktu uvnitř vojska, odeslal papež Gisulfa do Říma, ale situace se neuklidnila. Vojsko se začalo rozkládat ještě dříve, než se pustilo do prvního boje. V době, kdy byli jeho

nepřátelé ještě shromáždění, se kníže odebral k poslednímu setkání s papežem do Beneventa, aby se pokusil odvrátit konflikt. Tři dny zde čekal na papeže, Řehoř VII. kvůli zmíněným problémům již nedorazil, protože jeho vojsko se kvůli vzájemným třenicím postupně rozpadlo.

Později nastaly Řehořovi VII. další problémy. Za jeho zády jeden z kardinálů nabídl Guiscardovi císařskou korunu, pokud podpoří jejich zásah proti papeži. Kníže se sice odmítl celé akce zúčastnit, přesto se však pokusila část římské aristokracie o Vánocích roku 1075 papeže sesadit. Již podruhé však do Řehořových osudů zasáhl římský lid. Zatímco poprvé jen spontánně provolal papežem, nyní jej vysvobodil ze zajetí.²³

Mnohem vážnější střetnutí však na papeže teprve čekalo. Stále sebevědomější reformní papežství si kladlo nároky, které mohly ohrozit samu podstatu západního císařství. Církevní léna v říši byla římskému králi a císaři podřízena a stala se vítanou oporou proti partikulárním zájmům říšských knížat. Naproti tomu reformní papežství začalo na tato léna nahlížet jako na zcela nezávislé na světské moci, podřízené pouze církevní hierarchii a v nejvyšší pozemské instanci papeži. Řehoř VII. nebyl ani v nejmenším ochoten z této pozice ustoupit, není proto divu, že konflikt na sebe nenechal dlouho čekat.²⁴

Jindřich IV. vyřešil starým způsobem situaci v Milánsku, náležejícím do italské části říše. Zde byl ještě za pontifikátu Alexandra II. vlivem církevních kruhů dosazen za arcibiskupa proreformně smýšlející Atto, místo kterého však Jindřich po dohodě se svými rádci dosadil klerika Gottfrieda. Alexandr II. vynesl klatbu nad Jindřichovými rádci, dalšímu sporu však dočasně zabránila jeho smrt. Řehoř VII. ale po svém nástupu znovu potvrdil Atta jako arcibiskupa milánského. Římský král Atta neuznal a tentokrát učinil milánským arcibiskupem Tedalda, obdobně se zachoval také v případě biskupství spoletského a fermského. Papež však již přecházel do ofenzívy.

Roku 1075 zformuloval Řehoř VII. *Dictatus papae*, zřejmě nejznámější dokument v dějinách reformního papežství. V něm mj. uvádí, že jen římský biskup může ustanovovat a sesazovat biskupy, stojí ale také nade všemi knížaty, krály a císařem a může je dokonce sesadit.²⁵ Papež si pro sebe vyhradil také možnost zbavit poddané povinností vůči hříšníkům, tedy také těm, kteří by porušili jeho univerzální pravomoc ustanovovat biskupy. Takový provinilec mohl být papežem i zbaven vlády. Na synodě v Římě pak papež zakázal jakoukoli laickou investituru a Jindřichovi pohrozil klatbou v případě nerespektování zákazu. Král, zaměstnaný v té době vzpourou v Sasku, nejprve uznal své provinění a slíbil papeži, že se polepší. Řehoř VII. slib přijal a zrušil exkomunikaci králových rádců z konce pontifikátu

Alexandra II. 8. prosince 1075 pak v dopise Jindřichovi IV. znovu shrnul zásady obsažené v díle *Dictatus papae*.²⁶

Tentokrát již římský král nezareagoval mírně a svolal na konec ledna 1076 do Wormsu shromáždění biskupů. Na něm nechal Řehoře VII. prohlásit za sesazeného. Jindřich se také pokusil získat na svou stranu Roberta Guiscarda. Za spojení mu nabídl udělení královského titulu, nebyl však úspěšný. Normanský kníže mu v odpovědi podle Amata,²⁷ sdělil přibližně toto:

„Vyrval jsem tuto zemi z moci Řeků s velkým krveprolitím a velkou bídou a chudobou, v hladu a nouzi. Trýzeň Normanů se mne mnohokrát snažila dostihnout a uchopit. Zpupnosti saracénů, hladu a mnohému trápení jsem čelil tam, za mořem. A k tomu, abych měl pomoc Boha a pro mé pány svatého Petra a svatého Pavla, jimž jsou podřízena všechna království světa, se chci poddat jejich vikáři, papeži, se všemi zeměmi, které jsem dobyl. A proto je chci obdržet z ruky papeže, abych je z moci Boží mohl střežit před zlobou saracénů a zpupností cizinců. Neboť víme, že skrz minulost až do našich časů Řekové vládli Apulii a Kalábrii a celá Sicílie byla poskvrněna a zhyzděna bludy saracénů. A nyní mne Bůh všemocný oslavil tímto vítězstvím a poddáním země, která byla potlačena hrubou silou a mne učinil velkým jako nikoho z mého rodu. A proto mi byla poddána Bohem, jako milost, že jsem ji dobyl. A od něj uznávám zemi, kterou vy říkáte, že mi chcete dát. Ale protože ruka mého pána krále je spravedlivá a velkorysá, dej mi něco svého k tomu málu, co mám a vlastním a já se mu poddám, ale vždy pod podmínkou věrnosti církvi.“

Ani po tomto nezdaru nebyl Jindřich IV. příliš úspěšný. Jeho spojenec Gottfried V. Hrbatý byl zavražděn, což oslabilo královy pozice v severní Itálii. Říšská šlechta se Jindřichovi vzepřela a dala mu rok na urovnání konfliktu s papežem, jinak bude sesazen. Proto se král vydal v rouše kajícíka v zimě spolu se ženou, dětmi a malým doprovodem přes Alpy, aby v lednu 1077 stanul před hradem Canossa, sídlem Matyldy toskánské, kde se zrovna nacházel také clunyjský opat Hugo a papež Řehoř VII. Ten byl na cestě do Augsburgu, kde se měla konat volba Jindřichova protikrále. Dva dny čekal Jindřich na setkání, které pomohli zprostředkovat Matylda toskánská a Hugo z Cluny. Poté, co vykonal předepsané pokání, byl papežem uznán za krále. Nyní se mohl vrátit a zakročit proti domácí opozici, která na jaře 1077 ve Forchheimu zvolila protikrálem Rudolfa z Rheinfeldenu.

Pokud by Robert Guiscard císařovu nabídku v roce 1076 přijal a zůstal s ním ve spojení, znamenalo by to pro reformní papežství a osobně Řehoře VII. katastrofu. Normanský vůdce však nechtěl výhody v novém střetnutí přenést zcela na jednu stranu a rozhodl se vyčkávat. Jeho vztahy s papežem ale zůstávaly nadále nedobré. Naděje na porážku

pána Apulie a Kalábrie nebo naopak na zažehnutí sporů se pro Řehoře VII. ještě snížily, když Guiscard uzavřel spojenectví s Richardem z Capuy za účasti nikoho jiného než montecassinského opata Desideria. Domluvili se na společném postupu proti největšímu papežovu spojenci na jihu, Gisulfovi ze Salerna.²⁸ Řehoř VII. neměl mnoho jiných prostředků kromě exkomunikace, jak Guiscardovi zabránit v dobytí Salerna, vojensky se Gisulf musel spolehnout jen sám na sebe.

Rok 1076 byl na italském jihu poznamenán obležením Salerna Normany. Opat Desiderius se podle montecassinské kroniky²⁹ pokusil 6. května zprostředkovat mír mezi Normany a Gisulfem, ten však o pokojné narovnání zřejmě příliš nestál. I podle Amata³⁰ byl Gisulfovi nabízen mír, který odmítl. Rovněž Vilém z Apulie³¹ označuje za agresora spíše pána ze Salerna. Nesmíme však zapomenout, že Amatus psal i o Pandulfovi IV. z Capuy jako o agresivním muži, který si za nepřátelství svého okolí mohl především vlastní povahou. Oba kronikáři se snaží vykreslit Roberta Guiscarda jako člověka, který se nejprve ujal ohrožených Amalfitánců a poté byl nucen porazit i samotného agresora Gisulfa II. ze Salerna.

Je docela dobře možné, že se Gisulf nesmířil s poddáním Amalfi a pokusil se městu, které již bylo pod Guiscardovou ochranou, škodit. Lze si však obtížně představit Amatův popis, kterak je nebezpečný agresor, odmítající mír, obléhán ve svém městě přesilou spravedlivých Normanů, kteří mu chtějí zabránit v dalších násilnostech. Obležené město se dostalo do nezáviděníhodné situace, protože trpělo velkým nedostatkem potravin. Obyvatelé se museli živit masem koní, psů, oslů a myší.³² Amatus³³ uvádí, že se tak stalo, protože nechal Gisulf zkonfiskovat zásoby a dal je otevřít až v zimě, aby je mohl draze prodat.³⁴ Situace v Salernu byla nepochybně tíživá a město nemohlo doufat v cizí vojenskou pomoc. 13. prosince 1076 vnikli Normané do Salerna a Gisulfovi nezbylo, než se uchýlit do nedaleké pevnosti, kde vzdoroval až do května následujícího roku. Poté se vzdal a odjel nejprve za Richardem do Capuy, a když neuspěl s pokusem obrátit jej proti Guiscardovi, za svým posledním spojencem Řehořem VII. do Říma.³⁵

Porážkou dříve nejmocnějšího státu prakticky skončila suverenita Langobardů v jižní Itálii. Jejich tragédií zůstává, že síla, se kterou se spojili, aby si vybojovali vlastní nezávislost, je o ni nakonec definitivně připravila. Ze Salerna se nyní stalo Guiscardovo hlavní město a normanský kníže zde mohl nyní promýšlet svou další strategii.

Události mu byly nakloněny. Richard z Capuy zůstal jeho spojencem a obrátil svou pozornost – patrně v souladu s předchozí dohodou s Robertem Guiscardem – proti Neapoli. Guiscard také Richardovi poskytl podporu svého loďstva.³⁶ Se svými pěšími silami pak

Robert Guiscard ve snaze dobýt pro Normany zbylé zatím nepodrobené území napadl i Benevento, město, které bylo dohodou Lva IX. s Jindřichem III. podřízeno papeži.

Tentokrát šlo již zcela nepokrytě o agresi vůči Řehořovi VII., který byl navíc ve sporu s císařem. Ani Robert z Loritella nepřestával útočit na papežovo území a prostředky k obraně svatého stolce byly mnohem omezenější než v případě Jindřicha IV. Robert Guiscard již exkomunikován byl, přesto 3.března 1078 postihl Řehoř VII. jeho a s ním tentokrát i další normanské vůdce znovu exkomunikací.³⁷ Více udělat papež v tuto chvíli nemohl, protože nedisponoval armádou, která by se mohla Normanům postavit. Neapol ale na rozdíl od Salerna odolala, protože Richard z Capuy během obléhání onemocněl a zemřel.³⁸ O jeho nástupci nebylo pochyb, stal se jím Jordan, který neměl s papežem lepší vztahy než Richard. Na rozdíl od Roberta Guiscarda, který stále ještě nepřijal od Řehoře VII. svá panství, se však rozhodl nepokračovat v tuto chvíli v expanzivní politice. Jeho vojsko odtáhlo od Neapole, na oplátku mu pak byla papežem udělena Capua a Jordan si tak zajistil své dědictví.³⁹

Smrt Richarda z Capuy pravděpodobně zabránila Normanům pokořit beze zbytku celou jižní Itálii. Robert Guiscard se nyní rozhodl neútočit na Benevento a vyčkávat, jak se vyvine situace v Capui. Brzy poté vypukla proti Guiscardovi další vzpoura, kterou podpořil také Jordan. Podnětem se staly daně, které kníže vybíral za účelem svatby jedné ze svých dcer. Jejimi vůdci byli opět Petr z Trani, Guiscardův synovec Abellard a Godfred z Conversana, tedy historie se pouze opakovala.⁴⁰ Je možné namítnout, že by Robert Guiscard nepříjemnostem předešel, pokud by dříve s provinilci naložil přísněji, ale mezi Normany na jihu Itálie bylo pro něj vždy nesmírně těžké prosadit beze zbytku svoji vůli. I tentokrát se Robertu Guiscardovi podařilo vzpouru zažehnat, ale teprve v následujícím roce.⁴¹ Pro papeže bylo důležité, že byli Normané nyní zaměstnáni jinde, a nepředstavovali již pro něj takové nebezpečí.

Vztahy mezi papežem a Jordanem z Capuy se zlepšily poté, co přestal ohrožovat Neapol. Přesto nebyly ideální, jak nám dokládá Řehořův dopis⁴² Jordanovi z 21. dubna 1079, ve kterém mu vyčítá, že násilím přiměl svoji macechu se vdát, ačkoliv si to nepřála. Dále si stěžuje, že se odvážil napadat církevní majetek, a napomíná jej, aby těmto deliktům učinil přítrž. Vztahy s Robertem Guiscardem nebyly pro papeže lepší, překonaly ale již své nejkritičtější chvíle. Řehoř VII. neměl žádné prostředky, kterými by přiměl knížete, aby se vzdal obsazených území. Guiscard byl již dvakrát exkomunikován, ale tato církevní zbraň se ukázala na rozdíl od Jindřicha IV. být naprosto neúčinnou. Také pokusy porazit normanského knížete vojenskou cestou selhaly. Dohodou s ním bylo možné alespoň předejít ztrátě Beneventa a naopak získat silného spojence pro případ dalšího střetu s římským králem.

Robert Guiscard naopak získal kromě Beneventa na jihu Itálie vše, co měl v plánu. Opat Desiderius zprostředkoval podle montecassinské kroniky⁴³ smíření mezi knížetem a svatým stolcem a odvolání klatby.

29. června 1080 v Cepranu tedy Řehoř VII. udělil Robertu Guiscardovi jeho panství. Stalo se tak kvůli vzájemným rozporům až po sedmi letech papežova pontifikátu a šlo o třetí udělení panství Guiscardovi v jeho životě. Největší problém ve vzájemných vztazích vyřešili neurčitým ustanovením, že stav sporných území, tedy část marky Fermo, Salerno a Amalfi, není dosud konečný.⁴⁴ V listině, kterou Řehoř VII. Roberta Guiscarda investuje do jeho území, je upozorněno, že zmíněná místa drží protiprávně.⁴⁵ Guiscardovy nové výboje tak sice nebyly uznány de iure, ale papež přesto faktickou situaci akceptoval.

Svatý stolec se tak nyní mohl soustředit na boj s Jindřichem IV. Ten roku 1080 vyzval Řehoře VII., aby exkomunikoval protikrále Rudolfa z Rheinfeldenu. Pokud neuposlechne, pohrozil Jindřich papeži sesazením. Řehoř VII. se teprve nyní zcela přiklonil na stranu protikrále a odpověděl, že v Canosse se sice dostalo rozhřešení kajčnickovi, ale král zůstal zbaven svých pravomocí. Kajčník znovu zhřešil, proto v únoru papež obnovil svoji klatbu nad Jindřichem.⁴⁶ Rudolf byl uznán králem, ovšem bezprecedentně pouze pro německou část říše, nikoliv pro Itálii a Burgundsko. Další vývoj však začal přát Jindřichovi.

V červnu byl na synodě v Brixenu Řehoř VII. sesazen. Jindřich IV. pak jmenoval papežem Wiberta, arcibiskupa z Ravenny. Vzдорopapež si zvolil jméno Klement III., ale Jindřichovy úspěchy tím neskončily. 15. října 1080 podlehl král vojsku vzbouřených velmožů v bitvě na řece Weisse Elster, v bitvě ale padl protikrál Rudolf a porážka se pro Jindřicha změnila ve vítězství. Na jaře 1081 pak římský král vtáhl do Itálie a porazil jednotky papežovy spojenkyně Matyldy Toskánské.

Této etapy sporu o investituru se však Robert Guiscard aktivně neúčastnil, protože se jeho zájmy soustředily na byzantskou říši. Ta byla po bitvě u Mantzikertu sužována povstáními, snahami tížádstivých pretendentů zmocnit se trůnu, rozkladem ústřední moci a nedostatkem potravin v důsledku ztráty rozsáhlých obilnářských oblastí v Malé Asii. Michael VII. nebyl silný panovník a dostával se do vlivu svého okolí, nejprve Michaela Psella a strýce Joanna Duky, později na něj svůj vliv uplatnil eunuch Nikeforitzes. Roku 1078 povstal proti císaři Nikeforos (III.) Botaneiates a táhl na Konstantinopol. V zemi panovala nespokojenost a vzbouřenci získali mnoho sympatizantů. Michael VII. nakonec abdikoval a stal se mnichem, zatímco neoblíbený Nikeforitzes byl popraven.⁴⁷

Změna na trůně však dala Normanům záminku ke vměšování do byzantských vnitřních záležitostí. Robert Guiscard totiž v sedmdesátých letech zdlouhavě vyjednával s Michaelem

VII. o spojení obou rodů, chtěl provdat svoji dceru za člena císařovy rodiny. Ještě v 10. století by byl podobný svazek jen těžko proveditelný, vždyť i následník trůnu v západním císařství Ota (II.) nebyl v Byzanci považován za dostatečně vznešeného a po dlouhých jednáních došlo nakonec k sňatku mezi ním a Theofano, která byla „jen“ císařovou neteří. Situace se však změnila a nyní byla byzantská říše ohrožena. Spojenectví s do této chvíle nepřátelskými Normany mohlo Michaelovi VII. pomoci zajistit klid na západní části říše a možná i pomoc proti Turkům.

Iniciativa tedy vzešla poprvé roku 1073 z byzantské říše a zcela jistě měla znamenat velkou čest pro teprve se etablující normanskou dynastii. Mělo se jednat o sňatek jedné z Guiscardových dcer s Konstantinem, císařovým bratrem. O to více překvapí, že na první císařův dopis Robert Guiscard ani neodpověděl. Neodpověděl ani na druhý císařův list o rok později, o přátelské vztahy s východním císařstvím tedy evidentně nejevil zájem.⁴⁸ O tísnivé situaci, v jaké se byzantská říše po bitvě u Mantzikertu nacházela svědčí fakt, že císař poslal ještě třetí list. Tentokrát nabídl Robertu Guiscardovi sňatek jeho dcery s vlastním synem, rovněž Konstantinem. Guiscard si nenechal ujít příležitost spojit svůj rod s rodem, který vládl v Konstantinopoli, a odeslal do hlavního města byzantské říše svou dceru jménem Helena.⁴⁹

Normané sice nebyli v Konstantinopoli neznámým pojmem, ale byzantskou historiografií dlouho příliš nezajímali. Politická situace na jihu Itálie byla příliš spletitá a nedůležitá, zájem se soustředil zejména na Malou Asii a Balkán. Věci se začaly měnit až po dobytí Bari, i poté se však zájem byzantské historiografie soustředil na události, odehrávající se v Byzanci. Pozornost byla zaměřena hlavně na normanské žoldnéře, působící v říši. Ti byli spojováni s osobitou funkcí žoldnéřů, kteří se snaží dostat nahoru v hierarchii a s bezohledností sledují vlastní politické cíle. Šlo o muže jako Hervé, Robert Crispin a Roussel de Bailleul.⁵⁰ Zejména posledně jmenovaný byl důležitou osobností v byzantských dějinách sedmdesátých let. Jako vůdce žoldnéřů se účastnil bitvy u Mantzikertu a zřejmě byl jedním z vojevůdců, kteří zradili Romana IV. a prchli z bojiště. V době všeobecného rozkladu v letech 1073-1074 ovládal velká území v Malé Asii. Porazil vojsko Andronika Duky a zajal strýce Michaela VII. Ioanna Duku, kterého prohlásil císařem. Nakonec byl poražen a zajat teprve s pomocí Turků.⁵¹

Velká historická práce v byzantské říši, která podrobněji sleduje osudy Normanů v důsledku vojenských konfrontací od osmdesátých let, je Alexiada od Anny Komnény, dcery pozdějšího byzantského císaře Alexia I. Komnena. Anna neskrývá svůj obdiv k synovi Michaela VII. Konstantinovi,⁵² s nímž byla později i zasnoubena. Zanechává nám i popis Roberta Guiscarda:

„Ale nejdříve se musím ve svém vyprávění vrátit zpět a vyložit vše o Robertovi, jakého byl původu, jaký byl jeho osud a na jaký stupeň moci jej vynesl průběh událostí, nebo zbožněji řečeno, až kam mu dovolila postoupit božská prozřetelnost ustupujíc jeho špatným záměrům a intrikám.

Robert byl původem Norman, pocházel z bezvýznamné rodiny, ale velmi toužil po moci. Byl to člověk velmi vychytralý, silných rukou, hrozně toužil po bohatství a vysokém postavení mocných mužů. Nic mu nemohlo zabránit v uskutečňování jeho plánů, při sledování svého cíle nesnesl odpor. Tělesnou výškou převyšoval i největší vrstevníky, měl načervenalou pleť, plavé vlasy, široké plece a oči mu jiskřily jako oheň. Tělo měl dobře stavěné, mohutné v partiích, kde je přirozená mohutnost, a elegantně štíhlé, kde je přirozená štíhlost. – Tak souměrnou postavu měl od hlavy k patě, jak jsem často k vyprávění slyšela. Homér řekl o Achilleovi, že při jeho výkřiku měli posluchači dojem, že křičí dav, o Robertovi se tvrdí, že svým křikem zaháněl na útěk desetitisíce mužů. Když už mu osud dal do vínku takové tělesné a povahové vlastnosti, byl přirozeně nezkrotný a nechtěl se nikomu podřizovat. Takoví už jsou lidé silných povah, i když jsou nízkého původu, alespoň se to tak říká.“⁵³

Při četbě popisu je třeba upozornit na několik faktů. Anna Komnena sama přiznává, že čerpala z vyprávění jiných, a ta mohla – a v tomto případě tak i zcela jistě činila – přehánět. Na paměti musíme mít také skutečnost, že ačkoliv se autorka snažila věrně vylíčit historické události, cílem Alexiady bylo oslavit jejího otce, císaře Alexia Komnena. Jedním ze způsobů, jak toho dosáhnout, je i vylíčit sílu a neohroženost jeho nepřátel, což mohl podpořit i fakt, že Robert Guiscard mohl mezi mnohými Byzantinci vzbuzovat hrůzu. Také Anna Komnena ve svém díle Guiscarda obdivuje a zároveň se jej obává i jej nenávidí. I tím je její pramen cenný, protože vyprávěcí prameny z jižní Itálie jsou Guiscardovi spíše nakloněny.

Normanskému knížeti se sňatkem naskytla příležitost nejen ke spojení s mnohem vznešenějším rodem, než byl jeho vlastní, ale také k možnosti ovlivňovat byzantskou politiku. Svazek by tedy byl výhodným pro obě strany, ale události, ke kterým došlo v Konstantinopoli, zmařily veškeré naděje na spojenectví. Po nucené abdikaci Michaela VII. roku 1078 a jeho odchodu do kláštera se Robert Guiscard pokusil najít záminku, jak dosáhnout vlivu v Konstantinopoli i bez neuskutečněné svatby. Jedním z důvodů se stala Guiscardova dcera Helena, která po nástupu Nikefora III. Botaneiata upadla v nemilost a byla poslána do kláštera. Druhým důvodem se stal příchod mnicha, který o sobě tvrdil, že je sesazený císař Michael VII., k Guiscardovu dvoru. Šlo o podvodníka, kterého, jak rozhořčeně vypráví Anna Komnena,⁵⁴ pravděpodobně navedl sám Robert Guiscard. O pravosti „Lžimichaela“ si nejspíše nedělali iluze ani Normané. Dokládá to Malaterra,⁵⁵ který zmiňuje

jakéhosi Řeka, jenž pod jménem Michaela, císaře konstantinopolského, přišel ke knížeti do Apulie. Malaterra potvrzuje první Anninu verzi, podstatnější však je, že Robertu Guiscardovi se nakonec podařilo mezi svými muži výpravu proti Byzanci prosadit. Také papež, se kterým se Guiscard roku 1080 smířil, vyzval dopisem⁵⁶ apulijské a kalábrijské kleriky, aby dali své prostředky ku pomoci neprávem sesazenému císaři Michaelovi a knížeti Robertu Guiscardovi. Řehoř VII. měl jistě v paměti, že nedokázal Michaelovi pomoci, když císař žádal o vojenskou podporu proti Turkům po porážce u Mantzikertu.

Přestože probíhaly na jihu Itálie přípravy na válku a v zemi byli verbováni noví rekruti, podle Anny Komnény⁵⁷ rovněž mezi nedospělými a starci, což vyvolávalo v zemi nepokoje, byl vyslán do Konstantinopole vyjednávač jménem Radulf. Jeho posláním bylo jednat o Guiscardově dceři Heleně a zajistit podporu Normanů, kteří se nacházeli v byzantských službách.⁵⁸ Vrátil se však podle Anny Komnény⁵⁹ z Byzance se sdělením, že viděl skutečného bývalého císaře Michaela na vlastní oči a že muž, který se nachází u Normanů, se za něj jen vydává. Roberta Guiscarda, který již čekal v Brindisi a připravoval se na válku, tímto prohlášením rozhněval. Nyní již neměl v úmyslu od své výpravy upustit. Ještě než odjel mu však Jindřich IV. poskytl stejnou nabídku jako Michael VII. Šlo o manželské spojení mezi jeho synem Konrádem a některou z dcer normanského knížete. Robert Guiscard ji však nepřijal.⁶⁰

Ve stejnou dobu došlo v Byzanci k další změně na trůnu. Alexios Komnenos, otec Anny Komnény a jeden z vojevůdců Nikefora Botaneiata, patřil mezi provinciální aristokracii. Nyní opustil Konstantinopol a ze své základny v Thrákii pozvedl zbraně proti svému císaři, aby jej roku 1081 sesadil. Stal se tak císařem z komnénovské dynastie, které se načas podařilo zastavit všeobecný úpadek byzantské říše. Právě s Alexiem již jednal posel Roberta Guiscarda, ale změna na trůně východního císařství, neměla na rozhodnutí o normanském vpádu žádný vliv. Vojenské výpravy se zúčastnil také syn Guiscarda a jeho první manželky Alberady z Buonalbergo, Bohemund. Zpočátku se Normanům postup proti Byzanci dařil. Dokázali obsadit Vloru⁶¹ a poté s pomocí obyvatel Dubrovníka také Korfu. Pak vojsko zamířilo k Drači, které mělo v úmyslu oblehnout.

Alexios I. Komnenos nebral normanské nebezpečí na lehkou váhu. Podařilo se mu získat spojení Turků, Benátčanů i vládce Zety Michala, který vyslal na obranu Drače posily pod vedením svého syna Konstantina Bodina. Benátčané však za pomoc ve válce získali rozsáhlé obchodní výhody. Díky privilegii od Alexia Komnena z roku 1082 si směli zakládat obchodní stanice v byzantských přístavech, navíc byli jejich obchodníci osvobozeni od daní. V Konstantinopoli si postupně vybudovali vlastní obchodní čtvrť.

Dále posílal Alexios Komnenos podle Anny Komneny⁶² listy a dary jihoitalským feudálům a snažil se je přimět, aby od Roberta Guiscarda odpadli. Byl mezi nimi i mladší Humfredův syn Hermann a spojencem císaře se stal rovněž jeho bratr Abellard. O zásahu proti Normanům jednal také s Jindřichem IV.⁶³ Na cestě k Drači postihla normanské loďstvo silná bouře, která jim způsobila značné škody a několik lodí kleslo ke dnu.⁶⁴ Normané město oblehli, ale jejich lodě utrpěly porážku od Benátčanů. Ti nejenže přemohli Normany na moři, ale odhodlali se dokonce k pozemnímu útoku, ve kterém je podpořil velitel Drače Georgios Palaiologos. Pak informovali o svém vítězství císaře a s odměnou se vrátili na moře.⁶⁵ Malaterra⁶⁶ si ztěžuje, že Benátčané, poté co k Drači dorazili, Normany oklamali, protože slíbili, že se poddají, ale ve skutečnosti šlo jen o válečnou lest a na druhý den chystali bitvu. Ani tato druhá nehoda však Roberta Guiscarda neodradila od úmyslu v boji pokračovat a zmocnit se města.

Byzantské vojsko se střetlo s Normany 18. října roku 1081 poblíž města Drače. Robert Guiscard nechal před bitvou zničit vlastní loď, podle Malaterry⁶⁷ proto, aby jeho Normané neměli jinou možnost, než bojovat a nemohli uprchnout z bojiště. Vlastní bitva byla těžká, ale Normané tentokrát obstáli. Pobili Alexiovy varjažské bojovníky a dokonce se jim podařilo zmocnit se byzantského stanoviště včetně císařova stanu a jeho pokladů.⁶⁸ Konstantin Bodin do bitvy vůbec nezasáhl, turecké oddíly uprchly a císař Alexios I. utrpěl těžkou porážku. Anna Komnena⁶⁹ se snaží zakrýt dojem z jasného výsledku bitvy tím, že líčí statečný boj svého otce, který se obrátil až poté, co začali ustupovat Srbové a Turci. Zmiňuje také dramatický útěk císaře z bitvy, kdy se mu se štěstím podařilo vyhnout zajetí.

Alexiovi nezbývalo, než uniknout do Ochridu a Normané nyní mohli pokračovat v obléhání. Obyvatelé města odolávali až do února následujícího roku, ale Normanům se podařilo podle Malaterry⁷⁰ zmocnit Drače lští za pomoci Benátčana, žijícího za hradbami. Za odměnu získal tento muž ruku dcery Guiscardova bratra Viléma. Dobyvatelé tak získali základnu, kterou mohli využívat při pronikání do byzantského území.

Po dobytí Drače táhli Normané Balkánem jihovýchodním směrem, aniž by narazili na vážnější odpor. Podařilo se jim obsadit Kastorii, střeženou třemi sty Varjagy,⁷¹ ale v této chvíli musel své tažení přerušit kvůli vyhocené politické situaci na Apeninském poloostrově. Jakkoliv nyní nemohl byzantský císař zabránit normanskému postupu vojensky, podařilo se mu vyvolat povstání v jeho vlastní zemi.

Zatímco Alexios Komnenos prohrával svůj boj s Robertem Guiscardem, král Jindřich IV., který udržoval s byzantskou říší přátelské vztahy, zamířil do jižní Itálie. Nabídl Řehoři VII.,

že se zřekne svého protipapeže Klimenta III., pokud jej korunuje císařem. Řehoř VII. však odmítl a Jindřich proti němu vytáhl s vojskem.

Od roku 1081 byl Řehoř VII. ohrožován v Římě. Nedočkal se pomoci od Jordana z Capuy, který změnil strany a připojil se k Jindřichovi IV. Za své spojenectví pak od Jindřicha obdržel Capuu lénem. Ani pomoc Rogera Borsy nebyla pro papeže reálná. Guiscardův syn nezdědil mnoho z bojovné povahy otce ani své matky Sichelgaity a nedařilo se mu zabránit novému povstání Humfredových synů Abellarda a Hermanna.⁷² Situaci měl obtížnější proto, že každý, kdo se vzbouřil proti Robertu Guiscardovi, mohl počítat s byzantskou podporou a Rogerovi bratřenci byli Alexiovi spojenci. Situace tedy vyžadovala, aby normanský kníže přenechal válečné akce svému nejstaršímu synovi Bohemundovi a zasáhl ve své zemi osobně.

Brzy poté, co se Guiscard roku 1082 vrátil do Apulie, začal potlačovat povstání, podporované byzantským zlatem. Rozhodující ránu rebelům zasadil, když dobyl Canosu,⁷³ kde se nacházel Hermann.⁷⁴ Nechal podle Malaterry⁷⁵ poslat pro svého bratra Rogera, s jehož pomocí zakročil proti Jordanovi z Capuy, muži mnohem silnějším, než byli vzbouřenci, a zničil úrodu na jeho území. Pak oba bratři přijeli ke Capui a Averse poplenit jejich okolí.⁷⁶ Roger se však musel vrátit na Sicílii, kde se proti jeho vůli postavil jeho nemanželský syn Jordan, který měl za úkol v době otcovy nepřítomnosti spravovat ostrov.⁷⁷ Robert, poté co uspořádal poměry na jihu Itálie, zamířil se svými muži k Římu.

Zde se situace nevyvíjela pro papeže dobře. Jindřich IV. se svým vojskem obléhal Řím a od března 1084 měl v moci velkou část města, protože morálka obléhaných pomalu klesala a obyvatelé, unavení neutěšeným stavem, se začali vzdávat. Jindřich nechal sesadit Řehoře VII. a jeho protipapež Klement III. jej v poslední březnový den korunoval na císaře. Zdálo se, že mu Hildebrand, který zůstal v opevněném Andělském hradě, již nemůže vzdorovat. Jediný, kdo v tuto chvíli mohl zabránit Jindřichovi v úplném vítězství, byli Guiscardovi Normané. Ti se však stále neobjevovali.

Robert Guiscard dorazil až ve druhé polovině května poté, co se dozvěděl, že Řím padl. Jindřich IV. se rozhodl vyhnout konfrontaci s Normany a raději ustoupil z města. To nyní čekal horší osud, než kdyby se Jindřichovi vzdalo v době, kdy normanský kníže ještě bojoval v Byzanci. Guiscardovi vojáci pronikli do ulic Říma a vyplenili jej strašlivým způsobem. Následující dny ve Věčném městě loupili, vraždili, zotročovali a ničili v takové míře, že proti sobě vyvolali spravedlivý hněv. Malaterra,⁷⁸ který i zde nepřestává stranit Normanům a jejich spojenci Hildebrandovi, uvádí, že Robert Guiscard se v ulicích města v jednu chvíli dostal do nesnázi a zachránil jej až výpad Rogera Borsy. Dále píše, že papež musel opustit město kvůli proradnosti Římanů.⁷⁹ Obyvatelé Říma, rozhořčení chováním „spojenců“ Řehoře VII., se totiž

obrátili také proti svému papeži. Římský lid, který stal na počátku Hildebrandova zvolení roku 1073, teď přinutil papeže, aby v doprovodu Roberta Guiscarda město opustil. Řehoř VII. přesídlil do Salerna, kde strávil poslední rok svého života. 25. května 1085 zde také zemřel. Místem jeho posledního odpočinku je dodnes salernská katedrála.

Mezitím na Balkáně pokračoval Guiscardův nejstarší syn Bohemund v bojích proti byzantské říši. Poprvé porazil císaře Alexia I. v bitvě u Ioanniny,⁸⁰ později zvítězil nad byzantskými jednotkami u Arty.⁸¹ Kromě Bohemundova vlastního postupu obsadil také Petr z Alife území u pramene řeky Vardar⁸² a Raoul, hrabě z Pontoise, město Skopje.⁸³ Sérii porážek se byzantskému císaři podařilo přerušit až na jaře 1083 v bitvě u Larisy.⁸⁴

Již nějaký čas před bitvou začalo Bohemunda opouštět štěstí. Podle Anny Komneny⁸⁵ musel čelit spiknutí, kterého se zúčastnil také Petr z Alife, který přeběhl k Byzantincům. Normané odtáhli ke Kastorii u Larisy, kde měli v úmyslu strávit zimu. Obsadili okolí a oblehli samotnou Larissu. Ta se však dokázala bránit po šest měsíců, dokud Alexios, posílen o sedm tisíc Turků, Normanům nevytáhl vstříc. V dlouhé bitvě byli nakonec o něco šťastnější Řekové, rozhodnuto však ještě ani zdaleka nebylo.⁸⁶ Alexios se pak snažil škodit Normanům tím, že vyvolával v Bohemundově vojsku vzpouru kvůli nezaplacenému žoldu. Guiscardův syn pak byl nucen opustit načas vojsko a shánět peníze na žold.⁸⁷

Pak začali Normané ztrácet dobytá území. Alexiovi se podařilo získat zpět Kastorii, když část Normanů podle Anny Komneny⁸⁸ mohla opustit území byzantské říše, část se dokonce přidala na stranu Řeků. Poté se podařilo Benátčanům dobýt Drač a Korfu a území byzantské říše se téměř celé znovu ocitlo v Alexiových rukách.⁸⁹ Několikaletá normanská kampaň vyzněla do ztracena.

Za této situace se Bohemund spojil znovu se svým otcem Robertem Guiscardem, aby obnovili své ztracené pozice. Anna Komnena⁹⁰ v této chvíli neskrývá svůj obdiv k Guiscardovi, který se rozhodl i přes neúspěch pokračovat v boji. Začali shromažďovat své zbylé jednotky na byzantském území a poté zaměřili svoji pozornost na ostrov Korfu. Zde se normanský kníže střetl se spojeným benátským a byzantským loďstvem a zatímco v prvních dvou bitvách byl poražen, ze třetí vyšel jako vítěz.⁹¹ Pak Normané ostrov znovu obsadili. V následné námořní bitvě však podle byzantské princezny⁹² Benátčané Guiscarda porazili u Butrinta.

Ani tentokrát nebylo Robertu Guiscardovi dáno, aby proti byzantské říši uspěl. Normany postihla epidemie nemoci, podle Norwiche⁹³ šlo pravděpodobně o tyfus. Onemocněl i Bohemund, zejména však nemoc postihla samotného Roberta. Jistě velmi přetěžovaný organismus podlehl nemoci dne 17. července 1085 tak, jak prožil většinu svého života, totiž

na válečném tažení. Smrt jej zastihla u kefallénského mysu Ather⁹⁴ v blízkosti jeho vojáků, manželky Sichelgaity i nejmladšího syna Guida. Po smrti měl být převezen do Apulie, po cestě však loď postihla nebezpečná bouře a mnoho nechybělo, aby tělo skončilo v Jaderském moři. Vnitřnosti byly ponechány v Otrantu, zatímco nabalzamované tělo bylo převezeno do Venosy a uloženo v chrámu Nejsvětější trojice.⁹⁵

V Roberu Guiscardovi odešel především obávaný vojevůdce, který se velkou mírou zasloužil o vznik normanského státu na jihu Itálie. Podařilo se mu plně využít úspěchů, které před ním získali jiní normanští velitelé, totiž členové rodu Drengot a jeho nevlastní bratři. Byl obávaným nepřítelem papežů, byzantského císaře, sicilských Arabů i krále a císaře římského a mužem, který měl moc významným způsobem ovlivňovat evropskou politiku, zejména ve vztahu reformního papežství k říšskému králi resp. císaři. Bez jeho zásahu v Římě, jakkoliv brutálního a nepřijatelného s ohledem na chování Normanů vůči obyvatelům města, by papež Řehoř VII. pravděpodobně skončil v rukách císaře Jindřicha IV. Přesto ve vztazích uvnitř svého získaného panství zcela úspěšný nebyl.

Ačkoliv byl nepochybně silnou osobností, nepodařilo se mu zcela zajistit věrnost svých normanských podřízených, kteří proti němu v době jeho vlády vedli mnoho vzpour. Nikdy se nestal zcela neomezeným vládcem, byl zpočátku spíše velitelem s rozsáhlými pravomocemi, kterého si normanští válečníci vybrali do svého čela kvůli jeho vojenským schopnostem, a také po roce 1059 se musel střetávat se silnou opozicí. Nepodařilo se mu jednoznačně vyřešit ani bezproblémové nástupnictví jeho syna, stejně jako jeho předchůdci Humfredovi v případě Robertova synovce Abellarda. Rogeru Borsovi zanechal normanský kníže nelehký úkol vypořádat se s obtížně zvladatelnými vazaly i případnými konkurenty, pocházejícími zejména z jeho vlastního rodu.

Poznámky ke kapitole 6.

1. John Julius Norwich, *I Normanni nel sud 1016-1130*, Milano 1971, reprint 2007, str. 205.
2. „*Et pour ce il (Robert Guiscard – pozn.) requist et cercha l'ajutoire de lo prince Richart, secont ce qu'il lui avoit promis; et creoit qu'il lui deust rendre la merite de l'aide qu'il avoit fait a lui. Et lo Prince manda Jordain, son filz, o tout .IJ.C. chevaliers; et lui commanda qu'il feist lo commandement de lo Duc, liquel estoit frere de la mere, et son oncle. Mès lo Prince, avant que son filz passast la mer, mua conseil, et lui manda disant qu'il tornast à lo chaste de Saint Angele*“ - Aimé du Mont-Cassin, *Histoire de li Normant*, VII;1, ed. De Bartholomaeis 292, ed. De Bartholomaeis 1935, zdroj internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it.
3. Viz dokumenty č. 402,406,410,411,412 a 421, zdroj internetové stránky institutu atellánských studií v Neapoli www.istudiatell.org/fonti.htm. V dokumentu č. 402 z roku 1060 a 406 z roku 1066 je zmíněn jen Richard z Capuy. V dokumentu č. 406 však jde pouze o listinu Richardova vazala Danembalda. V dokumentu č. 410 jistého Rainalda z roku 1070 jsou již uvedeni spoluvládci Richard a Jordan. Dokumenty č. 411 a 412 ze stejného roku je dokonce listinami mladého Jordana, který se na nich již tituluje jako vládce Capuy. Také dokument č. 421 z roku 1074 jakéhosi Aldoina uvádí jako spoluvládce Richarda a Jordana.
4. John Julius Norwich, citované dílo, str. 218.
5. „*Gaita (Sichelgaita – pozn.), Robertova žena a družka v boji, jak se vypráví, při pohledu na prchající na ně vrhla rozzlobený pohled a jako jakási druhá Pallas (i když ne Athéna) hlasitě vykřikla a jako by svým jazykem křičela onen homérský verš: ‚Jak dlouho ještě budete prchat? Stůjte, buďte přece chlapi.‘ A když viděla, že stále ještě prchají, popadla dlouhé kopí a vši silou jím mrštila po úprchlících. Ti se vzpamatovali a vrátili se do boje.*“ - Anna Komnéna, *Paměti byzantské princezny*, IV;6;5, Praha 1996, str. 131.
6. John Julius Norwich, citované dílo, str. 220.
7. „*Puis que fu ensi alee la fama de la mort del duc Robert jusque a Rome, vint un message; loquel non venoit a lo Duc, pource que estoit repute pour mort, més venoit à la moillier. Et portoit cest message: aUne grant dolor sans remede est venue ,a la sainte Eclize de Rome; laquel dolor a leissie la mort de lo karissime fil de la sainte*

Eglise, lo duc Robert. Dont li cuer de li cardinal et de tout lo College et tout lo Senat de Rome sont molt dolent de la soe mort, voiant la soe ruine et testificant de avoir perdu lo accressement de lor paiz. Mes, a ce que sache la toe nobelite la benivolence de misire lo Pape, de quant amor et perfection estoit vers lo marit vostre, portes lo sien filz a ce que, o la ordination de la sainte Eclize, receve o la main de l'Eglise les choses que tenoit lo pere de lui anceisor pape' ” - Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, VII;8, ed. De Bartholomaeis 298.

8. Gregorius VII papa, epistola ad Desiderium abbatem in: PL, sv. 148, S. Gregorii VII papae operum pars prima - registrum;I;1, ed. J. Accurante, P. Migne, Paris 1878, col. 285.
9. Gregorius VII papa, epistola ad Gisulfum principem salernitanum, tamtéž;I;2, ed. J. Accurante, P. Migne, Paris 1878, col. 285-286.
10. „*Lo Duc, avieingne qu'il non estoit encoire bien gari, toutes voiez, pour lo gratiouz mandement, rendi graces a lo Pape, et li promist de lo servir fidelement.*“ - Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, VII;8, ed. De Bartholomaeis 298.
11. Hornatý kraj ve střední Itálii, ležící východně od Říma.
12. John Julius Norwich, citované dílo, str. 223.
13. Syn Gottfrieda IV. Bradatého, který zemřel roku 1069.
14. Josef Deér, Papsttum und Normannen, Untersuchungen zu ihren lehnsrechtlichen und Kirchenpolitischen Beziehungen, Köln 1972, str. 132.
15. Ovidio Capitani, Storia dell'Italia medievale 410-1216, Bari 2004, str. 320.
16. Bohumila Zástěrová a kol., Dějiny Byzance, Praha 1992, str. 244 a násl.
17. Tamtéž, str. 246.
18. Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, VIII;6 a násl., ed. De Bartholomaeis 347 a násl.
V osmé kapitole je ale nutné k Amatovým zprávám přistupovat kritičtěji vzhledem k autorově očividné antipatii ke Gisulfovi ze Salerna.
19. „*Et, puiz que cil de Amalfe furent privé de lor seignorie, qui avoient esté molestez par lonc temps de Gisolfé, penserent de trover seignor à qui il se devissent donner, et de qui il fussent desfendu. Et adont donnerent la cité à lo pape Gregoire, pource qu'il lor delivrast lo col de lo jouc de Gysolfé. Et lo Pape, qui amoit Gisolfé sur touz les autres seignors, pour ce que Gisolfé amoit tant lo Pape et lui estoit tant obedient que avec nulle seignorie voloit faire liga né avoir nulle amistié sanz la volenté de lo Pape, dont lo Pape non voust receper Amalfe. Més cerchoit la cité, laquelle lui estoit offerte, de*

- sousmetre à Gisolfte. Et ensi dist à li messagiers*“ - tamtéž, VIII;7, ed. De Bartholomaeis 348.
20. „*Et il non pooit oir ceste parole. Et quant il entendirent la volonté de lo Pape, cil de Amalfe, il se retournerent a la adjutoire de lo valentissime duc Robert; à loquel donnerent puissance de venir a la cité, de faire une roche. Et, quant lo Prince lo sot, fu molt corrocié*“ - tamtéž, VIII;8, ed. De Bartholomaeis 348.
21. Tamtéž, VII;13, ed. De Bartholomaeis 305.
22. Tamtéž, VII;13 a násl., ed. De Bartholomaeis 305 a násl. Gisulfova agrese proti Pisáncům popsána i v poslední knize: tamtéž, VIII;4, ed. De Bartholomaeis 346 a násl.
23. John Julius Norwich, citované dílo, str. 228.
24. K problému viz Hermann Jakobs, *Kirchenreform und Hochmittelalter 1046-1215*, München 1988.
25. August Franzen, *Malé Dějiny církve, Kostelní Vydří 2006*, str.143.
26. Francis Rapp, *Svatá říše římská národa německého; od Oty Velikého po Karla V.*, Praha 2007, str. 115 a násl.
27. „*Je ai traite ceste terre de la puissance de li Grex, o grant effusion de sanc et grant necessité et povreté, de fame et misere. La moleste de li Normant molt de foiz m'a cerchié de persecuter et comprendre. La superbe de li Sarrazin, fame et molt tribulation sousteni de là de la mer. Et, à ce que je avisse l'aide de Dieu, et que proissent Dieu pour moy monsire saint Pierre et misire saint Paul, à qui tuit li regne del monde sont subjette, je me voloie sousmetre à lor Vicare, lo Pape, avec toute la terre que je avoie conquize. Et autresi la vouloie recevoir par lo main de lo Pape, à ce que, par la puissance de Dieu, me peusse garder de la malice de li Sarrazin et vainchre la superbe de li estrange. Car nouz savons que, par rayson de antiquité jusque a lo nostre temps, la superbe de li Greg seignorioit Puille et Calabre, et toute Sycile estoit orde et brute de l'error de li Sarrazin. Et maintenant Dieu tout puissant m'a glorifié en ceste victoire et a subiecté la terre, laquelle estoit premute par crudele puissance, et m'ont fait major que nul de ma gent. Et pour ce me covient estre subject à Dieu, pour la grace que je l'ai vainchue. Et de Lui recognoiz je la terre laquelle vous dites que vous me voulez donner. Més, pour ce que la main de monseignor lo Roy est droite et large, donne moy de lo sien sur cellui peu que je ai et possede, et je lui serai subject, toutes voiez sempre salvant la fidelité de l'Eglize.*” - Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, VII;27, ed. De Bartholomaeis 321.
28. Tamtéž, VII;29, ed. De Bartholomaeis 322 a násl.

29. Leonis et Petri diaconi Chronica monasterii Casinensis, III;45 in: MGH, sv. 34, SS, ed. Hoffmann, Hartmut, Hannover 1980.
30. Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, VIII;15, ed. De Bartholomaeis 357.
31. Guillelmus Apuliensis, Gesta Roberti Wiscardi, III;186 a násl., Guillaume de Pouille, La geste de Robert Guiscard, ed. M. Mathieu, Palermo 1961, zdroj internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it.
32. „*Deficientibus tandem in civitate eis, quae ad victum sunt necessaria, equorum, canum, asinorum ac muricipum carnes ceperunt comedere.*“ – Leo Ostiensis et Petrus Diaconus, citované dílo, III;45.
33. Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, VIII;18, ed. De Bartholomaeis 358.
34. Tamtéž, VIII;19, ed. De Bartholomaeis 359.
35. John Julius Norwich, citované dílo, str. 236 a násl.
36. Aimé du Mont-Cassin, citované dílo, VIII;25, ed. De Bartholomaeis 366 a násl.
37. „*Et lo Pape, pour ceste chose et pour autre, assembla lo consistoire, et excommunica lo Duc et touz ceuz qui lo sequtoient. Et Jordain, fill de lo Duc,*(zde by mělo být správně uvedeno ‚Prince‘, protože se jedná o Jordana, syna Richarda z Capuy. Roger byl jeho strýcem přes svou sestru, Jordanovu matku Fresendu – pozn.) *avec lo conte Rogier, son oncle, volant avoir la grace de l'Eglise, alerent à Rome, et furent absolut de la excommunication; et firent ligue de fidelite avec lo Pape.*“ - tamtéž, VIII;33, ed. De Bartholomaeis 372 a násl.
38. Tamtéž, VIII;35, ed. De Bartholomaeis 374.
39. John Julius Norwich, citované dílo, str. 239.
40. Guillelmus Apuliensis, citované dílo, III;190 a násl.
41. John Julius Norwich, citované dílo, str. 241.
42. Gregorius VII Papa, epistola ad Jordanum principem capuanum in: PL, sv. 148, S. Gregorii VII papae operum pars prima - registrum;VI;37, ed. J. Accurante, P. Migne, Paris 1878, col. 541-542.
43. Leo Ostiensis et Petrus Diaconus, citované dílo, III;45.
44. „*Sanctae Romanae Ecclesiae tibi que adiutor ero ad tenendum, acquirendum, et defendendum regalia sancti Petri, eiusque possessiones pro meo posse contra omnes homines, excepta parte Firmanae marchiae, et Salerno atque Amalphi, unde adhuc facta non est definitio, et adiuvabo te ut secure et honorifice teneas papatum Romanum.*“ – Juramentum Roberti ducis in: PL, sv. 148, S. Gregorii VII papae

- operum pars prima - registrum;VIII, ed. J. Accurante, P. Migne, Paris 1878, col. 574-575.
45. „*Ego Gregorius papa investio te, Roberte dux, de terra, quam tibi concesserunt antecessores mei sanctae memoriae Nicolaus et Alexander. De illa autem terra quam iniuste tenes, sicut est Salernus, et Amalphia et pars marchiae Firmanae, nunc te patienter sustineo, in confidentia Dei omnipotentis et tuae bonitatis, ut tu postea exinde ad honorem Dei et sancti Petri ita te habeas, sicut et te agere et me suscipere decet sine periculo animae tuae et meae.*“ – Gregorius VII. Papa, Investitura domini Gregorii papae, qua Robertum ducem investivit, tamtéž, col. 575.
46. Francis Rapp, citované dílo, str. 118.
47. Bohumila zástěrová a kol., citované dílo, str. 246-249.
48. V úvahu je možno také vzít domněnku, že se odpovědi Roberta Guiscarda pouze nedochovaly. Po dobu své vlády však vedl proti byzantské říši většinou agresivní politiku, mohl tedy císařovu nabídku skutečně ignorovat.
49. John Julius Norwich, citované dílo, str. 249.
50. Mario Gallina, *Il Mezzogiorno normanno-svevo visto da Bisanzio* in: *Il Mezzogiorno normanno-svevo visto dall'Europa e dal mondo mediterraneo*, Bari 1999, str. 197 a násl.
51. Bohumila zástěrová a kol., citované dílo, str. 247 a násl.
52. Anna Komnénéa, citované dílo, I;12;3, str. 39 a násl.
53. Tamtéž, I;10;3 a násl., str. 36.
54. „*Robert, který se vyšvihl z nízkých poměrů a shromáždil kolem sebe pozoruhodnou vojenskou sílu, toužil stát se římským císařem. Proto hledal vhodnou záminku pro své nepřátelství k Římanům a pro válku. Existuje o tom dvojí verze. (6) Jedna velmi rozšířená verze, která se dostala až k mému sluchu, vypráví o tom, že jakýsi mnich jménem Rektor se vydával za císaře Michala a utekl se s nářkem nad vlastním neštěstím k Robertovi jako k otci své snachy... (7) Přišel k Robertovi jako tchán jeho dcery, jako v tragédii nařikal nad křivdou, která ho postihla, že prý byl svržen z císařského trůnu a uveden do stavu, v jakém ho teď vidí. A právě kvůli tomu všemu prý volá barbara na pomoc. Vždyť prý musel opustit bez ochrany krásnou dívku, svou snachu Helenu, opuštěnou snoubencem. Křičel, že i jeho syn Konstantin a císařovna Marie se museli proti své vůli pod nátlakem uzurpátora přidat k Botaneiatovi. Těmito slovy roznítil barbarův hněv a ten začal chystat válku proti Římanům... (8) Ale k mému sluchu se dostala i druhá verze, která je jiného původu a je pravděpodobnější. Žádný*

mnich se prý nevydával za císaře Michala a nic takového nepřimělo Roberta k válce proti Římanům, ale ten barbar sám ve své vychytralosti si lest snadno vymyslel. Ta věc proběhla takto: Robert sám ve své lehkomyšlnosti a v touze po boji s Římany se prý už dávno k té válce připravoval. Avšak nejvýznamnější muži v jeho okolí i jeho žena Gaita jej v této touze brzdili námitkami, že se chce pustit do nespravedlivé války proti křesťanům, a vícekrát jej zadrželi, když už se chystal vyrazit. Robert tedy chtěl nastrojít pravděpodobnou záminku k válce. Svěřil několika mužům svůj tajný plán a poslal jej do města Cotrone s tímto příkazem: potkají-li nějakého mnicha, který by se odtamtud chtěl přeplavit sem,.. a který by nevypadal jako člověk nízkého původu, ať ho přívětivě uvítají, získají jeho náklonnost a přivedou jej k němu. Oni potkali právě toho Rektora, o němž jsme hovořili, člověka lstivého, kterému se nikdo zločinností nevyrovnal. Robert byl tehdy v Salernu a vyslaní muži mu poslali tento dopis: ‚Tvůj příbuzný Michal byl svržen z trůnu a přišel, aby tě požádal o pomoc.‘ Robert jim totiž předem přikázal, aby takto formulovali text dopisu pro něho. (9) Jakmile měl Robert dopis v rukou, přečetl jej manželce, pak svolal všechna hrabata a také jim dopis ukázal. Ted’ už mu nemohou bránit ve válce, protože k ní má spravedlivou příčinu. A všichni hned s Robertovým návrhem souhlasili“ – tamtéž, I;12;6 a násl., str. 40 a násl.

55. „*Eodem anno graecus quidam sub nomine Michal̄is, imperatoris Constantinopolitani, ad ducem in Apuliam venit, auxilium expetens ad palatium recuperandum, a quo, ut dicebat, fraude suorum, in die sancto Parasceve deiectus fuerat monachusque violenter fieri compulsus, hoc solo crimine obiecto, quod filiam ducis filio suo nuptui acceperat.*“ - Gaufredus Malaterra, *De rebus gestis Rogerii Calabriae et Siciliae Comitis et Roberti Guiscardi Ducis fratris eius*, III;13, ed. E. Pontieri 1928, zdroj internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it.
56. Gregorius VII papa, *epistola ad episcopos Apullae et Calabriae („ad eosdem“)*, in: PL, sv. 148, *operum pars prima - registrum*;VIII;6, ed. J. Accurante, P. Migne, Paris 1878, col. 580-581.
57. Anna Komnena, citované dílo, I;14;1 a násl., str. 46 a násl.
58. John Julius Norwich, citované dílo, str. 251.
59. Anna Komnena, citované dílo, I;15;2 a násl., str. 47 a násl.
60. John Julius Norwich, citované dílo, str. 252.
61. Město v jihozápadní Albánii u Jaderského moře.
62. Anna Komnena, citované dílo, III;10;1 a násl., str. 108 a násl.
63. Tamtéž.

64. Tamtéž, III;12;4 a násl., str. 114 a násl.
65. Tamtéž, IV;2;2 a násl., str. 121 a násl.
66. Gaufredus Malaterra, citované dílo, III;26.
67. Tamtéž, III;27.
68. Tamtéž.
69. Anna Komnénéa, citované dílo, IV;14;4 a násl., str. 125 a násl.
70. Gaufredus Malaterra, citované dílo, III;28.
71. Tamtéž, III;29. Město Kastoria leží na severozápadě dnešního Řecka při albánských hranicích.
72. John Julius Norwich, citované dílo, str. 261 a násl.
73. Jde o Canosu v Apulii, nacházející se mezi městy Foggia a Bari, nikoliv o Canossu u Reggia nell' Emilia, kde byl nucen Jindřich IV. žádat Řehoře VII. o rozhrěšení.
74. John Julius Norwich, citované dílo, str. 263.
75. „*Porro dux, fratre comite a Sicilia arcessito, admoto plurimo exercitu, super Iordanum, nepotem suum, principem Aversae, messes vastatum vadit. Nam cum antea inter ipsos diversis controversiis inimicitiae efferbuissent, hoc ira in principem plurimum incalescebat, quod noviter in damnum apostolici, imperatoris hominem ipsum effectum et terram suam ab ipso deservendam suscepisse audierat*“ - Gaufredus Malaterra, citované dílo, III;35.
76. „*Veniens itaque cum exercitu ante urbem Capuanam, et castrum, quod Aversa dicitur, ipso invito, nec propulsare valente, per octo et eo amplius dies commorans, multa depopulatione totam provinciam laccessivit*“ – tamtéž.
77. Tamtéž, III;36.
78. Tamtéž, III;37.
79. „*At vir apostolicus, perfidiam Romanorum cognoscens et ulterius obsessione circumveniri cavens, consilio fidelium suorum usus, ad tempus, urbe digrediendo, maluit Romanorum fraudem declinare, quam ibi persistendo, et libera facultate eis concessa de se ipso periculum faciendo utrum ea, quae promittebant, fideliter, an non servarentur tentare, sed cum duce in Apuliam secedens, apud Beneventum venit*“ – tamtéž.
80. Anna Komnénéa, citované dílo, V;4;1 a násl., str. 148 a násl.
81. Tamtéž. Město Arta leží nedaleko západního pobřeží Řecka, severně od zálivu Ambrakikos.
82. K vysvětlení názvu viz tamtéž, str. 518 pozn. ke straně č. 152.

83. Tamtéž, str. 152.
84. K Bohemundově tažení viz. John Julius Norwich, citované dílo, str. 270 a násl.
85. Viz Anna Komnena, poznámka č. 81.
86. Viz poznámka č. 78.
87. Tamtéž, V;7;4 a násl.
88. Tamtéž, VI;1;1 a násl.
89. John Julius Norwich, citované dílo, str. 271.
90. *„Při pohledu na Bohemunda, jehož tvář prozrazovala hroznou zprávu, stál Robert hezkou chvíli beze slov, jako zasažen bleskem. Všechny naděje, které do syna vkládal, splaskly jako bublina. Na všechno se vyptal, dozvěděl se, že všechno dopadlo opačně, než čekal; poté propadl zoufalství. Ale ani v této situaci nemyslel na nic neúspěšného, co by nebylo hodno jeho odvahy a statečnosti. Měl naopak ještě větší chuť bojovat a zabýval se ještě většími plány a záměry než předtím“* - Anna Komnena, citované dílo, VI;5;1, str. 173.
91. Tamtéž, VI;5;4 a násl., str. 174 a násl.
92. Tamtéž, VI;5;9, str. 176.
93. John Julius Norwich, citované dílo, str. 272 a násl.
94. Anna Komnena, citované dílo, VI;6;1 a násl., str. 176 a násl.
95. John Julius Norwich, citované dílo, str. 273 a násl.

7. SPORY O NÁSTUPNICTVÍ A ÚČAST NA KŘÍŽOVÉ VÝPRAVĚ

Neúspěch normanské expanze na Balkánském poloostrově stanovil, alespoň prozatím, hranice normanského panství ve Středomoří. Byzantská říše se postupně vzpamatovávala z tragického období po bitvě u Mantzikertu a alespoň částečně obnovovala své předchozí postavení. Naopak Normané ztratili silného vůdce a plně projevíli na jihu Apeninského poloostrova svůj sklon k vzájemným třenicím a neochotě podřídit se centralizované vládě.

Sicílie se na rozdíl od kontinentu vyvíjela jiným způsobem. Rogerovi se vcelku dařilo i po pádu Palerma rozšiřovat svůj vliv na ostrově. Roku 1077 dobyl Rogerův nemanželský syn Jordan Trapani, poté se podařilo Normanům zmocnit také Erice.¹ O dva roky později ovládli Normané Taorminu² a sever Sicílie se celý ocitl v jejich rukou. Sicilští Arabové sice byli rozhodnutí nepřenechat Normanům ostrov bez boje, ale s postupem času bylo stále jasnější, že na zvrát ve válce je pozdě.³

S posledním velkým soupeřem na Sicílii se Roger střetl na počátku 80. let. Stal se jím emír ze Syrakus a Nota,⁴ uváděný Malaterrou⁵ pod jménem Benarvet. V roce 1081 se mu podařilo načas znovu dobýt město Catania, musel se však stáhnout zpět do Syrakus a nadále zneklidňoval Normany svou přítomností.⁶ V následujícím období byl však Roger zaneprázdňen podporou Roberta Guiscarda na kontinentě a potrestáním vzpoury svého syna Jordana.⁷ Další Benarvetova ofenzíva se odehrála až roku 1084. Tentokrát napadl Kalábrii. Nejprve vyplnil Nicoteru, poté přepadl ženský klášter v Asinu. Místní jeptišky byly odvečeny do Syrakus a zneuctěny.⁸ Tento akt nepřátelství logicky vyvolal Rogerovu odvetu. Výprava proti emírovi, připravovaná od října, byla úspěšná. V květnu následujícího roku zahynul Benarvet v námořní bitvě s Normany a bylo jen otázkou času, kdy padnou také Syrakusy. Obránci města nejprve propustili své zajatce, mezi kterými byly také unesené jeptišky.⁹ Normané se však nebyli ochotni spokojit s ničím menším, než byla kapitulace. K ní došlo o několik měsíců později, v říjnu 1085.¹⁰ V následujících letech se Roger zabýval spíše problémy na kontinentě, přesto dobývání ostrova úspěšně pokračovalo. Roku 1086 bylo obsazeno Agrigento, až v roce 1087 padla dobře hájitelná Enna Celou Sicílii se podařilo ovládnout roku 1091.

Nutno dodat, že oproti Robertu Guiscardovi měl Roger na Sicílii v jednom ohledu snazší situaci. Nepřišel do země, kde již byli jiní Normané, kteří by měli v moci svá panství a pohlíželi by na něj jako na jednoho z dalších žoldnéřů. Za majetek, který na Sicílii získali, vděčili Normané pouze jemu a obzvláště po Robertově smrti nebylo pochyb, či slovo má ve skutečnosti na ostrově největší váhu. Bylo na Rogerovi, jakým způsobem rozdělí půdu mezi Normany, pokud ji neponechal v moci dřívějších vládců, kteří mu slíbili věrnost. Mohl si tak dát pozor, aby někoho ze svých podřízených neučinil příliš mocným, a předejít tak vzpourám, které tolik sužovaly jeho staršího bratra na kontinentě. Jeho pozice byla nyní mnohem jistější, než pozice Robertova nástupce.

Robert Guiscard zanechal tři syny. Nejstarší Bohemund, povahově nejpodobnější svému otci, byl synem z manželství s Alberadou, které bylo prohlášeno za neplatné. Neměl tedy mít právní nárok na zdědění knížecího titulu, právní nároky však nemusely hrát rozhodující roli.

Bohemund se nemínil svému nevlastnímu bratrovi podrobit a podařilo se mu získat stejně smýšlející spojence, kteří jej mohli považovat za lepšího vůdce hodného jména Roberta Guiscarda, než byl mírný a zbožný Roger Borsa. Nejdůležitějším spojencem se stal Jordan z Capuy, který se ještě před smrtí Řehoře VII. sblížil s Jindřichem IV.¹¹ a nyní mohl vidět příležitost vystoupit ze stínu knížete z Apulie a Kalábrie. Zdatným protivníkem však byla Bohemundovi jeho bojovná nevlastní matka Sichelgaita. Ani ona by však nemohla zvítězit nad vazaly svého zesnulého muže, pokud by suverenitu jejího syna neuznal nyní nejmocnější muž na italském jihu. Byl jím Roger Sicilský.

Zatímco se bojovný Robert Guiscard pouštěl do ambiciózních a velmi riskantních výprav proti byzantské říši, jeho nejmladší bratr obezřetně zvětšoval svůj vliv na Sicílii a do třenic na Apeninském poloostrově zasahoval spíše z pozice vnější síly. Nyní pro něj nastala chvíle, kterou mohl využít pro další posílení svého postavení. Pokud by nezasáhl, nebo by pomohl bojovnému Bohemundovi (v konečném výsledku by šlo o totéž), vládl by v jižní Itálii nový Robert Guiscard, vůči Rogeru Borsovy by však mohl snadněji uplatňovat svůj vliv. Zejména se mu ale naskytlá příležitost revidovat staré dohody, uzavřené v minulosti s Robertem Guiscardem. Dostavil se tedy za Rogerem Borsou a uznal jej za svého suveréna. První výhodou, kterou Roger Sicilský získal na svém synovci, bylo de facto odstoupení zbylé poloviny hradů v Kalábrii. Šlo o důsledek dohody z roku 1062, uzavřené po roztržce s Robertem.¹²

Bohemund se ale nemínil vzdát bez boje. Útok vedl ze svého sídla v Tarentu na jihovýchodní cíp Apeninského poloostrova a podařilo se mu dobýt města Oria a Otranto. Roger Borsa byl prudkým výpadem zaskočen a nezmohl se na obranu. Musel se svým

nevlastním bratrem uzavřít mír, ve kterém jej uznal jako pána Tarenta a ponechal mu velkou část na jihovýchodě poloostrova od Conversana po Otranto.¹³ Šlo o první z mnoha neúspěchů Rogera Borsy, které postupně ztenčovaly jeho mocenskou základnu a rozkládaly výdobytky Roberta Guiscarda.

V době sporu o Guiscardovo dědictví probíhala v Římě volba papeže. Velmi dlouho trvalo, než byl v Římě nalezen vhodný nástupce po tak výrazné osobnosti, jakou Hildebrand ze Soany nepochybně byl. 24. května 1086 byl zvolen Desiderius, opat z Monte Casina, který přijal jméno Viktor III. Na první pohled se zdá, že jde o člověka nevýznamného, zcela zastíněného svým význačným předchůdcem a nástupcem, totiž Řehořem VII. a Urbanem II. Z hlediska dějin Normanů v jedenáctém století však byl Desiderius velmi významnou osobností. Jako zastánce mírového soužití svatého stolce s Normany se vydal roku 1058 jen s nechutí na cestu do byzantské říše, kde měl vyjednat spojení Říma a Konstantinopole proti Normanům. Jakmile se v roce 1059 dozvěděl o smrti papeže Štěpána IX., cestu v Bari sám ukončil.¹⁴ Také v následujících letech působil často jako prostředník mezi znesvářenými bojujícími stranami a získal si svým moudrým přístupem velkou autoritu. Rovněž Amatus z Monte Cassina jej často chválí. Také v poslední kapitole *Histoire de li Normant* zmiňuje vzájemnou shodu, která panovala mezi opatem Desideriem a Normany.¹⁵ Jeho mírná a snášenlivá povaha vsutku kontrastovala s povahou Řehoře VII. Je však třeba dodat, že Desiderius se mohl zdát volitelům jako kandidát přitažlivý právě pro jeho dobrý vztah k Normanům, neboť Řím byl ohrožován císařovým protipapežem Klementem III.¹⁶

Až téměř po roce od svého zvolení, možná dílem vlastní skromnosti a jistě dílem nedobré politické situace v Římě, přijal Desiderius své svěcení. Svoji roli mohla sehrát také opatova neochota opustit klášter, kde měl pevné zázemí. Osud mu ale nedopřál, aby jako papež dosáhl výraznějších výsledků. Musel se opírat o síly Normanů, v Římě však byl tísněn silami protipapeže Klementa III. Svoji roli jistě sehrálo nedávné vyplenění Říma Normany, spoléhat se na jejich vojenskou ochranu mu nemohlo přinést mezi obyvateli města velkou oblibu. Odjel tedy do Monte Casina, znovu se ale pokusil prosadit proti Klementovi s pomocí sil Matyldy Toskánské. Střety s procísařskými silami, podporujícími Klementa však nekončily. Nejprve byl Desiderius nucen se uzavřít v Andělském hradě a později již zesláblý odjel do montecasinského kláštera, kde také 16. září 1087 zemřel.¹⁷

Na podzim roku 1087 opět vypukly na kontinentě boje mezi Bohemundem a Rogerem Borsou, které měly tentokrát trvat až do Bohemundova odjezdu na první křižovou výpravu. V devadesátých letech se Roger Borsa ocitl ve svízelné situaci, když Bohemund z Tarentu oblehl Cosenzu. Ubránil ji sice s pomocí svého sicilského strýce, ale pouze za cenu

přenechání správy poloviny města Palerma, které spolu s polovinou Messiny a velkou částí údolí Val Demone bylo dosud podřízeno Robertu Guiscardovi a jeho dědicům.¹⁸ Ani jedné ze stran se nedařilo dosáhnout rozhodující převahy, přesto získával postupně navrch Bohemund. Jeho snaha o dobytí vlastního panství při výpravě do Svaté země však Rogeru Borsovi umožnila zachovat si nástupnictví po Robertu Guiscardovi.¹⁹

V důsledku obnovené války s Bohemundem nemohl Roger Borsa umožnit volbu případnému novému spřátelenému papeži tak, jako ji umožnil Desideriovi. Novým svatým otcem tak byl zvolen 12. března 1088 bez normanské pomoci ostijský biskup Francouz Odo z Lagery. Tento velký stoupenec reformy, kterému však na rozdíl od Řehoře VII. nechyběl smysl pro diplomacii, přijal jméno Urban II. a po velkou část svého pontifikátu se rovněž musel střetávat se silami Klementa III. Teprve po dlouhém boji se mu podařilo zcela ovládnout Řím.

Urban II. si byl dobře vědom důležitosti dobrých vztahů s Normany. Jednu třetinu svého pontifikátu strávil na italském jihu,²⁰ tato skutečnost byla ovšem zapříčiněna zejména tím, že se ani jemu ani Klementovi III. dlouho nedařilo úplně dobýt věčné město. Již roku 1088 navštívil Rogera I. Sicilského, podle Malaterry²¹ proto, aby projednali nabídky byzantské říše na ukončení schizmatu, jistě však i kvůli případné normanské podpoře proti Klementovi III. Vzájemná spolupráce pokračovala i v následujících letech. Roger uznával svrchovanost papeže v církevních záležitostech a podřídil řecké kostely na Sicílii Římu, obdržel ale velkou autonomii, když spravoval církevní záležitosti ve jménu papeže. K dočasné roztržce došlo roku 1097, kdy Urban II. jmenoval bez předchozí konzultace s Rogerem biskupa z Troiny a Messiny apoštolským legátem pro Sicílii. Roger nechal nového legáta uvěznit, ale ani jedna ze stran neměla zájem poškodit dobré vzájemné vztahy a konflikt jakýmkoliv způsobem vyhrocovat. Celý vývoj byl završen dopisem z 5. července 1098, kdy se papež zavázal nejmenovat žádného papežského legáta v Rogerově panství bez výslovného souhlasu hraběte nebo jeho přímých dědiců.²² Dopis je dochován u Malaterry,²³ který zprostředkováním jeho obsahu uzavírá své dílo. Urban II. tak v zájmu spojení přenechal Rogerovi stejná práva, za která papežové bojovali v rámci reformy.

Bylo již zcela jasné, že Roger Sicilský se stal nejmocnějším z jihoitalských Normanů, tím spíše, že dynastie v Capui se dostala na počátku devadesátých let do vážných problémů. Roku 1090 zemřel Jordan I. z Capuy a zanechal po sobě tři syny, Richarda, Roberta a Jordana, všechny ovšem v nedospělém věku. Následníkem se měl stát nejstarší z bratrů, Richard II., který je již v listině²⁴ z roku 1087 uveden jako Jordanův spoluvládce, prozatím však měla podržet moc regentská vláda jeho matky. Po Jordanově smrti však došlo v Capui k povstání a

Richard II. musel dočasně uprchnout ze svého sídla do Aversy. Povstání znamenalo pro vládnoucí rod v Capui silnou ránu. Až ve druhé polovině devadesátých let se Richardovi II. podařilo prosadit, ovšem za vysokou cenu. Roger Borsa žádal za pomoc uznání lenní suverenity²⁵ a jeho sicilský strýc Richardovo zřeknutí se nároků na město Neapol.²⁶ Capua byla pro Richarda II. dobytá roku 1098.

Na počátku devadesátých let dokončil Roger dobývání Sicílie, které mu trvalo přibližně třicet let. Předposlední muslimská pevnost Butera²⁷ se vzdala roku 1088 a poslední Noto Normané ovládli v roce 1091. Již roku 1090 byla obsazena také Malta.

Za Urbana II., který neustoupil vůči říši v otázce investitury z nároků Řehoře VII., se znovu vyhrotil spor s císařem Jindřichem IV. Císař roku 1090 vytáhl do Itálie, v roce 1092 však byl poražen v bitvě u Canossy. Nepomohla mu ani příznivá skutečnost, že Normané kvůli nekončící válce o nástupnictví po Robertu Guiscardovi neposkytli papeži dostatečnou podporu.²⁸ Tuto porážku pak následovaly další pro císaře nešťastné události. Papeži se podařilo získat na svou stranu spojence, mezi nimi také roku 1093 Jindřichova následníka a v té době již krále německé části říše Konráda. Proti císaři stála rovněž Matylda Toskánská lombardská města. Konrád byl proti císařově vůli korunován italským králem a ani Jindřichovo tažení do Itálie nepřineslo zásadní obrat, dokonce byl císař po nějakou dobu nucen setrvat v Itálii, protože manžel Matyldy Toskánské Welf V. obsadil alpské průsmyky.²⁹

Od roku 1096 se ale situace pro Jindřicha IV. začala lepší. Císař se smířil s Welfem a v následujícím roce se Matyldino manželství rozpadlo. V květnu 1098 pak nechal Jindřich IV. Konráda sesadit a nástupcem se stal Konrádův mladší bratr Jindřich. O tři roky později Konrád zemřel.

Spojenectví s papežem proti císaři ovlivnilo také Rogerovu sňatkovou politiku. První dvě ze tří jeho manželek³⁰ mu daly několik dcer, z nichž tři byly postupně provdány do velmi významných vládnoucích rodin. Nejstarší Matylda se stala manželkou Raimonda z Toulouse, Konstancie byla provdána za Jindřichova syna Konráda a Busillu si vzal rovněž propapežsky orientovaný uherský král Koloman. Nejmladší dcera, která se také jmenovala Matylda, pak byla provdána za relativně mocného normanského šlechtice Rainulfa z Alife.

Malaterra³¹ se zmiňuje o jednom nepovedeném sňatkovém jednání, totiž s francouzským králem Filipem I., které mělo proběhnout ve druhé polovině osmdesátých let. Filip I. požádal o ruku Rogerovy dcery z prvního manželství s Juditou z Evreux, Emmy. Francouzský král podle kronikáře oklamal Rogera, protože již byl tou dobou ženatý s Bertou Holandskou. Manželství však nebylo šťastné, Filip Bertu později zapudil a žil s Bertradou z Montfortu, kvůli čemuž byl papežem Urbanem II. exkomunikován. Malaterra však nemusí sdělovat celou

pravdu. Nabízí se domněnka, že bylo v Rogerově zájmu později tvrdit, že o sňatku Filipa I. nevěděl a byl jím oklamán kvůli zachování dobrých vztahů s papežem, je-li Malaterrova zpráva o průběhu jednání pravdivá.

V devadesátých letech došlo k rozsáhlému tažení, které bylo součástí expanze křesťanské Evropy do dříve ztracených oblastí. Za papežem Urbanem II. se v březnu 1095 dostavili poslové byzantského císaře Alexia I. Komnena, aby „vylíčili utrpení východních křesťanů pod tureckou nadvládou“³² a požádali latinský západ o pomoc proti Turkům. Nešlo o první žádost tohoto druhu, již po bitvě u Mantzikertu požádal tehdejší císař Michael VII. o pomoc papeže Řehoře VII.³³ a také vztahy mezi Alexiem I. a Urbanem II. byly dobré.

Na koncilu v Piacenze ještě Urban II. žádné konkrétní kroky nepodnikl, ale 27. listopadu téhož roku na závěr koncilu v Clermontu v emotivním proslovu vyhlásil křížovou výpravu za dobytí posvátných míst z rukou nevěřících. Barvitě popsal utrpení křesťanů, utlačovaných muslimy a slíbil odpuštění pozemských hříchů těm, kdo se na výpravu vydají. Urbanova výzva měla velký ohlas a na místě se k ní přidaly, zřejmě po předchodí domluvě s papežem, významné osobnosti, totiž biskup Adhémar z Le Puy, který se stal papežovým zástupcem na celé výpravě a prostřednictvím svých vyslanců také hrabě Raimond z Toulouse.³⁴ Vedle nich se k výpravě připojili také mj. bratr francouzského krále Filipa Hugo z Vermandois, flanderský vévoda Robert, syn Viléma Dobyvatele Robert, vévoda normanský, a Vilémův zeť Štěpán z Blois. Dalšími feudály pak byli bratři z dolnolotrinského vévodského rodu Godefroi, Eustach a Balduin.

Křížová výprava našla ohlas také mezi jihoitalskými Normany. Bohemund z Tarentu svým rozhodnutím připojit se k výpravě prakticky rezignoval na válku proti Rogeru Borsovi a zamířil na východ s cílem vydobýt si nové panství. Druhým významným Normanem na křížové výpravě se stal Bohemundův synovec Tankred.³⁵ Z rodu Tankreda de Hautevilla se výpravy zúčastnilo celkem pět jeho vnuků a dva pravnucci.³⁶ Pro Normany měla celá křížová výprava obdobný význam jako pro jejich předky boje v jižní Itálii, do svaté země se stejně jako v případě Tankredových synů vydávali ti z Normanů, kteří nebyli spokojeni se svým majetkem v jejich nynější domovině. Z toho důvodu nebyla křížová výprava naopak atraktivní pro Rogera sicilského, který již své panství měl, a také pro Rogera Borsu. Ten se zbavil svého rivala Bohemunda a mohl se nyní pokusit získat zpět ztracený vliv, nebyl ovšem mnoho úspěšný. Navíc jej sužovalo povstání města Amalfi v čele s knížetem Marino Sebastem, které vypuklo roku 1096 a potlačeno bylo až s podporou Rogera sicilského roku 1100.

Ještě před výpravou feudálů se do svaté země vydaly obtížně zvladatelné davy chudých pod vedením několika dobrodruhů, z nichž nejznámějším se stal muž, zvaný Petr Poustevník. Již při samotné cestě docházelo ke strašlivým příhodám, které celou výpravu krutě poznamenaly. Šlo o protižidovské pogromy, vraždy a plnění, které provázely putující na jejich cestě říší, Uhrami a byzantskou říší. Zejména v Uhrách zasáhl král Koloman proti nejkřivěji řádící části křižáků a většinu z nich dal pobít. Když později chtěl uherskou zemi projít účastník výpravy rytířů Godefroi z Bouillonu, musel jako rukojmí přenechat Kolomanovi svého bratra Balduina.

Z těch účastníků křížové výpravy chudých, kteří nebyli pobiti již při přechodu křesťanských území, byly rozprášené zbytky připojeny k vojsku feudálů, části výpravy se však podařilo dorazit samostatně až do Konstantinopole. Alexios Komnenos je nechal přepravit do tábora Kibotos u východních hranic říše. Odtud pronikali na území seldžuckých Turků a vraždili domorodé – většinou řecké – obyvatelstvo. Nakonec se nedisciplinované davy střetly s muslimským vojskem a byly jím poraženy. Část „křižáků“ byla zabita, část zajata a jen malému množství se podařilo zachránit.

Feudálové se vydávali na cestu do svaté země přibližně od druhé poloviny roku 1096 a po důkladných přípravách přicházeli postupně do Konstantinopole. Ani jejich cesta neprobíhala hladce, obzvláště Raimond z Toulouse si musel průchod Dalmácií vybojovat s divokými slovanskými kmeny. Ani situace Alexia Komnena však nebyla snadná. Když žádal západní svět o pomoc proti Turkům, neočekával výpravu nezávislých armád, chtěl získat spíše žoldnéře, které by zařadil do své armády. Nyní se musel pokusit získat od křižáckých příchozích lenní přísahu za zemi, které v budoucnu dobudou. Hugo z Vermandois jako první z důležitých vůdců křižáků Alexiovi přísahu složil, ale Godefroie z Bouillonu a jeho bratry přiměly ke stejnému kroku až byzantské zbraně.³⁷

Po Godefroiově výpravě dorazil do Konstantinopole Bohemund z Tarentu se svými Normany. Jak již Normané v minulosti prokázali, nebylo pro ně složení lenního slibu za dobytá území žádným problémem, naopak je sami často nabízeli. Také Bohemund složil Alexiovi lenní slib,³⁸ sám měl ovšem v úmyslu dobýt si vlastní panství stejně jako jeho předkové. Při této příležitosti se setkal také s Annou Komnenou, která jej podezírala, že se chce během tažení zmocnit Konstantinopole.³⁹ Je možné, že to nebyla úplná smyšlenka, neboť mnohem později se Bohemund neúspěšně pokoušel přimět papeže k vyhlášení křížové výpravy proti byzantské říši. Cesta do Konstantinopole proběhla pro Guiscardova syna klidně až na incident v Kastorii, kterou Normané na Vánoce 1096 vyloupili.⁴⁰ Anně Komneně zaimponoval svým vzhledem i osobností a byzantská princezna ve své Alexiadě zachovala

jeho popis.⁴¹ Na jiném místě píše také o Bohemundově podezřívavosti, když sděluje, jak během ubytování v klášteře Kosmidion císařovo pohoštění raději rozdal svým podřízeným, protože se obával otravy. Druhý den se všech ptal, jak se cítí. Teprve, když mu řekli, že v pořádku, sdělil jim, že se bál, že jej Alexios chtěl kvůli dřívějším sporům dát zabít.⁴²

Také další vůdci křížové výpravy se dostali s většími či menšími potížemi do Konstantinopole a roku 1097 započalo jejich tažení tureckým územím. Jejich prvním velkým cílem se stalo turecké hlavní město Nikaja, která byla momentálně opuštěna sultánem Kilič Arslanem, bojujícím s danišmendskými Turky. Ten po zkušenostech s hordami spodiny nedocenil nebezpečí a předpokládal obdobně snadnou záležitost jako v prvním případě.⁴³ Když pak přitáhl Nikaje na pomoc a zaútočil na křižáky, neuspěl a musel ustoupit.

Jakmile vojenský velitel Nikaje viděl, že od sultána se pomoci nedočká, začal vyjednávat o kapitulaci s byzantským velitelem loďstva Butumitem, kterému nakonec v noci 18. června město vydali za přijatelných podmínek. Vztahy mezi Byzantinci a křižáky, kteří se již těšili, že město vyplení, se tím ovšem zhoršily.⁴⁴

Nebezpečné střetnutí čekalo na křižáky u Dorylea. Bohemund se zde utábořil na noc a druhého dne zrána jeho muže napadlo vojsko Kiliče Arslana. Jak píše anonymní normanský kronikář,⁴⁵ který se výpravy zúčastnil v Bohemundově vojsku, obklíčili Turci křižáky, přibližovali se a napadali je šípy a oštěpy a opět se vzdávali. Bohemund ihned vyslal posly, aby přivedli pomoc. S postupem dne ubývaly křižákům v denním horku síly, po poledni je však zachránil příjezd posil. Podle Bridge⁴⁶ se Turci domnívali, že Normané tvoří celé křižácké vojsko a příchod jejich spolubojovníků je zaskočil. To ovšem nemusí být zcela přesné, poněvadž sultán se s křižáky již střetl před Nikají a v průběhu jednodenní neúspěšné bitvy měl dostatek času, aby se přesvědčil o celkové síle křesťanského vojska. Na každý pád proti celému křižáckému vojsku byli nyní Turci v menšině a jejich ústup se změnil v útěk, když jim únikovou trasu zablokoval oddíl biskupa z Le Puy. Křižáci se zmocnili velké kořisti, v boji však mj. zahynul Tankredův bratr Vilém.⁴⁷

Na následující cestě obsadila křesťanská vojska Ikonion a Herakleu, poté se však rozdělila. Zatímco větší část mířila na Antiochii delší severní cestou přes město Cesarea Mazacha, Tankred a Balduin táhli nezávisle na sobě jižní a nebezpečnější cestou přes město Tarsos v Kilikii. Tankred chtěl město ovládnout, bránila mu v tom však místní turecká posádka, kterou nemohl pro nedostatek mužů přemoci. Turky vyhnalo až početnější vojsko Balduinovo, jeho velitel se ale nyní postavil proti Tankredovi a zabránil mu si vládu nad městem ponechat. Tankred se nemohl proti Balduinovi postavit a odtáhl směrem na Antiochii.⁴⁸ Vztahy mezi oběma veliteli již byly na bodu mrazu a brzy je zhoršila ještě jedna událost. Před Tarsos

přitáhl oddíl Normanů, kteří tvrdili, že přišli posílit Tankreda. Balduin je odmítl vpustit do města a sdělil jim, že Tankred již odtáhl. Normané se měli vydat za Tankredem, na noc se však utábořili u hradeb města. Toho využila vyhnaná turecká posádka, oddíl v noci přepadla a pobila. Brzy nato odtáhl Balduin z Tarsu a přenechal město veliteli pirátského loďstva Guynerovi. Když se později Balduin s Tankredem setkal, musel se bránit útoku jeho mužů. Teprve pak je jejich vojsko přimělo ke smíru. Balduin po této příhodě odtáhl na území, obývané Armény, kde se stal vládcem Edessy.⁴⁹

Antiochie byla velmi dobře opevněným městem, nebylo možné se jí zmocnit přímým útokem. Křižáci začali město obléhat, ale brzy měli problém sehnat pro obrovskou armádu obživu, museli za ní vyjždět do stále vzdálenějších končin. Na jednu z velkých výprav za zásobami se vydali Bohemund a Robert Flanderský, v poslední den roku 1097 se však setkali s velkým muslimským vojskem emíra z Damašku, vyslaným na pomoc Antiochii. Křižáci Roberta Flanderského byli obklíčeni, ale zachránil je útok Bohemundových Normanů, kteří muslimy zahnali.⁵⁰

Výprava však nedokázala přivést větší množství zásob. Situace ve vojsku se stále zhoršovala, křižáci byli sužováni hladem a množily se dezerce. K Antiochii se navíc blížilo další muslimské vojsko, tentokrát vyslané emírem z Aleppa. Bohemundovi se podařilo porazit je v čele rytířů a vrátit se právě včas, aby pomohl zahnat výpad obyvatel Antiochie.⁵¹ Teď nadešla chvíle, kdy si mohl syn Roberta Guiscarda zajistit vlastní panství.

Bohemund se pokusil přemluvit ostatní velitele, aby mu Antiochii po dobytí přenechali. Zpočátku neměl úspěch, zejména Raimond z Toulouse a biskup z Le Puy se mu snažili oponovat. Situace však byla velmi vážná, navíc se k městu blížilo další vojsko, pro změnu z Mosulu, které vedl Kórbugha. Nakonec dospěli k dohodě, že pokud Bohemund přispěje rozhodujícím způsobem k ovládnutí Antiochie, stane se jejím pánem.⁵²

Další ranou pro křižáky se stal odchod Štěpána z Blois, který již nevěřil v dobytí města a rozhodl se spasit život svůj i svých mužů. Již po delší dobu ale udržoval Bohemund tajné kontakty s mužem jménem Fírúz, Arménem, který konvertoval k islámu. Fírúz byl jedním z velitelů na hradbách a byl ochotný zradit za odměnu svého pána. Brzy po odchodu Štěpána z Blois se podařilo Bohemundovi s Fírúzem konečně dohodnout a informovat ostatní velitele o svém plánu.⁵³

Události, které vedly k dobytí Antiochie 3. června 1098, popsal anonymní účastník výpravy v Bohemundově vojsku.⁵⁴ 2. června, v den před nočním útokem křižáci naoko odtáhli, jako by měli v úmyslu získávat obživu v okolí. V noci se však tajně vrátili a Fírúz pomohl Bohemundovi, který se celé akce zúčastnil se svými muži, dostat se do

strážných věží. Odtud se Normané dostali k jedné z bran, kterou otevřeli zbytku křížáckého vojska. Překvapení obránci se nezmohli na vážnější odpor, ráno bylo téměř celé město dobyto a vyplněno, mezi oběťmi byli muslimští i křesťanští obyvatelé. Velitel města byl na útěku zabit Armény, kteří Bohemundovi přinesli jeho hlavu. Ten jim vyplatil odměnu.⁵⁵ Brzy poté opustil křížáky Hugo z Vermandois, aby požádal Alexia I. o pomoc. Ten odmítl, protože křesťanským vojskům hrozilo další velké nebezpečí. Obával se, že nové muslimské vojsko by po křížácích zničilo také byzantskou armádu. Hugo se již ke křížákům nevrátil, navíc zemřel biskup z Le Puy, který svou autoritou dosud zvládal uklidňovat roztržky mezi jednotlivými vůdci křížové výpravy.

Antiochii dobyli křížáci v nejvyšší čas, protože hned několik dní po jejím pádu přitáhl Kórbugha a oblehl město. 28. června se křížáci střetli s několikanásobnou přesilou v bitvě, ve které se opět vyznamenal Bohemund, když Kórbughu v průběhu bitvy začali opouštět jeho spojenci. Když se pak po porážce jeho vojska vzdávali obránci poslední nedobyté pevnosti ve městě, odmítli se vzdát komukoli jinému než Bohemundovi.⁵⁶

Po vítězství došlo mezi křížáky ke sporu, protože Raimond z Toulouse stále nesouhlasil s Bohemundovou vládou v Antiochii. Půl roku dleli křížáci u Antiochie, dokud vojáci nenabídli Raimondovi vrchní velení, pokud je odvede do Jeruzaléma. V lednu 1099 se vojáci vydali znovu na cestu, k Raimondovi se postupně přidali všichni zbylí velitelé kromě Balduina a Bohemunda, kteří zůstali v Edesse resp. v Antiochii.

Až po tento okamžik byl Bohemund z Tarentu jedním z nejdůležitějších, ne-li nejdůležitějším z vůdců první křížové výpravy. Bez jeho přičinění by celé tažení ztroskotalo nejpozději u bran Antiochie, jeho cíl získat vlastní panství však již byl splněn. Tím, že nepokračoval s ostatními do Jeruzaléma dokázal, že náboženské zanícení pro něj bylo, stejně jako pro jeho otce a strýce při dobývání Sicílie, hlavně záminkou pro dosažení politických cílů. Je možné, že ani Tankred by v tažení do Jeruzaléma nepokračoval, pokud by mu Balduin nezabránil v držení Tarsu.

Ostatní křížáci pokračovali dál ve své výpravě a získávali pod svou kontrolu území, ležící na cestě do Jeruzaléma. Město bylo po vyčerpávajících bojích dobyto 15. července 1099 také za Tankredovy účasti. Během bojů v Jeruzalémě slíbil Tankred svoji ochranu všem obyvatelům, kteří složí zbraně a shromáždí se uvnitř chrámu. Nakonec však vraždění nezabránil a křížáci pobili i jeho chráněnce.⁵⁷

Po dobytí Jeruzaléma se křížáci přeli o to, komu z vůdců připadne správa Jeruzaléma. V úvahu připadali pouze Raimond z Toulouse a Godefroi z Bouillonu, protože ostatní měli v úmyslu se buď po splnění úkolu vrátit, nebo – což byl i Tankredův případ – neměli dostatek

přívrženců, kteří by je mohli podpořit. Raimond z Toulouse nabídku odmítl s tím, že jen Kristus může být králem Jeruzaléma.⁵⁸ Godefroi však již tolik skromnosti neprokázal. Souhlasil pod podmínkou, že přijme titul ochránce Božího hrobu. Tato událost vedla k další roztržce, po které Raimond z Jeruzaléma odtáhl.

Zpráva o dobytí Jeruzaléma vzbudila v křesťanském světě pozdvižení, papež Urban II. se jí však již nedočkal. Zemřel 29. července 1099, čtrnáct dní po dobytí svatého města.

Poznámky ke kapitole 7.

1. Obě města se nacházejí na severozápadním pobřeží ostrova.
2. Město na východním pobřeží Sicílie, jižně od Messiny.
3. John Julius Norwich, *I Normanni nel sud 1016-1130*, Milano 1971, reprint 2007, str. 281 a násl.
4. Noto je město na jihovýchodě Sicílie.
5. „*Benarvet, apud Siciliam christiano nomini infestus, multa incommoda inferebat .. Syracusi et Noti princeps, cuius consilio omnes Saraceni, qui adhuc in Sicilia rebelles erant, innitebantur.*“ - Gaufredus Malaterra, *De rebus gestis Rogerii Calabriae et Siciliae Comitis et Roberti Guiscardi Ducis fratris eius*, III;30, ed. E. Pontieri 1928, zdroj internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it.
6. Tamtéž.
7. Viz kapitola č. 7.
8. Gaufredus Malaterra, citované dílo, IV;1.
9. John Julius Norwich, citované dílo, str. 286 a násl.
10. Gaufredus Malaterra, citované dílo, IV;2.
11. Ovidio Capitani, *Storia dell'Italia medievale 410-1216*, Bari 2004, str. 334.
12. John Julius Norwich, citované dílo, str. 289. K definitivnímu odstoupení došlo až roku 1122 za Rogera II., pro tuto chvíli byly hrady předány jen v zástavu. Tamtéž, str. 340.
13. Tamtéž. Viz též Gaufredus Malaterra, citované dílo, IV;4.
14. Viz kapitola č. 5.
15. „*Et lo Duc tant amoit l'abbé Desidere, qu'il l'avoit en reverence coment saint Benoit, et non voloit estre sanz la presence de lo Abbe. Et lo Abbé non estoit meins amé de la Ducesse; laquelle, aviengne que lui fust parente, toutes [voiez] lui paroît comme fille.*“ - Aimé du Mont-Cassin, *Histoire de li Normant*, VIII;36, ed. De Bartholomaeis 375, ed. De Bartholomaeis 1935, zdroj internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it.
16. Paolo Rossi, *Storia d'Italia dal 476 al 1500*, Milano 1971, str. 197 a násl.
17. Ovidio Capitani, citované dílo, str. 335.
18. John Julius Norwich, citované dílo, str. 299. S konečnou platností byla polovina Palerma přenechána Rogerovi II. roku 1122, přestože fakticky ovládal Palermo již v tuto dobu Roger Sicilský. Tamtéž, str. 340.
19. Tamtéž, str. 297 a násl.

20. Alfons Becker, Papst Urban II. (1088-1099). Teil I (Schriften der MGH 19/I), 1964, str. 115. Citace dle Josef Deér, Papsttum und Normannen, Untersuchungen zu ihren lehnsrechtlichen und kirchenpolitischen Beziehungen, Köln 1972, str. 137.
21. Gaufredus Malaterra, citované dílo, IV;13.
22. John Julius Norwich, citované dílo, str. 302 a násl.
23. „*Et ad hoc inconvulsum perpetualiter permanendum privilegio suae auctoritatis firmavit, cuius sententiam hic subtitulamus:*
URBANUS Episcopus, sersus servorum Dei, carissimo filio Rogerio, comiti Calabriae et Siciliae, salutem et apostolicam benedictionem.- Quia propter prudentiam tuam, Supernae Maiestatis dignatio te multis triumphis et honoribus exaltavit, et probitas tua in Saracenorum finibus Ecclesiam Dei plurimum dilatavit, sanctaeque Sedi Apostolicae devotam, se multis modis semper exhibuit, nos in specialem atque carissimum filium eiusdem universalis matris Ecclesiae assumpsimus, idcirco de tuae probitatis sinceritate plurimum confidentes, sicut verbis promisimus, litterarum ita auctoritate firmamus: quod omni vitae tuae tempore, vel filii tui Simonis, aut alterius qui legitimus tui haeres extiterit, nullum in terra potestatis vestrae, praeter voluntatem aut consilium vestrum, legatum Romanae Ecclesiae statuemus; quinimmo, quae per legatum acturi sumus, per vestram industriam legati vice cohiberi volumus, quando ad vos ex latere nostro misserimus, ad salutem videlicet Ecclesiarum, quae sub vestra potestate existant, ad honorem beati Petri; sanctaeque eius Sedis Apostolicae, cui devote hactenus obedisti; quamque in opportunitatibus suis strenue ac fideliter adiuvisisti. Si vero celebrabitur concilium, tibi mandavero quatenus episcopos et abbates tuae terrae mihi mittans, quot et quos volueris, alios ad servitium ecclesiarum et tutelam retineas. Omnipotens Dominus actus tuos in beneplacitu suo dirigat, et te, a peccatis absolutum, ad vitam aeternam perducatur. - Datum Salerni per manum Iohannis, sanctae Romanae Ecclesiae Diaconi Cardinalis, tertio nonas Iulii; indictione septima, anno Pontificatus nostri undecimo.“ - Gaufredus Malaterra, citované dílo, IV;29.
24. Viz dokument č. 444, zdroj internetové stránky institutu atellánských studií v Neapoli www.iststudiatell.org/fonti.htm.
25. Jordan z Capuy se stal roku 1082 poddaným Jindřicha IV. Viz předchozí kapitola a Josef Deér, citované dílo, str. 143.
26. Neapol si udržela jistou nezávislost až do povstání proti Rogerovi II. ve třicátých letech dvanáctého století. Není bez zajímavosti, že ještě za vlády posledního knížete

Sergia VII. byly listiny datovány dle vlády byzantských císařů. Viz dokument č. 612, zdroj internetové stránky institutu atellánských studií v Neapoli www.iststudiatell.org/fonti.htm.

27. Město na jihu Sicílie, severozápadně od Gely.
28. Ovidio Capitani, citované dílo, str. 339.
29. Christopher Brooke, Evropa středověku v letech 962-1154, Praha 2006, str. 262.
30. Rogerovými manželkami byly postupně Judita z Evreux, Eremburga, dcera Viléma z Mortain a Adelaide, dcera Manfreda ze Savony. Viz přílohy.
31. Gaufredus Malaterra, citované dílo, IV;8.
32. Antony Bridge, Křížové výpravy, Praha 2000, str. 28. Při sledování průběhu křížové výpravy jsem se zaměřil zejména na osudy Normanů z jižní Itálie a Sicílie, proto jsou líčeny podrobně jen některé její etapy.
33. Viz kapitola č. 6.
34. Věra Hrochová, Miroslav Hroch, Křížáci v Levantě, Praha 1975, str. 7 a násl.
35. Není bohužel známo, kdo byli Tankredovi rodiče.
36. John Julius Norwich, citované dílo, str. 307.
37. Antony Bridge, citované dílo, str. 39 a násl.
38. „Císař k sobě Bohemunda povolal a požádal ho, aby složil přísahu podle latinského zvyku. Bohemund si byl dobře vědom svého postavení. Věděl, že nemá vznešené předky ani velký majetek, který by mu dovolil postavit silné vojsko, věděl, že jeho družinu tvoří jen hrstka Keltů. Kromě toho byl od přírody křivopřísežníkem, a proto se bez váhání podřídil císařově vůli.“ - Anna Komnéna, Paměti byzantské princezny, X;11;5, Praha 1996, str.309.
39. „Podle pověstí, které se všude šířily, byl mezi prvními, kteří prodali své statky a vydali se na toto tažení, Godefroi. Byl to člověk nesmírně bohatý, pyšný na svou urozenost, statečnost i původ. Vždyť každý Kelt chce být víc než ostatní. Tenkrát došlo k pohybu lidských mas, mužů i žen, jaký nikdo nepamatuje. Prostí lidé vytáhli, aby se poklonili Hrobu Páně, a opravdu toužili spatřit svatá místa. Ale ti horší, mezi něž patřil takový Bohemund a jemu podobní, chovali v skrytu duše jiné plány a naděje, ti chtěli během tažení využít výhodné situace a zmocnit se císařského města. Většinu statečných bojovníků k tomu podněcoval Bohemund, který odedávna choval nenávist k císaři.“ – tamtéž, X;5;10, str.293.
40. Věra Hrochová, Miroslav Hroch, citované dílo, str. 29.

41. „Byl tak vysoký, že málem o loket převyšoval ostatní muže své doby, byl štíhlý, měl ploché břicho, široká ramena i hrud' a silné paže. Nebyl ani hubený, ani nepřekypoval masem, ... Měl silné ruce, stál pevně na nohou, měl pevnou šíji i záda. Kdo se na něj pozorně podíval, viděl, že je trochu nahrbený; nebyla to však získaná vada obratlů hřbetní páteře, spíše se zdá, že to byla nepatrná vrozená vada. Měl velmi bílou pleť, jen na tváři provázel bílou barvu ruměncem. Měl plavé vlasy, které mu nepadaly až na záda, jak tomu bylo u jiných barbarů. Bohemund si nezakládal na své hřívě, ale měl vlasy přistřižené až po uši. Nevím, zda měl ryšavou bradu, či zda jeho vous měl jinou barvu. Byl totiž úplně vyholený, břitva odstranila jeho vous lépe než vápno. Ale myslím, že měl ryšavé vousy. Oči měl modré, vyzařovaly odvahu i jakousi vážnost... Bohemund měl určitý půvab, ale narušovaly jej rysy, vzbuzující strach. Celým výrazem dával najevo, že je nelítostný, myslím, že svou výškou i pohledem vyvolával dojem šelmy, a dokonce jeho smích naháněl lidem hrůzu. Jeho duše i tělo hostily zároveň hněv i lásku a obojí v něm toužilo po válce. Byl bystrý a chytrý a vždy dovedl najít východisko. Vyjadřoval se přesně a jeho odpovědi byly nezvratné. Pro všechny uvedené události jej pouze císař převyšoval osudem, výřečností i všemi přednostmi, jimiž jej obdařila příroda.“ – Anna Komnena, citované dílo, XIII;10;4 a násl., str. 402 a násl.
42. Tamtéž, X;11;3 a násl., str. 308 a násl.
43. Antony Bridge, citované dílo, str. 51-52.
44. Tamtéž, str. 52-53.
45. „Před tím, než byly postaveny stany, opakoval (Bohemund-pozn.) všem jezdcům: ‚Pánové a udatní rytíři v Kristu, nyní ze všech stran očekáváme těžkou bitvu. Ať všichni rytíři jdou rovnou proti nim s odvahou a ať pěšáci zbudují opatrně a rychle stany.‘ Když bylo všechno splněno, už nás Turci obklopili ze všech stran, bojujíce, vrhající oštěpy a střílejíce šípy z ohromné dálky. A my, neschopní vydržeti nápor šípů a odrazit tak velký počet nepřátel, přesto jsme se vrhali proti nim s udatným srdcem. Také ženy byly tento den velmi nápomocné, protože nosily vodu na pití bojovníkům a nepřestávaly je také povzbuzovati v boji i v obraně. Moudrý Bohemund nemeškal povolat druhé, totiž hraběte ze Saint-Gilles a biskupa z Puy a všechny ostatní rytíře v Kristu, aby rychle pospíchali do boje, vzkazuje jim: ‚Jestliže se dnes chtějí zúčastniti boje, ať přijdou s odvahou.‘ A vévoda Godefroi, známý svou odvahou a statečností, a potom Hugo Hainsné přišli společně jako první se svými vojsky, potom je následoval biskup z Puy s oddílem a po něm hrabě ze Saint-Gilles s početnou armádou.“ –

Histoire anonyme de la première croisade, ed. L. Bréthier, Paris 1924, str. 48-53 dle citace Věra Hrochová, Křížové výpravy ve světle soudobých kronik, Praha 1982, str. 52 a násl.

46. Antony Bridge, citované dílo, str. 54.

47. Viz poznámka č. 44.

48. Věra Hrochová, Miroslav Hroch, citované dílo, str. 38 a násl.

49. Antony Bridge, citované dílo, str. 57-60.

50. Tamtéž, str. 63.

51. Tamtéž, str. 66 a násl.

52. Věra Hrochová, Miroslav Hroch, citované dílo, str. 42-43.

53. Tamtéž, str. 43.

54. *„Ten (Fírúz – pozn.) potěšen prohlásil, že mu pomůže, jak je třeba. Následující noc poslal svého syna Bohemundovi jako rukojmí, aby potvrdil, že mu povolí vstup do města; a zaslal toto poselství: ‚Ať zítra francká armáda je svolána Bohemundem, jako kdyby chtěla pleniti zem Saracénů, ať se skrývá a rychle se vrátí, kudy vede hora na pravou stranu. A já budu pozorovat tyto sbory, pozorně je budu očekávat a přijmu je ve věžích, které mám pod svým dozorem.‘*

...Všechno bylo zařízeno takto: rytíři drželi údolí, pěši horu; celou noc pochodovali a jeli na koních až do svítání, potom se přiblížili k věžím, jež hlídač střežil celou noc. Bohemund ihned seskočil z koně a dal instrukce všem těmito slovy: ‚Jděte bezpečně a v klidu vystupte po žebříku až do Antiochie, kterou my budeme mít pod svou mocí, jestliže Bůh dá.‘ Přiblížili se až k žebříku, který byl pevně zavázán na městské zdi; asi 60 mužů našich se šplhalo a byli rozestaveni dle místa určení. Když Fírúz viděl, že tak málo našich vystupuje po žebříku, začínal se obávat, že on i naši (Frankové) padnou do rukou Turků. Fírúz vykřikl: máme málo Franků. Kde je jen nadšený Bohemund? Kde je nepřemožitelný? V tomto okamžiku langobardský pěšák sestoupil a utíkal rychle k Bohemundovi a řekl: ‚Kde jsi? Co tady děláš, opatrný člověče! Proč jsi sem přišel? My už máme ve svých rukou tři věže!‘

Bohemund, zburcovaný těmito slovy, se připojil k ostatním a všichni se vesele odebrali k žebříku.

Když to viděli ti, kteří již byli ve věžích, dali se do křiku a vesele volali: ‚Bůh to chce!‘ My jsme vykřikli stejně. A tak začalo úžasné vystupování; dosáhli konečně vrcholu a utíkali rychle k jiným věžím; zabili a povraždili všechny, kteří se tam nacházeli, a bratr Fírúze také zahynul... Ještě byla noc, ale my, tápající a hledající,

našli jsme tyto dveře, všichni jsme tam utíkali a rozbili je a díky nim jsme vstoupili. V tomto okamžiku nastal po městě ohromný křik. Bohemund neztrácel čas a nechal vyvěsit vítěznou korouhev na význačný bod proti zámku. Když nastal den, ti, kteří byli ještě ve svých stanech, slyšeli ohromný povyk, který zazníval ve městě.

Vyšli rychle ze stanů, uviděli plápolající korouhev Bohemundovu na vyvýšenině. Ihned s velkým spěchem pronikli do města skrze tyto dveře a pobili Turky a Saracény, které potkali, s výjimkou těch, kterým se podařilo utéci na cimbuří; jiní Turci vyšli dveřmi a spasili se díky útěku.“ – Histoire anonyme, ed. L. Bréhier, str. 100-110 dle citace Věra Hrochová, citované dílo, str. 59 a násl.

55. Věra Hrochová, Miroslav Hroch, citované dílo, str. 44.
56. Tamtéž, str. 45-46.
57. Tamtéž, str. 61.
58. Antony Bridge, citované dílo, str. 82.

8. SJEDNOCENÍ ITALSKÉHO JIHU

Při vyhodnocování křížových výprav se poměrně obtížně hledají klady, které přinesly západní civilizaci. Zprostředkování vzdělanosti, nových objevů i obchodních artiklů z muslimského světa se odehrávalo spíše přes Pyrenejský poloostrov nebo normanská jihoitalská území, zatímco na blízkém východě byli křižáci s muslimy v téměř neustálém válečném stavu. Budeme-li je však hodnotit z pohledu normanské jižní Itálie, přinesly jeden nepochybně kladný fakt, který přispěl k uklidnění v regionu, a sice odchod Bohemunda z Tarentu. Skončila jeho válka s Rogerem Borsou a jižní Itálie se nyní mohla ubírat poněkud klidnější cestou.

Skutečnost, že Bohemundův odchod situaci zmírnil, dokazují další osudy bojechtivého syna Roberta Guiscarda. Po ovládnutí Antiochie se spolu s pisánským loďstvem a nástupcem biskupa z Le Puy Daimbertem pokusil dobýt byzantskou Latakii. Teprve příchod Raimonda z Toulouse, Roberta Normanského a Roberta Flanderského, kteří se po vítězné bitvě nad saracény nepohodli s Godefroiem z Bouillonu, zabránil pádu města. Daimbert se stal novým jeruzalémským patriarchou a brzy poté jmenoval Godefroie vládcem Jeruzaléma, Bohemunda knížetem Antiochie a Tankreda knížetem Judeje pod lenní svrchovaností vládce Jeruzaléma. Tento stav však neměl dlouhého trvání, protože bezdětný Godefroi se netěšil dobrému zdraví a brzy zemřel. Daimbert se jako Bohemundův spojenec snažil zajistit Jeruzalém pro antiochijského knížete. Zakázal Balduinovi, aby jezdil do Jeruzaléma a naopak se pokusil informovat Bohemunda, aby přijel a ujal se nástupnictví po Godefroiovi. Jeho snaha byla marná, protože posel byl zadržen Byzantinci a odveden k Raimondovi z Toulouse. Bohemund se místo do Jeruzaléma odebral na tažení proti Danišmendovcům, kteří jej zajali. Nyní nestálo Balduinovi nic v cestě, aby mohl převzít dědictví po svém bratrovi. Tankred pak přenechal Balduinovi své lenní knížectví, za což byl ustanoven nástupcem za zajatého Bohemunda v Antiochii.¹

Bohemund strávil v zajetí dva roky. Pak se vrátil do Itálie a snažil se přesvědčit nového papeže Paschalise II. ke křížové výpravě proti byzantské říši. Papež s jeho návrhem souhlasil, ale francouzský král, který dal Bohemundovi roku 1106 za manželku svoji dceru Konstancii, se k němu na výpravě nepřipojil. Výprava, vedená od podzimu 1107, tak nakonec měla charakter „Guiscardovského“ dobytvačného vpádu na byzantské území z osmdesátých let a

rovněž cíl se nelišil – Bohemund oblehl Drač. Ve stejné době napadl Tankred byzantské pevnosti v Kilikii, ale ani tato pomoc nezajistila Bohemundovi úspěch.² Obléhání Drače, které velmi podrobně popisuje Anna Komnena,³ nebylo pro Bohemunda a jeho spolubojovníky⁴ šťastné. Vojsko mělo podle byzantské princezny potíže se zásobováním, protože muži Alexia Komnena odřízli Normany od spojení se zázemím na moři i na souši, navíc v táboře vypukla epidemie. Normanům se ani po velké snaze nepodařilo zdolat městské hradby a tak Bohemundovi nezbývalo, než dostavit se do Alexiova tábora a jednat o míru. Výsledkem jednání bylo, že v září 1108 uznal císařovu svrchovanost a Alexios mu udělil Antiochii. Dále se podle Anny Komneny⁵ zavázal mj. podporovat byzantskou říši v případné válce a to dokonce i proti Tankredovi, bude-li s Alexiem bojovat. Dále rovněž, že antiochijského patriarchu dosadí císař, byly dohodnuty i majetkové úpravy v antiochijském knížectví ve prospěch byzantské říše. Ústupky byly ze strany Bohemunda značné, plně odpovídající jeho tíživé vojenské situaci. Vzhledem k pověsti, které se Bohemund v byzantské říši těšil, nejspíš ani Alexios nečekal dodržení všech podmínek, pravdou však zůstává, že se zcela poražený Bohemund vrátil do jižní Itálie a proti Byzanci již zbraň nepozvedl. Jeho vojákům bylo dovoleno v míru opustit území byzantské říše.

Tankred byl během Bohemundovy nepřítomnosti při správě antiochijského knížectví úspěšnější. Podařilo se mu opět dobýt byzantskou Latakii, kterou předtím ovládli Řekové. Pak za pomoci muslimů z Aleppa porazil v boji křižáky Balduina Le Bourg a Jocelina, kterým pomáhali Seldžuci z Mosulu.⁶ Až do své smrti roku 1112 pak na blízkém východě vedl poměrně úspěšnou politiku.

Normanské panství v jižní Itálii a na Sicílii mělo v tuto dobu již odlišné problémy. Zatímco Roger Borsa a Richard II. z Capuy ztráceli svůj vliv nad obtížně zvladatelnými Normany, nábožensky tolerantní Roger sicilský se mohl opřít o poměrně spolehlivou arabskou správu na vzkvétajícím ostrově. Když 22. června 1101 zemřel v Milétu, stejně jako Jordan z Capuy zanechal teprve nezletilého nástupce. Na rozdíl od Jordana však zajistil svou vládu do té míry, že jeho synům nehrozilo vyhnání, které postihlo Richarda II. v devadesátých letech.

Rogerovým nástupcem se stal jeho osmiletý syn Simon, Sicílii však měla spravovat jako regentka Simonova matka a třetí Rogerova manželka Adelaide, dcera Manfreda ze Savony. Mladšímu synovi Rogera a Adelaide, Rogerovi, bylo v době smrti otce pět a půl roku. Byla to právě Adelaide, která přenesla sídlo svého dvora do Palerma a učinila z něj hlavní město.

Rogerův nejstarší žijící syn Godfred, nevlastní bratr jeho následníka, byl vážně nemocen a žil v klášteře,⁷ pro Adelaide zřejmě nebyl překážkou v zajištění nástupnictví pro její vlastní

děti. Ani Simon se však nedočkal samostatné vlády, protože zemřel již roku 1105 a na jeho místo nastoupil mladší Adelaidin syn Roger II.

Mezitím vláda Rogera Borsy na kontinentě slábla. Zbožný Roger se snažil především vycházet v dobrém s papežem, kromě jeho přátelství však nezískal z této politiky žádný významný profit. Tak roku 1101 pomohl papeži potlačit povstání v Beneventu a jeho nástupce Vilém během cesty do Konstantinopole svěřil svou zemi do správy Kalixtovi II. Přílišná věrnost nástupců Roberta Guiscarda zapříčinila, že se papežové stávali postupně jejich protektory.⁸ Žádnou významnou změnu nepřinesla ani smrt Rogera Borsy roku 1111 a následnictví jeho syna Viléma, naopak pokles vlivu knížete pokračoval. Místo svého nezletilého syna vládla jako regentka jeho matka Alaine z Flander. Ve stejném roce zemřel rovněž nevlastní bratr Rogera Borsy Bohemund z Tarentu. Za jeho nedospělého syna Bohemunda II. se ujala regentské vlády jeho matka Konstancie Francouzská a velká část italského jihu se tak ocitla pod regentskou vládou matek tří nedospělých následníků. V této chvíli začaly na jihu Apeninského poloostrova langobardské vzpoury, které ještě více přispěly k oslabení centrální moci.

Suverenita nad normanskými vazaly se tedy za Rogera Borsy a jeho nástupce téměř rozplynula. V listinách normanských feudálů z této doby jsou podle Deéra⁹ odkazy na lenní nadřazenost knížat Apulie vzácností, naopak skoro všechna hrabata Apulie používala jako důkaz nezávislosti titul *dei gratia comes*.¹⁰

Ani situace v Capui nebyla ideální. Roger Borsa sice nevyužil a kvůli vlastní slabosti ani nemohl využít lenní svrchovanosti nad panstvím k jeho těsnějšímu připoutání, vládci Capuy však postrádali dostatek prostředků k upevnění své pozice. Pravděpodobně roku 1106 zemřel Richard II. a na jeho místo dosedl prostřední ze synů Jordana I., Robert I.

Krize, která postihla normanská pantví na Apeninském poloostrově mohl sice využít císař nebo papež, jejich vliv ale byl oslaben vzájemnými spory. Jindřich IV. sice ještě zvládl vyřešit odpor svého staršího syna Konráda, proti spiknutí mladšího Jindřicha ale svoji vládu již neudržel. Roku 1105 byl přinucen k abdikaci a o rok později zemřel. Jindřich V. zdědil po svém otci vleklý spor s papežem o investituru, který bylo nutné vyřešit jednáním. Roku 1110 započal svoji vojenskou výpravu do Itálie. Paschalis II. se nemohl dočkat pomoci od ještě nezletilého Rogera II. ani od ostatních oslabených normanských vládců a musel přistoupit na jednání s císařem.

V únoru 1111, tedy krátce před smrtí Bohemunda z Tarentu a Rogera Borsy, sjednal Paschalis II. dohodu o císařské korunovaci s Jindřichem V. Podle ní by se císař vzdal světské investitury duchovních a církev by se vzdala všech statků, které byly do té doby předmětem

laické investitury v říši. Dohoda v Sutri ze 4. února 1111 však narazila na rozhodný odpor duchovních i světských feudálů, kteří nebyli ochotni přistoupit na tak rozsáhlé majetkové změny ve vlastní i církevní neprospěch. Stalo se tak 12. února při zveřejnění jejích podmínek během císařských korunovačních ceremonií. Jindřich V. pak prohlásil, že za těchto podmínek není dohoda uskutečnitelná a Paschalis II. jej odmítl pomazat na císaře.¹¹ Jindřich papeže zajal a s pomocí svého vojska unikl z Říma.

Papež, který se nyní nacházel v Jindřichových rukou, nakonec přistoupil na jeho podmínky. 11. dubna byla uzavřena dohoda v Ponte Mammolo, později označovaná jako *Pravilegium*, která Jindřichovi přisoudila laickou investituru. 13. dubna přijal Jindřich císařskou hodnost, ale církev papežovu dohodu neuznala. Roztržka znovu propukla v plné síle na lateránském koncilu roku 1112, kde byla dohoda odsouzena a na Jindřicha V. uvalena klatba.

Deér¹² uvádí, že v Ponte Mammolo se jednalo také o vztazích papeže i říše vůči jihoitalským Normanům. Jindřich V. se pokusil znovu prosadit císařská práva na jižní Itálii, pro rozhodný odpor papeže však musel v zájmu konečné dohody ustoupit.

Na Sicílii se v této době již začínalo schylovat ke konci regentské vlády, kterou dosud držela ve svých rukou matka Rogera II. Adelaide. V křižáckých státech došlo roku 1112 ke dvěma změnám, které se týkaly působení italských Normanů. První bylo úmrtí Tankreda, který spravoval Antiochii pro Bohemunda z Tarentu a po jeho smrti pro Bohemunda II. V jeho osobě odešel schopný válečník a jeden z nejvlivnějších křižáků, bojujících proti muslimům ve Svaté zemi. Jeho nástupce Roger nedokázal navázat na dosavadní úspěchy a roku 1119 utrpěli Normané strašlivou porážku u Sarmedy, ze které se již nikdy nezotavili. Normanští rytíři zahynuli buď v bitvě, nebo ještě hůře při mučení v ulicích Aleppa a ve válkách o Svatou zemi přestali být významným činitelem.¹³ Za druhou událostí, která rovněž ovlivnila vztah jihoitalských Normanů k Zámoří, stála sňatková politika jeruzalémského krále Balduina I.

Balduin I. neměl štěstí ve snaze zabezpečit nástupnictví ve svém království pro vlastní potomky. Jeho rodina zemřela během útrap na první křížové výpravě a jeho druhé manželství s arménskou princeznou zůstalo bezdětné. Balduin tedy poslal svoji ženu do kláštera, odkud ale uprchla do Konstantinopoli. Brzy pak začala jednání o novém sňatku jeruzalémského krále, tentokrát s Adelaide. Pro Balduina mohla bohatá sicilská regentka zajistit nejen pokračování rodu, ale také finance, potřebné pro chod mladého království, a v neposlední řadě i politickou podporu samotného Rogera II.¹⁴ Jak uvádí Norwich,¹⁵ Adelaide s Balduinovou nabídkou souhlasila, stanovila si však jednu podmínku. Pokud zůstane manželství bezdětné,

stane se dědicem jeruzalémského království Roger II. Ten se v době před odejzdem své matky osobně ujal vlády nad Sicílií.¹⁶ Připravované spojení by tedy do budoucna slibovalo mnohé pro obě zainteresované strany. Balduin, který nutně potřeboval Adelaidino věno, s podmínkou souhlasil, a tak v létě 1113 odplula Adelaide do Svaté země.

Nový sňatek ale nenašel pochopení u papeže, zejména proto, že nebylo zrušeno Balduinovo manželství s arménskou princeznou. Je také možné, že mu bylo proti mysli posílit sicilské Normany případným spojením se Zámořím. Svatba s Adelaide se sice uskutečnila, ale z hlediska církve šlo o nepřipustnou bigamii. Jeruzalémského patriarchu Paschalis II. sesadil a znovu jej potvrdil na jeho postu až po slibu, že bude využívat svého vlivu na Balduina, aby svoji novou manželku zapudil. Jeruzalémský král se ocitl v nezáviděníhodné situaci, poněvadž již utratil Adeleidino věno, nakonec ale ustoupil tlaku svého okolí a svoji manželku poslal roku 1117 zpět na Sicílii, kde o rok později zemřela. Roger II. nezapomněl na ponížení, kterého se v Zámorí dostalo jeho matce, ani na fakt, že byl připraven o jeruzalémskou královskou korunu, na kterou měl mít dle dohody nárok. Vztahy mezi oběma zeměmi v následujících desetiletích značně ochladly.¹⁷

Nešťastný Adelaidin sňatek zhoršil také vztahy mezi Rogerem II. a papežem. Nešlo však pouze o jediný papežův zásah do politické situace na jihu Itálie. V prosinci 1112 přijel do Beneventa a na únor příštího roku svolal podle Falka z Beneventa¹⁸ do města synodu. Na ní svěřil ochranu města, ohrožovaného Normany, jistému Landulfovi de Greca.¹⁹ Na synodě v Cepranu roku 1114 pak prosadil papež i přes přímluvu knížete Viléma z Apulie a Roberta I. z Capuy sesazení beneventského arcibiskupa Landulfa,²⁰ který v té době sledoval vůči Normanům vstřícnou politiku.²¹

Celkově nepříliš dobré vztahy Normanů se svatým stolcem se mnoho nezlepšily ani po smrti Paschalis II. 21. ledna 1118. Již o tři dny později byl papežem zvolen Jan z Gaety, který přijal jméno Gelasius II. Jeho přibližně rok trvající pontifikát nezačal klidně, poněvadž byl po svém zvolení zajat císařovými stoupenci. Římané, vedeni mocným rodem Pierleoni, jej však osvobodili. Císař Jindřich V. dosadil namísto Gelasia, který byl nucen věčné město opustit, protipapeže Řehoře VIII., Jan z Gaety se však po Jindřichově odchodu do města vrátil. Přesto byl znovu z Říma vyhnán a zemřel 28. ledna 1119 v Cluny.

Gelasius II., stejně jako jeho předchůdci, udělil roku 1118 v Gaetě knížeti Vilémovi jeho panství. Nově však poprvé od poddání Richarda II. Rogeru Borsovi roku 1098 udělil papež podle Deéra²² také Capuu jejímu vládci Robertovi I.²³ Uzurpoval si tak právo, které náleželo Vilémovi, nezůstalo však jen při tom. Podle *Vita Gelasii*²⁴ byl papežem obléněn také hrabě Richard z Aquily a „početní jiní baroni“.

Po smrti Gelasia II. byl papežem zvolen Guido z Vienny, který nastoupil na svatý stolec pod jménem Kalixtus II. Za jeho pontifikátu došlo roku 1122 k uzavření kompromisu s císařem ve sporu o investituru. Také tento papež udělil podle *Vita Calixti*²⁵ území lénem nejen Vilémovi, ale mnoha dalším normanským feudálům. Obdobně je, jak dále uvádí Deér, obléhnutí zmíněno také ve dvou dopisech²⁶ Kalixta II.

Budeme-li zmíněným pramenům věřit, dosáhl rozklad ústřední moci v bývalé zemi Roberta Guiscarda po smrti Rogera Borsy takových rozměrů, že papež mohl udělit a také uděloval území Vilémovým vazalům a obcházel tak Vilémovu lenní suverenitu. Za pontifikátu Gelasia II. a Kalixta II. tak již nebyla nereálná možnost, že papež ovládne jih Apeninského poloostrova. Ani Capua se však neubránila problémům, o kterých se zmiňuje Falco z Beneventa.²⁷ Roku 1120 totiž dvakrát změnila vládce. Nejprve zemřel prostřední syn Jordana I. Robert I. a následníkem se stal jeho syn Richard III. Ten ale po několika dnech zemřel a vlády se proto ujal nejmladší z Jordanových synů Jordan II.

Roger II. vládl v naprosto odlišných podmínkách, než dědici Roberta Guiscarda a Jordana z Capuy. Proto se mohl věnovat správě svého území, jeho zvelebování a rozšiřování vlivu namísto sporů s vlastními poddanými. Ostrov začínal díky čilému obchodu s vydatnou pomocí cizích kupců vzkvétat a královská pokladnice se s postupujícím ekonomickým rozmachem zaplňovala. Kromě svého bohatství se mohl opírat také o silné vojsko, zejména loďstvo. Nikdy však nedosáhl vojenských úspěchů svého otce, byl spíše politikem, než válečníkem.

Několik let po nástupu k moci se Roger II. dostal do konfliktu se severoafrickými muslimy. Vztahy Normanů k zíriovským vládcům byly od poloviny osmdesátých let dobré a roku 1116 založili ve městě Al-Mahdīyah²⁸ obchodní kolonii, Roger se však rozhodl expandovat na severní Afriku také vojensky. Jako záminka mu posloužilo roku 1118 střetnutí mezi zíriovským vládcem, sídlícím v Al-Mahdīyah, Alím a správcem města Qabis²⁹ jménem Rafi ibn Makkan ibn Kamil. Alí vyslal do Qābisu své lodě a Rafi, který měl dobré vztahy s Rogerem, požádal pána Sicílie o pomoc. Roger II. tedy vyplul se svojí flotilou na Qābis, kde se měl střetnout s Alího silami, nedosáhl však žádného úspěchu a vrátil se do Palerma. Spor ale neskončil. Alí nechal uvěznit sicilské obchodníky a zabavit jejich majetek. Později je sice propustil, ale uklidnění situace nenastalo. Obě strany se připravovaly na válku, Alí však během příprav v červenci 1121 zemřel. Jeho synovi Hasanovi bylo teprve dvanáct let a Alího země se ocitla ve vnitřních rozbrojích.³⁰

Roger II. ale nevyužil příznivé situace k útoku na severní Afriku. Podnikl i proti vůli Kalixta II. tažení do Apulie, která se v této době již nacházela ve velkém zmatku, a zbavil se

tak možnosti dosáhnout velkého vojenského úspěchu na jižním pobřeží Středozemního moře. Guiscardův vnuk Vilém se totiž dostal v jižní Itálii do nebezpečné situace.

Vilém byl ohrožován sebevědomým normanským hrabětem Jordanem z Ariana, a požádal proto, jak uvádí Falco z Beneventa,³¹ roku 1122 Rogera o pomoc. Jordan se vůči knížeti z Apulie choval s despektem a dokonce Vilémovi podle stejného autora vyhrožoval slovy „Přistřihnu ti kabát!“³² Se slzami v očích si údajně ztěžoval na Jordana a apeloval na pokrevní příbuzenství, Rogerovo bohatství a velikost. K inzultaci mělo dojít při Vilémově příchodu do města Nusco,³³ kde ho Jordan, provázený skupinou jezdců, zastihl. Kníže z Apulie měl říci, že nemá dostatek sil, aby jej porazil, a požádat Rogera, aby jej pomstil.³⁴

Popis situace, přibližující Vilémovo ponížení, byl pravděpodobně přehnaný, protože Falco z Beneventa je znám svým negativním vztahem k Normanům. Neměl důvod chovat Viléma v oblibě, jádro celé zprávy však nejspíše odpovídá skutečnosti. Roger pomoc přislíbil, i tentokrát si ale po vzoru svého otce vymohl ústupky. Odměnou mu za poskytnutí vojenské a finanční podpory bylo definitivní předání poloviny hradů v Kalábrii. Dále bylo konečně potvrzeno odstoupení sporných území, totiž poloviny Palerma a poloviny Messiny, Rogerovi.³⁵ Vilém nejprve Jordana z Ariana přemohl, takže musel žádat o milost, ale po odchodu sicilských jednotek proti knížeti z Apulie hrabě znovu povstal. Pak kníže dokázal získat ve sporu dočasně pomoc Jordana II. z Capuy, úplné porážky vzbouřeného hraběte Jordana však nedocílil.³⁶

Po povedené výpravě na Apeninský poloostrov mohl nyní Roger II. použít svá vojska opět v severní Africe, příhodná doba pro útok ale již minula. V létě 1122 bylo pobřeží Kalábrie napadeno a vypleněno almorávidskou flotilou. Roger útok pravděpodobně neprávem považoval za inspirovaný Hasanem z Al-Mahdīyah a začal chystat odvetu přímo proti němu. V červenci 1123 vyplula normanská flotila pod vedením Christodula proti Hasanově sídle. Město však bylo velmi dobře opevněno a Normané neměli naději je celé dobýt. Christodulův zástupce Georgios z Antiochie sice dokázal podplatit velitele místní pevnosti Ad-Dimas a normanská posádka ji obsadila bez boje, ale to bylo vše. Hasanovi, který již v tuto dobu pevně držel vládu ve svých rukou, se po několika dnech podařilo dobýt ji zpět poté, co Normané, pocitující nedostatek zásob a neschopni dosáhnout dalších úspěchů, odpluli a posádku v pevnosti zanechali jejímu osudu. Vojáci se pak rozhodli zemřít v boji a podnikli beznadějný útok z pevnosti. Také druhá výprava proti Zíriovcům skončila neúspěšně.³⁷ Rogerova reputace ve Středomoří utrpěla porážkou vážný šrám, který by ale mohlo zacelit sjednocení normanských území pod vlastní nadvládou.

Roku 1125 došlo mezi Rogerem II. a apulijským knížetem k dohodě o nástupnictví. Vilémovo manželství s Gaitelgrimou zůstalo bezdětné a tak byl dědicem knížectví určen právě Roger. Nemusel na své dědictví čekat dlouho, protože již roku 1127 Vilém zemřel, ale Rogerovi nebylo souzeno získat nové území bez boje. Podle Alexandra z Telese³⁸ Roger II., jakmile se dozvěděl o Vilémově smrti, bědoval, že zemřel bez jeho vědomí a aniž by jej na základě předchozí dohody ustanovil svým dědicem. Pak se odebral do Salerna, sídla knížete z Apulie, které mu jako svému novému vládci po velmi obtížném vyjednávání, trvajícím několik dní, a v jehož průběhu byl dokonce zabit jeden z Rogerových vyslanců, nakonec otevřelo brány.³⁹ Salerno získal Roger za podmínku, že hradby a pevnost zůstanou v rukou měšťanů, že budou povinni vojenskou službou pouze na území, vzdáleném dva dny pochodu od Salerna a že žádný měšťan nebude odsouzen bez řádného procesu. V zásadě za stejných podmínek byla vyjednána také dohoda s Amalfi.⁴⁰

Mnohem jednodušší průběh mělo zpočátku jednání Rogera II. s vlastním švagrem a manželem jeho sestry Matyldy Rainulfem z Alife. Ve stejné době byl totiž zabit velký soupeř zemřelého knížete Viléma Jordan z Ariana a Rainulf měl v úmyslu zmocnit se jeho území na úkor právoplatného dědice, který se jmenoval Roger. Za slib věrnosti požadoval po Rogerovi uznání svého nového území a Roger, který potřeboval podporu před následujícími střety, svolil.⁴¹

Vztahy Rogera II. s papežstvím nebyly dlouhodobě příliš dobré a nezlepšil je ani nástup Lamberta Fragnaniho z Imoly, který byl zvolen po smrti Kalixta II. v prosinci 1124 a přijal jméno Honorius II. Již při nástupu do svého úřadu musel tento kandidát římského rodu Frangipani úspěšně soupeřit s protikandidátem konkurenčního rodu Pierleoni. Byl také rozhodnut nepřipustit sjednocení normanských držav a Rogerovy nároky na Apulii neuznal. Měl ve své snaze přirozené spojence, totiž bývalé Vilémovy vazaly, kteří si nepřáli silnou centrální vládu na jihu Apeninského poloostrova.

Zatímco se Roger nacházel v Salernu, Honorius II. jemu i jeho případným následovníkům, jak uvádí Alexandr z Telese,⁴² ze svého města Beneventa pohrozil exkomunikací, ponechá-li si knížecí titul. Roger zamířil do Beneventa, aby se pokusil s papežem dohodnout. Podle Falcona z Beneventa⁴³ nabízel kromě zlata a stříbra také Troiu a Monte Fusco, aby dosáhl udělení Apulie, ale nadarmo. Zanechal tedy marné snahy a odjel do jiných částí jihu Apeninského poloostrova, aby získal podporu ostatních vazalů. Poté, co jej uznali za svého suveréna, odcestoval zpět do Sicílie.⁴⁴

Věrnost jihoitalských feudálů ale byla, stejně jako již několikrát v minulosti, pochybná. Po Rogerově odjezdu se podařilo papeži získat na svoji stranu některé z nových Rogerových

vazalů. Byli mezi nimi mj. vládci z Bari a Conversana, ale také Roger z Ariana. Na papežovu stranu se přiklonil i Rainulf z Alife a Robert II. z Capuy.⁴⁵ Robert totiž ve stejném roce zdědil panství po svém zemřelém otci Jordanovi II. Proti Rogerovi se rovněž obrátilo město Troia.

Roku 1128 se tedy Roger II. vydal s vojskem znovu na kontinent, aby se střetl s nově vzniklou opozicí. Vylodil se v Apulii, kde obsadil území antiochijského vládce Bohemunda II.⁴⁶ Koalice, vedená papežem, se naopak začala rozpadat. Normané, kteří nikdy nevynikali stálostí, ztratili zájem bojovat. Vojsko opustili Rainulf z Alife a Robert II. z Capuy.⁴⁷ Za těchto podmínek nezbylo Honoriovi II. než přistoupit na jednání s Rogerem, která vyústila v uznání jeho dědictví po knížeti Vilémovi. Jednání, která, jak uvádí Falco z Beneventa,⁴⁸ vedli jménem Honoria II. Aimericus a Cencius Frangipani v noci, pravděpodobně raději za zády papežových „spojenců“, jejichž věrností si nemohl být Honorius jistý. K vlastnímu aktu investitury došlo v srpnu 1128 na mostě poblíž Beneventa, protože se Roger II. podle stejného autora obával do města vstoupit. Roger II. za udělení Sicílie, Apulie a Kalábrie slíbil, že bude respektovat papežskou svrchovanost nad Beneventem i nezávislost principátu Capua.⁴⁹

Honorius II. byl nucen uznat Rogerovo nástupnictví, ale bylo zřejmé, že podřízení jižní Itálie centrální moci bude velmi obtížné. Jihoitalsí vazalové si za vlády Rogera Borsy a jeho syna Viléma vydobyli silné postavení a nemínili se podřít novému silnému suverénovi. Velmi brzy tak došlo v Apulii ke vzpouře proti novému pánovi. Jejich velkým problémem však byla nedisciplinovanost, nebyli ochotni postupovat společně a na prvním místě měli své partikulární zájmy.

Roger II. proti vzbouřeným vazalům zasáhl na jaře roku 1129. Kromě vzbouřenců musel řešit také problémy ve vlastních řadách. Alexandr z Telese⁵⁰ uvádí, že jeho poddaný Robert de Grantesmil opustil Rogerovo vojsko, protože prý nemohl pro svoji chudobu nést náklady na válečné tažení. I přes nesouhlas svého suveréna pak vojsko opustil. Tato nepříjemnost ale Rogera od postupu proti vzbouřencům neodradila. Nejprve po delším obléhání přinutil vzdát se město Brindisi, vedené vzbouřeným Godfredem z Conversana, protože obyvatelům došly zásoby. Poté vedl Georgios z Antiochie námořní blokádu Bari, pán města Grimoald byl přinucen vzdát se v srpnu. Po pádu Bari se definitivně vzdali také Alexandr, Tankred a Godfred z Conversana.⁵¹

Rogerovi se i nadále podle Alexandra z Telese⁵² odmítalo poddat město Troia. Jeho obyvatelé však nemohli sami vzdorovat Rogerově vojenské převaze. Obrátili se s žádostí o pomoc na Roberta II. z Capuy a nabídli se, že uznají jeho vládu nad městem. Ale Robert návrh odmítl. Bylo pro něj příliš riskantní postavit se proti Rogerovi a dát mu tak záminku k porušení dohody s Honoriem II. z minulého roku. Jeho postoj je vcelku pochopitelný,

vzpouora byla z velké části již potlačena a na jihu Itálie nebyla vojenská síla, která by mohla Rogera II. porazit. Jako obvykle ale využil příležitosti ke konfrontaci manžel Rogerovy nevlastní sestry Matyldy Rainulf z Alife, když odjel do Troie a měšťanům nabídl svoji ochranu. Rainulf, který očekával, že Roger vytáhne proti jeho panství, začal s knížetem jednat a brzy Troiu opustil, aby uzavřel mír. Město se po několika dnech obležení poddalo.

Nyní se Roger rozhodl potrestat Roberta z Grantesmil, který bez dovolení opustil v době vazalské vzpoury jeho vojsko. Robertův osud byl na rozdíl od postupu proti Rainulfovi z Alife tvrdý: bylo mu umožněno vrátit se do Normandie, pokud se vzdá svých zemí v jižní Itálii.⁵³

Krátce po porážce vazalské vzpoury se v září v Melfi konalo shromáždění biskupů, opatů a hrabat z Apulie a Kalábrie. Slíbili zde v přísaze, jejíž přesné znění se bohužel nedochovalo, věrnost Rogerovi a jeho dvěma synům, jejichž jména byla Roger a Tankred.⁵⁴ Dále se měl podle přibližného zprostředkování Alexandra z Telese⁵⁵ dodržovat mír a nevést mezi sebou války, dodržovat spravedlnost a napomáhat při jejím dodržování, nepodporovat na svých územích loupení a plnění ani je netolerovat. V případě, že se proti těmto nařízením někdo proviní, dopraví jej k Rogerově dvoru na místo, které určil pro konání spravedlnosti. Měl být zajištěn mír pro církevní osoby, zejména arcibiskupy, biskupy, opaty, mnichy a všechny kleriky i jejich majetek, také pro všechny zemědělce, *villeins*, a všechny lidi, kteří se nacházeli pod svrchovaností země i pro jejich majetek. Stejně měli být chráněni poutníci, cestující a obchodníci. Ze shromáždění vyplývá nejen, že Roger si nechal potvrdit své postavení i pojistit následnictví pro vlastní rodinu, ale také skutečnost, že normanská jižní Itálie byla sužována soukromými válkami.

Ještě jednoho významného úspěchu dosáhl Roger II. v roce 1129. Vládcí Capuy se nikdy nevzpamatovali z krize, která postihla jejich vládu po smrti Jordana I. Roger se sice zavázal respektovat suverenitu Capuy dohodou z minulého roku, ale dlouhodobě nemohlo slabé panství jeho tlaku odolávat. Robert II. z Capuy se pravděpodobně obával, že při první zámince – například roztržce Rogera s papežem – přestane být jeho suverenita respektována a jeho území bude dobyto.⁵⁶ Uznal proto Rogerovu lenní svrchovanost a Capua jako nezávislé panství přestala existovat.

Brzy poté došlo v Římě mezi mocnými rodinami Frangipani a Pierleoni ke sporům o nástupnictví na svatém stolci. Nejnadějnější vyhlídky na zvolení měl Pietro Pierleoni, jeho oponenti však byli odhodláni prosadit za každou cenu svého kandidáta, Gregoria Papareschiho. 13. února 1130 zemřel Honorius II., když své poslední dny dožil v rukou straníků rodu Frangipani. Ti po papežově smrti obešli ostatní volitele a hned následujícího

dne podpořili bez jejich účasti svého kandidáta. Inocenc II. se tak stal papežem protiprávně a většina kardinálů jej neuznala. Za nového svatého otce tito kardinálové vybrali proti vůli Inocentových sympatizantů Pietra Pierleoniho, který přijal jméno Anaklet II.

Ani jeden z papežů nehodlal odstoupit a očekával se tuhý boj mezi oběma stranami. Pro jeho úspěšné vedení bylo třeba získat spojence, na což Inocenc II. i Anaklet II. vyvinuli značné úsilí. Na stranu kandidáta Pierleoniů se přiklonil Řím, ze kterého byl Inocenc II. vytlačen. Ten sice ztratil Věčné město, jeho spojenci ale získali na svoji stranu velkou část Itálie a Francii. Také Bernard z Clairvaux se postavil proti Anakletovi II. a ve svých útocích napadal mj. i židovský původ rodiny Pierleoni. Nakonec se na Inocentovu stranu přiklonil také nový německý král Lothar ze Supplinburgu. V rozhodnutí mu zřejmě napomohlo, že Bernard z Clairvaux byl prostředníkem v Lotharově konfliktu s Konrádem Štaufským.⁵⁷ Inocenc II. tak získal výhodu, která se mohla stát rozhodující.

Anaklet II. však měl spojence, který ho mohl v případě Lotharova vojenského zásahu zachránit. Mnoho jiných možností mu nezbyvalo, nechtěl-li rezignovat, a tak se obrátil s žádostí o pomoc na Rogera II. V září 1130 se oba setkali a domluvili podmínky spojenectví. 27. září 1130 v Beneventu udělil Anaklet II. bulou Rogerovi II. dědičný královský titul. Do území, která mu udělil, zahrnul také ochranu práv města Neapole, Capuu a pomoc obyvatel Beneventa v době války. Zmínka o Neapoli je poněkud nejasná, obzvláště s ohledem na její dosavadní podřízenost byzantské říši. Roger naopak přísahal Anakletovi věrnost a zavázal se platit roční poplatek.⁵⁸ Vzhledem k pozdějšímu vývoji Alexander z Telese⁵⁹ pravděpodobně v obavách ze zpochybnění získané královské hodnosti nikde neuvádí, že Roger získal královský titul od Anakleta.

Po uzavření dohody se Roger setkal v Salernu se svými vazaly a nechal se od nich provolat králem.⁶⁰ 25. prosince pak byl v palermském dómu slavnostně korunován.

Získáním královského titulu završil Roger II. snahu Normanů o založení vlastního státu na italském jihu. Sicilské království se stalo velmi bohatým a prosperujícím územím, které mohlo poskytnout prostor pro mírové soužití mnoha národností i pro bohatý kulturní rozvoj.

Poznámky ke kapitole 8.

1. Věra Hrochová, Miroslav Hroch, Křižáci v Levantě, Praha 1975, str. 73-76.
2. Tamtéž, str. 88-89.
3. Anna Komnena, Paměti byzantské princezny, XIII;2;2 a násl., Praha 1996, str.381 a násl.
4. Mezi nimi byl také Guido, nejmladší ze synů Roberta Guiscarda.
5. Anna Komnena, citované dílo, XIII;12, str. 404-414.
6. Věra Hrochová, Miroslav Hroch, citované dílo, str. 89-90.
7. John Julius Norwich, I Normanni nel sud 1016-1130, Milano 1971, reprint 2007, str. 311.
8. Josef Deér, Papsttum und Normannen, Untersuchungen zu ihren lehnsrechtlichen und kirchenpolitischen Beziehungen, Köln 1972, str. 145.
9. Tamtéž, str. 150.
10. Mohlo jít i o titul podobného znění, např. u listin č. 498,500,504,505,506 a 507, zdroj internetové stránky institutu atellánských studií v Neapoli www.iststudiatell.org/fonti.htm. V dokumentu č. 498 listiny z roku 1099 hraběte Godfreda z Monopoli ležícího jihovýchodně od Bari je uveden titul „*Ego Goffredus dei omnipotentis misericordia inclitus comes dominator civitatis monopolis*“. V dokumentu č. 504 listiny téhož hraběte z roku 1100 je uveden titul „*Ego Goffredus gratia dei omnipotentis Inclitus Comes dominator civitatis monopolis*“. V dokumentu č. 500 listiny Richarda II. z Capuy z roku 1100 je uveden titul „*Nos in dei omnipotentis nomine Secundus Richardus divina ordinante clementia capuanorum princeps*“, obdobně v dokumentu č. 505 a 506 Richarda II. z roku 1101. V dokumentu č. 507 z roku 1102 Roberta, pána města Barulo, je uvedeno „*Ego robbertus dei gratia dominator civitatis barulo...*“.
11. Francis Rapp, Svata říše římská národa německého; od Oty Velikého po Karla V., Praha 2007, str. 122.
12. Josef Deér, citované dílo, str. 152.
13. Věra Hrochová, Miroslav Hroch, citované dílo, str. 95.
14. Tamtéž, str. 93.
15. John Julius Norwich, citované dílo, str. 318.
16. Tamtéž, str.319-321.
17. Věra Hrochová, Miroslav Hroch, citované dílo, str. 93-94.

18. Falconis Beneventani Chronicon Beneventanum, ed. E. D'Angelo, Firenze, edizioni del Galluzzo, 1998, zdroj internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it, ed. E. D'Angelo 1112;3;2.
19. „*dominus ipse Apostolicus civitatem Beneventanam variis preदारum persecutionibus ex omni parte oppressam aspiciens, et civium bona a Normandis undique vicinantibus cotidie distrahi et confundi cognoscens, consilio habito, Landulphum de Greca militem prudentem et solertem comestabulum Beneventanorum instituit*“ – tamtéž, ed. D'Angelo 1113;1;1.
20. Nejedná se o osobu totožnou s Landulfem de Greca.
21. Josef Deér, citované dílo, str. 153.
22. Tamtéž, str. 153-154.
23. „*Tunc temporis Capuanus princeps Robbertus et Guilielmus dux ad eundem pontificem* (Gelasius II. – pozn.) *in eadem civitate* (Gaeta-pozn.) *venientes fidelitatem fecerunt.*“ - Leonis et Petri diaconi Chronica monasterii Casinensis, III;45, ed. Hoffmann, Hartmut, Hannover 1980, zdroj internetové stránky monumenta germaniae historica www.dmgh.de.
24. Pandulphus, Vitae Pontificum Romanorum, Liber Pontificalis II;315. Citace dle Josef Deér, citované dílo, str. 154.
25. „*Venerunt ad eum* (Kalixtus II.-pozn.) *ilico Guillelmus Apuliae dux, princeps Capuane urbis Iordanus, comes Ranulfus de Airola, Iordanus comes de Ariano, Robertus comes de Loritello et innumeri alii qui eidem ibi hominum fidelitatemque fecerunt.*“ – tamtéž, II;322. Citace dle Josef Deér, citované dílo, str. 154.
26. Dopis z 31. prosince 1120 arcibiskupovi Diegovi z Compostelly - PL 163, col. 1190. ed. P. Migne. Citace dle Josef Deér, citované dílo, str. 154. Dopis ze 4. února 1121 biskupovi Widovi z Churu – Neues Archiv der Gesellschaft für ältere Deutsche Geschichtskunde 3 (1877) 180, ed. Ewald. Citace dle Josef Deér, citované dílo, str. 154.
27. „*Hoc anno, quinto die stante mensis Maii Capuani constituerunt principem Riccardum, filium Roberti principis, domini eorum, eo quod princeps ipse genitor eius infirmabatur. Et eo constituto, Capuanus archiepiscopus, convocatis episcopis aliisque viris prudentibus et Roffrido Beneventano Electo die Ascensionis Domini, quinto die ipsius Maii stante, principem illum consecravit. Octavo autem die post eiusdem filii sui consecrationem, princeps ipse genitor suus ex hoc seculo decessit. Filius autem principis illius, postquam consecratus fuit, decem dies advixit; quo*

- defuncto, Iordanum, predicti Roberti principis fratrem, constituerunt in principatus honorem.*“ – Falco Beneventanus, citované dílo, ed. D’Angelo 1120;3;1-1120;3;3.
28. Město na východním pobřeží Tuniska západně od italského ostrova Lampedusa.
29. Tuniské město, ležící přibližně najihozápad od měst Al-Mahdīyah a Safaqis.
30. John Julius Norwich, citované dílo, str. 328-329.
31. „*Hoc anno, dux Guidelmus, filius Rogerii ducis, ad Rogerium comitem, filium Rogerii comitis Siculorum, descendit, conquerens de Iordano comite Arianensi, ut et auxilii manum et virtutis militum et divitiarum ei largiretur, quatenus eius auxilio de Iordano comite ultionem perciperet.*“ - Falco Beneventanus, citované dílo, ed. D’Angelo 1122;1;2.
32. „*„Mantellum tuum ego curtabo!”*“ – tamtéž, ed. D’Angelo 1122;1;6.
33. Městečko v Kampánii, východně od Avellina.
34. Falco Beneventanus, citované dílo, ed. D’Angelo 1122;1;1-1122;1;7.
35. „*Medietatem suam Palormitanae civitatis, et Messanae et totius Calabriae dux ille eidem comiti concessit, ut ei super his omnibus auxilium largiretur; continuo sexcentos milites et quingentas uncias auri ei largitus est.*“ – tamtéž, ed. D’Angelo 1122;1;8.
36. Ke sporu Viléma s Iordanem z Ariana tamtéž, 1122;1;1-1122;1;23.
37. K průběhu Christodulovy výpravy do severní Afriky John Julius Norwich, citované dílo, str. 330-335.
38. Alexandri telesini cenobii abbatis De Rebus gestis Rogerii Siciliae regis libri quatuor, I;4, Čerpáno z anglického překladu G. A. Louda, zdroj: internetové stránky univerzity v Leedsu:<http://www.leeds.ac.uk/history/weblearning/MedievalHistoryTextCentre/Tel ese%20Intro.doc>.
39. Tamtéž, I;5.
40. John Julius Norwich, citované dílo, str. 343.
41. Tamtéž. Alexander Telesinus, citované dílo, I;7.
42. Alexander Telesinus, citované dílo, I;8.
43. „*Misit preterea domino papae Honorio munera multa auri et argenti, pollicitando super etiam civitatem Troianam et Montem Fuscum, ut ducatus ei vexillum et nomen largiretur, quod nunquam tempore illo predictus papa Honorius ei concedere est dignatus : unde discordia multa et sanguinis effusio orta est.*“ - Falco Beneventanus, citované dílo, ed. D’Angelo 1127;6;2.

44. John Julius Norwich, citované dílo, str. 344.
45. Alexander Telesinus, citované dílo, I;10.
46. Tamtéž, I;12.
47. John Julius Norwich, citované dílo, str. 347.
48. Falco Beneventanus, citované dílo, ed. D'Angelo 1128;2;1-1128;2;9.
49. „*Et quia comes ille civitatem Beneventi introire dubitabat, ideo predictus Apostolicus foris, ut dictum est, ad pradicatum pontem exivit et ducatus ei tribuit honorem. Et ducatu accepto, dux ille sacramento iuravit non esse in facto vel consensu, ut beatus Petrus, et dominus papa Honorius eiusque successores catholici civitatem Beneventanam perdant, et principatum Capuanum non capiat vel permittat ad capiendum; et his omnibus actis, Salernum revertitur et Siciliam repedavit.*“ – tamtéž, ed. D'Angelo 1128;2;8-1128;2;9.
50. Alexander Telesinus, citované dílo, I;17.
51. John Julius Norwich, citované dílo, str. 352-353.
52. Alexander Telesinus, citované dílo, I;18-I;19.
53. Tamtéž, I;20.
54. John Julius Norwich, citované dílo, str. 355.
55. Alexander Telesinus, citované dílo, I;21.
56. Tato situace mohla nastat již příštího roku po dvojí papežské volbě.
57. Francis Rapp, citované dílo, str. 130.
58. John Julius Norwich, citované dílo, str. 364.
59. Alexander Telesinus, citované dílo, II;1.
60. Tamtéž, II;2.

9. SICILSKÉ KRÁLOVSTVÍ ZA ROGERA II.

Získání královského titulu bylo pro Rogera II. významným úspěchem, zdaleka však neznamenalo jeho uznání mezi evropskými vládci. Významné evropské mocnosti se nepřiklonily na stranu Anakleta II. a Roger se tak ocitl vůči nim v opozici. Noví vnější nepřátelé mohli hledat pomoc mezi Rogerovými vazaly, nespokojenými se snahou krále získat neomezený vliv v zemi.

Lothar ze Supplinburgu, který se ve sporu dvou papežů přiklonil jako většina evropských vládců k Inocentovi II., měl v úmyslu nejen tomuto papeži proti Anakletovi pomoci, a dosáhnout tak zároveň císařské korunovace, ale chtěl také zakročit proti sicilskému králi a znovu získat ztracený vliv v jižní Itálii. V březnu 1131 uzavřel Lothar III. s Inocentem II., účinně podporovaným Bernardem z Clairvaux, v Lutychu spojenectví s cílem dosadit papeže do Říma. Věčné město bylo ovládáno Anakletem II., ten ale nyní definitivně ztratil naději na pomoc římského krále. V nezáviděníhodné roli protipapeže musel spoléhat zejména na Rogerovu podporu.

Rogerovo království ale bylo sužováno vnitřními problémy. Jihoitalské feudální i místní městské komunity si vydobyli na slabé vládě dědiců Roberta Guiscarda značné ústupky, kterých se nyní nemínili vzdát ve prospěch silného krále. V době počátku svého nástupu na bývalých územích Guiscardova vnuka Viléma Roger tyto výsady v zájmu uznání své vlády povoloval, nyní se ale nad nimi snažil získat kontrolu.

V nejisté době po Vilémově smrti povolil Roger městům, aby si sama bránila vlastní území za pomoci svých ozbrojených oddílů. V únoru 1131 se král obrátil na město Amalfi, aby se vzdalo obrany své pevnosti a přenechalo ji jeho svrchovanosti. Měšťané odmítli s tvrzením, že Roger nedodržel podmínky, za kterých se mu poddali. Toto odmítnutí bylo považováno za akt vzpoury a král vyslal vojsko, aby město podrobilo. Georgios z Antiochie započal s námořní bloádou, zatímco pozemní síly, které vedl řecký *amiratus*¹ Johannes, město oblehly ze souše.² Podle Alexandra z Telese³ si královo vojsko postupně podrobilo města, nacházející se pod amalfitánským vlivem a nakonec bylo nuceno se poddat také samotné Amalfi. Královo vítězství učinilo patřičný dojem na Neapol, která byla svěřena do sféry Rogerova vlivu již smlouvou budoucího krále s Anakletem II.⁴ Její poslední suverénní vládce Sergius VII. se raději vyhnul nerovnému válečnému konfliktu a přijal Rogerovu

svrchovanost.⁵ Tímto aktem zaniklo poslední, třebaže dávno jen nominální, panství byzantské říše v jižní Itálii.

Amalfi sice bylo donuceno kapitulovat, příkladu jeho vzpoury však měli brzy následovat další. Jakmile odplul Roger II. na Sicílii, vzbouřili se proti němu Tankred z Conversana a Grimoald z Bari. Na Vánoce 1131 bylo již v jejich rukou Brindisi.⁶

Jak dále vypovídá Alexandr z Telese,⁷ Richard, pán Avellina a Mercogliana a bratr Rogerova švagra Rainulfa z Alife, odmítl vykonávat své vazalské povinnosti. Roger za ním vyslal posla, ale Richard mu nechal useknout nos a poté jej dal oslepit.

V březnu 1132 přicestoval Anaklet II. do Salerna,⁸ kde se, jak uvádí Norwich,⁹ setkal se sicilským králem. Jeho situace také nebyla nejlepší, v Římě získávala Inocencovi II. vliv frangipaniiovská strana a schylovalo se k tažení Lothara III. do Itálie. Roger II. se rozhodl poskytnout Anakletovi pomoc v podobě dvou svých vlivných vazalů, totiž Roberta z Capuy a Rainulfa z Alife. Oba byli vysláni s vojenskými silami do Říma.

Nešlo o dobrou volbu. Zejména Rainulf z Alife byl vše jiné, než Rogerův věrný vazal, a následující roky měly krále utvrdit, že na Rainulfa je spolehnouti v jedné věci: jakmile se naskytne vhodná příležitost postavit se králi, ochotně ji využije. Vzájemné příbuzenství vztahy mezi oběma muži neurovnalo; jeho manželství s Rogerovou nevlastní sestrou Matyldou nebylo šťastné a naopak se stalo příčinou roztržky. Jak sděluje Alexandr z Telese,¹⁰ opustila Matylda svého manžela a odjela za Rogerem do Salerna. Podle autora tvrdila, že zůstane od manžela odloučena, dokud jí nebude navráceno její věno, a sice údolí Caudina. Na Rainulfovu žádost, aby mu vrátil manželku, odpověděl, že ji nadržuje a že pokud bude sama chtít, může se navrátit.

Útěk manželky znamenal pro Rainulfa urážku, kterou si nenechal líbit. Následná jednání nedopadla dobře a Rainulf, stejně jako Robert z Capuy, se obrátil proti králi, který mezitím odvezl Matyldu i s jejím synem Robertem na Sicílii.¹¹ Anaklet II. přišel o vojenskou podporu v Římě a proti Rogerovi stáli další vzbouření vazalové.

Roger II. byl při potlačování vzpoury svých vazalů zpočátku úspěšný. Nejprve se, jak uvádí Falco z Beneventa,¹² vypravil proti Tankredovi z Conversana. Obsadil Brindisi a po patnáctidenním obléhání také Grimoaldovo Bari. Grimoald byl zajat a s rodinou dopraven na Sicílii. Podle Alexandra z Telese¹³ trvalo obléhání Bari ne více než tři týdny. Tankred z Conversana se Rogerovi poddal a získal svobodu za slib, nakonec nedodržený, že odjede do Svaté země.¹⁴

Rainulf z Alife a Robert z Capuy byli ovšem silnější protivníci a na střetnutí s Rogerem se dostatečně připravili, přidala se k nim velká část jihoitalských feudálů. Poté, co další jednání

mezi králem a vzbouřenci skončilo neúspěšně, pokusil se Roger získat vojenskou podporu Beneventa. Na králově straně sice byli arcibiskup Landulf i kardinál Crescentius, později však získala převahu protikrálovská strana. Proti stoupencům krále se ve městě zvedla vlna odporu a Roger ztratil naději na vojenskou pomoc. Naopak vzbouřenci si zajistili neutralitu Beneventa a možnost táhnout přes jeho území.¹⁵ Město Benevento, podřízené svatému stolci, se tak ve sporu dvou papežů přidalo na stranu Inocence II.

Následující dny byly ve znamení manévrování obou armád, až se Roger vydal se svým vojskem oblehnout pevnost Nocera. Vojsko vzbouřenců za ním včas dorazilo, aby pomohlo svým straníkům. 24. července 1132 zde došlo k bitvě, ve které byl král těžce poražen a nezbývalo mu, než ustoupit do Salerna.¹⁶ Znovu se ukázalo, že Roger II. nezdědil po otci válečnický talent v plné míře.

Králova porážka podlomila jeho prestiž a povzbudila další vazaly, kteří se přiklonili na stranu vzbouřenců. Proti králi podle Alexandra z Telese¹⁷ povstal Tankred z Conversana, Godfred z Andrie,¹⁸ vzbouřilo se znovu i město Bari, jehož obyvatelé pobili saracénskou posádku, kterou král zanechal v místní pevnosti. Vzpouora v Bari byla podle autora důsledkem incidentu, při němž tito saracéni zabili syna místního šlechtice.

Roger zpustošil okolí Beneventa a vrátil se na Sicílii,¹⁹ jeho první pokus potlačit vzpouru byl neúspěšný. Z jeho pohledu byla situace vážná zejména proto, že Lothar III. mohl po své korunovaci vytáhnout s vojskem do jižní Itálie a zakročit proti králi na straně vzbouřenců. K císařské korunovaci v Římě nicméně došlo až 4. června 1133 a Lothar se po dosažení svého hlavního cíle rozhodl ke škodě Inocence II. i Rogerových vzpurných vazalů odtáhnout na sever od Alp. Inocenc, kterému se ani za císařovy přítomnosti nepodařilo ovládnout celé město, byl nyní opět nucen Řím opustit.

Při výpravě na kontinent roku 1133 se Roger ve velké míře spolehl na své saracénské oddíly. Po vylodění zamířil, jak sděluje Falco z Beneventa,²⁰ proti vzbouřenému městu Venosa, které dobyl a zanechal za sebou spoustu mrtvých. Brzy padla do králových rukou i další města a při dobývání Montepelosa zajal Roger Tankreda z Conversana, který byl v poutech převezen na Sicílii. Druhý z velitelů ve městě Roger de Pleuto, který je u Alexandra z Telese²¹ zmiňován jako Roger de Plenco, byl popraven a mnoho obyvatel, podle Falcona z Beneventa²² mužů, žen i dětí, zahynulo ve městě i v klášteře ohněm a mečem. Je pravdou, že Falco nechoval Rogera v oblibě a mohl tedy v popisech potlačování vzpoury přehánět, ale o drancování se zmiňuje rovněž Alexandr z Telese.²³

Obdobně postupoval Roger i při dalším potírání vzpoury v Apulii, kterou strašlivě poplenil, takže odpor celého území byl zlomen. Po Montepelosu postihla zkáza Trani, Troiu,

Melfi a Ascoli.²⁴ Alexandr z Telese²⁵ vychvaluje Rogerovo tažení jako velký úspěch a podotýká, že proti králi zůstali v opozici z významnějších nepřátel jen Benevento, Robert z Capuy, Rainulf z Alife a Neapol. Vzbouření poddaní byli potrestáni velmi tvrdě a po zastávce v Salernu se král vrátil zpět na Sicílii.

Druhá válečná výprava zřetelně ukázala, že vzbouřenci nemohou Rogerovi vlastními silami čelit, nepřemohla však nejvlivnější z jeho protivníků. Rainulf z Alife, Robert z Capuy i Sergius z Neapole nadále králi oponovali, museli si však získat jinou zahraniční pomoc poté, co je zklamal Lothar III. svým odchodem z Itálie. O zásah Pisy ve svůj prospěch proti Anakletovi II. usiloval Inocenc II., který přicestoval do města, aby se zasadil o ukončení jejího konfliktu s Janovem o Korsiku.²⁶ Také Robert z Capuy se vypravil do Pisy, kde za patřičný obnos získal podporu stovky pisánských a janovských lodí, které měly dorazit vzbouřencům na pomoc kolem března následujícího roku.²⁷ Protisicilská koalice nabývala konkrétnější podoby.

Pisánské lodě však na rozdíl od pěšího kontingentu, čítajícího tisíc mužů,²⁸ stále ještě nedorazily, když na jaře 1134 vytáhl Roger II. znovu na kontinent. Jeho lodě byly sice poraženy v námořní šarvátce Neapolitánci, to však byla jediná porážka, kterou utrpěl. Tentokrát král nenarazil na takový odpor jako přede dvěma lety a podařilo se mu zmocnit Nocery. I nadále pak postupoval bez větších problémů a Rainulfovi z Alife, kterého ještě před střetem s mnohem silnějším protivníkem opouštěli jeho vazalové, nezbývalo, než se králi podřídit.²⁹ Šlo o těžkou ránu králově opozici. Robert z Capuy odcestoval znovu do Pisy, aby dohlédl na dodržení spojeneckých závazků, v jeho nepřítomnosti ale město otevřelo Rogerovi brány. Sergius VII. se v obavě z králova útoku na Neapol rozhodl Rogerovi raději poddat a uchovat si tak své postavení.³⁰ Beneventský konetábl Rolpoto,³¹ stoupenec protikrálovské politiky ve městě, nejprve odjel do Neapole. Po její kapitulaci se pokusil v obavě, že bude vydán Rogerovi, uprchnout do Pisy. Nastoupil spolu se svými dvěma syny na loď, ta však byla zničena při bouři a Rolpoto spolu s jedním ze synů zahynuli.³²

Zdálo se, že povstání vazalů je potlačeno. Robert z Capuy byl v exilu, ostatní vazalové se poddali a Benevento se přidalo na stranu Anakleta II. Sicilský král se mohl opět přesunout do Salerna a odtud odplout do Sicílie spokojený. Příští roky však pro něj měly znamenat další ohrožení jeho vlády.

Schylovalo se totiž k další výpravě Lothara III. do Itálie a tentokrát nebylo pochyb, že bude zaměřena i proti Rogerovi II. Papež Inocenc přenechal císaři Toskánsko, za což Lothar slíbil vytáhnout proti sicilskému králi. Do koalice proti Rogerovi vstoupily také Benátky a Byzanc.

Roger II. ani po vítězství neprožíval šťastné chvíle. Ještě téhož roku vážně onemocněl, a přestože se uzdravil, jeho manželka Elvira Kastilská roku 1135 nemoci podlehla. Stejně jako kdysi v případě Roberta Guiscarda, i tentokrát putovaly jižní Itálii zvěsti o smrti normanského vládce a fáma ovlivnila dějiny v celém regionu ještě více, než k tomu došlo v prvním případě. Dorazila až do Pisy, kde v exilu prodléval Robert z Capuy a po obdržení domněle příznivých zpráv vyplul směrem na Neapol. Sergius VII. jej nezklamal. Přivítal svého starého spoluspiklence s pochopením pro společné cíle a nová vzpoura vypukla. Nebylo překvapením, že ke vzbouřencům se připojil také Rainulf z Alife.³³

Další události opět podrobně popisuje Alexander z Telese.³⁴ Povstalci nebyli příliš úspěšní při dobývání jižní Itálie. Rogerovi úředníci, totiž *amiratus* Johannes a kancléř Guarin se připravili na jejich postup a posílili místní posádky, dokud nedorazil král. Robert, Sergius a Rainulf z Alife se uchýlili do Neapole, když v otevřeném boji již nebyli královským silám schopni dlouhodobě čelit. Teprve ve chvíli, kdy Roger byl již na cestě na kontinent, se vzbouřenci dovědli, že své nemoci nepodlehli. Ani vzpoura v Averse, která se přidala na stranu Roberta z Capuy, nemohla výrazně změnit poměr sil v králův neprospěch. Král, poté, co připlul do Salerna, prohlásil Rainulfa a Sergia za zbaveny lén, zatímco Robert z Capuy se měl odvrátit od vzbouřenců, aby jej nepostihl stejný osud. Důvody pro toto jednání byly dva. Robert z Capuy se minulého roku Rogerovi nepoddal, měl tedy na svém kontě z králova pohledu o jednu zradu méně než jeho dva spojenci. Šlo ale jistě také o pokus rozdělit řady nepřátel. Snaha se však minula účinkem. Zamířil tedy dobýt Aversu, kterou bránil Rainulf z Alife. Obyvatelé města se zalekli královského vojska a uprchli se skrýt do bezpečí za zdi Neapole. Samotný Rainulf se nemohl s Rogerovými oddíly měřit a nezbývalo mu, než následovat ostatní do města. Král nechal Aversu vypálit a vyplenit okolí. Nyní měl své nejdůležitější vzpurné vazaly za jedněmi hradbami, a pokud by Neapol dobyl, mohl se se svými oponenty s konečnou platností vypořádat. Většinu ostatních území si podrobil bez vážnějších problémů a Rainulfův bratr Richard byl nucen uprchnout z Kampánie.

Ale Neapol nepadla. Nebylo to poprvé, co se některý z normanských vládců pokusil město dobýt a neuspěl. Vojáky trápila krutá letní vedra, nedostatek vody, zápach z padlých těl lidí i koní a nemoci.³⁵ Jak uvádí Norwich,³⁶ Roger II. potrestal své nepřátele tím, že jejich tituly přenechal vlastním synům. Nejstarší Roger získal titul knížete z Apulie, který král získal dědictvím po zemřelém vnukovi Roberta Guiscarda Vilémovi. Tankredovi udělil Bari, odebrané potrestanému Grimoaldovi a Alfons získal Capuu.

Také uvnitř Neapole podle Alexandra z Telese³⁷ docházely zásoby, klesala morálka obránců a docházelo k dezercím. Za těchto podmínek město nemohlo bez cizí pomoci

vydržet, Robert z Capuy a Sergius proto pronikli netěsnou sicilskou námořní blokádou. Robertova žádost o pomoc byla tentokrát v Pise účinná, ovšem poněkud nešťastným způsobem a doplatilo na ni do této chvíle kvetoucí město Amalfi.

Pisánské lodě po svém příjezdu do jižní Itálie vyplenili svého dřívějšího obchodního konkurenta, jehož prosperita tak po ztrátě suverenity utrhla další těžkou ránu. Nedá se říci, že by tato akce prospěla královým odpůrcům, šlo spíše o loupeživý nájezd než o formu vojenské pomoci. Jeho cílem bylo zlikvidovat konkurenci amalfitánských obchodníků, kteří s pisánskými soupeřili na obchodní trase, vedoucí přes Neapol a Sicílii do orientu. Roku 1137 pak došlo k dalšímu útoku Pisánců proti Amalfi, tehdy se obyvatelé vyplatili zlatem.

Král se, poté co se mu nepodařilo dobýt Neapol, vrátil na Sicílii, aby na jaře 1136 znovu připlul a pokusil se obleženého města zmocnit.³⁸ V té době již byla nálada mezi obyvateli města, unavenými válkou a obléháním, velmi špatná. Obránci požádali o pomoc císaře Lothara, ten ale postupoval pomalu a pro Sergia měl prozatím jen slova útěchy a vzájemné potvrzení spojení.³⁹

Vojensky zasáhl Lothar III. do poměrů v jižní Itálii roku 1137. Roger nedisponoval tak silným vojskem jako císař, který postupoval a dosazoval do jednotlivých panství své straníky. Své vojsko rozdělil Lothar do dvou částí. Zatímco první, které velel osobně, měla za úkol projít do jižní Itálie podél pobřeží Jaderského moře, druhá se vydala západní cestou přes Toskánsko a papežský stát. V jejím čele byl bavorský vévoda Jindřich Pyšný, zeť a předpokládaný nástupce Lothara III., který neměl vlastní syny. K této skupině se připojil také papež Inocenc II. Jindřich dal přednost postupu proti Rogerovi před dosazováním Inocenta II. do Říma, protože bez odstranění důležitého Anakletova spojence by se papež ve Věčném městě nemohl dlouho udržet. Cesta zavedla vojsko k důležitému klášteru Monte Cassino, který stál na straně sicilského krále. Nebyl čas na pokoření kláštera silou, protože Jindřich měl v úmyslu spojit brzy svoji část armády s císařovou. Snahou kláštera naopak bylo přežít tažení bez úhony, svolil proto tváří v tvář vojsku oficiálně přejít na císařovu stranu. Významného úspěchu dosáhla protisicilská koalice u Capuy. Město otevřelo přichozím své brány a Robert z Capuy, který se tažení také zúčastnil, byl znovu nastolen ve svém panství.⁴⁰

V květnu dorazilo vojsko před brány Beneventa, které bylo nyní podřízeno Anakletovi II. Obyvatelé města se pokusili nečekaně zaútočit na Jindřichův tábor, byli ale odraženi a uprchli zpět za hradby. Císařští je pronásledovali a podařilo se jim rovněž proniknout do města. Benevento se vzdalo pod podmínkou, že nebudou pronásledováni straníci Anakleta II. Výjimkou byl kardinál Crescentius, který byl uvězněn. Inocenc II. mu určil trest, podle kterého měl dožít zbytek života v mnišské cele.⁴¹ Straník Inocenta II. Falco z Beneventa,

který o celé události podrobně informuje,⁴² vyzdvihuje papežovy zásluhy o záchranu města a jeho obyvatel před císařskými dobyvateli.⁴³

U Bari se Jindřichovo vojsko spojilo s částí, kterou vedl Lothar. I on byl úspěšný, podařilo se mu přimět k poslušnosti mnohá města, nacházející se u jaderského pobřeží. Troia nebo Barletta sice zůstaly na straně Rogera II., ale císař je při svém tažení ponechal svému osudu a pokračoval k Bari. Naopak po přiblížení císařských k Trani se obyvatelé města vzbouřili proti místní posádce, složené většinou ze saracénů, a připojili se k Lotharovi. Císař se zmocnil také Bari i když posádka v místní pevnosti se mu vzdala až za měsíc.⁴⁴

Podle Norwiche⁴⁵ vyslal Roger za Lotharem posly, aby mu nabídl narovnání. Císař měl zastavit válečné operace a uznat jeho královský titul, za což Roger slíbil rozdělit své království na dvě části. Sám by vládl na Sicílii, zatímco svému synovi by přenechal území ležící na Apeninském poloostrově. Dále měl Roger nabídnout značnou finanční částku jako odškodnění za válečné tažení a svého dalšího syna jako rukojmí. Pokud připustíme pravost tvrzení, nelze si nevšimnout, že Roger se pokusil připravit papeže i své vzbouřené vazaly o císařskou podporu separátním mírem. Sicilské bohatství se mohlo stát pro císaře lákavým. Je však možné, že stejně jako v případě odebrání panství Rainulfovi z Alife a Sergiovi VII. a jeho prozatímního ponechání Robertovi z Capuy se jen pokusil rozdělit své nepřátele.

Císař pak s vojskem zamířil k Salernu, bráněnému Rogerovým místodržícím Robertem ze Selby. Město po dobu vazalských vzpour vždy stálo neochvějně na Rogerově straně a stalo se jeho opěrným bodem. Dosud se o dobytí města pokoušeli Pisánci, Robert z Capuy, Sergius a Rainulf z Alife spolu s německým kontingentem, ale poté, co se jim nepodařilo dosáhnout svého cíle, přijel je podpořit osobně. Teprve teď, tváří v tvář značné přesile, se mu Salerno poddalo.⁴⁶ Robert ze Selby se ovšem nevzdal a odolával s vybranými muži v místní pevnosti až do příchodu Rogerových vojsk. Průběh kapitulace však neuspokojil pisánského spojence, který doufal ve stejný postup, k jakému došlo v případě Amalfi roku 1135. Také Salerno bylo obchodním konkurentem Pisy. Zklamání bylo tak veliké, že město opustilo protisicilskou koalici. Jedna z lodí dokonce vyplula na Sicílii jednat o uzavření paktu s Rogerem.⁴⁷

K významné události došlo v Avellinu, kde byl Rainulfovi z Alife udělen titul knížete z Apulie. Mezi císařem a papežem ovšem došlo ke sporu, kdo z nich má právo Rainulfovi Apulii udělit. Tato roztržka měla své kořeny v jedenáctém století, kdy Normanům jejich panství uděloval zprvu císař, aby byl posléze vystřídán papežem. To bylo z pohledu císaře vnímáno jako uzurpace jeho práv, kterou se nyní Lothar snažil napravit. Nakonec došlo mezi oběma stranami ke kompromisu, když praporec předali Rainulfovi oba společně. Papež držel *vexillum* za horní část žerdi, zatímco císař za dolní.⁴⁸

Vleklé boje s Normany byly pro císaře velmi vyčerpávající a jeho zdraví se začalo zhoršovat, rozhodl se proto k návratu na sever od Alp. Cestou se v září zastavil v Římě, aby dosadil na svatý stolec Inocenta II. Ten vskutku vstoupil podle Falka z Beneventa⁴⁹ do Lateránského paláce, další vývoj byl ale vzhledem k císařově odchodu nejistý. Na cestě domů Lothar III. dne 4. prosince 1137 zemřel.⁵⁰ Podařilo se mu alespoň dočasně zvýšit vliv v jihoitalském regionu, který od smrti Jindřicha III. značně zeslábl.

Mezitím však probíhaly v jižní Itálii i nadále boje mezi Rogerem a jeho vazaly. Císařův odchod z jižní Itálie byl signálem pro Rogera, který se opět vylodil na poloostrově. Nejprve vstoupil pravděpodobně bez větších potíží do Salerna. Dále obsadil podle Falka z Beneventa⁵¹ staré hraběcí panství Rainulfa z Alife a pak zaútočil na Capuu. Město bylo dobyto a krutě vyplněno. Dále obsadil Avellino a zastavil se teprve u hranic papežského Beneventa. Sergius VII. včas poznal, že poměr sil se opět změnil a raději se Rogerovi poddal. Stejně se zachovali také měšťané v Beneventu, nyní opět věrní Anakletovi II. Podmaněno bylo také panství Rainulfova bratra Richarda, který uprchl ke svému bratrovi.

Vzbouřencům nezbývalo než utkat se s králem nebo uprchnout ze země a rezignovat tak na své postavení. Druhá varianta po mnoha letech bojů pro Roberta ani pro Rainulfa, nominálního knížete z Capuy, nepřicházela v nynější situaci v úvahu. Na konci října se v bitvě u Rignana⁵² střetli Rainulf z Alife a Robert II. z Capuy, posílení o vojáky, které na jihu zanechal Lothar III., s vojsky Rogera II., vedenými králem, jeho stejnojmenným synem a nově podřízeným vazalem Sergiem VII. z Neapole. Rogerova vojska byla poražena a zahnána na útek. Král se synem se zachránili, ale Sergius z Neapole našel v bitvě smrt. Zemřel tak paradoxně ve službách krále, proti kterému se dlouho snažil uchovat vlastní nezávislost. A aby bylo pro jeho mnohaletou snahu ještě hůře, nezanechal po sobě žádného dědice. Král využil vzniklé situace a Neapol svěřil svému synu Alfonsovi. Město se tak konečně dostalo do jeho rukou, přestože žádný z normanských vládců jej nikdy nedokázal dobýt. Roger utrpěl druhou významnou porážku po bitvě u Nocery, ta se ale tentokrát v dlouhodobém pohledu stala jeho vítězstvím.

Nyní ovšem byla velká část jižní Itálie v rukou vzbouřenců a císaře, který byl ale na cestě domů, a zbývalo mu o málo více než měsíc života. Protože vojensky byl slabší, stáhl se Roger na Sicílii a zvolil nejmoudřejší taktiku: počkat, až císař se svými vojsky definitivně odtáhne z Itálie a pak celé své území dobýt zpět.

Konec roku 1137 byl ve znamení Rogerova vyjednávání se zastánci Inocenta II. Bernard z Clairvaux se pokusil sicilského krále přesvědčit, aby odřekl podporu Anakletovi II., sídlícímu na sv. Petru. Nakonec došlo k setkání obou znepřátelených táborů: straníci obou

papežů se sjeli do Salerna, kde se obě strany snažily navzájem přesvědčit o pravosti svého kandidáta. Inocenc II. měl již v tuto dobu více zastánců a ti také setrvali na svém stanovisku. Jeden z hlavních straníků Anakleta II., Petr z Pisy, se navíc nechal přesvědčit a začal podporovat Inocenta II. Celá událost vyzněla pro Anakleta nepříznivě a ukázalo se, že jeho stoupenci ubývají. Roger však svou podporu Anakletovi zachoval.⁵³

25. ledna 1138 se vítězství Inocentovi II. přiblížilo ještě více, když Anaklet II. v Římě zemřel. V březnu byl sice zvolen jako jeho nástupce Viktor IV., ale jeho podpora byla slabá a pomalu se již začala jevit reálnou možnost dohody mezi Rogerem a straníky Inocenta II. Viktor IV. se brzy podrobil a schizma se nachýlilo ke svému konci. Falco z Beneventa⁵⁴ nezakrýval při popisu těchto událostí, že jeho podpoře se těšil Inocenc II.

Nový rok přinesl další boje a plenění v Apulii, která se stále snažila Rogerovi odolávat. Přestože tvrdě potíral odpor proti své moci, nedařilo se mu oheň vzpoury uhasit. Král také uznal Inocenta II. jako papeže, to ale neznamenalo přílišné zlepšení vztahů mezi oběma stranami. Roger stále nedosáhl všeobecného uznání svého královského titulu a nezdálo se, že by se tento stav mohl v nejbližší době změnit. Inocenc stále podporoval vzbouřené vazaly a uznával Rainulfa jako knížete z Apulie.

Svoji snahu i nadále podporovat vzbouřence potvrdil Inocenc II. na lateránském koncilu 8. dubna 1139. Roger II. byl postihnut exkomunikací.⁵⁵ Spolu s ním byli podle Norwiche⁵⁶ exkomunikováni také jeho synové a všichni biskupové, kteří byli jmenováni protipapežem. Již dříve se však ukázalo, že na rozdíl od římských králů nemá exkomunikace na normanské vládce tak tíživý dopad.

Strašlivou ranou protikrálovské opozici ale byla smrt Rainulfa z Alife. Králův švagr onemocněl a v poslední den měsíce dubna vydechl naposledy. Osudnou se mu, jak uvádí Falco z Beneventa,⁵⁷ stala horečka, které podlehl u městra Troie. Ztráta tak významné osobnosti, jakou pro povstání Rainulf byl, se stala rozhodující. Většina země se poddala a ti, kteří tak neučinili, byli brzy přinuceni silou. Jako jediný ze tří nejmocnějších vzbouřenců nyní zůstal naživu Robert z Capuy.

Po smrti Rainulfa z Alife existovala možnost dohody mezi papežem a sicilským králem, přesto k ní však nedošlo. Inocenc II. byl ke smíření ochoten, pokud král ponechá Robertovi jeho panství v Capui. Roger, vědom si své silnější pozice, odmítl. Papež s Robertem tedy vytáhli směrem na Capuu, aby se u Galluccia 22. června 1139 střetli s Rogerovým vojskem. Historie se opakovala. Stejně jako kdysi Lev IX. v bitvě u Civitate, i tentokrát papež v bitvě s Normany podlehl. Stejně jako tehdy, také u Galluccia byl papež zajat, zatímco Robertovi

z Capuy se podařilo uniknout. Zbytek života dožil Robert v exilu a již nikdy nepředstavoval pro Rogera vážnou hrozbu.

Inocenc II. vyšel v zajetí vstříc normanským požadavkům a 25. července potvrdil v Mignanu Rogerovi královský titul. V listině⁵⁸ z 27. července pak udělení dědičného titulu potvrdil, přičemž ovšem tvrdí, že jde o obnovení dřívějšího oblénění, uděleného papežem Honoriem II.

Definitivní potvrzení dědičného královského titulu bylo velkým, ale také tvrdě vybojovaným úspěchem Rogera II. Po tomto aktu král i papež odcestovali do Beneventa, kde Rogerovi slíbili věrnost vyslanci Neapole, nominálně spravovaného republikánskou vládou. Šlo o definitivní konec samostatnosti tohoto města.⁵⁹ Z Beneventa odjeli k Troji, místu posledního odpočinku Rainulfa z Alife. Obyvatelé města byli ochotni se králi poddat, král jim ale odpověděl, že nepřijme jejich kapitulaci, dokud ve městě bude spočívat Rainulfovo tělo. Teprve po vyvezení těla z hrobky došlo mezi městem a králem ke smíření. Další město, které ještě Rogerovi oponovalo, bylo Bari. Až po dvouměsíčním obléhání byli jeho obyvatelé za krutého zacházení s předními muži města přinuceni se poddat.⁶⁰ Pak, jak dále píše Falco z Beneventa,⁶¹ zamířil král do Salerno, kde soudil další vazaly, kteří proti němu v průběhu minulých bojů vystoupili. Byli postiženi zabavením majetku a exilem. Roger z Ariana byl zajat a dopraven na Sicílii. Teprve po těchto verdiktech odplul král do Palerma. Doba vzpour a válek o udržení království skončila, nyní přišel čas upevňování vlády a snahy o expanzi.

Následujícího roku pronikli Normané na sporné území, ležící při hranicích s papežským státem.⁶² Nejzávažnější událostí roku 1140 však bylo vyhlášení zákoníku na shromáždění v Arianu. Dochovaly se z něj dvě velmi podobné verze, jedna byla nalezena ve Vatikánu⁶³ a druhá v Monte Casinu,⁶⁴ jednotlivé verze se nazývají Assise vaticane a Assise cassinese. Podle Zecchinova⁶⁵ mínění žádný z těchto dvou nalezených rukopisů není původní oficiální verzí a nevyčerpávají zákonodárství Rogera II., jak donedávna soudila právní historiografie. Prvním důvodem je zákoník Fridricha II., vydaný o téměř století později. Ten obsahuje zákony, které nebyly obsaženy v Assise vaticane ani v Assise cassinese, ale jsou rovněž přisuzovány Rogerovi II. Dále je nutno vzít dle historikova mínění v potaz, že Roger nesvolal pouze shromáždění v Arianu, jak dosud historikové mysleli, ale že se konala také další shromáždění vazalů příhodná pro vyhlašování dalších zákonů.

Hlavní funkcí zákonů bylo legislativně posílit moc panovníka, k jejich vyhlášení došlo po ukončení bojů Rogera II. ve třicátých letech, kdy proti němu vystoupili mnozí z jeho vazalů. Bylo nutno přimět feudály k dodržení lenní přísahy, ale i všeobecného míru. Jakákoli akce, která tyto hodnoty narušuje, je brána jako útok na královský majestát, protože král garantuje

dodržování řádu. Tresty, které zajišťovaly, aby řád nebyl porušen, byly majetkové (platba stanovené sumy, konfiskace majetku), zbavující svobody (uvěznění, zotročení) a fyzické (bičování, zmrzačení a rozsudek smrti).⁶⁶

Tyto zákony, vycházející z římského práva, ponechávají v platnosti dřívější právní zvyklosti, pokud nejsou v přímém rozporu s novými nařízeními.⁶⁷ Všechny národy, které žily v království, tedy Řekové, Arabové, Židé, Langobardi i Normané, po splnění této podmínky mohly žít i nadále podle svých starých zákonů.⁶⁸ Nešlo proto o unifikaci práva v zemi. Přesto zákoník podle Caravaleho⁶⁹ jeden primát získal, poněvadž poprvé ve středověké Itálii na sebe monarcha převzal odpovědnost za ochranu práva a správy v království. Zvláště se soustředil na ochranu práva v územích, podřízených přímo královské autoritě.⁷⁰

Zákoník se zabývá četnými prohřešky, z nichž je třeba uvést provinění proti autoritě krále, tedy velezrada formou útoku na osobu panovníka a jeho úředníky nebo její příprava. Jako velezrada bylo souzeno také očernění královny pověsti po jeho smrti. Dále šlo o kritiku panovníkova rozhodnutí nebo vzpouru ve vojsku či útěk z bitvy. Vedle těchto zločinů byli trestáni rovněž padělatelé královských dokumentů i peněz, odejmutí a ukrytí závěti i delikty královských úředníků, také byla zapovězena nepovolená manipulace s královským majetkem. Dále byly omezeny hazardní hry, upraveno opatrování svěřenců a sirotků a regulováno lékařské umění i odpovědnost dětí a duševně chorých. Upravovány byly i vztahy v duchovní sféře. Byla například zajištěna ochrana svatých míst i vlastnictví církve a uzákoněna nenarušitelnost útočiště pro ty, kteří se rozhodli hledat azyl v kostele. Ta ale neplatila pro nevolníky, kteří uprchli od svého pána, případně uprchlíky s kradeným majetkem. Nechyběla opatření na ochranu výsad církevních hodnostářů, proti znásilňování jeptišek ani zákaz slavení svátostí mimo kostel. Postihováno bylo také odpadlictví od křesťanské víry a dosažení kněžské hodnosti za úplatu. Další zákony upravovaly mezilidské vztahy. Z nich je možno uvést opatření, týkající se poručnictví a sirotků, zákon proti padělatelům, proti zatajování poslední vůle nebo opatření, upravující legální podobu svateb. Relativně velký prostor byl věnován potírání cizoložství, postihovány byly také prostituce, kuplířství a znásilnění. Toho, kdo prodal svobodného do otroctví, čekalo zotročení dvorem a propadnutí majetku, ze kterého byla oběť vykoupena zpět na svobodu. V případě přepadení a ohrožení života bylo oběti dovoleno útočícího zločince zabít. Trest postihl také např. žháře nebo traviče a zákon pamatoval rovněž na úplatné soudce.⁷¹

Čtyřicátá léta přinesla sicilskému království další konflikty. Příznivě nakloněn nebyl Rogerovi nástupce Lothara III. Jím se podle předpokladů měl původně stát Lotharův zeť Jindřich Pyšný. Ten byl ale o svém úspěchu podle Rappa⁷² přesvědčen do té míry, že pouze

vyčkával na svoji korunovaci namísto jednání s voliteli. Situace naopak využil Konrád z rodu Štaufů, který se s podporou svých stoupenců, mj. trevírského arcibiskupa Alberona, vévody švábského a markraběte rakouského, nechal v Koblenci zvolit králem. Poté odjel do Cách, kde byl slavnostně korunován.

O vztahu Konráda III. svědčí již jeho dopis⁷³ byzantskému císaři Joannu Komnenovi z 12. února 1142, ve kterém mj. potvrzuje spojenectví proti Rogerovi a Roberta z Capuy⁷⁴ jmenuje svým vyslancem spolu s kaplanem Albertem. Mezi Konrádem a sicilským králem ani po Mignanu k žádnému narovnání nedošlo a vztahy zůstávaly dlouhodobě nepřátelské. Papež se naproti tomu, jistě unaven mnohaletou konfrontací, snažil udržovat s královstvím na jihu korektní vztahy. Situace se měla změnit za jeho nástupce.

Roku 1143 zemřel papež Inocenc II. a na jeho místo nastoupil Guido z Città di Castello, který přijal jméno Celestin II. V době války na italském jihu stál na straně svého předchůdce proti Normanům a ze svého stanoviska neustoupil ani po papežově porážce a jeho usmíření s Rogerem, odmítl uznat Inocentovo privilegium z Mignana. Odveta na sebe nenechala dlouho čekat. Králův místodržící v Salernu Robert ze Selby vytáhl na Benevento a s pomocí svého vojska pronikl do města. Obyvatelé se snažili bránit argumenty, že Robert porušuje privilegia, která získali od Rogera II. Králův zástupce žádal, aby mu ukázali dokument. Poté, co mu jej donesli, se ho však zmocnil. Beneventané vyslali svého arcibiskupa, aby si stěžoval u papeže. Robert ze Selby jej nechal uvěznit, jakmile opustil město.⁷⁵

Papež neměl žádné prostředky, jak agresi zabránit. Exkomunikace se již v minulosti ukázala neúčinnou, mimo jiné také proto, že velká část Rogerových poddaných, nebyli křesťané latinského ritu. Pokud nechtěl ztratit Benevento, musel přistoupit na jednání se sicilským králem. Dříve, než mohlo dojít mezi oběma stranami k dohodě, ale Celestin II. 8. března 1144 zemřel.

Již 12. dubna byl novým papežem zvolen Gerardo Caccianemici z Bologne, který přijal jméno Lucius II. Na rozdíl od svého předchůdce byl zastáncem přátelských vztahů s Normany, což mohlo usnadnit vzájemnou shodu. Neznamenal to ale, že by snadno ustupoval od svých politických cílů. Jak uvádí Deér,⁷⁶ na počátku června 1144 došlo v Cepranu k osobnímu setkání mezi papežem a Rogerem II. Papež požadoval navrácení dřívějšího statutu Capuy jako podmínku pro udělení investitury. Prakticky šlo o umožnění návratu Roberta z Capuy na jeho panství. Roger ale kontroval požadavkem, aby papež Capuu, které byl stále ještě teoreticky suverénem, vydal ze svých rukou. Jednání probíhala dva týdny, během kterých se nepodařilo překonat vzájemné rozpory. Nakonec papež ukončil jednání a vzápětí následovaly normanské akce proti Terracině a Abruzzám. Lucius II. odjel zpět do

Říma, kde byl ovšem tísněn v důsledku bojů se zastánci republikánského zřízení. Nezáviděníhodná situace přiměla papeže koncem roku k dalšímu setkání s Rogerem, který si také přál klid zbraní vzhledem ke svým bojům v Africe. Dohodli se tedy na sedmiletém příměří. Roger slíbil, že vrátí území, která dobyl během bojů proti Luciovi a že bude respektovat nedotknutelnost hranic papežského státu i podřízenost Beneventa papeži. Nedosáhl prozatím papežova uznání privilegia z Mignana a tedy královského titulu.

K dalším jednáním již nedošlo, protože papežovi nepřátelé v Římě vyhlásili republiku a Giordano Pierleoni, bratr Anakleta II., byl povýšen na patricie. Lucius II. požádal o pomoc Konráda III., pak byl ale smrtelně zraněn při bojích v Římě kamenem, který jej zasáhl do hlavy. 15. února 1145 svému zranění podlehl. Ještě týž den kardinálové, vědomi si nebezpečné situace ve městě, zvolili novým papežem Bernarda Paganelliho z Pisy, který vykonával svůj pontifikát pod jménem Evžen III.

Papežství nebylo v situaci, kdy by si mohlo dovolit konflikt se sicilským královstvím, Konrád III. ale mohl získat jiného spojence. Nový byzantský císař Manuel Komnenos navázal na přátelské styky se západní říší, které byly stvrzeny jeho sňatkem s Konrádovou švagrovou Bertou ze Sulzbachu. V edici dopisu⁷⁷ z dubna 1145, týkajícího se chystaného sňatku, je zmínka o jiném, dnes ztraceném dopisu Manuela Konrádovi. Ten se týkal obnovení spojení mezi Lotharem III. a byzantským císařem Joannem II. proti Rogerovi II. Tehdy ztroskotalo jednání o vyslání německých vojenských jednotek kvůli pomoci proti sicilskému útoku. Konrádovi se však na rozdíl od jeho předchůdce nepodařilo zorganizovat výpravu proti Rogerovi, přestože spojené síle jeho a Manuelova vojska by Normané nemohli úspěšně čelit. Vydal se totiž společně s francouzským králem Ludvíkem VII. na křížovou výpravu.

Druhá křížová výprava byla reakcí na pád Edessy, jednoho ze čtyř křížáckých států, založených po úspěšné první křížové výpravě koncem jedenáctého století. Zemi dobyla roku 1144 muslimská vojska a ve výzvě k nové výpravě se angažovali zejména nový papež Evžen III. a Bernard z Clairvaux. Jak uvádí Bridge,⁷⁸ papež si ale nepřál Konrádovu účast na výpravě, protože byl stále tísněn v Římě Arnoldem z Brescie a jeho zastánci republikánského zřízení. Doufal v královo tažení do Itálie, jeho naděje však byly zklamány.

Roger II. nabídl křížákům, že je přepraví do Svaté země po moři. Podle Norwiche⁸⁰ nabídka zahrnovala i poskytnutí zásob a vojenské podpory. Křížáci ale odmítli a rozhodli se cestovat přes území byzantské říše. Je jistě pochopitelné, že Konrád se zdráhal využít služeb dosud znepráteleného krále. Zdá se být nepravděpodobné, že nabídka byla upřímná. Pokud ano, mohlo jít o snahu zařídit, aby se Konrád na výpravu skutečně vypravil a netáhl raději do Itálie v souladu s přáním Evžena III. Roger však vládl v zemi s početným muslimským

obyvatelstvem, a sám podporoval v království arabskou kulturu. Účast na křížové výpravě mohla vzbudit nevoli u velké části jeho poddaných.

Tažení se tentokrát nezúčastnila žádná velká výprava jihoitalských Normanů, jejichž vztahy k Zámorí postupně slábly. Poslední Norman pocházející z jižní Itálie, který zde vládl, byl vládce Antiochie Bohemund II. Ten padl roku 1130 v bitvě s danišmendovskými Turky a zanechal po sobě dceru Konstancii, která byla roku 1136 unesena a tajně provdána za Raimonda z Poitou.⁸¹

Samotná výprava pak skončila fiaskem. Konrád byl poražen 25. října 1147 u Dorylea, tedy stejného místa, kde při první křížové výpravě křesťané muslimská vojska porazili, a do Svaté země se dostaly jen zbytky z jeho oddílů v doprovodu Francouzů. Také oni byli těžce sužováni útoky Turků. Sám král v průběhu tažení onemocněl a načas odplul do Konstantinopole. Ani ve Svaté zemi nebyly zbytky obou armád úspěšné. Vrcholem špatné taktiky byl nepovedený útok na Damašek, který do této chvíle udržoval s křížáky přátelské vztahy ve snaze odolat expanzivním snahám Núr ad-Dína, snažícího se ovládnout region. Město se k němu připojilo, protože bylo nuceno hledat ochranu před útočnickými a výprava tak křížáckým státům spíše uškodila. Konrád pak odplul do Konstantinopole, aby zde uzavřel další smlouvu proti Rogerovi, který v této době bojoval proti byzantské říši. Naopak Ludvík VII. se vracel přes Sicílii a uzavřel se sicilským králem spojenectví. Vznikly dokonce snahy zorganizovat proti byzantské říši křížovou výpravu, proti Byzanci začal kázat i Bernard z Clairvaux. Tažení se ovšem neuskutečnilo.⁸²

V době druhé křížové výpravy se však Roger zabýval již expanzí proti okolním zemím. V ní vynikl zejména jeho vynikající vojevůdce Georgios z Antiochie. Nejprve dobyly sicilské síly roku 1135 ostrov Džerba u severoafrického pobřeží. Ten se měl po potlačení vzpoury na Apeninském poloostrově stát jejich základnou pro další výboje, které vyústily ve velké úspěchy od druhé poloviny čtyřicátých let. Hassan, pán z Al-Mahdīyah, musel uznat Rogera za svého lenního pána. Roku 1146 již Normané dobyli Tarābulus Al-Gharb a v následujícím období padla do jejich rukou města Al-Mahdīyah, Sūsah, Safāqis a Qābis.⁸³ Hassanovi nebylo mnoho platné, že se pokoušel vyhýbat konfliktu s Rogerem. Roku 1147 se proti němu vzbouřil správce Qābisu a nabídl sicilskému králi, že uzná jeho přímou svrchovanost, pokud jej ve městě jmenuje místodržícím. Roger souhlasil, což vyvolalo Hassanovy protesty. Celá záležitost se Rogerovi stala záminkou, aby v následujícím roce sicilská flotila pod vedením Georgia z Antiochie připlula k Al-Mahdīyah. Hassan, vědom si Georgiovy převahy, nabídl svým poddaným možnost volby. Mohli buď zůstat ve městě, které bude pod normanskou nadvládou, nebo odejít s ním do exilu.⁸⁴ V roce 1148 ovládal Roger již rozsáhlé území od

města Annābah⁸⁵ na západě po Tarābulus Al-Gharb na východě a ve vnitrozemí od Al-Qayrawān⁸⁶ po Al-Marj.⁸⁷ Šlo tedy o poměrně rozsáhlý pás území při pobřeží, který ale nezasahoval příliš hluboko do vnitrozemí. Zde nebyl dostatek cílů, které by Normanům stály za dobývání.

Útočná válka byla vedena i proti byzantské říši, a sice v době druhé křížové výpravy. Roku 1147 vyplul, jak uvádí Norwich,⁸⁸ Georgios z Antiochie proti ostrovu Korfu, který byl bez větších problémů obsazen. Pak obeplul Peloponés a dospěl k Euboji. Následně vyplnil Athény, vrátil se s loděmi zpět kolem Peloponésu a vyplnil pobřežní města v Korintském zálivu. Nešlo ale pouze o nepromyšlený kořistnický výpad: útok postihl také Théby, odkud byly odvezeny nejen drahé látky, ale také obyvatelé, zběhlí v jejich výrobě, a Normané tak založili ve své vlasti produkci hedvábí. Po krátkém obléhání pak vyplnili Korint a zamířili na ostrov Korfu.

Manuel Komnenos byl nucen hledat spojence proti velké námořní síle Normanů. Našel ji v Benátčanech, kteří měli rovněž zájem tuto sílu zredukovat a zvětšit tak svůj vliv ve Středozezemním moři. V březnu 1148 došlo k úmluvě, ve které Benátčané slíbili úplnou pomoc svého loďstva na následujících šest měsíců výměnou za obchodní privilegia na Kypru, Rhodu a Konstantinopoli. Po Konrádově příjezdu z neúspěšné křížové výpravy uzavřel spojení proti sicilskému králi i s ním. Její součástí bylo také odebrání Apulie a Kalábrie Rogerovi. Tato území měla být přenechána Manuelově ženě Bertě ze Sulzbachu. Byzantinci a Benátčané se pak vydali obléhat pevnost na ostrově Korfu, obsazenou Rogerovými straníky. Ta však odolávala, navíc došlo mezi oběma armádami k neshodám, které vyvrcholily konfliktem, ve kterém Benátčané zapálili několik řeckých obchodních lodí a dokonce se zmocnili admirálské lodi Byzantinců, na jejíž palubě pak oblékli etiopského otroka do císařových šatů. Šlo o parodii byzantské císařské korunovace, která Řeky musela vyprovokovat, Manuel ale v zájmu spojení protentokrát zachoval chladnou hlavu a rozpory se mu podařilo urovnat.⁸⁹

Manuelův věrný spojenec Konrád se chystal k tažení proti Normanům poté, co se sám vrátí do vlasti. Roger však navázal spojení s Welfem VI., který povstal proti králi, a zhatil tak jeho úmysl. Jeho synovec Jindřich, později zvaný Lev, zase vytáhl proti Konrádovu spojenci Albrechtu Medvědovi. Vzpouza Welfů z Rogerova pohledu splnila svůj účel, protože mír byl uzavřen až koncem roku 1151.⁹⁰

Teprve koncem léta 1149 se ostrov Korfu vzdal svému císaři. V tu dobu však již flotila Georgia z Antiochie mířila na Konstantinopol. Město se Georgiovi sice dobýt nepodařilo, vyplnil však část jeho okolí a Normané pronikli dokonce do zahrad císařského paláce. Roger se v této době snažil vytvořit koalici proti spojení Konráda s Manuelem. Pro vyhlášení

křížové výpravy proti byzantské říši potřeboval souhlas papeže, kterému poskytl vojenskou pomoc při dobývání Říma. Evžen III. se ale nacházel v situaci, kdy by si jasným příklonem k Normanům znepřátelil Konráda a naopak. V červenci 1150 se v Cepranu setkal s Rogerem, nebyl však ochoten přistoupit na jeho návrhy. Přes veškerou snahu nedosáhl sicilský král ani uznání svého královského titulu.⁹¹

Evžen III. se rozhodl nepostavit proti Konrádovi, protože se opět začalo schylovat k jeho tažení do Itálie. Rogerovi se nepodařilo založit protibyzantskou koalici a nyní mu naopak hrozilo, že po skončení vzpoury Welfů v Německu bude muset čelit společnému vojenskému zásahu římského krále a byzantského císaře. Důsledkem spojení proti sicilskému králi na druhé straně vzrostla moc Benátčanů v hlavním městě Byzantské říše, která se postupně stávala trnem v oku konstantinopolskému obyvatelstvu. Averze vyústila koncem století v tragický masakr benátských kupců ve městě a nepřímo dala podnět k odvetě Benátčanů během čtvrté křížové výpravy.

Poznámky ke kapitole 9.

1. Hodnost byla přejata z arabského názvu pro emíra. Později se z ní v Evropě vyvinula funkce admirála.
2. Alexandri telesini cenobii abbatis De Rebus gestis Rogerii Siciliae regis libri quatuor, II;7-8, z anglického překladu G.A. Louda, zdroj:internetové stránky univerzity v Leedsu:<http://www.leeds.ac.uk/history/weblearning/MedievalHistoryTextCentre/Telere%20Intro.doc>. John Julius Norwich, Il Regno nel Sole, I Normanni nel sud (1130-1194), Milano 1972, reprint 2007, str. 21-22.
3. Alexander Telesinus, citované dílo, II;9-11.
4. Viz kapitola č. 9.
5. Alexander Telesinus, citované dílo, II;12.
6. John Julius Norwich, citované dílo, str. 30.
7. Alexander Telesinus, citované dílo, II;13.
8. Falconis Beneventani Chronicon Beneventanum, ed. E. D'Angelo, edizioni del Galluzzo, Firenze 1998, zdroj internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it, ed. E. D'Angelo 1132;2;1.
9. John Julius Norwich, citované dílo, str. 30-31.
10. Alexander Telesinus, citované dílo, II;14.
11. Tamtéž, II;15-16.
12. „*Eodem anno, prefatus rex Rogerius videns Tancredum de Conversano, virum utique prudentem et animosum, rebellem sibi et resistentem, consilio habito, exercitum congregavit, et super castrum Brindisii eiusdem Tancredi festinavit et illud terra marique obsedit; sicque mirabiliter expugnatum suae illud obtinuit potestati. Et his actis, super civitatem Barensis, exercitu convocato, festinavit; nec mora, civitatem illam diversis cepit expugnare machinationibus : per quindecim vero dies civitas illa obsessa et expugnata est. Tandem, civium Barensium traditione manifestata, civitas ipsa ad regis potestatem tradita est; et civitate ipsa sic comprehensa, Grimoaldus princeps, vir valde mirabilis et bellicosi spiritus, a quibusdam concivibus captus est et ad regis potestatem perductus; quem rex ipse confestim captivum cum uxore sua et filiis apud Siciliam mandavit; sicque totam Apuliam suae subegit potestati.*“ - Falco Beneventanus, citované dílo, ed. D'Angelo 1132;3;1-1132;3;3.
13. Alexander Telesinus, citované dílo, II;19-20. Autor vyzdvihuje celou akci porovnáním s Robertem Guiscardem, kterému trvalo dobýt Bari tři roky.

14. John Julius Norwich, citované dílo, str. 32.
15. Falco Beneventanus, citované dílo, ed. D'Angelo 1132;6;1-1132;7;24.
16. Tamtéž, ed. D'Angelo 1132;9;1-1132;10;36. Alexander Telesinus, citované dílo, II;29-32.
17. Alexander Telesinus, citované dílo, II;33-34.
18. Tento vazal odporoval Rogerovi již dříve. Král proti němu zakročil před potlačením vzpoury v Apulii. Alexander Telesinus, citované dílo, II;18.
19. Tamtéž, II;35.
20. Falco Beneventanus, citované dílo, ed. D'Angelo 1133;5;1-1133;6;16.
21. Podle Alexandra jej vyslal Rainulf z Alife se čtyřiceti nebo více rytíři na pomoc do Montepelosa. - Alexander Telesinus, citované dílo, II;41.
22. „*Nec mora, civitatem ipsam Montis Pilosi et monasteria, viros et mulieres, omnes habitatores cum parvulis eorum in ore ignis et gladii trucidavit.*“ - Falco Beneventanus, citované dílo, ed. D'Angelo 1133;6;16.
23. Alexander Telesinus, citované dílo, II;45.
24. John Julius Norwich, citované dílo, str. 44.
25. Alexander Telesinus, citované dílo, II;53.
26. Marco Tangheroni, Il mezzogiorno normanno-svevo visto da Pisa in: Il Mezzogiorno normanno-svevo visto dall'Europa e dal mondo mediterraneo, Atti delle tredicesime giornate normanno-sveve Bari, 21-24 ottobre 1997 a cura di Giosuè Musca, Bari 1999, str. 101-102.
27. Falco Beneventanus, citované dílo, ed. D'Angelo 1133;12;3-1133;12;5.
28. Tamtéž, ed. D'Angelo 1134;1;2.
29. Alexander Telesinus, citované dílo, II;57-63. Falco Beneventanus, citované dílo, ed. D'Angelo 1134;5;1-1134;5;10.
30. Alexander Telesinus, citované dílo, II;66-67.
31. U Alexandra z Telese nazýván Ranipotus. Tamtéž, II;64, II;70. Konetábl byla hodnost úředníka, disponující vojenskými pravomocemi – Ovidio Capitani, Storia dell'Italia medievale 410-1216, Bari 2004, str. 384.
32. Falco Beneventanus, citované dílo, ed. D'Angelo 1134;6;1-1134;6;3.
33. Alexander Telesinus, citované dílo, III;1-2.
34. Tamtéž, III;3-18.
35. Tamtéž, III;19-21.
36. John Julius Norwich, citované dílo, str. 55.

37. Alexander Telesinus, citované dílo, III;23-27.
38. Tamtéž, III;35.
39. Falco Beneventanus, citované dílo, ed. D'Angelo 1136;2;1-1136;2;7.
40. John Julius Norwich, citované dílo, str. 57-59.
41. Tamtéž, str. 60.
42. Falco Beneventanus, citované dílo, ed. D'Angelo 1137;3;2-1137;4;10.
43. „*Nocte itaque insecuta, cives, qui capti fuerant, vinculis districti sunt et alligati. Mane autem facto, die quidem dominico, ad dominum papam veniunt quidam de civibus Beneventanis, viri sapientes et discreti, qui omnia, quae Apostolicus exquisierat, assecuti sunt; continuo captivos cives Beneventanos, quos Teutonici comprehenderant, dominus Apostolicus absolvi iussit et ad propria reverti.*“ – tamtéž, 1137;3;15-1137;3;16. „*Fama itaque tantae invasionis cum ad aures pontificis Innocentii pervenit, predictum ducem Henricum vocari mandavit, ut exercitum illum compesceret et a tali mortifera aggressionem illum prohibeat; confestim dux ille pervolat et totum illum exercitum ad castra reverti mandavit; sicque civitas ab eorum invasionem evasit.*“ - tamtéž, 1137;4;3. „*Dominus autem Apostolicus sic illum vulneratum et mortuum sui que furore taliter fuisse perductum audiens, ut erat sapientis animi et pacifici cordis, nullam cum Beneventanis, qui eum interfecerant, excitavit questionem.*“ - tamtéž, 1137;4;9. V posledním případě se jedná o zabití agresivního stoupence procísařské strany Iaquina, který podle kronikáře toužil po pomstě na Beneventánech za nucený tříletý exil. Viz pozn. č. 42.
44. John Julius Norwich, citované dílo, str. 61-62.
45. Tamtéž, str. 63-64. Autor se odvolává na kronikáře, známého jako Annalista Saxo, neuvádí však odkaz.
46. Falco Beneventanus, citované dílo, ed. D'Angelo 1137;10;1-1137;10;8.
47. Marco Tangheroni, citované dílo, str. 102-103. John Julius Norwich, citované dílo, str. 69.
48. „*Cum autem Abellinum venisset, Apostolicus ipse Innocentius ducem ad defensionem Apuliae ordinare nomine suo satagebat; imperator vero nomine suo et memoria contra voluntatem Apostolici ordinare volebat; unde factum est, ut per triginta fere dies adinvicem discordatum est : sed sapientum consilio communicato, discordia talis destructa est. Quid multa? Divina favente clementia et ipso imperatore favente omnibusque suis, predictus Apostolicus nomine suo ad Beati Petri fidelitatem comitem Rainulphum, virum utique prudentem et discretum, in ducem elegit; et eo electo,*

vexillum ad honorem ducatus Apostolicus et imperator in conspectu omnium ei tradiderunt et confirmaverunt.“ – Falco Beneventanus, citované dílo, ed. D’Angelo 1137;11;2-1137;11;3. *Otonis episcopi Frisingensis Chronica sive Historia de duabus civitatibus VII;20*, MGH 45, *scriptores rerum Germ.*, ed. A. Hofmeister 1912, str. 338-339, zdroj: internetové stránky monumenta germaniae historica www.dmgh.de. Josef Deér, *Papsttum und Normannen, Untersuchungen zu ihren lehnsrechtlichen und Kirchenpolitischen Beziehungen*, Köln 1972, str. 28.

49. Falco Beneventanus, citované dílo, ed. D’Angelo 1137;15;1-1137;15;3.
50. Otto z Freisingu, citované dílo, VII;20, ed. A. Hofmeister str. 339.
51. Falco Beneventanus, citované dílo, ed. D’Angelo 1137;16;1-1137;18;2.
52. Jedná se o Rignano Gargano v jihoitalské provincii Foggia. K bitvě Falco Beneventanus, citované dílo, ed. D’Angelo 1137;20;1-1137;20;7.
53. John Julius Norwich, citované dílo, str. 77-80.
54. „*Rex itaque, ut domini papae Innocentii partem impediret, voluntati eorum assensit et papam eligendi potestatem dedit. Qui Romam reversi, fautoribus eorum congregatis, medio mense Martio, Gregorium cardinalem papam sibi et invasorem constituerunt, Victoremque eum vocaverunt : sed Dei misericordia auxiliante, hereses illa et invasio pauco tempore regnavit. Diebus autem non multis evolutis, fratres predicti Anacleti tantam cognoscentes turbationem, in se reversi, Domino favente, cum predicto domino Innocentio papa pacis firmamentum composuerunt. Et ipsi et omnes eius adversarii ad eius fidelitatem conversi sunt; et sceleratus ille, qui sub Victoris nomine apparuit, vestem et mitram deposuit et ad voluntatem pontificis Innocentii pervenit. Sicque gaudio magno et gloria exultationis tota Romana civitas exultavit, et pontifex ipse Innocentius ad unitatem Ecclesiae et concordiam, auxiliante Domino, perducitur.*“ - Falco Beneventanus, citované dílo, ed. D’Angelo 1138;1;3-1138;1;7.
55. „*Hoc anno, prefatus Apostolicus Innocentius, octavo die intrante mensis Aprilis, Romae synodum celebravit; ad cuius sacri conventus presentiam archiepiscopi, et episcopi et abbates innumeri convenerunt. Ibique inter cetera, quae Spiritu Sancto mediante statuta sunt, vinculis excommunicationis alligavit regem Rogerium predictus Apostolicus Innocentius in presentia omnium catholicorum virorum, qui convenerant, et eius omnes sequaces.*“ – tamtéž, ed. D’Angelo 1139;1;2-1139;1;3.
56. John Julius Norwich, citované dílo, str. 82.
57. „*Hoc anno Rainulphus dux, de quo in superiori tractatu mentionem fecimus, ardentissimo febris sinochae calore correptus, ultimo die stante mensis Aprilis, ex hoc*

mundo decessit apud civitatem Troianam; quem ducem Guidelmus venerabilis ipsius civitatis episcopus cum universo clero et populo diligenter et honeste, lacrimisque manantibus, sepulturae infra episcopium tradiderunt.“ - Falco Beneventanus, citované dílo, ed. D'Angelo 1139;2;1.

58. *„Unde et praedecessor noster religiosus et prudens papa Honorius, nobilitatem tuam de praedicta generositate descendantem intuitus plurimum de te sperans, et prudentia ornatum, justitia munitum, atque ad regimen populi te idoneum esse credens, valde dilexit, et ad altiora provexit. Nos ergo ejus vestigiis inhaerentes, et de potentia tua ad decorem et utilitatem sanctae Dei Ecclesiae spem atque fiduciam obtinentes, regnum Siciliae, quod utique, prout in antiquis refertur historiis, regnum fuisse non dubium est, tibi ab eodem antecessore nostro concessum, cum integritate honoris regii et dignitate regibus pertinente, excellentiae tuae concedimus, et apostolica auctoritate confirmamus.*“ - Innocentius II papa, epistula CDXVI ad Rogerium regem in: PL, sv. 179, Innocentii II pontificis romani epistolae et privilegia, ed. J. Accurante, P. Migne, Paris 1878, col. 0478D-0479D.

59. John Julius Norwich, citované dílo, str. 86.

60. Falco Beneventanus, citované dílo, ed. D'Angelo 1139;10;1-1139;12;14.

61. *„Cumque Salernum rex ipse advenisset, inimicis suis terras omnes eorum abstulit et sacramento eos perstrinxit, ut ultra Montes festinarent; quod et factum est. Comitem vero Rogerium de Ariano eius adversarium simul cum uxore sua, navigio parato, in partes Siciliae captivum mandavit; sicque vindictam perficiens ukončil super inimicis, quinto die intrante mensis Novembris, navigio armato, Palormum transfretavit.*“ - tamtéž, citované dílo, ed. D'Angelo 1139;13;1.

62. John Julius Norwich, citované dílo, str. 99.

63. Le Assise di Ariano, ed. Ortensio Zecchino, Cava dei Tirreni, 1984.

64. Tamtéž.

65. Ortensio Zecchino, Les Assises de Roger II. in: Les Normands en Méditerranée aux XIe-XIIe siècles, Actes publiés sous la direction de Pierre Bouet et François Neveux, Caen 2001, str. 143.

66. Tamtéž, str. 145-146.

67. *„Leges a nostra maiestate noviter promulgatas pietatis intuitu asperitatem nimiam mitigantes mollia quodam moderamine exaucuentes; obscura dilucidantes, generaliter ab omnibus precipimus observari, moribus, consuetudinibus, legibus non*

cassatis pro varietate populorum nostro regno subiectorum, sicut usque nunc apud eos optinuit, nisi forte nostris his sanctionibus adversari quid in eis manifestissime videatur.“ – Le Assise vaticane, I, ed. Ortensio Zecchino, Cava dei Tirreni, 1984, zdroj internetové stránky *Unione Accademica Nazionale* <http://www.uan.it/alim/letteratura.nsf/>.

68. John Julius Norwich, citované dílo, str. 100.
69. Mario Caravale, *La monarchia meridionale: istituzioni e dottrina giuridica dai normanni ai Borboni*, Roma 1998, str. 8.
70. Tamtéž, str. 14.
71. Tamtéž, str. 18-19. *Le Assise di Ariano*, ed. Ortensio Zecchino, Cava dei Tirreni, 1984, *passim*.
72. Francis Rapp, *Svatá říše římská národa německého; od Oty Velikého po Karla V.*, Praha 2007, str. 132-133.
73. *Conradi III. et Filii eius Heinrici diplomata* in: MGH, sv. 9, DD;KIII;69, ed. Hermann Böhlhaus nachfolgers, Wien-Köln-Graz 1969, str. 121-123.
74. Robert z Capuy nebyl jediným poraženým z nedávných válek, který našel azyl na Konrádově dvoře. Z listiny, uvedené u poznámky č. 73, ale také z listiny, uvedené u poznámky č. 77 lze odvodit, že dalšími byli Roger z Ariana a Norwichelem uvedený Richard, bratr Rainulfa z Alife. John Julius Norwich, citované dílo, str. 136.
75. John Julius Norwich, citované dílo, str. 129-130. Josef Deér, citované dílo, str. 237-238.
76. Josef Deér, citované dílo, str. 238-239.
77. *Conradi III. et Filii eius Heinrici diplomata* in: MGH, sv. 9, DD;KIII;126, ed. Hermann Böhlhaus nachfolgers, Wien-Köln-Graz 1969, str. 226-228. O ztraceném dopisu viz listina str. 227.
78. Antony Bridge, *Křížové výpravy*, Praha 2000, str. 113.
79. Tamtéž.
80. John Julius Norwich, citované dílo, str. 148.
81. Věra Hrochová, Miroslav Hroch, *Křížáci v Levantě*, Praha 1975, str. 98-105.
82. Antony Bridge, citované dílo, str. 114-119.
83. Tripolis, Mahdia, Súzy, Sfax, Gabès.
84. John Julius Norwich, citované dílo, str. 179-180.
85. Město ve východním Alžírsku při pobřeží Středozemního moře, ležící poblíž hranic s Tuniskem. Je známo též pod jménem Bône.

86. Město v Tunisku jižně od Tunisu a západně od Súz.
87. Město ve východní Libyi, nedaleko pobřeží Středoziemního moře, severovýchodně od Banghāzí. Je známo též pod jménem Barqa.
88. John Julius Norwich, citované dílo, str. 153-154.
89. Tamtéž, str. 156-163.
90. Francis Rapp, citované dílo, str. 134-135.
91. John Julius Norwich, citované dílo, str. 169-172.

10. OBDOBÍ KRIZE ZA VLÁDY VILÉMA I.

Ke konci vlády Rogera II. se objevil v zemi problém, který by v polovině třicátých let nikdo nečekal, a sice nástupnictví. Králi se narodilo pět synů a jedna dcera, mohlo by se tedy zdát, že budoucnost země byla v tomto ohledu víc než dostatečně zajištěna. Rogerův syn Jindřich ovšem zemřel krátce po narození, roku 1140 jej následoval Tankred a o čtyři roky později zahynul rovněž Alfons. Dlouho byl Rogerovým následníkem jeho stejnojmenný syn. Ten se legitimních potomků nedočkal, jeho milenka Emma z Lecce mu dala dva nemanželské syny Tankreda a Viléma. Roku 1148 ale následník Roger zemřel. Králi Rogerovi II. tak bylo souzeno přežít čtyři z pěti svých synů a tak nechal o Velikonocích 1151 korunovat posledního syna Viléma. Na sklonku svého života se Roger stihl ještě dvakrát oženit a jeho třetí manželka Beatrix z Rethelu mu dala dceru Konstancii.

Vilémova korunovace ještě zhoršila vztahy Rogera II. s papežem, který stále ještě odmítal uznat Rogera jako krále. Problém tkvěl ve skutečnosti, že papež se považoval za lenního suveréna vládce jižní Itálie i Sicílie a tedy pouze on měl nárok udělit panství Rogerovu nástupci. Porušení této praxe politicky ještě přiblížilo Evžena III. ke Konrádovi III., který konečně ukončil domácí střety s Welfy a začal se znovu chystat na tažení do Itálie. Rogerovi znovu začalo hrozit nebezpečí, že proti němu vytáhne spolu s Manuelem Komnenem, i tentokrát ale okolnosti hrozící střetnutí odvrátily.

Konrád III. do jižní Itálie nedorazil, protože 15. února 1152 v Bamberku zemřel. Od korunovace Oty I. roku 962 byl prvním římským králem, kterému se nepodařilo tažením do Říma dosáhnout císařského důstojenství. Královým nástupcem byl o tři týdny později korunován jeho synovec Fridrich I. Barbarossa. Pocházel z obou soupeřících rodů. Po otci byl Štauf, zatímco po matce Welf, což mohlo do budoucna poskytnout naději, že pod jeho vládou dojde ke smíření obou táborů. Na rozdíl od Konráda se však často dostával do konfliktu se svatým stolcem i se sebevědomými komunami v severní Itálii. Tato skutečnost mu v budoucnu zabraňovala v tažení do jižní Itálie, přestože Barbarossa Konrádovo nepřátelství k Normanům zpočátku převzal a na jeho dvoře se o výpravě proti nim jednalo.¹

V prvním, avšak zatím v porovnání s budoucími událostmi ne tolik vážném, konfliktu o investituru se Barbarossa ocitl ještě s Evženem III. Neshody byly urovnány při jednání

Barbarossových vyslanců v Římě na přelomu let 1152-1153 a stvrzeny kostnickou smlouvou z 23. března 1153.² Fridrich slíbil obnovit papežskou vládu v Římě, stále ještě ohrožovaném zastánci republikánského zřízení. Evžen III. zase souhlasil s císařskou korunovaci. 8. července ale papež, dříve než mohlo dojít k naplnění dohod, v Tivoli zemřel.

Barbarossa se s Evženem III. domluvil rovněž na postupu v jižní Itálii. Manuelovi Komnenovi nemělo být udělováno území v Itálii, případně se mělo zabránit jeho pokusu zmocnit se země silou, a císaře vyhnat.³ Opustil tak Konrádovu politiku spojení s Byzancí proti Normanům a jím uznávanou možnost územních zisků pro Byzanc na italském jihu.

Také sicilské království bylo v polovině padesátých let postiženo úmrtími v řadách nejmocnějších. Nejprve zemřel Georgios z Antiochie, velký vojevůdce, ale také nebezpečný plenitel byzantského území. 16. února 1154 jej následoval v osmapadesáti letech Roger II., kterého jeho poddaní pohřbili v palermské katedrále.

Zanechal za sebou mocné, bohaté a sjednocené království, které se stalo skutečnou velmocí ve středomořském prostoru. Toto království zahrnovalo již i další země kromě Sicílie, Malty a části Kalábrie, získané jeho otcem. Roger II. připojil také po mnoha letech bojů ostatní země v jižní Itálii⁴ a území v severní Africe a v bojích proti císaři Manuelovi se mu dokonce podařilo ohrozit Konstantinopol. Zachoval tak již tradiční směr normanské politiky, a sice expanzi na úkor východního císařství a arabských muslimských států. Přesto se mu nepodařilo zajistit uznání královského titulu Evženem III. a svému nástupci zanechal špatné vztahy nejen s byzantskou, ale i římskou říší. Také území, získané v severní Africe, mohlo být snadno ztraceno v boji s početnějšími Araby. Nebezpečí v tomto ohledu hrozilo zejména od Almohadů, expandujících ze západní části severní Afriky.

Rogerův nástupce Vilém I., podruhé korunovaný v palermské katedrále 4. dubna 1154, nebyl zřejmě zpočátku příliš připravován na převzetí vlády v zemi, poněvadž měl tři starší bratry. Po jejich smrti se měl stát nástupcem velmi úspěšného otce, s nímž by nesnesl srovnání mnohý jiný panovník. Středověká historie nabízí mnoho jiných vládců - synů, kterým se nepodařilo po dobu své vlády vyjít ze stínu svých vládců - otců a takový je i Vilémův případ. Jak uvádí Norwich,⁵ postrádal Rogerův syn politický rozhled svého otce a vyhýbal se rozhodnutím, pokud to bylo možné. Přibližně o dvě století později si vysloužil vzhledem k jiným ještě méně úspěšným králům poněkud nespravedlivé přívěsky „*il Malo*“ – zlý, špatný. Pro posouzení oprávněnosti tohoto přívěsku je nutno podrobně prozkoumat události a nové problémy, kterým král musel čelit.

Vilém po nástupu na trůn v zásadě dodržel kontinuitu vlády z doby svého otce, nerozpoutal mnohé změny v nejvyšších královských úřadech. Určitou výjimkou se stal Maio z Bari, nový královský *amiratus amiratorum*, jakýsi „první ministr“. Byl zajisté silnou osobností, i když neměl takové vojenské schopnosti jako Georgios z Antiochie, nejdůležitější z jeho předchůdců. Hugo Falcandus⁶ rozhodně neoplývá sympatiemi pro Maia a hovoří o něm s velkou nenávisí, upozorňuje na jeho nízký původ, neřestné chování a vypočítavost. Stěžuje si také, že král choval k jeho radám plnou důvěru a od jiného nechtěl nic slyšet.⁷ Jeho výčitky nemusely být zcela neoprávněné, důvodem pro ně by mohl ale také být autorův odpor k centralizaci. Tu se Maio z Bari a Vilém v návaznosti na Rogera II. snažili v království prosazovat. Svě mohl sehrát i langobardský původ vysokého úředníka, který naznačuje jeho jméno.

Nový král se na počátku vlády pokusil zlepšit vztahy s byzantskou říší. V létě vyslal poselstvo do Konstantinopole, aby nabídlo Manuelovi mírovou smlouvu. Vilém za mír nabízel návrat kořisti i zajatců, odvezených během Georgiova útoku. Šlo o věc z normanské strany do této chvíle nevídanou. Císař ale nabídku, která mohla být považována také za projev slabosti, odmítl. Ztratil teď spojence na západě, byl ale zřejmě odhodlán dobýt bývalá byzantská území zpět i bez něj.⁸

3. prosince zemřel papež Anastasius IV. a jeho nástupcem se pod jménem Hadrián IV. stal následujícího dne jediný anglický papež v historii Nicolas Breakspeare. Po svém nástupu na svatý stolec se rozhodl vyřešit dlouholetý problém s Arnoldem z Brescie. Využil přitom pomoci Fridricha Barbarossy, který ve stejnou dobu podnikal podle dohody s předchůdcem Anastasia Evženem III. svoji římskou jízdu, aby tak dosáhl císařské koruny. Fridrich dal Arnolda zajmout a reformátor skončil na hranici, jeho popel pak byl vysypán do Tibery. 6. června 1155 došlo k setkání Fridricha I. a Hadriána IV. v Sutri, které se neobešlo bez komplikací, protože Fridrich odmítl vést za uzdu papežova koně. Přesto došlo mezi oběma stranami k dohodě a 18. června se Barbarossa dočkal císařské korunovace. Tažení mělo na základě dohody o společném postupu v kostnické smlouvě,⁹ kde Fridrich slíbil neuzavírat příměří nebo mír s Normany ani římskými vzbouřenci bez dohody s papežem a zasáhnout proti Normanům. Císař od něj ale na žádost svých vazalů upustil a nařídil vrátit se do vlasti na sever od Alp.¹⁰ Je dlužno dodat, že text kostnické smlouvy Barbarossu výslovně nezavazoval, aby spojil korunovační cestu do Říma s protinormanským tažením, nešlo tedy o porušení dohody. Pro papeže bylo beztak nyní důležitější vyřešit problémy ve Věčném městě. Ani pacifikace Říma se však Fridrichovi nezdařila a papež musel sídlit v exilu.

Normané se opět vyhnuli útoku západního císaře. Vzhledem k faktu, že Manuel Komnenos chystal protiúder po ofenzívě Georgia z Antiochie na sklonku Rogerovy vlády, hrozila by jim v případě boje na dvou frontách těžká porážka. Protože však německá šlechta přiměla císaře, aby zavelel k návratu domů, museli se Byzantinci v boji obejít bez Fridrichovy pomoci. Byzanc se ale mohla pokusit získat podporu věčně vzpurných normanských baronů na kontinentě.

Ochotným spojencem se stal králův bratranec Robert z Loritella, nespokojený s panstvím, které mu Vilém přidělil při nástupu na trůn. Jakožto králův blízký příbuzný stanul v čele normanských baronů, kterým byla trnem v oku zejména politika Maia z Bari. Roku 1155 již rozpory dosáhly takové míry, že král vydal rozkaz, aby jeho bratranec byl uvězněn. Robert ale uprchl a spojil se s byzantským loďstvem, vedeným Michaelem Palaiologem. Pak s dalšími vazaly a byzantskou pomocí vytáhl směrem na Bari, kde stále žilo početné řecké obyvatelstvo. Řekové ve městě nechovali mnoho sympatií k normanskému králi a otevřeli jeho nepřátelům brány města. Královská posádka byla přinucena se vzdát a vzbouřenci dosáhli prvního velkého úspěchu. Tehdy se – již potřetí – rozšířila po zemi správa, že vládce zemřel. Vilém, stejně jako jeho předchůdci Robert Guiscard a Roger II. vážně onemocněl a zvěsti o jeho úmrtí ještě posílily odpor proti koruně. Následně padlo do rukou Vilémových nepřátel i Trani.¹¹

Královi vojáci se pokusili vzbouřencům čelit, byli ale v září poraženi v bitvě u Andrie. Neúspěch Vilémových sil podnítil papeže, aby Manuelovi nabídl svoji finanční a vojenskou pomoc proti sicilskému králi. Od císaře požadoval rezignaci na několik pobřežních měst v Apulii. K dohodě došlo a tak se koncem září vypravil papež s vojenským kontingentem proti Vilémovi. Ten nebyl na poloostrově schopen účinné obrany a brzy ztratil celou Apulii. Maio z Bari, který po čtvrt roku zastupoval vážně nemocného krále, neměl dostatek sil, aby nepřátele ze ztracených území vytlačil. Porážky na kontinentě se staly katalyzátorem pro projevy nespokojenosti s politikou u baronů neoblíbeného druhého nejmocnějšího muže na ostrově. Královi vazalové měli nyní v úmyslu zbavit se Maia, sesadit krále, který v jejich očích nebyl schopen vlády, a dosadit na trůn jeho malého syna Viléma, který by mohl být snadno ovladatelný. Tak došlo počátkem roku 1156 k povstání i na Sicílii, do jehož čela se postavil Bartoloměj z Garsiliata. V této době již byla Vilémova nemoc na ústupu, mohl se tedy zapojit do potírání vzpoury. Vyslal svého zástupce Everarda ze Squillace do Butery, kde sídlili sicilští vzbouřenci. Vyslanec se vrátil se zprávou, že vzpoura nebyla vedena proti králi, ale proti Maiovi z Bari, který spolu se svým spojencem Hugem, arcibiskupem palermským,

prý plánoval zavraždit krále a zmocnit se jeho trůnu. Po králi pak požadovali, aby se zbavil svých špatných rádčů. Vilém na jejich podmínky nepřistoupil, povstání se ale rozšířilo. Vzbouřenci požadovali propuštění jednoho ze šlechticů na kontinentě, Simona z Policastra, který byl Maiem uvězněn bez procesu. Simon byl blízkým spolupracovníkem Ascletina z Kampánie, málo úspěšného velitele královských sil na kontinentě. Nepokoje byly uklidněny propuštěním Simona na svobodu, samotný Simon pak byl odveden jako prostředník spolu s vojskem za povstalci do Butery. Byl úspěšný: vzbouřenci se vzdali za podmínek, že jim budou zachovány životy i majetky, odejdou však do vyhnanství, dokud král nesvolí k jejich návratu. Poté byl potrestán za svůj neúspěch Ascletin. Vilém jej povolal do Messiny, kde byl uvězněn jako zrádce a byly mu zabaveny jeho statky. Později ve vězení zemřel. Pak normanské loďstvo zamířilo k Brindisi, obléhanému Byzantinci.¹²

Ani Byzantinci ale neprožívali snadné období. Jejich vojevůdce Michael Palaiologos se nejprve dostal do vážných sporů s normanskými vzbouřenci Roberta z Loritella a následně zemřel. Vztahy mezi oběma skupinami se poněkud vylepšily až poté, co v čele byzantského vojska stanul Michaelův nástupce z rodu Duků. Jakmile se však začala blížit Vilémova armáda, většina vzbouřených Normanů byzantské vojsko opustila. Nyní byli Byzantinci v početní nevýhodě a královým vojákům nemohli konkurovat. 28. května 1156 byla u Brindisi řecká armáda drtivě poražena a její dosavadní vojenské úspěchy ztraceny. Vilém mnoho schovávavosti vůči vzbouřeným poddaným neukázal. Zatímco zajatým Byzantincům nebyla činěna vážná újma, domácí vůdci povstání byli v lepším případě uvězněni, v horším oslepeni nebo popraveni.¹³

Poté, jak uvádí Hugo Falcandus,¹⁴ král odtáhl k Bari, které na počátku vzpoury dobrovolně přešlo na stranu Byzantinců. Ani zde se obyvatelé milosti nedočkali. Stejně jako oni nešetřili králův dům, nebude nyní on šetřit jejich. Vilém jim dal dva dny, během kterých mohli zachránit své životy a majetek. Po jejich uplynutí nechal celé město zničit.

V Bari byly ušetřeny pouze církevní stavby a podobně tvrdě se mělo postupovat také vůči dalším královým nepřátelům. Mnozí z nich včetně Roberta z Loritella uprchli, což se ale nepodařilo Robertovi z Capuy. Poslední žijící ze tří velkých oponentů Rogera II. při povstání ve třicátých letech se pokusil využít příležitosti, kterou mu poskytlo povstání a intervence Byzance s papežem, k získání svého ztraceného postavení. Nyní, po Vilémově vítězství, prchal přes panství svého bývalého vazala Roberta z Aquily zpět do exilu. Robert z Aquily, sám zapleten do činností proti králi, jej ale při přechodu řeky zajal a předal Vilémovi. Robert

z Capuy byl oslepen, zatímco Robert z Aquily si, jak uvádí Hugo Falcandus,¹⁵ za tento čin získal královské odpuštění.

Po zničení Bari táhlo Vilémovo vojsko proti Beneventu, kde pobýval papež. Hadrián IV. nemohl se svými silami Normanům čelit, byl proto přinucen uzavřít s králem 18. června 1156 v Beneventu mírovou smlouvu. Jako jednoznačný vítěz dosavadních vojenských střetnutí dosáhl Vilém od papeže stvrzení královského titulu a suverenity nad všemi zeměmi, které ovládl jeho otec. Získal ale také území dobyté jeho staršími bratry na úkor papežského státu za Rogerovy vlády v Abruzzi a Marche, jeho moc nyní zasahovala hluboko do střední Itálie. Hadriánovi král vyšel vstříc, když souhlasil, aby spory mezi církevními hodnostáři v království mohly být od nynějška předkládány k rozhodčímu výroku do Říma. Král se rovněž zavázal hradit papeži každý rok poplatek. Papež také mohl do kontinentální části sicilského království volně vysílat své legáty, zatímco Vilém si ponechal právo jmenovat biskupy podle svého uvážení. Králův vliv na církev na Sicílii zůstal nedotčen. Papež mohl svolat vysoké církevní hodnostáře do Říma, ti ale mohli přijet pouze tehdy, pokud dostali svolení od krále. Král také mohl zrušit výsledek volby církevního hodnostáře.¹⁶

Smlouva z Beneventa ukončila mnohaleté nepřátelství mezi papeži a normanskými vládci. Vilém I. si díky ní a razantnímu zásahu proti vzbouřencům právně pojistil zisky, které byly dosaženy za vlády jeho otce. Ani papež však nemusel být s výsledkem jednání nespokojen. Ztratil sice problematická území a byl nucen uznat Vilémův královský titul, i nadále si však ponechal vůči sicilskému králi nadřazené postavení. Navíc získal do budoucna nového spojence, který mu mohl pomoci vyřešit problematickou situaci v Římě, kde měli stále ještě vliv stoupci republiky. V tomto ohledu jej již zklamalo spojenectví s Fridrichem Barbarossou, který po císařské korunovaci opustil Itálii, aniž by Hadriánovi IV. výrazně pomohl. Pokud chtěl získat do budoucna pevnější oporu pro své politické cíle, neměl jinou možnost, než se s Normany dohodnout.

Po uzavření smlouvy odplul král zpět na Sicílii, kde byli odměněni ti, kteří králi v nedávných bojích zachovali věrnost, a odsouzeni zajatí vzbouřenci. Hugo Falcandus¹⁷ uvádí, že mezi nimi byli také Tankred a Vilém, synové nejstaršího králova bratra Rogera, kteří měli být uzavřeni v paláci. Týž autor dále tvrdí, že některým vzbouřencům byly vypíchnuty oči, jiní byli vhozeni do míst plných hadů, zatímco jejich ženy a dcery byly uvězněny a zneužity, případně kvůli hmotnému nedostatku přinuceny k prostituci. To vše prý k utišení nemravné mysli Maia z Bari. Je ale možné, že se, vzhledem ke svému politickému smýšlení, zcela nedržel skutečných událostí. Nabízí se také domněnka, že Hugova rodina byla

jednou z postižených represemi po potlačeném povstání a autor zvolil pro něj jediný dosažitelný způsob odvety.

Po konečném vypořádání se s povstalcí se Vilém rozhodl pro odvetný úder proti byzantské říši. Maiův bratr Stefan vyplul s normanským loďstvem proti ostrovu Euboiia, který z velké části vyplenil. Stejný osud čekal také další řecké město Almyròs.¹⁸ Další cíl normanské výpravy nebyl o nic menší, než hlavní město byzantské říše Konstantinopol. Zde dokonce ohrozili císařský palác, aby se poté vrátili zpět na Sicílii. Byzantská říše odpověděla podněcováním nepokojů mezi vzpurnou apulijskou šlechtou, zároveň ale začala probíhat jednání o uzavření míru s Vilémem. V červnu 1158 se vzbouřencům podařilo porazit královské vojsko, mezi sicilským královstvím a byzantskou říší ale došlo k dohodě. Byzanci byli vráceni zajatci z nedávných válečných střetnutí, Manuel pak přestal podporovat Vilémovy apulijské vazaly.¹⁹

Je možné, že porážka v Apulii přiměla Viléma, aby raději hledal mírové narovnání sporů s byzantskou říší. Její hranice nebyly daleko, a přestože z nedávné války vyšel Vilém jako vítěz, poznal, že s byzantskou podporou by byla případná další vzpoura velmi nebezpečná. Na konci roku 1158 tak byl mezi oběma stranami za zprostředkování Hadriána IV. uzavřen mír na třicet let, což spolu s beneventskou smlouvou značně posílilo královo postavení. Podle Oppla²⁰ měla v této době v kolegiu kardinálů hlavní slovo prosicilská strana a kurie se dokonce zabývala myšlenkou na exkomunikaci císaře.

Vnitřních rozporů v sicilském království ale mohl za pro něj příznivých okolností využít Fridrich Barbarossa. S Manuelem Komnenem nejprve jednal o vzájemném spojení i sňatku mezi oběma rodinami, brzy ale nastaly spory o vliv na jižní Itálii a rovněž kvůli byzantskému obsazení Ancony roku 1154. Ve své sňatkové politice dal nakonec Fridrich Barbarossa přednost Beatrix Burgundské. Jeho vztahy s papežem se zhoršily poté, co Hadrián uzavřel s Normany beneventskou smlouvu. Papež jejím prostřednictvím totiž uznal panství Normanů nad územím, na které si činil nároky císař prostřednictvím lenní svrchovanosti. Další ranou se pro ně stal incident na sněmu v Besançonu v říjnu 1157. Původně se zde měl řešit problém zajetí lundského arcibiskupa Eskila. Hadriánovi vyslanci se na sněm dostavili s listem pro císaře. V něm mj. stálo, že císař přijal od papeže velká *beneficia*. Podle pozdějšího výkladu papežské strany bylo tímto slovem míněno dobrodiní. Kolínský arcibiskup Rainald z Dasselu ale zmíněné slovo přeložil jako léna. Olej do ohně ještě přilila následná debata o kontroverzní nástěnné malbě, která zobrazovala Lothara III., jak vede za uzdu papežova koně, a která i přes předchozí dohodu ještě stále nebyla odstraněna z Lateránského paláce.

Vyhrocená atmosféra zapůsobila na císařské vazaly natolik, že se obořili na papežské vyslance a ti jen díky císařově ochraně neutrpěli fyzickým násilím.²¹ Hadrián později poslal Fridrichovi vysvětlení, ve kterém císaři oznamoval, že šlo pouze o nedorozumění, vzniklé překladem slova, a nikoliv o provokaci, celkovému zhoršení vzájemných vztahů ale nezabránil.

Fridrichovo tažení, které mělo původně směřovat do Apulie,²² se odehrálo s podporou Vladislava Českého, který za svoji pomoc získal od Barbarossy královskou hodnost. Císaři se v jeho průběhu podařilo v září pokořit město Milán²³ a následně získat vliv ve velké části Lombardie. Ranou pro severoitalská města se stal soubor panovnických práv, vyhlášený 11.11. 1158 na roncaglijských polích u Piacenzy. Fridrich Barbarossa si přisvojil např. právo nad cestami nebo právo razit mince, pokud ten, kdo do té doby mince razil, neprokázal, že k razbě má legitimní oprávnění.²⁴ Právní ustanovení podřizovalo severoitalské komuny císaři jako nejvyšší autoritě. Byly podniknuty také kroky, směřující proti zájmu papeže. Důvodem byl císařův záměr získat dědictví po Matyldě Toskánské, které nyní spravoval svatý stolec.

Nový stav mohl Vilémovi vyhovovat, protože papež, který byl ve sporu s císařem, v minulosti obvykle nemíval jinou možnost, než se snažit vycházet v dobrém s Normany. Toto spojenectví mohlo Vilémovi v budoucnu poskytnout další privilegia od Hadriána nebo jeho nástupců. V důsledku nedávných politických událostí se jako přirozený spojenec proti Barbarossovým tížádstivým plánům stala severoitalská města. V létě 1159 došlo v Anagni ke vzniku proticísařské koalice za účasti papeže a s císařem znepřátelených komun Milán, Crema, Brescia a Piacenza.²⁵ Vše se podle Norwiche²⁶ odehrálo také za přítomnosti normanských vyslanců, mezi nimiž pravděpodobně nechyběl ani Maio z Bari. Italská území se tak rozhodně vzepřela Fridrichově snaze ovládnout Apeninský poloostrov. Situace se měla ještě více přiostrřit po smrti papeže a volbě jeho nástupce.

Dne 1. září 1159 zemřel Hadrián IV. 7. září byl většinou prosicilsky orientovaných volitelů vybrán za jeho nástupce Rolando Bandinelli ze Sieny, který přijal jméno Alexandr III. Šlo o jednoho z Hadriánových vyslanců, kteří byli napadeni císařovými vazaly na inkriminovaném sněmu v Besançonu. Ve svých zájmech Rolando nemínil ustupovat ani takovému protivníkovi, jakým byl Fridrich Barbarossa. Jeho volba však nebyla jednohlasná, protože procísařská menšina v Římě zvolila za papeže kardinála Ottaviana z Monticelli, který přijal jméno Viktor IV. Fridrich Barbarossa se přiklonil k druhému z kandidátů, většina křesťanské Evropy ale uznala za nového papeže Alexandra III. Císař se o volbě dozvěděl pod hradbami

Cremy, která odolávala v obležení až do ledna 1160, kdy obyvatelé města kapitulovali. Museli své město opustit a Crema byla srovnána se zemí.²⁷

Ve stejné době, kdy Barbarossa vedl v severní Itálii svůj boj o podmanění místních komun, se schylovalo ke konci normanského panství v severní Africe. Bývalý královský místodržící ve městě Sfax Abu al-Hassan al-Furrjani, který prodléval jako rukojmí v Palermu, napsal svému synovi a nástupci Omarovi, že nastala příhodná chvíle k povstání proti křesťanské nadvládě. Do Palerma přesídlil poté, co se vzdal svého úřadu v Omarův prospěch a nabídl se, že přesídlí jako záruka do Palerma.²⁸ Je možné, že šlo z jeho strany o záměr sledovat politickou situaci a za cenu vlastního života usnadnit svému synovi cestu k osvobození. Omar jeho výzvu k povstání vyslyšel.

Povstání vypuklo 25. února 1159, když Arabové ve Sfaxu pobili křesťanskou posádku. Do města pak dorazil králův vyslanec, aby Omarovi pohrozil, že pokud nezanechá své vzpoury, bude jeho otec popraven. Omar neuposlechl a před poslovými zraky nechal uspořádat smuteční průvod za svého otce. Ten byl také v Palermu oběšen, povstání se ale rozšířilo a Normanům brzy zůstala v moci pouze Mahdia. Ta byla sice dobře opevněna, se svým vojskem proti ní však vytáhl mocný almohadský vojevůdce Abd al-Mumen a 20. července ji oblehl. Město mu přesto odolávalo, jeho další osud však závisel na králově pomoci. Normanská flotila pod vedením pokřtěného eunucha, který přijal jméno Petr, připlula sice na pomoc, ale byla 8. září saracény poražena. Několik lodí bylo zajato muslimy, další odpluly do bezpečí. Hugo Falcandus²⁹ ve svém díle pod dojmem porážky Petra obviňuje, že, jako všichni palácoví eunuchové, byl jen jménem křesťan, ale duší saracén. Obránci poslední normanské bašty na černém kontinentě přesto nekapitulovali, ze Sicílie jim však v následujících měsících nepřišla na pomoc žádná další výprava a obyvatelé městra začali pociťovat nedostatek potravin, který vedl až k pojídání psů a koní.³⁰ Za této situace musela morálka obléhaných nutně poklesnout, až došlo mezi nimi a Abd al-Mumenem k dohodě. Obránci vyšlou do Palerma své zástupce, aby se přesvědčili, zda se mohou dočkat od krále nějaké pomoci. Pokud ničeho nedosáhnou, vydají město muslimskému vojsku. Vrátili se, aby definitivně zklamali naděje všech křesťanských obránců, a tak bylo město 11. ledna 1160 obléhatelům vydáno. Abd al-Mumenovi nelze upřít čestnost při jednání se svými protivníky, jelikož křesťané směli svobodně odejít i se svými věcmi a zbraněmi a odplout na Sicílii.³¹

Severoafričské panství, které bylo za Rogera II. složitě získáno vynikajícím vojevůdcem Georgiem z Antiochie, tak bylo Vilémem až příliš snadno ponecháno svému osudu. Při obraně Mahdije je z Hugova vyprávění cítit snaha vyvolat v čtenáři rozhořčenost nad

nezájmem sicilského dvora, zejména pak opět Maia z Bari, k osudu města. Na rozdíl od vzpoury na počátku Vilémovy vlády je možno toto severoafrické povstání a následnou královu rezignaci považovat za jeho skutečnou porážku, na níž se podepsala přílišná orientace na politické problémy velké části Apeninského poloostrova, bránícího se Barbarossově snaze jej podmanit. Otázkou ale zůstává, do jaké míry mohla Mahdia odolávat silnému tlaku Almohadů s královou pomocí.

Léta po uzavření míru s papežem a byzantskou říší byla ve znamení vlády a stále rostoucí neoblíbenosti Maia z Bari. Vilém I. se poté, co pominulo bezprostřední nebezpečí ze vzpoury, o království nestaral a dával přednost hýřivému životu, který mu umožňovaly výhody jeho postavení. Spolu s Maiem byla u moci skupina, tvořená členy jeho rodu a věrnými, která byla obdobně nenáviděna normanskou šlechtou jako sám Maio. Bez vlivu nebyli ani eunuchové, zaměstnaní jako úředníci na královském dvoře.³²

Hugo Falcandus³³ dokonce uvádí, že Maio za pomoci svého příbuzného Mattea z Ajella přemluvil Alexandra III. ke slibu, že jej uzná za Vilémova nástupce po králově sesazení. Autor při této příležitosti uvádí příklad z franských dějin, kdy otec Karla Velikého Pipin Mladší sesadil v polovině osmého století s papežovým nepřímým souhlasem posledního neúčinného merovejského krále Childericha III. Mohlo by však jít pouze o pokus ospravedlnit dále popsané události jednostranně zaměřeného kronikáře. Proti mocnému správci království se totiž začalo připravovat spiknutí.

Tentokrát se jej účastnili vesměs méně známí šlechtici, jedním z nich ale byl příbuzný Vilémovy manželky Markéty Navarrské Gilbert z Graviny. Pod dojmem nedávno poraženého vojenského povstání věděli, že otevřená vzpoura by sama o sobě neměla mnoho nadějí na úspěch, a to tím spíše, že nyní choval Maio z Bari přátelské vztahy k byzantské říši i Alexandru III., zatímco Fridrich Barbarossa byl stále vytížen boji v severní Itálii. Jejich cílem se proto stala Maiova vražda.

O celé události velmi podrobně informuje a zároveň ji zdůvodňuje při přemlouvání budoucího vraha Hugo Falcandus.³⁵ Nenechává přitom nikoho na pochybách, které ze stran patří jeho přízeň. Spiklencům se podle něj podařilo získat na svoji stranu mladého Mattea Bonella, muže, kterého Maio z Bari zasnoubil se svojí dcerou, a měl tedy k němu lepší přístup, než oni. Matteo byl svým budoucím tchánem vyslán na Apeninský poloostrov, kde ale navázal kontakty s druhou stranou, která mu slíbila za pomoc ruku mladé a velmi žádané kalábrijské hraběnky z Catanzara. Matteo pravděpodobně našel v možné nevěstě zalíbení a

s vraždou souhlasil. Přestože byl Maio varován o chystaném spiknutí, oznámení, které očerňovalo jeho oblíbence a domnělého nastávajícího zetě, neuvěřil, a nijak proti němu nezakročil. 10. listopadu 1160 se odebral Maio do arcibiskupova sídla. Matteo Bonello obsadil všechny cesty, vedoucí z místa a čekal, až Maio vyjde ven. Poté, co Maio vyšel, doprovázen pouze nepočetnou ochrankou, k němu přiběhli dva spřátelení královští úředníci. Byli jimi jeho příbuzný Matteo z Ajella a spolu s ním komoří Atenuľ a vyzradili mu vše, co se chystá. Maio vydal rozkaz, aby pro Mattea Bonella poslali. Ten se ovšem se svými muži skrýval nedaleko a jakmile uslyšel své jméno, vyrazil s nimi do útoku. Maio z Bari se bránil, ale přesile nemohl odolat. Byl na místě zabit, zatímco Mattea z Ajella útočníci vážně poranili, a podařilo se mu uniknout. Pak Matteo Bonello se svými muži z místa činu uprchl na svůj hrad Caccamo,³⁶ zatímco palermský dav, jakmile zjistil co se stalo, ničil bezduché tělo nejvlivnějšího a zároveň nejnenáviděnějšího z úředníků Viléma I.

Veskrze negativní obraz, který o tomto významném politikovi zanechal Hugo Falcandus, mohou o něco vylepšit jeho zásluhy v oblasti vzdělanosti. Podporoval kulturu a literaturu, z jeho vlastní tvorby se dodnes dochoval dlouhý komentář pro Otčenáš, nazvaný *Expositio in orationem dominicam*,³⁷ a věnovaný jeho synu Stefanovi. Vzhledem k velké Maiově neoblíbenosti je možné, že některá jeho díla byla zničena.

Další události dosvědčují, že Vilém začínal vládnout zejména tehdy, pociťoval-li, že byla jeho vláda v ohrožení. Problémem pro něj bylo, že nemohl rozhodně zakročit proti vrahovi, protože jeho čin schvalovala většina poddaných. Pokud by se Mattea pokusil potrestat, mohl se jejich hněv obrátit i proti němu.

Následujícího dne byl králem jmenován do čela správy dočasně arcijáhen z Catanie Henricus Aristippus.³⁸ Šlo o velmi vzdělaného člověka, astronoma, který byl znalý řečtiny i latiny. Je autorem latinských překladů *Opuscula* od Gregoria Nazianzena, traktátu Diogena Laerzia *De vita et conversatione dogmateque philosophorum*, Platónových dialogů *Menón* a *Faidón*, z Aristotelova díla *Stagirita* pak čtvrté knihy o Meteorologii a pravděpodobně též *Analitici posteriori*. Přivezl také na Sicílii rukopisy z Konstantinopole, mezi nimiž byla také *Μαθηματικη Σύνταξις* od Tolomea, známá spíše pod arabským názvem *Almagest*.³⁹ Přispěl tak ke zprostředkování východní kultury latinskému západu. Dalšími úředníky, jmenovanými králem, se stali hrabě Silvestr z Marsika a Angličan Richard Palmer, biskup ze Syrakus. Podle Norwiche⁴⁰ šlo o výběr, který měl za účelem vyjít vstříc Bonellovi, jejichž komplicem prý Silvestr z Marsika byl. Tvrzení zdůvodňuje faktem, že se po Maiově vraždě zmocnil jeho

majetku v Palermu. Je však třeba připomenout, že jedna věc nemusela nutně podmiňovat druhou.

První kroky Viléma a jeho úředníků k Matteovi Bonellovi byly z vynucení vstřícné, poněvadž byl velkou částí království považován za spasitele země. Bylo tedy vhodné zmírnit napětí a obrátit pozornost obyvatelstva na nově objevené viníky. Zakročeno bylo proti Maiově rodině, která snad původně doufala, že na královském dvoře najde ochranu před rozzuřeným obyvatelstvem. Maiův syn Stefan byl spolu se svým stejnojmenným bratrem i jinými Maiovými straníky uvězněn a podroben výslechu. Při něm byly použity mučící nástroje a není tedy divu, že byly odhaleny mnohé majetkové delikty, kterých se *amiratus amiratorum* měl dopustit. Za Maiovým vrahem pak přijeli královi poslové s nabídkou, aby se bez obav dostavil do Palerma. Královy zákroky proti Maiovým straníkům zřejmě Mattea přesvědčily, aby nabídku přijal, a tak se za jásotu obyvatelstva do města vrátil. Zde byl také Vilémem vlídně přijat.⁴¹

Neznamenalo to však, že by se královský dvůr smířil se vzniklou situací. Jakmile se roku 1161 zklidnila vyhrocená situace, začal palermský dvůr hledat možnosti, jak se Bonella zbavit. Král mu nařídil zaplatit 60000 tarenů, což byl starý poplatek za převzetí dědictví po otci, který byl Matteovi až dosud promíjen. Peníze byly zaplacené, událost však potvrdila zhoršení vzájemných vztahů. Také Bonellovi bylo zřejmé, že střet s králem a jeho okolím je nevyhnutelný, rozhodl se jej tedy předejít. 9. března došlo k předem připravenému pokusu o převrat, ve kterém byli zapleteni kromě jiných šlechticů také dva členové královského rodu: Simon z Tarentu⁴² a Tankred z Lecce. K akci mělo dojít později, ale jeden z královi věrných rytířů o její přípravě Viléma informoval, proto byla uspišena. Žaláři umožnili spiklencům vyzbrojit vězně, s jejichž pomocí pak byl obsazen královský palác. Král byl překvapen příchodem tří rytířů a stihl ještě zavolat o pomoc, pak byl ale zajat, stejně jako ostatní členové jeho rodiny. V první chvíli byl dokonce v ohrožení života. Vzbouřenci vyplenili honosné královské sídlo, pobili nenáviděné muslimské eunuchy – úředníky a spálili písemnosti z místního archivu.⁴³ Povstání se tak zvrhlo v masakr vzdělaných muslimů na královském dvoře. Mnozí z nich nezastávali nijak důležitá místa, jen ti šťastnější si zachránili život útekem. Převratu se ovšem Bonello osobně nezúčastnil, dal raději přednost pobytu na svém hradě Mistretta.⁴⁴

Palácový převrat byl úspěšný, v následujících dnech se však vyskytly problémy. Část šlechticů chtěla dosadit za krále malého Vilémova syna Rogera a získat tak ve svých rukou snadno ovladatelnou figurku. Jiní ale prosazovali vládu Simona z Tarentu. Zastánci první

možnosti vedli Rogera městem na koni, aby jej lid pozdravil jako svého nového krále, velkou podporu pro něj ale nezískali. Mezi obyvateli Palerma si získali mnoho nepřátel svým chováním v královském paláci, a tak se začaly sympatie ve městě pomalu přiklánět na stranu zajatého Viléma. V této chvíli měli spiklenci prokázat jednotnost a ráznost, nedomluvili se však na novém králi. Vše měl rozhodnout příjezd Mattea Bonella z Mistretta.⁴⁵

Matteova osobní neúčast při zjetí krále s sebou přinesla dva důležité aspekty. Jednak nemohl bezprostředně ovlivnit průběh pokusu o převrat, což přispělo k nerozhodnosti šlechticů. Na druhou stranu ovšem nebyl zapleten do nešťastného počínání svých druhů v královském paláci, a nadále tak mezi lidem zůstal oblíbený. Nyní záleželo na tom, jak této výhody dokáže využít.

Problémem zůstávalo, že i teď se svým příjezdem otálel a ve městě zavládla nejistota. Jeho spojenci za ním vyslali posly, aby jej přiměli k návratu, po jejich odjezdu však začali jednat královi přívrženci. 11. března, tedy dva dny po převratu, vyburcovali vysoce postavení klerikové⁴⁶ lid k ozbrojenému útoku na královský palác. Spiklenci se ocitli v početní nevýhodě a pokusili se vyjednávat. Snažili se přesvědčit rozvášněné útočníky, ať počkají na příjezd Mattea Bonella, ale marně. Lid požadoval, aby mu vzbouření šlechtici ukázali krále. Těm nezbyla jiná možnost, než domluvit se s Vilémem. Poklekli před ním a získali jeho ujištění, že jim zajistí bezpečný odchod z Palerma. Král předstoupil před rozvášněný dav, který žádal potrestání vzbouřených šlechticů. Podařilo se mu pro tuto chvíli uklidnit emoce. Sdělil, že mu slíbili věrnost, a že jim již odpustil. Pak vyzval lid, aby se rozešel. Spokojený dav svého krále uposlechl. Spiklenci se poté v tichosti vytratil z Palerma na hrad Caccamo. Za králem mohli do paláce vstoupit jeho věrní poddaní.⁴⁷

Vilém I. zažil v uplynulých dnech silné psychické trauma, které bylo ještě zhoršeno smrtí syna Rogera, zasaženého při posledním útoku na palác zbloudilým šípem do oka. Z otřesných zážitků se mu zpočátku nedařilo vzpamatovat a při setkání s věrnými byl schopen namísto proslovu pouze cosi pro ostatní nesrozumitelně sdělovat do ucha Richardu Palmerovi. Ten nadšenému shromáždění oznámil, že král si je vědom svých minulých chyb a že je připraven je napravit. Aby doložil, že svůj úmysl míní vážně, nařídil zrušit všechny daně z potravin, které byly ve městě zavedeny.⁴⁸ Spiklenci, kteří opustili Palermo, byli ovšem i nadále ozbrojeni a nebezpeční. Král napsal dopis Matteu Bonellovi, který za nimi dorazil na Caccamo, kde se jej ptal, proč poskytuje azyl vzbouřencům. Bonello odpověděl stížnostmi na jeho předchozí vládu a požadavky šlechticů. Ačkoliv šlo o záležitosti, které v té době šlechtu zřejmě velmi tížily, v této situaci bylo poněkud netaktické se o nich zmiňovat. Vilém, který

očekával podrobení druhé strany, přerušil jednání a rozhodl se přimět vzbouřence ke kapitulaci silou. Poslal do Messiny pro vojenské posily, které by jej dokázaly ochránit před případným útokem, protože na ostrově nedisponoval silnými vojenskými jednotkami. Bonello a jeho spolubojovníci chtěli zaútočit na Palermo dříve, než dorazí vojáci z poloostrova. Město se jim ale do příchodu nových kontingentů dobýt nepodařilo, a protože se nyní ocitli v početní nevýhodě, uchýlili se opět na Caccamo. Vilém za nimi přitáhl s vojskem, nabídl jim však vcelku příznivé kapitulací podmínky. Nikoho neměla čekat smrt, vězení ani fyzické tresty. Simonovi z Tarentu a Tankredovi z Lecce bylo umožněno odejít do exilu, zatímco jiní vzbouřeni šlechtici se měli vydat na pouť do Svaté země. Richard z Mandry, který devátého března zabránil zavraždění krále, nejen že získal milost, ale dokonce byl povýšen. Matteu Bonellovi byla nabídnuta králova přízeň, ale brzy se ukázalo, že nepřátelství mezi oběma muži je příliš hluboké. Svým i v tuto chvíli arogantním chováním si krále znepřátelil, a jakmile došlo v dubnu k dalšímu povstání proti králi, bylo rozhodnuto o jeho osudu. Byl zatčen královými vojáky a uvržen do vězení. Pokusy Matteových spojenců vyvolat v Palermu nepokoje a vynutit si jeho propuštění ve městě nebyly úspěšné. Bonello byl oslepen, byly mu přetřaty šlachy a brzy poté skonal v podzemní kobce.⁴⁹

Neúspěšný pokus o palácový převrat v březnu 1161 neměl v porovnání s jinými dosavadními útoky proti vládě krále na normanském území dlouhého trvání, byl ale mnohem nebezpečnější. Poprvé bylo cílem sesazení panovníka a ještě dosud nikdy se při vzpourách neocitla moc krále v takovém ohrožení. Důvodem neúspěchu vzbouřenců se stala jejich nejednotnost v kritické situaci a neúčast Mattea Bonella přímo na místě převratu, kde mohl dostatečně ovlivnit jeho průběh.

Ani po Bonellově smrti nenastal v sicilském království klid, nepokoje znovu propukly na Sicílii i na Apeninském poloostrově. Tankred z Lecce a Roger Sclavus⁵⁰ kteří nesplnili slib, že odejdou do exilu, vyvolali nepokoje v okolí měst Butery a Piazzzy na jihu ostrova, kde rozpoutali boje místních Langobardů proti muslimské komunitě a vyvolali tak útek Arabů z dříve nábožensky tolerantnější Sicílie. Náboženskými nepokoji byly ovlivněny dokonce i Syrakusy a Catania. Vilém proti narušitelům klidu vytáhl a přiměl je Sicílii opustit, ale vzpurnou Buteru nechal rozbořit a zakázal ji znovu osídlit. Pak se vypravil na kontinent, kde proti němu povstala velká část jeho území včetně hraběnky Klemencie z Catanzara, jejíž ruka byla odměnou Bonellovi za vraždu Maia z Bari. Vedle ní a její rodiny pozvedl proti králi zbraně i Robert z Loritella a naopak královnin příbuzný Gilbert z Graviny, zapletený rovněž do Maiovy vraždy, zůstal tentokrát na Vilémově straně. Získal milost díky přimluvě

Vilémovy manželky Markéty Navarrské a rozhodl se protentokrát raději neriskovat. Králova výprava byla úspěšná. Klemencie byla ve své pevnosti Taverna poražena a zajata a spolu s matkou odeslána do Palerma, kde o jejich dalších osudech není nic známo. Její dva strýcové Tomas a Alferus byli popraveni. Jejich mužům byly useknuty ruce, nebo byli připraveni o oči. Pak se král zmocnil vzbouřeného Tarentu a Robert z Loritella byl rovněž poražen. Uprchl do severní Itálie k Fridrichu Barbarossovi. Další uprchlíci našli záchranu v byzantské říši, zatímco mnoho jiných, kteří bojovali proti králi, postihla v jižní Itálii smrt nebo zmrzačení. O něco mírnější osud čekal vzbouřené Salerno, které bylo do této chvíle pevnou oporou normanských vládců při jejich boji se vzpourami na poloostrově. Obyvatelé žádali krále o milost, ten se pro ni však rozhodl až na přímluvu svých věrných podřízených.⁵¹ Ušetřil město pod podmínkou, že budou králi přivedeni ti, kteří zapříčinili, že se Salerno vzbouřilo.⁵²

Zatímco bojoval Vilém na jihu Itálie, objevily se na Sicílii – nebo lépe nebyly Vilémem před cestou na poloostrov zcela vyřešeny – znovu náboženské nepokoje. Problémy zde však byly vyřešeny krutým způsobem. Správa ostrova byla, jak uvádí Hugo Falcandus,⁵³ svěřena do rukou původně muslimského eunucha, pokřtěného jménem Martin. Za březnových masakrů zahynul rukou spiklenců jeho bratr, nyní se rozhodl všem pomstít za jeho smrt svým vlastním způsobem a zavedl na ostrově vládu skutečného teroru. Skutečností zůstává, že se podařilo nepokoje uklidnit, ale za příliš vysokou cenu. Zemi postihly procesy plné mučení a poprav, kterým padli za oběť příslušníci křesťanské i muslimské šlechty. Nepokoje byly potlačeny, ovšem náboženská tolerance, která ostrov dosud zdobila, byla nenávratně pošlapána. Již nikdy neměla arabská společnost dosáhnout takového rozkvětu, jakému se těšila ještě v první polovině století.

Mezi oběťmi byl i Henricus Aristippus, který byl jako účastník poslední vzpoury odeslán do Palerma a uvězněn, ovšem na králův příkaz. Později zemřel ve vězení. Jeho pádem a smrtí Silvestra z Marsika se obměnila skupina tří rádců, která měla na správu království největší vliv. Vedle Richarda Palmera v posledním období Vilémovy vlády v „triumvirátu“ působili bývalý notář Maia z Bari Matteo z Ajella a eunuch Petr, stejný muž, který velel normanskému loďstvu při neúspěšném pokusu pomoci obráncům Mahdie. Šlo o skupinu tří vysokých úředníků, tzv. *familiars regis*, která byla zavedena po vraždě Maia z Bari roku 1160.⁵⁴

Po králově návratu na ostrov se situace uklidnila. Vilém se opět vrátil k požívačnému životu a správu země více přenechával svým úředníkům. Následujících pět let jeho života již proběhlo klidně, nevlastní bratr Simon i Tankred z Lecce zůstali v exilu a baroni se již k další vzpouře nevzchopili. Také z plánovaného tažení Fridricha Barbarossy nakonec sešlo. Jak

uvádí Opll,⁵⁵ ještě v listině⁵⁶ Janovu z 9. června 1162 císař s výpravou počítal. Poté se ovšem dostal Janov do sporu s Pisou a vojsko ztratilo možnost získat námořní podporu obou měst, kampaň se tedy neuskutečnila. Nikdo další již vládu sicilského krále vážněji neohrozil. O téměř čtyři roky později, 7. května 1166, Vilém I. zemřel.

Pokud bychom Viléma hodnotili podle zpráv, které o něm zanechal Hugo Falcandus, bylo by nutné jej označit za velmi špatného krále. O osud království se staral obvykle tehdy, byla – li jeho vláda v ohrožení. Tehdy neváhal vydat se na bitevní pole, kde, pokud své vojáky řídil osobně, byl úspěšný, ale k poraženým vzbouřencům také příležitostně krutý. Autor je však příliš jednostranný. Je třeba připomenout, že Vilém nebyl na vládu v království od mládí připravován jako jeho starší bratři a ne vždy mu přálo štěstí.

Objektivně jej nemůžeme ředit mezi úspěšné krále. Podařilo se mu sice udržet u moci a také získat konečné uznání královského titulu od papeže. Ztratil ale území v severní Africe, aniž by se jej výrazně pokusil udržet. Jako ještě horší prohra se může jevit konec náboženské snášenlivosti na Sicílii. Projevil se ve vraždění muslimů v paláci za převratu baronů i během pozdějších náboženských nepokojů a odchodem části muslimského obyvatelstva z ostrova. Nedělo se tak v souladu s Vilémovou vůlí, král se vzdělanými muslimy k nelibosti baronů obklopoval. Nedokázal ale zhoršení vztahů zabránit. Přesto se v posledních letech Vilémovy vlády podařilo zemi stabilizovat a umožnit tak rozvoj království v dalších letech.

Poznámky ke kapitole 10.

1. Ferdinand Opll, Fridrich Barbarossa císař a rytíř, Praha 2001, str. 51 a násl.
2. K problému podrobně Johannes Laudage, Alexander III. und Friedrich Barbarossa, Köln - Weimar - Wien 1997, str. 33-62.
3. „*Grecorum quoque regi nullam terram ex ista parte maris concedet. Quodsi forte ille invaserit, pro viribus regni, quantocius poterit, ipsum eicere curabit.*(císař-pozn.) *Hec omnia faciet et observabit sine fraude et malo ingenio... Regi autem Grecorum ex ista partem maris non concedet. Quodsi ille invadere presumpserit, dominus papa viribus beati Petri eum eicere curabit.*“ – Friderici I diplomata in: MGH, sv.10;1, DD;FI;51, ed. Heinrich Appelt a kol., Hannover 1975, str. 86. Tamtéž, DD;FI;52, ed. str. 89. V první listině Fridrich uzavírá s Evženem III. kostnickou smlouvu, ve druhé stvrzuje doslovné znění dohody.
4. Výjimkou bylo Benevento, které zůstalo pod papežskou svrchovaností.
5. John Julius Norwich, Il Regno nel Sole, I normanni nel sud (1130-1194), Milano 1972, reprint 2007, str. 194-195.
6. „*Maionem quoque barenssem, humili ortum genere, qui cum primum in curia notarius extitisset, gradatim ad cancellariatus pervenerat dignitatem, magnum admiratum instituit. Monstrum utique quo nulla pestis immanior, nulla ad regni perniciem ac subversionem poterat efficacior inveniri. Nam ingenium illi promptum erat ad omnia; facundia non dispar ingenio; simulandi ac dissimulandi que vellet summa facilitas; preceps in libidinem animus, nobilium maxime matronarum ac virginum concubitus expetebat, et quas honestius viventes audierat, earum vehementius pudicitiam attemptabat; dominandi quoque semel accensus desiderio, multa volvebat in animo, multis mentem fatigabat consiliis et continuis scelerum stimulis agebatur, sed estuantis animi tempestatem vultus serenitate celabat.*“ – Hugonis Falcandi Liber de regno Sicilie, ed. G.B. Siragusa, La Historia o Liber de regno Siciliae e la Epistola ad Petrum Panormitanae ecclesiae Thesaurarium di Ugo Falcando, Fonti per la storia d'Italia 22, Roma 1897, zdroj: internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it, text před první kapitolou.
7. „*Huic igitur maxima collata dignitate totiusque regni cura et administratione commissa, in brevi sic actum est ut rex plenam verbis eius fidem adhibens, nichil alii cuipiam credere, nichil prorsus ab alio vellet audire.*“ – tamtéž.
8. John Julius Norwich, citované dílo, str. 200.

9. „*Dominus siquidem rex iurare faciet unum de ministerialibus regni in anima regis et ipse idem manu propria data fide in manu legati domini pape promittet, quod ipse nec trevam nec pacem faciet cum Romanis nec cum Rogerio Sicilie sine libero consensu et voluntate Romane ecclesie et domini pape Eugenii vel successorum eius, qui tenorem subscripte concordie tenere cum rege F(rideric) voluerint, et pro viribus regni laborabit Romanos subiugare domino pape et Romane ecclesie, sicut unquam fuerunt a centum annis retro.*“ – viz poznámka č.3. Obdobně i ve druhé listině stejné poznámky, ed. str. 88-89.
10. Francis Rapp, Svatá říše římská národa německého; od Oty Velikého po Karla V., Praha 2007, str. 137.
11. John Julius Norwich, citované dílo, str. 214-216. Hugo Falcandus, citované dílo, I. a násl.
12. John Julius Norwich, citované dílo, str. 216-222. O povstání na Sicílii Hugo Falcandus, citované dílo, IV-VII.
13. John Julius Norwich, citované dílo, str. 222-224. Hugo Falcandus, citované dílo, VII.
14. „*Ea rex potitus victoria, Barum traducit exercitum, ibique populum eiusdem urbis inermem obvium habet, ut sibi parcatur orantem. At ille, castelli sui quod a Barensibus dirutum erat ruinas aspiciens, "iusto ", inquit, "vobiscum agam iudicio, et quia domui mee parcere nolulistis, certe nec ego vestris sum domibus parciturus; vos autem omnes libere cum rebus vestris abire permictam". Dantur ergo eis duorum dierum inducie, ut interim exeuntes omnia sua secum asportent. Quod ubi factum est, muris primum equatis solo, totius insecutum est excidium civitatis. Ita prepotens Apulie civitas, fama celebris, opibus pollens, nobilissimis superba civibus, edificiorum structura mirabilis, iacet nunc in acervos lapidum transformata.*“ - Hugo Falcandus, citované dílo, VIII.
15. „*Robertus Surrentinus Capue princeps, cum nichil sibi fuga tutius comperisset, per terram comitis Richardi de Aquila secure transiens, in transitu fluminis ab eodem capi iussus regique traditus est. Quem admiratus Panormi non multo post in vincula coniectum, oculis fecit privari. Eo facto, comes Richardus cum regem antea plurimum offendisset, gratiam eius promerui, sed nec infami notam penitus evitavit.*“ – tamtéž.
16. John Julius Norwich, citované dílo, str. 226-227. Johannes Laudage, citované dílo, str. 83-88.
17. „*Filii quoque ducis Rogerii, Tancredus et Willelmus, nobilissima matre geniti, ad quam dux ipse consuetudinem habuerat, inter septa palatii servabantur inclusi. Nec*

dum tamen Maionis quiescit animus aut nefandum cessat propositum cum tot preclaris ac nobilibus viris carceres plenos aspiciat; quorum aliis oculos fecerat effodi, alios cedi fustibus, quosdam in teterrimis locis cum serpentibus habitare. Uxores quoque ac filias eorum e domibus suis abstractas, diversis clauserat in locis, aliasque sue deservire libidini, alias inopia cogente venalem passim formam compulerat exhibere.“

- Hugo Falcandus, citované dílo, IX.

18. Město na Balkánském poloostrově severozápadně od ostrova Euboia, poblíž zálivu Pagasētykós.
19. John Julius Norwich, citované dílo, str. 232-233.
20. Ferdinand Opll, citované dílo, str. 75.
21. Tamtéž, str. 63-64. Událost na malbě se odehrála v Lutychu roku 1131.
22. Tamtéž, str. 61-62.
23. Boje však brzy vypukly znovu, dokud nebyl roku 1162 Milán přinucen k bezpodmínečné kapitulaci. Město pak bylo rozbořeno a jeho obyvatelé přesídlili do čtyř různých míst.
24. Francis Rapp, citované dílo, str. 137-138.
25. Johannes Laudage, citované dílo, str. 102.
26. John Julius Norwich, citované dílo, str. 238.
27. Ferdinand Opll, citované dílo, str. 77.
28. John Julius Norwich, citované dílo, str. 240-243.
29. „*Isque (Petr – pozn.), sicut et omnes eunuchi palatii, nomine tantum habituque christianus erat, animo saracenus.*“ - Hugo Falcandus, citované dílo, X.
30. „*Sed ubi contra consuetudinem humanam nec equis iam parci, nec a canibus aliisque immundis animalibus abstinere cognovit*“ – tamtéž.
31. Viz poznámka č. 28. Hugo Falcandus, tamtéž.
32. Hugo Falcandus, citované dílo, XI. John Julius Norwich, citované dílo, str. 245-246.
33. „*Plerisque falso videbatur id dici; alii quoque nichilominus asserebant notarium Matheum, Maionis familiarem, Alexandro pape, qui tunc Romane presidebat Ecclesie, multam pecuniam detulisse idque consilio et ope Iohannis neapolitani, qui unus erat cardinalium, impetrasse, ut amoto rege Sicilie, admiratus in eius locum succederet, ad exemplum cuiusdam regis Francorum, cui deposito, eo quod inutilis videretur, Romanus pontifex Pipinum, Karoli patrem, substituit.*“ – Hugo Falcandus, tamtéž.
34. Tamtéž.
35. Tamtéž, XIII.

36. Nachází se na severu Sicílie nedaleko pobřeží, jihovýchodně od Palerma.
37. Publikoval O. Hartwig, *Re Guglielmo I e il suo Grande Ammiraglio Maione di Bari* in: *Archivio storico per le provincie napoletane*, ročník VIII., svazek III., Neapol 1883. Odkaz dle Antonino de Stefano, *La cultura in Sicilia nel periodo normanno*, Bologna 1954, str. 64.
38. „*Sequenti die rex Henricum Aristippum, archidiaconum Cataniensem, mansuetissimi virum ingenii et tam latinis quam grecis litteris eruditum, familiarem sibi delegit ut vicem et officium interim gereret admirati, preessetque notariis, et cum eo secretius de regni negotiis pertractaret.*“ - Hugo Falcandus, citované dílo, XIV.
39. Antonino de Stefano, citované dílo, str. 35-39. Autor také uvádí další zprostředkovatele řecké literatury, kterým byl Eugenios Emiros. Přeložil Tolomeovo dílo *Optica* a bývá mu též přisuzován překlad z řečtiny původem orientálních děl, psaných v sanskrtu od autorky Sibilla Eritrea, a sice *Kabila a Dimna* a také *Vaticinia*. Přibližně v této době byla v prostředí sicilského dvora přeložena též jinými autory Eukleidova díla *Data* a *Catoptrica*, Proklovo dílo *De motu* a *Pneumatica* od Hieróna z Alexandrie. – Antonino de Stefano, tamtéž, str. 39-40.
40. John Julius Norwich, citované dílo, str. 251. Tamtéž, autorova poznámka č. 3.
41. Hugo Falcandus, citované dílo, XIV.
42. Nemanželský syn Rogera II. Po otci získal Tarent, Vilém I. jej ale jako nelegitimního odmítl uznat pánem tohoto území.
43. John Julius Norwich, citované dílo, str. 255-256.
44. O zmíněných událostech viz poznámka č. 41. Mistretta se nachází na severu Sicílie, nedaleko od pobřeží.
45. Hugo Falcandus, citované dílo, XV.
46. Byli jimi zmíněný Richard Palmer, dále arcibiskup Romuald ze Salerna a arcibiskup Robert z Messiny. John Julius Norwich, citované dílo, str. 258.
47. Hugo Falcandus, citované dílo, XVI.
48. „*immunita[tem concessit, ut] omnes cives panormitani victualia sua, vel empta vel ex agris et vineis suis collecta, libere possent inferre, nichilque ab ipsis eo nomine quis exigeret. quod plebi gratissimum fuit, rem se nunc adeptos esse, quam diu desideratam numquam potuerant impetrare.*“ – tamtéž, XIX.
49. Tamtéž, XIX-XXI. John Julius Norwich, citované dílo, str. 259-263.
50. Syn Simona z Tarentu.
51. Byli jimi Matteo z Ajella, Richard Palmer a hrabě Silvestr z Marsika.

52. Hugo Falcandus, citované dílo, XXI-XXIV.
53. Tamtéž, XXIV.
54. Hiroshi Takayama, *The Administration of the Norman Kingdom of Sicily*, Leiden – New York – Köln 1993, str. 98-101.
55. Ferdinand Opll, citované dílo, str. 89-90.
56. Friderici I. diplomata in: MGH, sv. 10;2, DDF I;367, ed. Heinrich Appelt a kol., Hannover 1979, str. 220-225.

11. JIŽNÍ ITÁLIE ZA POSLEDNÍCH NORMANSKÝCH VLÁDCŮ A NÁSTUP ŠTAUFSKÉ DYNASTIE

V době, kdy Vilém I. zemřel, byl jeho stejnojmenný syn ještě v chlapeckém věku. Na rozdíl od svého otce působil na své okolí příznivě a – podobně jako jeho otec ne zcela zaslouženě – měl v budoucnu získat přízvisko „il Buono“ - Dobrý. Stalo se tak ve štaufském období, kdy si lidé za těžkých časů představovali, že za Viléma II. bylo lépe.

Místo Viléma II. zpočátku panovala regentská vláda v čele s jeho matkou Markétou Navarrskou. V den slavnostní korunovace byla udělena amnestie všem bývalým vzbouřencům proti Vilémovi I. Vězni byli propuštěni a rovněž byly navraceny zkonfiskované majetky. Třemi *familiars*¹ v království byli v této době ještě stále Richard Palmer, konvertita z islámu na křesťanskou víru Petr a Matteo z Ajella.² Po nástupu regentské vlády ale v důsledku nepřízně královny nebo dvorských intrik (jako v případě Petra, který dokonce opustil království) o svůj vliv přišli. Novými správci země se naopak stali královniní příbuzní Stefan z Perche a Robert z Newburhu, od roku 1168 nový palermský arcibiskup Walter z Millu a Richard z Molise. Zejména mladý Stefan z Perche se stal královninou oporou a ještě téhož roku byl jmenován kancléřem, stal se však jako cizinec velmi neoblíbeným mezi barony, což mohlo v budoucnu přivodit problémy. Intrikánský královnin bratranec Gilbert z Graviny byl již předtím načas „odstraněn“ udělením úřadu v Apulii.³ Ačkoliv dvorské intriky byly nepříjemnými těžkostmi, které ztěžovaly Markétě správu země, nenabýly – alespoň prozatím - takové vážnosti jako povstání, které vypuklo při počátku vlády Viléma I. a které ještě umocnila jeho vážná choroba.

Ve stejné době začala být znovu aktuální možnost tažení Fridricha Barbarossy proti sicilskému království. 20. dubna 1164 zemřel císařův protipapež Viktor IV., císař však zůstal vůči Alexandrovi III. nadále neústupný a podporoval nového vzdoropapeže. Stal se jím Guido z Cremy, který přijal jméno Paschalis III. Smrt sicilského krále o dva roky později a nástup regentské vlády byl dobrou příležitostí, výprava měla být navíc spojena s tažením proti Alexandrovi III. i byzantské říši, která stále držela opěrný bod v Anconě.

Tažení začalo v říjnu 1166, znovu však musel císař čelit silné opozici severoitalských měst, nespokojených s jeho mocenskou politikou. Tentokrát zprvu nedocházelo k žádným

dlouhým vojenským střetnutím, a císař zamířil k Anconě, kterou oblehl. Pak jej ale zastihla zpráva, že se proti němu vzbouřila severoitalská města a založila lombardskou ligu. Další zpráva byla příznivější, protože se jeho legátům 29. května 1167 podařilo zvítězit nad Římany v bitvě u Tuscula. Zanechal obléhání a nařídil táhnout dále na jih.⁴ Zde absolvoval krátké střetnutí s kontingentem Gilberta z Graviny, který operoval v okolí, ale vrátil se brzy pod hradby města.⁵ Pak se však rozhodl neztrácet čas a vytáhnout směrem na Řím, aby tak využil květnového vítězství. Přestože se velmi často k sicilskému tažení připravoval, bylo toto jediné vojenské střetnutí, ke kterému za Barbarosovy vlády mezi oběma silami došlo.

K Římu přitáhli Barbarossa a Paschalis III. 22. července 1167 a spojil se zde se silami svých legátů. Začal boj, ve kterém měli vojenskou převahu, Alexandrovi III. se ale podařilo uprchnout do Beneventa a rovněž po odchodu císařských dával přednost pobytu na jiných místech, než v Římě. Věčné město se muselo podrobit a 30. července byl Paschalis slavnostně nastolen do svého úřadu, aby 1. srpna korunoval Barbarosovu choť Beatrix Burgundskou císařovnou. Vzápětí však postihla celou výpravu katastrofa. V táboře propukla strašlivá epidemie malárie, která zahubila tisíce vojáků. Nalezla si oběti také mezi vysokou šlechtou a duchovenstvem: zemřel mj. kolínský arcibiskup Rainald z Dasselu, špýrský biskup Gottfried nebo řezenský Eberhard, vévodové Fridrich Švábský a Welf VII., ale také pražský biskup Daniel a přemyslovec Děpolt. Zkáza byla tak strašlivá, že nebylo možné ani zůstat na místě a pohřbít mrtvé. Fridrich Barbarossa již kolem 6. srpna město opustil a zanechal za sebou nemocné, umírající a mrtvé.⁶

Za těchto podmínek byla výprava proti sicilskému království nemyslitelná. Císaři nezbývalo, než se vrátit zpět přes severní Itálii, ale jeho oslabené vojsko nebylo sto čelit lombardské lize, jejíž síly nyní blokovaly cestu na sever. S obtížemi se v září dostal do Pavie, která mu zachovala věrnost, ale i její podpora postupně klesala. Odpadávala od něj další města a ocitl se téměř bez mocenských prostředků. Nezbývalo mu, než začít vyjednávat s Humbertem Savojským, aby mu poskytl doprovod. Nákladná a zpočátku úspěšná výprava tak skončila neslavně.⁷

Sicilské království se sice vyhnulo válce s Fridrichem Barbarossou, přesto se i zde začalo schylovat k dramatickým událostem. Kancléř Stefan z Perche, jakkoliv se těšil přízni Markéty Navarrské, byl stále více trnem v oku sicilským baronům. Královna nemínila ustoupit, odhodlala se však k necitlivému kroku, když prosadila Stefanovu volbu arcibiskupem palermským. Laik, cizinec a navíc zdaleka ne v patřičném věku – tento krok musel popudit spousta dosud nestranných pozorovatelů. Opět se přes palermský dvůr přehnal vlna intrik, v nichž se významně angažoval Matteo z Ajella. Naopak na straně kancléře a královské

rodiny zůstal Gilbert z Graviny. Stefan z Perche ale zatím setrval k nevůli baronů ve svých funkcích. Později se však začaly šířit informace o milostném poměru královny ke kancléři. Ať již šlo o pravdu nebo pomluvu, mnozí uvěřili; mezi nimi byl také královnin bratr Jindřich z Montescagliosa. Špatná atmosféra v Palermu napomohla k rozhodnutí přesunout celý dvůr na zimu z Palerma do Messiny, ani zde však nenalezli Markéta a Stefan klid. Baroni v čele s Jindřichem zosnovali Stefanovu vraždu, ten byl ale včas varován. Podle plánu měl Jindřich přednést při shromáždění přemrštěné požadavky, totiž požádat o pozemky po uprchlém Simonovi z Tarentu – buď samotný Tarent, nebo území na Sicílii. Jakmile by Stefan odmítl, v předstíraném afektu by jej napadl. Stefan si vzal pod svůj šat zbroj, ale jakmile se Jindřich chystal uskutečnit svůj plán, Gilbert z Graviny jej zadržel a obvinil. Hugo Falcandus Gilbertovi při této příležitosti vkládá do úst dlouhý projev. Jindřich byl internován v kalábrijském Reggio. Bylo zakročeno i proti jeho následovníkům, ale vůdcům spiknutí, mezi kterými byl i biskup z Agrigenta Gentile, byla z větší části dána příležitost uprchnout, pouze málo jich bylo uvězněno. Pak ale Gilbert využil příležitosti, aby se vypořádal také se svým nepřítelem Richardem z Molise, který se v minulosti zasloužil o jeho odstranění z hlavního města do úřadu v Apulii. Richard byl uvězněn a jeho majetky zkonfiskovány.⁸

Na jaře se dvůr vrátil do Palerma, kde byl kancléř značně neoblíben. Gilbert z Graviny je nedoprovázel, poněvadž odjel do Apulie. Matteo z Ajella spolu s konvertitou Richardem, kteří byli do pokusu o atentát na Stefana také zapleteni, začali v hlavním městě osnovat další plán na kancléřovu vraždu. Stefan, který zřejmě disponoval dobrými informátory, se však i tentokrát o jejich přípravách dozvěděl. Nechal zatknout Mattea z Ajella a další spiklence, ale Richard byl kvůli obavám ze zažehnutí náboženských nepokojů sřežen na svobodě. Později byl zadržen a internován také biskup z Agrigenta. Pro tuto chvíli zažehnal kancléř akutní nebezpečí, ale situace v Palermu se stále zhoršovala, ve městě vládla averze vůči Stefanovi i všem Francouzům u dvora. Nepokoje ale vypukly v Messině, kde po jednom incidentu mezi místními Řeky a francouzským duchovním Odem Quarrelem, prospěchářským členem Stefanova francouzského doprovodu, vyšly davy do ulic. Zhoršení atmosféry napomáhaly různé zvěsti, například o připravovaném sňatku kancléře s královnou a jeho plánu zavraždit Viléma II. a zmocnit se trůnu. Vzbouřenci se nalodili, odpluli do Reggio, kde si na tamní posádce vynutili propuštění Jindřicha z Montescagliosa.⁹

Vilém II. napsal messinským dopis,¹⁰ ve kterém je nabádal k poslušnosti, ničeho však nedosáhl. Jindřich se vrátil na Sicílii, kde sice nejprve zadržel Oda Quarrela, později si ale dav vymohl jeho vydání a na ulici jej zabil. Pak vzbouřenci obsadili Romettu a Taorminu, odkud osvobodili Richarda z Molise.¹¹

Mezitím se kancléř v Palermu marně snažil přesvědčit mladého krále, aby proti vzbouřencům vyslal vojsko. Uvězněný *notarius* Matteo z Ajella ani ve vězení nezůstal bez kontaktů a začal osnovat Stefanovu vraždu. Kancléř měl být napaden zrána, když vcházel do paláce. Nepřekvapí, že i tentokrát se o chystaném plánu včas dozvěděl a v kritický den ráno vůbec nevyšel ze svého domu. Nepovedený atentát ale Mattea neodradil od dalších pokusů Stefana odstranit. Jeho spolupracovníci začali v Palermu podněcovat nepokoje proti kancléři a šířit zvěsti, že se chystá uprchnout. Tentokrát uspěli. Stefan z Perche a jeho straníci se ocitli obklíčení přesilou vzbouřenců. Matteovi z Ajella se podařilo uniknout z vězení a spolu s konvertitou Richardem se postavil do čela útočících povstalců. Pokusili se proniknout do věže zvonice, kde se kancléř se svými muži bránil, ale se ztrátami byli odrazeni. Věž byla velmi dobře hájitelná, proto se vzbouřenci rozhodli se Stefanem vyjednávat. Stefan získal vzhledem ke své situaci velmi příznivé podmínky: odpluje na Blízký východ, zatímco dalším Francouzům bude umožněn návrat do jejich vlasti, sicilští straníci kancléře nebudou nijak postiženi a jeho žoldníci budou moci vstoupit do služeb krále, budou-li si to přát, nebo jim bude umožněno opustit zemi. Podmínky za vzbouřence stvrdili Richard Palmer, arcibiskup Romuald ze Salerna, konvertita Richard, Matteo z Ajella a Jan, biskup z Malty. Stefan s nabídkou kapitulace souhlasil.¹²

V noci se konaly urychlené přípravy k odplutí. Skupina, která odplouvala do Svaté země, se rozhodla nalodit raději za městem, aby se vyhnula případnému střetnutí s rozvášněným davem. Loď se již chystala zvednout kotvu, když dorazil zástup kleriků, kteří požadovali po Stefanovi, aby rezignoval na svoji funkci arcibiskupa palermského, a oni pak mohli zvolit jeho nástupce. Bývalý kancléř sice nejprve odmítal, ale pak raději ustoupil, protože hrozilo střetnutí s přihlížejícími Sicilany. Ani po odplutí ale problémy neskončily, protože se ukázalo, že loď není zcela v pořádku a nemůže pokračovat v plavbě. Přistáli u Licaty, náležející k biskupství Agrigento, jehož biskup byl dříve za spiknutí proti kancléři uvězněn. Zdejší nepřívětivé obyvatelstvo jim umožnilo zůstat pouhé tři dny. Naštěstí se jim podařilo k přepravě využít janovské lodi, která se nacházela poblíž. Teprve poté opustili sicilské království a pro Stefana z Perche skončilo jeho sicilské dobrodružství. Obdobně skončil také Gilbert z Graviny, kterého vítězové oblehli na jeho sídle. Výsledkem dohody obou stran bylo, že i on musel se svojí rodinou odplout do Svaté země.¹³

O dalším osudu Stefana z Perche informuje kronikář ze Svaté země Vilém z Tyru.¹⁴ Píše, že bývalý kancléř s menším počtem svých následovníků připlul do jeruzalémského království.

Nedlouho poté však byl postižen vážnou nemocí, které podlehl, a byl pohřben se všemi poctami v chrámu Páně v Jeruzalémě.

Zbývaly ještě tři roky, než Vilém II. dosáhl roku 1171 plnoletosti, a ujal se sám vlády. Během těchto tří let nabyli opět vlivu vítězové ze vzpoury proti Stefanovi z Perche jako Matteo z Ajella nebo Richard. Novým arcibiskupem palermským se stal Walter z Millu, který tuto funkci zastával až do počátku devadesátých let. Markéta Navarrská však již nezískala vliv, který měla před kancléřovým pádem. Během těchto tří let zavládl v sicilském království potřebný mír, který měl přetrvat i do období samostatné vlády Viléma II.

Vnitřní politická situace byla nyní oproti časům Rogera II. a Viléma I. klidná a bylo tak možno řešit mírové problémy sicilské královské rodiny, ale také podnikat vojenské akce za hranicemi země. V šedesátých letech probíhala jednání o sňatku Viléma II. s byzantskou princeznou Marií, ta ale ustoupila do pozadí poté, co se naskytl možnost provdat za Viléma dceru anglického krále Jindřicha II. Plantageneta Janu. Šlo o další posílení vztahů s Anglií, před sto lety rovněž dobytou normanskými válečníky. I před sňatkem působili v království mnozí Angličané a mezi Normany z obou zemí existovaly příbuzenské svazky, takže by nevěsta neputovala do zcela cizího prostředí. Jednání probíhala poměrně příznivě, dokud 29. prosince 1170 nebyl v canteburrské katedrále zavražděn Thomas Becket. Prudce se zhoršily vztahy Anglie s papežem Alexandrem III., který byl oficiálně Vilémovým lenním pánem, ale událost odsoudili i na dalších místech křesťanské Evropy. Manuel Komnenos tak podruhé navrhl jednání o sňatku Viléma s Marií. V této době však nebyla vidina svazku s byzantskou říší pro Normany tak atraktivní, protože se Manuelovi, který do této chvíle neměl syna, mezitím narodil následník trůnu Alexios. Přesto zůstala možnost sňatku dostatečně přitažlivá, aby jednání pokračovala do další fáze. Princezna měla připlout do Tarentu, kde ji čekal Vilém se svým mladším bratrem Jindřichem a s doprovodem. Marie se však ani po mnoha dnech neobjevila. Důvodem byla nejspíše vyjednávání o sňatku Marie se synem Fridricha Barbarossy. Ta byla mezi oběma císaři zahájena v červnu 1171 v Kolíně. Barbarossa pak vyslal do Byzance wormského biskupa Konráda a jednání se zúčastnil také Jindřich Lev, cestující do Svaté země. Opl¹⁵ uvádí, že Jindřich, obávající se spojení Byzance a sicilského království, pravděpodobně Manuelovi za spolupráci s Barbarossou přislíbil jako kompenzaci území v Itálii při pobřeží Jaderského moře. Rozladěný Vilém se vrátil na Sicílii a vztahy sicilského království s byzantskou říší se opět zhoršily. Další rána přišla vzápětí, protože mladý Vilémův bratr Jindřich onemocněl a brzy poté vydechl naposledy.¹⁶

Vztahy mezi Anglií a papežem se zlepšily roku 1172, takže bylo možno navázat na předchozí styky mezi oběma zeměmi. Svatba začala být aktuální později, a to v reakci na nabídku Fridricha Barbarossy. Císař začal s Vilémem jednat o králově svatbě s jeho dcerou.¹⁷ Alexandr III., který by v případě spojení Barbarossy s Vilémem II. byl vážně ohrožen, inicioval další jednání mezi Vilémem a Jindřichem Plantagenetem. Tentokrát vše dospělo do zdárného konce a v únoru 1177 se v palermské katedrále konala svatba. Nedalo se však předpokládat, že teprve desetiletá Jana dá třiatřicetiletému Vilémovi v nejbližší době dědice trůnu.¹⁸

Ve stejném roce došlo také ke smíření Fridricha Barbarossy s Alexandrem III. Stalo se tak po císařově porážce od vojsk lombardské ligy 29. května předchozího roku. Porážka jasně ukázala, že není v císařových silách podrobit si severní Itálii silou zbraní a že je nutné hledat vzájemnou dohodu. Stejný postup bylo třeba zvolit také ve vztahu s papežem. Dohoda s Alexandrem by mohla rozdělit do této chvíle spojené Barbarossovy oponenty. Svoji roli jistě sehrála také skutečnost, že císařovi vzdoropapežové nedosáhli v Evropě významného uznání. Mírová jednání nakonec proběhla v Benátkách za účasti císaře, papeže, zástupců lombardské ligy i Normanů. 24. července 1177 se na náměstí sv. Marka císař s papežem smířil a skončilo tak schizma, které trvalo od Alexandrova zvolení roku 1159. Dále bylo uzavřeno šestileté příměří s lombardskou ligou a patnáctiletý mír s Vilémem II.¹⁹ V listině,²⁰ stvrzující mír s Normany, jsou uvedena také jména Vilémových vyslanců, kterými byli Romuald ze Salerna a hrabě Roger z Andrie.²¹ Benátský mír ratifikoval roku 1179 lateránský koncil, na kterém bylo do budoucna přijato usnesení, že pro zvolení papeže je třeba získat hlasy dvoutřetinové většiny kardinálů. Na přibližně dvě století pak nebyl zvolen žádný další protipapež. Ani po smíření s císařem však Alexandr III. nezůstal natrvalo v Římě, jehož prostředí vůči němu zůstalo nadále nepřátelské. Zemřel roku 1181 mimo Věčné město a teprve po smrti bylo jeho tělo pohřbeno v bazilice sv. Jana Lateránského.

Benátský mír nezůstal pouhou epizodou v Barbarossově politice. Roku 1183, kdy mělo šestileté příměří skončit, uzavřel císař s lombardskou ligou kostnickou dohodu. Jak uvádí Rapp,²² Fridrichova suverenita nad komunami zůstala zachována, ale městům bylo povoleno vykoupit svá regální práva a volit si své rady. Ty pak měl císař potvrzovat investiturou. Také s Normany začala probíhat jednání, znovu byla otevřena možnost sňatku mezi oběma stranami. Nejpozději roku 1184 dorazilo do sicilského království Barbarossovo poselstvo, které Vilémovi návrh podalo.²³

Manželské spojení mezi císařovým synem Jindřichem a dcerou Rogera II. Konstancíí bylo důkazem sblížení obou táborů. Svoji roli na císařské straně jistě sehrál i fakt, že Vilémovo manželství s Janou Anglickou bylo dosud bezdětné. Královna však ještě nedosáhla dvacátého roku života, proto se problém vymření potomků Rogera Sicilského po meči nemusel jevit jako zcela závažný. Jednání každopádně dopadla úspěšně a 29. října byly v Augsburgu oznámeny zásnuby.²⁴

Ke svatbě došlo v Miláně 27. ledna 1186 v chrámu sv. Ambrože. S Milánem již Barbarossa v této době udržoval přátelské vztahy. Smlouva s mocným severoitalským městem byla stvrzena 11. února předchozího roku ve městě Reggio nell'Emilia.²⁵ Během svatby již však byl Vilém II. ve válce s byzantskou říší.

Již samotné sblížení Normanů se západním císařstvím nebylo pro Byzanc příznivou událostí, protože všechny tři mocnosti si činily nárok na jihoitalské provincie. V osmdesátých letech ale došlo v zemi k událostem, které velmi zhoršily její vztah k západu i situaci v samotné Konstantinopoli.

Vláda Manuela Komnena neskončila pro byzantskou říši šťastně. Roku 1176 utrpěla vojska těžkou porážku od Turků u Myriokefalonu a mnoholetá snaha vládnoucího rodu Komnenovců o znovunabytí provincií, ztracených pro Byzanc po událostech po bitvě u Mantzikertu o více než století dříve skončila v troskách. Zdrcený císař zemřel o čtyři roky později, ale v zemi mělo následovat ještě tragičtější období.

Manuel po sobě zanechal nedospělého syna Alexia II., za kterého vládla jako regentka jeho matka Marie, dcera antiochijského knížete. Stejně jako její zesnulý manžel chovala náklonnost k latinskému západu. Mezi místním obyvatelstvem přitom panovala nevraživost k těmto cizincům, obzvláště k západním křižákům (z jejichž rodu pocházela také Marie) a k italským kupcům, kteří požívali v zemi zvláštních výsad a měli v Konstantinopoli dokonce svoji vlastní čtvrť. Již nástup Mariiny vlády tedy byl přijat s nevolí, která ještě vystupňovala, když svým poradcem jmenovala rovněž neoblíbeného Alexia Komnena, dalšího člena vládnoucí rodiny. Proti regentce byla osnována spiknutí, mezi nimi také Mariiny nevlastní stejnojmenné dcery, na jejíž příjezd Vilém II. marně čekal při nepodařeném sňatkovém jednání s byzantskou říší.²⁶ Marii se však dařilo udržet se u moci. Pak ale vypukla roku 1182 vzpoura, do jejíhož čela se postavil dvašedesátiletý Andronikos Komnenos, dobrodruh pokleslých mravů. Již dříve se dostával do sporů s vládnoucími rody v byzantské říši i Antiochii kvůli svým milostným výstřelkům s urozenými ženami. Byla mezi nimi také Filipa

z Antiochie, sestra knížete Bohemunda III. a regentky Marie. Poté, co do Konstantinopole došly zprávy, že se Andronikos blíží k městu, vypukly ve městě bouře. Dav zaútočil na italské kupce a velkou část jich povraždil. To byl jen začátek. Po několika dnech vtáhl do města Andronikos a nejprve nechal oslepit a uvěznit regentčina rádce. Dal zabít také Mariinu nevlastní sestru s jejím manželem, zapletené do nepodařeného dřívějšího spiknutí. Alexia II. přinutil podepsat rozsudek smrti nad vlastní matkou, regentkou Marií, která pak byla zardoušena. Pak se stal Alexiovým spoluvládce, ale za dva měsíce jej dal zavraždit. Následoval teror, který rozpoutal proti skutečným i domnělým odpůrcům, a který si vyžádal další oběti. Jednou z nich měl být také Isaakios Angelos, který se ale vzepřel Andronikově pokusu dát jej zatknout. Nalezl azyl v chrámu Hagia Sophia a muži, které císař vyslal, aby azyl porušili, rozkaz odmítli uposlechnout. Nenávist k Andronikovi dosáhla již takových rozměrů, že ve městě vypuklo povstání. Císař se pokusil uprchnout, byl ale zadržen a ponechán napospas davu, který jej zahubil.²⁷

V zahraniční politice sledoval politiku nepřátelskou západu. Ponechal křižácké státy bez pomoci vstříc mohutné ofenzivě Saladina, která později vyvrcholila jejich porážkou v bitvě u Hattinu a dobytím Jeruzaléma muslimskými vojsky. Andronikovo vystoupení proti latinům ve městě se stalo pro Viléma II. důvodem k vojenskému zásahu.

Plán invaze byl obdobný jako útoky proti byzantské říši o století dříve a dává vzpomenout na dobu Roberta Guiscarda a Bohemunda z Tarentu, k jejichž odkazu se chtěl Vilém zřejmě přihlásit, na rozdíl od svých předchůdců se ale výpravy osobně nezúčastnil. Jak uvádí Norwich,²⁸ opět se na normanském dvoře objevil člověk, který se vydával za sesazeného byzantského císaře – tentokrát jakýsi mladík tvrdil, že je Alexios II. Do čela normanského loďstva byl jmenován Tankred z Lecce, zatímco velení pozemních sil bylo svěřeno Richardovi z Acerry a Balduinovi. Tažení začalo 11. června 1185 a zpočátku probíhalo pro Normany velmi úspěšně. Drač se jim brzy vzdala a po její kapitulaci vytáhlo vojsko směrem na Soluň. Město odolávalo do konce srpna, pak pronikli s pomocí zrady německých žoldněrů Normané za jeho hradby a vyplnili je. Po vítězství však začaly vojsko stíhat problémy. Ve městě, plném mrtvých těl, vypukla epidemie, která začala decimovat normanské řady. Vojsko pak vytáhlo směrem na Konstantinopol a nezastavily je ani oddíly, vyslané Andronikem. Zdálo se, že jejich tažení bude úspěšné, pak ale došlo k Andronikově sesazení a smrti. Nový císař Isaakios Angelos nabídl Normanům mírovou smlouvu, ti ale odmítli. Byzantinci, které nyní vedl vojevůdce Alexios Branas, se znovu vzchopili. Nepřátelům se postavili v bitvě u Mosinopole, která skončila pro Normany porážkou. Situace nebyla ještě zcela rozhodnuta,

přesto se obě strany domluvily na mírových jednáních. Byzantinci, kteří se domnívali, že Normané chystají útok, aby dosáhli lepších podmínek při nadcházejícím rokování, ale své soky napadli podruhé. Tentokrát byla porážka Normanů, kteří útok zřejmě nečekali, katastrofální. Mnoho vojáků zahynulo v bitvě nebo na útěku a oba velitelé pozemních sil byli zajati. Ani ti, co se při útěku dostali do Soluně, nebyli ušetřeni dalších potíží. Obyvatelé města se vzbouřili a postavili se proti nim se zbraněmi v rukou, takže zpět do vlasti se dostala jen malá část vojska. Byzantská říše byla pro tuto chvíli zachráněna. Porážkou nebylo zasaženo normanské loďstvo. Vilém II. je odeslal pod velením Margarita z Brindisi na pomoc Kypru, kde se vzbouřil Isakios z rodu Komnenovců proti císaři, a přispěl tak alespoň k osamostatnění ostrova od byzantské nadvlády.²⁹

Brzy se naskytl další příležitost pro nasazení normanského loďstva. 3. července 1187 se u Hattinu střetla ve Svaté zemi křižácká vojska s muslimy, sjednocenými Saladinem ve svaté válce proti křesťanům. Bitva skončila pro křižáky porážkou, která mohla skončit zánikem jejich panství na blízkém východě. Na podzim se Saladin zmocnil Jeruzaléma a jeho vojska postupovala dále na křesťanská území. V reakci na tyto události se začaly v Evropě konat přípravy na třetí křížovou výpravu. Mezi vládci, kteří přijali kříž, nechyběli ani Fridrich Barbarossa, francouzský král Filip II. nebo anglický Richard I. Lví srdce. Jejich země však byly příliš vzdáleny od Levanty a jejich výpravy mohly dorazit do země v době, kdy bude pro křižácké státy příliš pozdě. Kladnou odezvu našla výzva ke křížové výpravě také u Viléma II., jehož sicilské království leželo o poznání blíže Svaté zemi. Jeho pomoc mohla být proto rychlejší a účinnější.

Vilémovo loďstvo a rytíři v Levantě pomohli křižákům od dalších pohrom. Pomohlo obleženému Tyru a přispělo k záchraně Tripolisu.³⁰ Podle Norwiche³¹ v letech 1188-1189 tvořilo šedesát normanských lodí opět pod Margaritovým velením a dvě stě jejich rytířů prakticky jedinou organizovanou obranu proti muslimskému postupu. Podařilo se jim dostat pod kontrolu pobřeží a po obdržení zpráv o jejich příjezdu musel Saladin přerušit obléhání proslulého templářského hradu Krak des Chevaliers. Jejich úspěšné působení však bylo náhle přerušeno 18. listopadu 1189, kdy zemřel Vilém II. Jeho válečníci se vrátili do sicilského království a nastal pro ně čas sporů o nástupnictví po bezdětném králi.

Dědičkou království se nyní měla stát Konstancie, dcera Rogera II. ze třetího manželství s Beatrix z Rethelu. Díky jejímu manželství s Barbarossovým synem Jindřichem však měli nyní získat trůn Štaufové, což nebylo pro všechny kruhy v království přijatelné. Sicilské království bylo dlouho se západním císařstvím ve válečném konfliktu, navíc římské králové a

císaři nikdy nerezignovali na své nároky na jižní Itálii. Právě tyto nároky byly důvodem jejich zásahů v regionu již od dob Jindřicha II., kdy se zde objevili první Normané.

Mezi opozicí proti Jindřichovi a Konstancii se objevili dva pretendenti na uprázdněný trůn. Prvním byl hrabě Roger z Andrie, chyběl mu však příbuzenský vztah k rodu Hauteville. Ten naopak měl Tankred z Lecce, nemanželský syn Rogera, syna Rogera II. Také stárnoucí spolupracovníci bývalého krále byli ve svých sympatiích rozděleni: arcibiskup Walter z Millu podporoval Konstancii, v průběhu roku 1190 ale zemřel. Matteo z Ajella se přiklonil na Tankredovu stranu.³²

V boji mezi oběma pretendenty byl nakonec úspěšnější Tankred, když získal na svoji stranu také papeže Klementa III. Počátkem roku 1190 byl v palermské katedrále korunován králem, Matteo z Ajella se stal jeho kancléřem. Po jeho nástupu na trůn došlo v zemi k náboženským střetům mezi křesťany a muslimy, které vyvrcholily povstáním Arabů. Mnozí muslimové byli zabiti, nebo se museli uchýlit do hornatých oblastí ve vnitrozemí Sicílie a situaci se podařilo zklidnit teprve koncem roku. Zároveň došlo ke vzpouře na poloostrově, který se z velké části přidal na stranu Rogera z Andrie a ze severu pronikl do království německý kontingent, vedený Jindřichem z Kaldenu. Němci se ale znovu stáhli ze země a král pomalu získával nad svým územím kontrolu.³³ Tankredovi se díky lsti podařilo Rogera z Andrie zajmout, jak uvádí i Petr z Eboli.³⁴

Na konci roku tak měl Tankred sicilské království pod kontrolou, v jeho průběhu však do osudu země významně zasáhla ještě jedna událost, a sice třetí křížová výprava. Jeden z jejích vůdců, Fridrich Barbarossa, zvolil cestu do Svaté země přes Balkán, byzantskou říši a turecká území. Zpočátku byl úspěšný, ale 10. června 1190 nalezl smrt v Malé Asii při koupání v řece Saleh. Jeho výpravu pak stíhala jedna pohroma za druhou a do Levanty proniklo jen její torzo. Fridrichovým dědicem se stal jeho nejstarší žijící syn a manžel Konstancie Jindřich VI.

Filip II. a Richard I. Lví srdce zvolili raději cestu přes moře. Vilém II. nabídl oběma panovníkům krádcu před svou smrtí na cestě do Zámoří spojení sil na Sicílii. Nyní byl mrtev, přesto se oba králové rozhodli jeho pozvání přijmout. Zatímco Filip II. vystupoval v království spíše umírněně, vztah Richarda s králem Tankredem byl od počátku nedobrá. Tankred se snažil zdržovat Richardovu sestru a vdovu po Vilémovi II. Janu Anglickou, protože podporovala Konstancii v jejím nároku na sicilský trůn. Navíc jí, jak královna bratrovi sdělila, odebral její věno. Anglický král zasáhl ve prospěch své sestry, Tankred ji musel propustit a vyplatit jí odškodné za předchozí křivdy. Ani pak se vztahy obou stran přilíš

nezlepšily. Richard obsadil městečko Bagnara³⁵ na poloostrově, kde ji dosadil do místního opatství a dal jí k dispozici vojenskou ochranu. Se svými muži se ubytoval v bezprostřední blízkosti Messiny. Brzy ale došlo k třenicím se zdejším převážně řeckým obyvatelstvem, kterému vadilo barbarské chování Angličanů, zejména pak jejich přílišný zájem o místní ženy. Rozbuškou se stal incident, kdy skupina místních obyvatel urazila Angličany i krále Richarda. Ten nařídil na město zaútočit. Jeho muži pronikli do města, začali je plenit a ničit jeho domy. Tankred, aby zabránil dalším útokům, slíbil, že Janě vrátí věno a zaplatí náhradu za dědictví, které Vilém II. odkázal Jindřichovi II. Plantagenetovi a dosud nebylo předáno. Navíc došlo mezi oběma stranami k uzavření spojenecké smlouvy, jejíž součástí byla také dohoda o zasnoubení Richardova malého synovce Artura z Bretaně³⁶ s jednou z Tankredových dcer. Sicilský král potřeboval navázat spojení proti Jindřichovi VI. a Anglie se zdála být vhodným partnerem. Obě vojska pak na Sicílii přezimovala a na jaře 1191 odplula do Svaté země. Na jedné z lodí odplula také Jana Anglická.³⁷

Mnohem vážnější těžkosti však Tankreda teprve čekaly. Jindřich VI. ve stejné době táhl směrem na Sicílii, kde měl v plánu obsadit jeho království. Netěšil se přitom přízni svatého stolce. 30. března 1191 byl papežem zvolen Hyacint Bobo-Orsini, který se stal papežem pod jménem Celestin III. Svůj pontifikát začal sice Jindřichovou korunovaci na císaře, to však neznamená, že by jej v jeho výpravě podporoval. Z Celestinova pohledu byla Sicílie, častý to spojenec papežů ve sporu s římskými králi a císaři, v rukou Jindřicha velkým ohrožením. Přes papežovo varování však Jindřich v tažení pokračoval.

Zpočátku byl postup nového císaře sicilským královstvím rychlý. Mnoho oblastí se postavilo na jeho stranu proti Tankredovi. Nešlo o nový jev, také v minulosti se k císaři přidávali vzbouřenci, nespokojení s vládou krále. Tentokrát se města nezdráhala, aby uznala Jindřicha za svého nového vládce. Tak se dobrovolně poddal například montecassinský klášter, Teano, Capua, Aversa a Salerno. Císaři se vzepřela až Neapol,³⁸ kde zřídil své sídlo Tankredův vojevůdce na poloostrově Richard z Acerry. Město bylo již dříve dobře zásobeno a připraveno na dlouhé obléhání, které bylo navíc z moře narušováno sicilskou flotilou, vedenou Margaritem, úspěšně bojujícím proti pisánskému loďstvu. V boji byl sice Richard zraněn a jako velitele jej nahradil Nicola, syn Mattea z Ajella, ale město ani pak ve své obraně nepolevilo. 24. srpna dal císař horkem a nemocemi sužovanému vojsku rozkaz k ústupu. V nedalekém Salernu se obyvatelé zalekli, že se přidali na špatnou stranu a začali se obávat Tankredovy odvety. Protože zde sídlila císařovna Konstancie, rozhodli se prokázat králi svoji

loajalitu tím, že ji zabijí. Naštěstí pro ni ji zachránil Tankredův synovec a odeslal ji do zajetí na Sicílii. Tankred tak po krachu neapolského obležení dosáhl dalšího úspěchu.³⁹

Novou nepříjemností pro Jindřichovu stranu byla papežova exkomunikace montecassinského kláštera. Klášter tak byl Celestinem postižen, protože přešel na Jindřichovu stranu v jeho sporu s Tankredem. Válka ale teprve začínala. Celestin III. posílil Tankredovu pozici tím, že mu roku 1192 udělil královskou korunu a legalizoval tak jeho královský titul. Jako protihodnotu ale získal královu rezignaci na výdobytky v církevní administrativě Sicílie, které byly získány za jeho předchůdců. Druhý ústupek, na který Tankred přistoupil, se ukázal být ještě nešťastnějším. Konstancie měla být svěřena do papežova opatrování. Jestliže už samo Tankredovo svolení zbavit se cenné zajatkynežaráží, následné události ale nelze z pohledu sicilského krále vysvětlit jinak, než fatální chybou, nebo zlým úmyslem. Z Říma byl vyslán doprovod, který měl Konstancii do věčného města dopravit. Při zpáteční cestě však namísto bezpečnější cesty po moři zvolili cestu pevninou také přes území, které ovládaly Jindřichovy síly. Císařští „nabídku“ využili a doprovodu cennou zajatkyňi odebrali. Také situace v království se začala horšit, normanští baroni nezklamali a opět odepřeli králi poslušnost.⁴⁰

Boj pokračoval v dalších letech a císař postupně získával vojenskou převahu. Richard Lví srdce, ačkoliv jako křižák měl být nedotknutelný, byl po návratu ze Svaté země roku 1191 uvězněn císařovým vazalem Leopoldem Rakouským. Anglický král byl propuštěn až po zaplacení vysokého výkupného, musel složit lenní slib a podle původní únorové dohody z Würzburgu dokonce poskytnout Jindřichovi vojenskou pomoc proti Sicílii. Získané bohatství pak císaři umožnilo udržovat silnou armádu.⁴¹ Tankred se pokusil zachránit situaci, když navázal styky s byzantskou říší. Jeho syn Roger se oženil s Irenou, dcerou Isakia Angela, ale konkrétní pomoc od Byzance nepřišla. Východní říše byla také ve vážných vnitřních problémech a nebyla schopná čelit Jindřichovu nástupu na Sicílii, navíc Roger brzy po svatbě zemřel. Papež zase neměl vojenskou sílu, kterou by Sicílii pomohl. Roku 1193 zemřel králův pomocník Matteo z Ajella. Tankred zůstal sám bez cizí vojenské pomoci a koncem léta 1193 onemocněl. Opustil válkou zmítaný poloostrov a odjel na Sicílii, kde také 20. února 1194 zemřel. Jeho smrt rozhodla o výsledku války.⁴²

Královým nástupcem se stal Tankredův jediný žijící syn, malý Vilém III. Za něj se ujala vlády jako regentka jeho matka Sibilla z Acerry. V zemi, jakou bylo sicilské království, již tento fakt mohl přinést vážné nesnáze, v době nebezpečného válečného konfliktu byl ale

fatální. Ani Tankredovi se příliš nedařilo udržet si věrnost svých baronů, ti nyní byli tím méně ochotni naslouchat regentce. Jindřich nyní mohl pomalu a jistě postupovat ke svému cíli.

Obránci Neapole po králově smrti kapitulovali. Pak císař zaútočil na Salerno, které na počátku války ohrozilo život Konstancie. Město bylo vypleněno, majetky obyvatel zabaveny a měšťané, kteří vyvázli životem, posláni do exilu. Odstrašující příklad Salerna zapůsobil na ostatní města, která se Jindřichovi rychle vzdala. Koncem října se vojsko přeplavilo na Sicílii, která však již byla zčásti obsazena Pisánci a Janovany, kteří po zhroucení normanské obrany obsadili důležité přístavy. Královna se pokusila bránit, ale proti vojenské převaze neměla naději a uchýlila se s palermským arcibiskupem Bartolomějem⁴³ ke svému synovi a dcerám do pevnosti Caltabelotta. Teprve v této situaci kapitulovala Margaritova flotila a vzdalo se Palermo. Královna nakonec přijala podmínky kapitulace, podle kterých měl Vilém obdržet Tankredovo hrabství Lecce a navíc Tarent. O Vánocích 1194 byl Jindřich VI. korunován v palermské katedrále sicilským králem. Brzy po korunovaci se ale rozšířila zpráva o chystané Jindřichově vraždě. Nejdůležitější Jindřichovi odpůrci, mezi nimi Sibilla, Vilém a jeho sestry, byzantská vdova po Rogerovi z Lecce Irena, Margaritus z Brindisi, Richard z Acerry, Roger z Avellina nebo synové Mattea z Ajella Richard a Nicola byli obviněni z účasti na spiknutí a deportováni do Jindřichovy vlasti na sever od Alp. Mnozí z nich byli na Jindřichův příkaz později oslepeni. Všechny ale takový osud nepotkal. Sibilla se svými dcerami byla odeslána do kláštera v Hohenburgu a později propuštěna na svobodu, Irena byla provdána za Jindřichova bratra Filipa. Osudy Viléma III. nejsou přesně známy, ke konci století však již byl po smrti.⁴⁴

Jindřich VI. uspěl se svojí snahou dobýt sicilské království. Na rozdíl od svých předchůdců byl posílen o jistý právní nárok na království díky svému manželství s Konstancíí. Jeho platnost ale pokulhává, pokud vezmeme v úvahu, že suverénem sicilského království byl papež, který jako krále potvrdil Tankreda z Lecce. Je ale nutné připomenout, že protiprávní bylo také udělení vlády nad regionem Normanům v jedenáctém století a císař byl lenním suverénem Normanů dříve než papež. O jeho úspěchu ale rozhodla vojenská převaha. Invaze císařů do sicilského království proběhly již dříve, Tankredova pozice ale nebyla tak silná a navíc tentokrát měl Jindřich v úmyslu na Sicílii zůstat, jeho vojsko neodtáhlo po jedné sezóně zpět na sever od Alp, aby dalo Normanům v příštích letech možnost svou vládu opět nastolit. Jindřich VI. zemřel 28. září 1197 a zanechal po sobě syna, po svých dvou prarodičích pojmenovaného Fridrich Roger. Vládla za něj zpočátku jako regentka jeho matka Konstancie.

Pro sicilské království nastalo nové, štaufské období, normanské stopy však ze země nezmizely.

Poznámky ke kapitole 11.

1. Viz závěr předchozí kapitoly.
2. Hugonis Falcandi Liber de regno Sicilie, ed. G.B. Siragusa, La Historia o Liber de regno Siciliae e la Epistola ad Petrum Panormitanae ecclesiae Thesaurarium di Ugo Falcando, Fonti per la storia d'Italia 22, Roma 1897, zdroj: internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it, XXV.
3. Tamtéž, XXVI a násl. John Julius Norwich, Il Regno nel Sole, I normanni nel sud (1130-1194), Milano 1972, reprint 2007, str. 279-292.
4. Ferdinand Oppl, Fridrich Barbarossa císař a rytíř, Praha 2001, str. 101-103.
5. John Julius Norwich, citované dílo, str. 301-302.
6. Ferdinand Oppl, citované dílo, str. 103-104.
7. Tamtéž, str. 104-107.
8. Hugo Falcandus, citované dílo, L-LIII.
9. Tamtéž, LIV-LV.
10. Tamtéž, LV. Willelmi II diplomata, D19, zdroj: internetové stránky univerzity v Bambergu <http://www.hist-hh.uni-bamberg.de/WilhelmII/>.
11. Hugo Falcandus, citované dílo, LV.
12. Tamtéž.
13. Tamtéž.
14. „*Stephanus, domini regis Siciliae cancellarius, et Panormitanae electus Ecclesiae, adolescens bonae indolis, et egregius forma, domini Rotoldi comitis de Percio frater, agitantis eum et adversus eum conspiratis regionis illius principibus, invito rege puero, et matre ejus reniti non valente, regno expulsus, cum paucis vix eorum evasit insidias, et ad nos navigio pervenit; qui non multum postea, valida correptus aegritudine, mortuus est, et Hierosolymis in templi Domini capitulo honorifice sepultus est.*“ – Guillelmus Tyrensis, Historia rerum gestarum in partibus transmarinis, XX;III in: PL, sv. 201, col. 0781C-0781D, ed. J.P. Migne, Paris 1855.
15. Ferdinand Oppl, citované dílo, str. 117.
16. John Julius Norwich, citované dílo, str. 336-340.
17. Ferdinand Oppl, citované dílo, str. 123.
18. John Julius Norwich, citované dílo, str. 342-345.
19. Ferdinand Oppl, citované dílo, str. 125-128.

20. „*domine Willelme, eadem gratia illustris rex Sicilie, quod amodo usque ad quindecim annos observabimus vobis et heredibus vestris et universo regno vestro et toti terre dominationis vestre veram et firmam pacem, et quod per nos vel per quoslibet alios mari vel terra vos predictum illustrem regem et heredes vestros aut regnum vestrum et terram dominationis vestre, sicut prescriptum et determinatum est, usque ad quindecim annos non invademus nec invadere faciemus.*“ – Friderici I. diplomata in: MGH, sv. 10;3;DDFI;694, ed. Heinrich Appelt a kol., Hannover 1985.
21. Tamtéž.
22. Francis Rapp, Svatá říše římská národa německého; od Oty Velikého po Karla V., Praha 2007, str. 142.
23. Ferdinand Opll, citované dílo, str. 148.
24. Tamtéž, str. 221.
25. Tamtéž, str. 275.
26. John Julius Norwich, citované dílo, str. 363.
27. Antony Bridge, Křížové výpravy, Praha 2000, str. 138-140.
28. John Julius Norwich, citované dílo, str. 368-381.
29. Tamtéž. K problému viz též H. Hunger, Die Normannen in Thessalonike, Die Eroberung von Thessalonike durch die Normannen (1185 n. Chr.) in der Augenzeugenschilderung des Bischofs Eustathios, Graz – Wien – Köln 1955.
30. Věra Hrochová, Miroslav Hroch, Křížáci v Levantě, Praha 1975, str. 173.
31. John Julius Norwich, citované dílo, str. 389-390.
32. Tamtéž, str. 396-397.
33. Tamtéž, str. 397-401.
34. Petrus de Ebulo, Liber ad honorem Augusti sive de rebus Siculis, I;9, ed. Kölzer, Becht, Jördens, Sigmaringen 1994, zdroj: internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it.
35. Pobřežní město v Kalábrii , severovýchodně od Reggio di Calabria.
36. Syn Richardova zesnulého bratra Geoffroye Plantageneta.
37. A. Bridge, citované dílo, str. 154-155. John Julius Norwich, citované dílo, str. 406-414. H. Krischke, Richard I. Lví srdce – mezi legendou a skutečností in: HO 9-10 (2007), str. 194-210.
38. Petrus de Ebulo, citované dílo, I;14.
39. Tamtéž, I;15-16.
40. John Julius Norwich, citované dílo, str. 419-421.

41. Slibu ze 14.2. 1193 poskytnout Jindřichovi proti Tankredovi z Lecce 50 galér a vlastní doprovod byl Richard podle H. Krischke 29. června ve Wormsu zproštěn, výkupné přesto poskytlo Jindřichovi prostředky k ovládnutí sicilského království. – H. Krischke, citované dílo, str. 203-207.
42. John Julius Norwich, citované dílo, str. 422-424.
43. Bratr zesnulého Waltera z Millu.
44. John Julius Norwich, citované dílo, str. 426-430.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo zmapovat vznik a osudy normanského panství v jižní Itálii a na Sicílii od příchodu Normanů po dobytí sicilského království Jindřichem VI. Vytvoření normanského státu značně napomohla napjatá politická situace na jihu Apeninského poloostrova, kdy o vliv na území soupeřila byzantská říše, místní langobardští vládcí, rodící se městské komuny a západní císařství. Znepřátelené strany potřebovaly k prosazení svých cílů asistenci válečníků, kterou jim poskytly normanské vojenské oddíly.

Normané zprvu netvořili jednotnou politickou sílu, která by s ostatními soupeřila o moc. Na jihu Itálie hledali válečníci uplatnění, které v dostatečné míře nenacházeli ve svých domovech na severu dnešní Francie. Bojovali za žold na všech stranách, ale snažili se u svých zaměstnavatelů zajistit dobré zacházení s Normany, bojujícími na protivníkově straně. S postupem času do země přicházeli další žoldníci, hledající obživu, takže se jejich počet zvyšoval.

Později začali za své služby získávat půdu, což jim umožňovalo při každém válečném konfliktu zvyšovat svůj vliv v regionu, dokud se Normané nestali rozhodující politickou silou. Největší význam se podařilo zprvu získat rodině Rainulfa Drengota, který také získal za vojenskou pomoc roku 1030 první území, a sice panství Aversa. Později byla tato rodina zatlačena do pozadí nově příchozími syny Tankreda de Hauteville. Uplatnili se zejména Tankredovi synové Vilém Železná Paže, Drogo a Humfred.

Robert Guiscard, nejstarší z Tankredových synů z druhého manželství, se dostal do čela Normanů po smrti svého bratra Humfreda na úkor jeho nedospělých synů. On a jeho bratr Roger pak dobyli zbylou část jižní Itálie na byzantské říši, ohrožované vnitřními nepokoji a seldžuckými Turky a Sicílii na Arabech, zaměstnaných vnitřními spory vládců na ostrově. Byzantská říše zažívala ve druhé polovině jedenáctého století období úpadku a nenašla dostatek sil k odražení normanského nástupu v jihoitalských provinciích, které ztratila. Na sklonku Guiscardova života byla válka přenesena dokonce na území Balkánského poloostrova a východní císařství bylo vážně ohroženo, napomohla mu však normanská opozice proti Robertovi mezi jeho neklidnými barony.

Normané se ve sporu císařů s papežem přiklonili na papežovu stranu a přijali od něj své země v léno. Z císařova pohledu šlo o akt uzurpace jeho práv, který nikdy neuznal, a který

stál na počátku nepřátelství, trvajících téměř po celou dobu existence normanského státu. Přes často nedobré vztahy se svatým stolicem pak byli Normané často papežovými klíčovými spojenci, jelikož svatý stolec nedisponoval silným vojskem. Ne vždy ale byla normanská pomoc přínosem, jak dokazuje vyplenění Říma během sporu o investituru mezi Řehořem VII. a císařem Jindřichem IV. Proti papeži se obrátil římský lid a Řehoř musel město spolu s Normany opustit, aby brzy poté zemřel v salernském exilu.

Ve vztahu k byzantské říši trvaly i po Guiscardově smrti nedůvěra a nepřátelství, protože samotná existence normanského státu byla založena na expanzi proti byzantskému území. Situaci nezlepšila ani první křížová výprava, ve které se vyznamenal Robertův nejstarší syn Bohemund z Tarentu. Měl velký podíl na úspěchu křížáků u Antiochie, jejíž prvním vládcem se také stal, ale po skončení výpravy vystupoval znovu nepřátelsky vůči Byzanci. Nedosáhl však žádného úspěchu a také jeho snaha zorganizovat křížovou výpravu proti byzantské říši skončila nezdarem. Za vlády Viléma I. podporovala byzantská říše vzbuřence proti normanskému králi, který pak odvetou proti ní vyslal vojsko. Jeho syn Vilém II. se pokoušel navázat přátelské styky s Komnenovci, ty se ale znovu ochladily, když ke králi navzdory předchozím ujednáním nedorazila byzantská nevěsta. Po nástupu západu nepřátelského Andronika Komnena v Konstantinopoli se Vilém II. rozhodl vojenským zásahem proti němu navázat na tradici Roberta Guiscarda. Byzantská říše se však po Andronikově pádu vzchopila k rozhodnému odporu a normanskou invazi porazila. V době bojů Tankreda z Lecce proti Jindřichovi VI. již bylo východní císařství zmítáno vnitřními problémy a do sporů o budoucnost normanského státu výrazně nezasáhlo.

Poměry na normanských územích byly po jejich vzniku rozdílné. Zatímco na Apeninském poloostrově požívali normanští baroni dostatek volnosti a nebylo snadné udržet jejich věrnost, Roger Sicilský měl na ostrově mezi svými muži nezpochybnitelnou autoritu. Ostrov dobyl a rozhodoval o odměně, ale na kontinentě přišel Robert Guiscard do již zavedených poměrů, které mu zabránily zemi centralizovat. Problémy se prohloubily po Guiscardově smrti, protože jeho nástupci nebyli dostatečně silnými osobnostmi a ztráceli vliv ve svém panství. Situaci zkomplikoval také spor o nástupnictví mezi Bohemundem z Tarentu a Rogerem Borsou. Ze sporu dokázal profitovat jejich strýc Roger Sicilský, který za podporu dosáhl od Rogera Borsy ústupků, a posílil tak své postavení.

Apeninský poloostrov byl sjednocen se Sicílií Rogerem II., který zemi zdědil po svém otci Rogerovi I. Podařilo se mu získat královskou korunu a upevnit moc po potlačení vzpoury na kontinentě, podporované císařem. Po Rogerově smrti nastalo opět období vnitřních nepokojů, které téměř připravilo o trůn jeho následníka Viléma I. Spiknutí byla zaměřena proti

neoblíbenému královi langobardskému úředníkovi Maiovi z Bari a po jeho zavraždění také proti Vilémovi. Král, který se jinak vladařským povinností spíše vyhýbal, ale v době ohrožení zmobilizoval své síly a nepřátele přemohl.

Ani po jeho smrti, v době nezletilosti Viléma II. a regentské vlády Markéty Navarrské, se situace na normanském dvoře neuklidnila. U dvora spolu soupeřili regentčini straníci a jejich oponenti, mezi kterými měli velký vliv bývalí úředníci Viléma I. Teprve po povstání a porážce Markétina kancléře Stefana z Perche nastalo období relativního klidu v království, trvající až do panovníkovy smrti.

V sicilském království vznikla za Rogera I. a Rogera II. kosmopolitní a na svoji dobu nábožensky tolerantní společnost, v království žilo kromě Normanů také hlavně langobardské, italské, řecké a arabské obyvatelstvo. Později nastaly problémy zejména s integrací Arabů, a to od doby vlády Viléma I., který po vzoru otce podporoval na svém dvoře vzdělané Araby. Tehdy se obětí křesťanských spiklenců proti králi stali mezi barony neoblíbení Vilémovi muslimští úředníci. Později následovaly další nábožensky motivované střety a islám na ostrově ustupoval rozpínajícímu se křesťanství západního ritu.

Před smrtí Viléma II. se zlepšily vztahy mezi sicilským královstvím a západním císařstvím, když se sňatkem s dcerou Rogera II. Konstancií stal dědicem země syn Fridricha Barbarossy Jindřich VI. Po Vilémově smrti nebyl Jindřich většinou domácí elity přijat a vládcem se s podporou papeže stal Tankred z Lecce, nemanželský syn nejstaršího ze synů Rogera II. Musel čelit mohutné Jindřichově invazi, která na rozdíl od předchozích zásahů císařů proti Normanům měla dlouhého trvání. Jindřichovi napomohlo k úspěchu zajištění Tankredova spojence, anglického krále Richarda I. Lví Srdce, při návratu z třetí křížové výpravy. Richard musel jako cenu za své propuštění mj. podpořit císaře v jeho dobývání sicilského království. Klíčovým momentem války se stala Tankredova smrt, když ještě před ním zemřel jeho starší syn Roger. Král po sobě zanechal kromě tří dcer nezletilého dědice Viléma III., za kterého měla zemi spravovat regentská vláda v čela s jeho matkou. Ta již nenašla dostatek sil, aby zastavila Jindřichův postup. Rodina Tankreda z Lecce byla sesazena a významná část elity, která Jindřichovi oponovala, pak byla obviněna z pokusu o císařovu vraždu a odstraněna. Pro sicilské království nastalo období vlády štaufské dynastie.

Význam Normanů pro tehdejší evropský svět spočíval v rozšíření křesťanské víry na Sicílii. Její dobytí bylo součástí procesu, při kterém se pod křesťanský vliv znovu dostala území, dobytá v minulých staletích při expanzi muslimských Arabů do jižních částí Evropy. Tento proces se týkal také Pyrenejského poloostrova a dočasně blízkého východu, jehož dobývání při první křížové výpravě se Normané také zúčastnili. Dobytí části severní Afriky za

Rogera II. se stalo pouze krátkodobou epizodou, Sicílie však součástí křesťanského světa zůstala.

Do dnešních dnů lze obdivovat osobitý styl umění na Sicílii v normanském období, který byl ovlivněn jak křesťanským, tak i řeckým a arabským uměním. V tomto ohledu vynikají stavby v Palermu, Cefalù a Monreale.

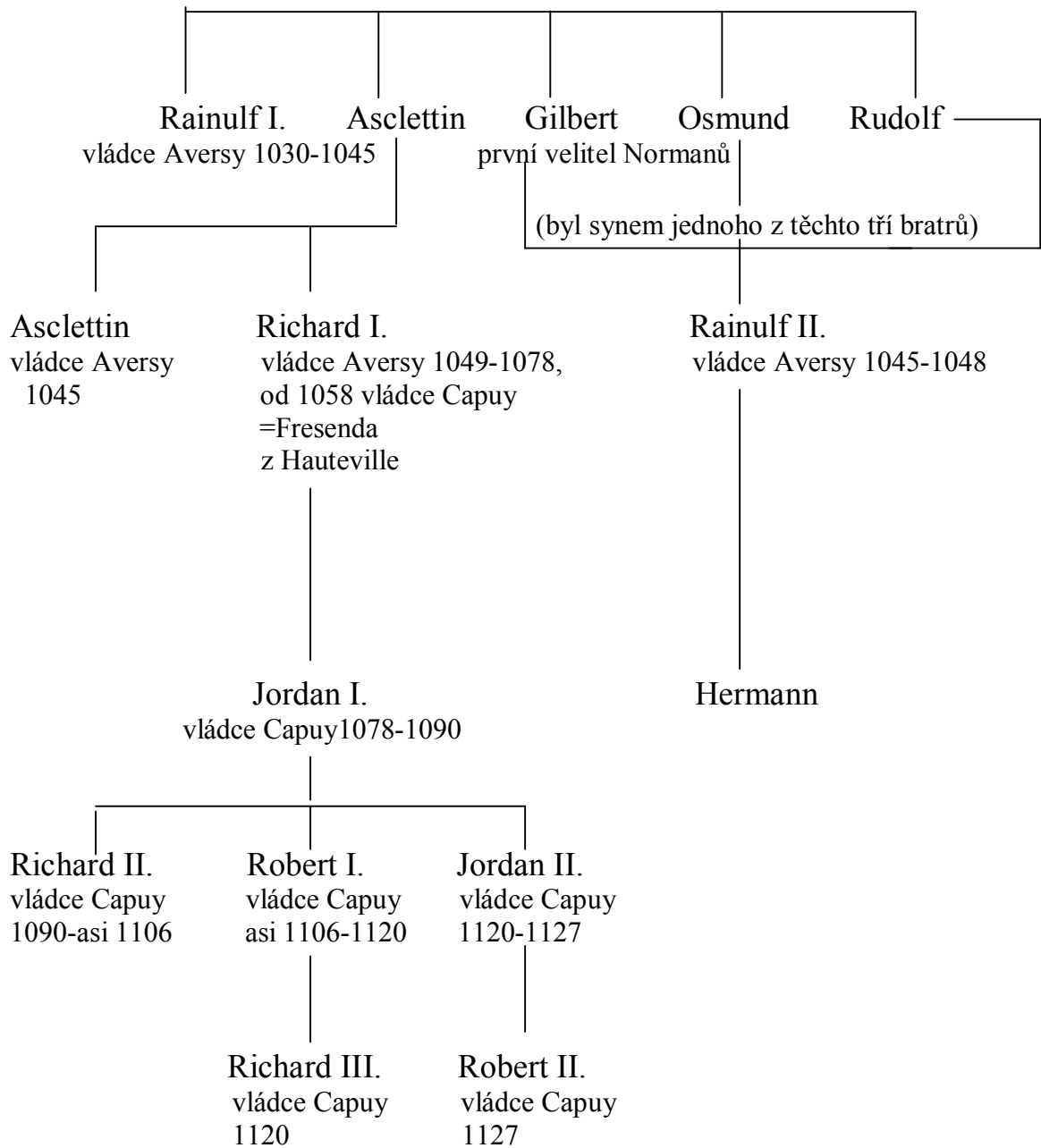
V současné době je problematika normanské vlády v jižní Itálii a na Sicílii v zahraniční historiografii již relativně detailně zpracována, přesto existují oblasti, které si zasluhují další bádání. Jsou jimi zejména „období klidu“ mezi jednotlivými vzpourami, které sužovaly normanský královský dvůr. Tato doba nebývá soudobými normanskými kronikáři podrobněji popisována, a je proto obtížné zrekonstruovat jejich události. Za zmínku rovněž stojí, že od prvního vydání dosud nejuznávanější komplexní historické práce o jihoitalských Normanech uběhlo již téměř čtyřicet let, a bylo by tedy vhodné sepsat nové dílo, obohacené o poznatky z novějších let.

V české historiografii na odbornou historickou publikaci, která by se podrobně zabývala dějinami jihoitalských Normanů, nebo alespoň na překlad takovéto publikace zahraniční, zatím čekáme. Historické bádání by se tedy mohlo vydat tímto směrem.

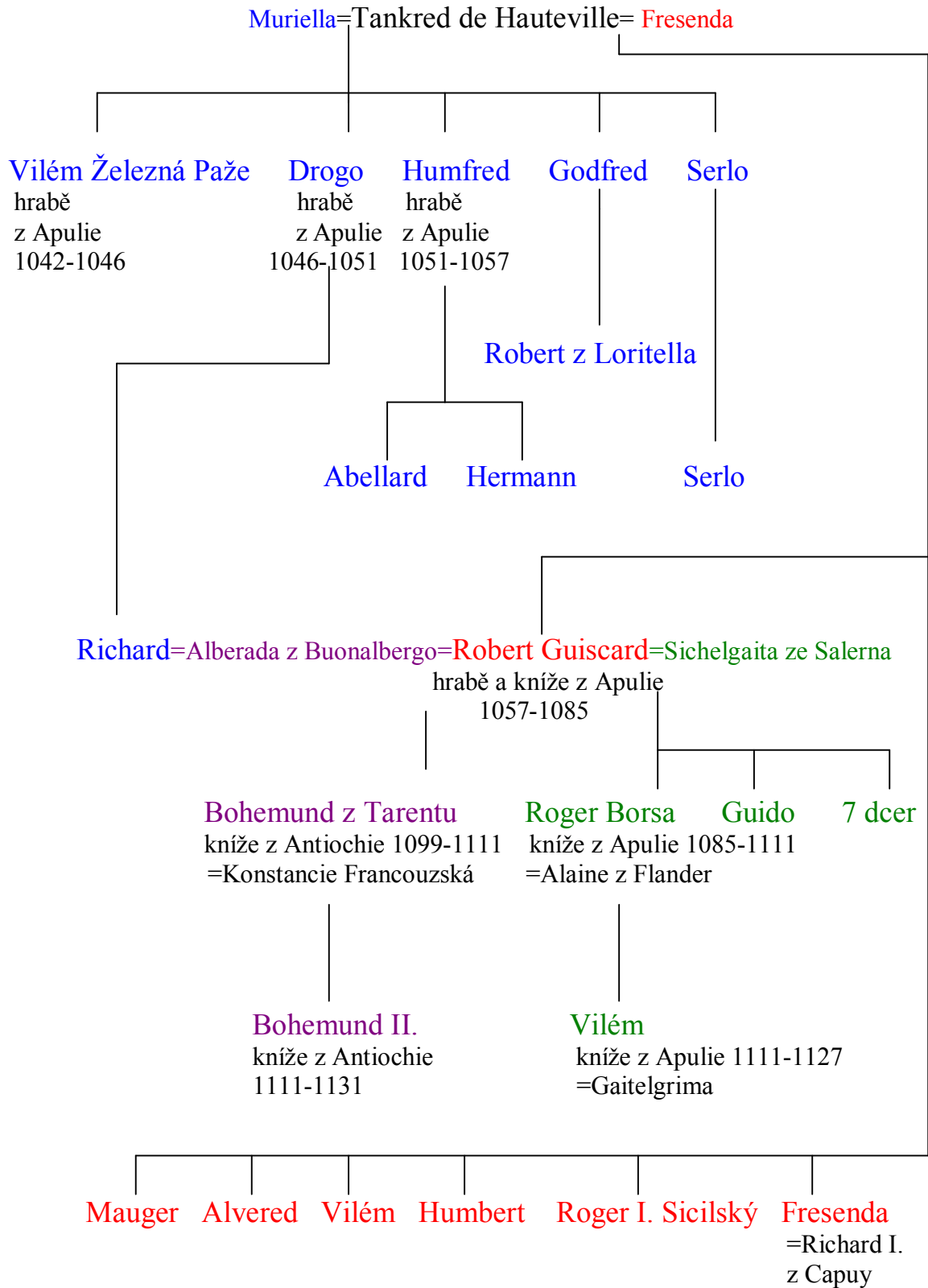
Normanské období je významnou součástí italských i evropských dějin, které ovlivnilo natolik výrazně, že rozhodně stojí za další výzkum i podrobnou prezentaci veřejnosti.

PŘÍLOHY

Rod vládců Aversy a Capuy¹

Rod de Hauteville

Rod sicilských Normanů²

Roger I. = Judita z Evreux, Eremburga z Mortain, Adelaide ze Savony
vládce Sicílie, zemřel 1101

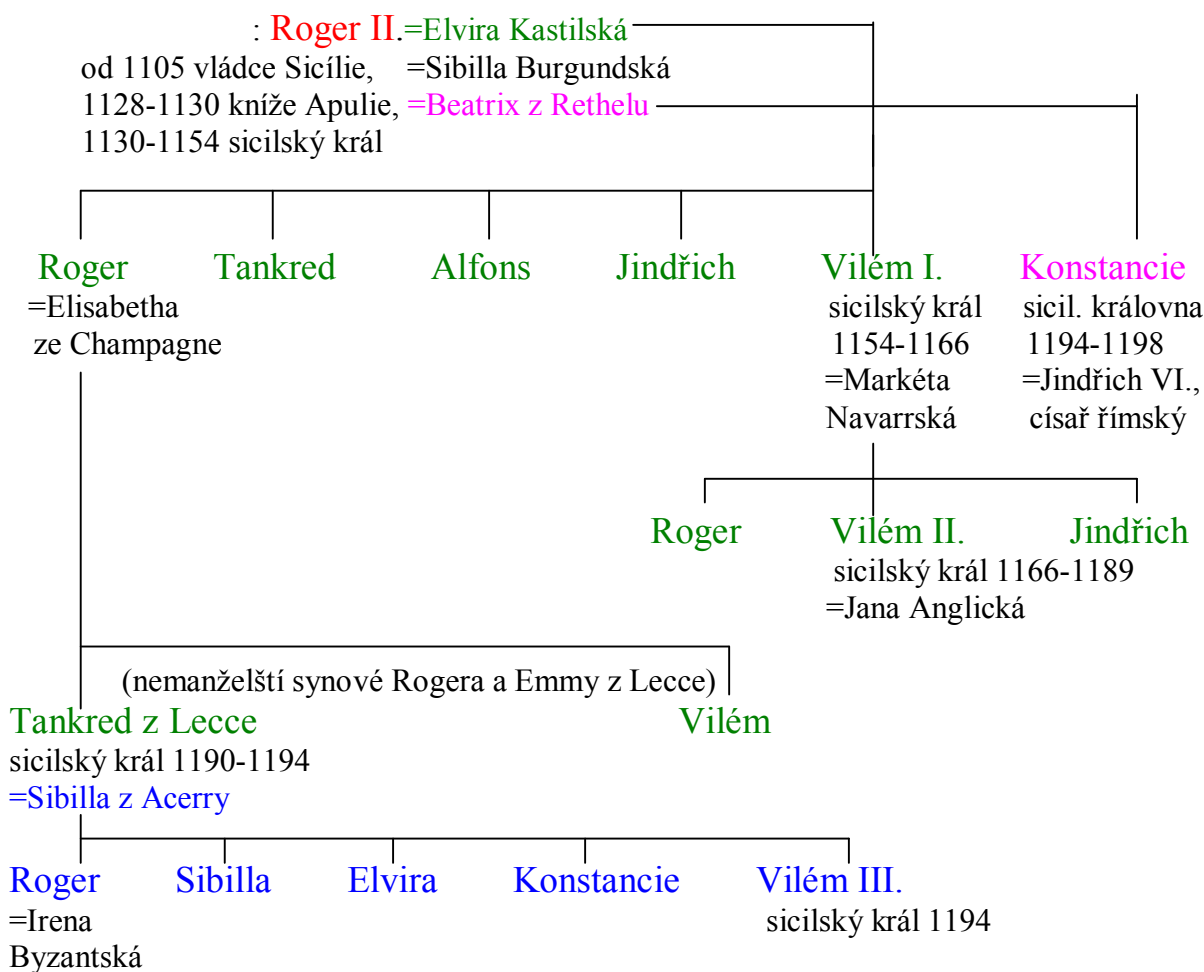
(nelegitimní): Jordan

(matkou Judita): Matylda = Raymond, hrabě z Toulouse   2 neznámé dcery

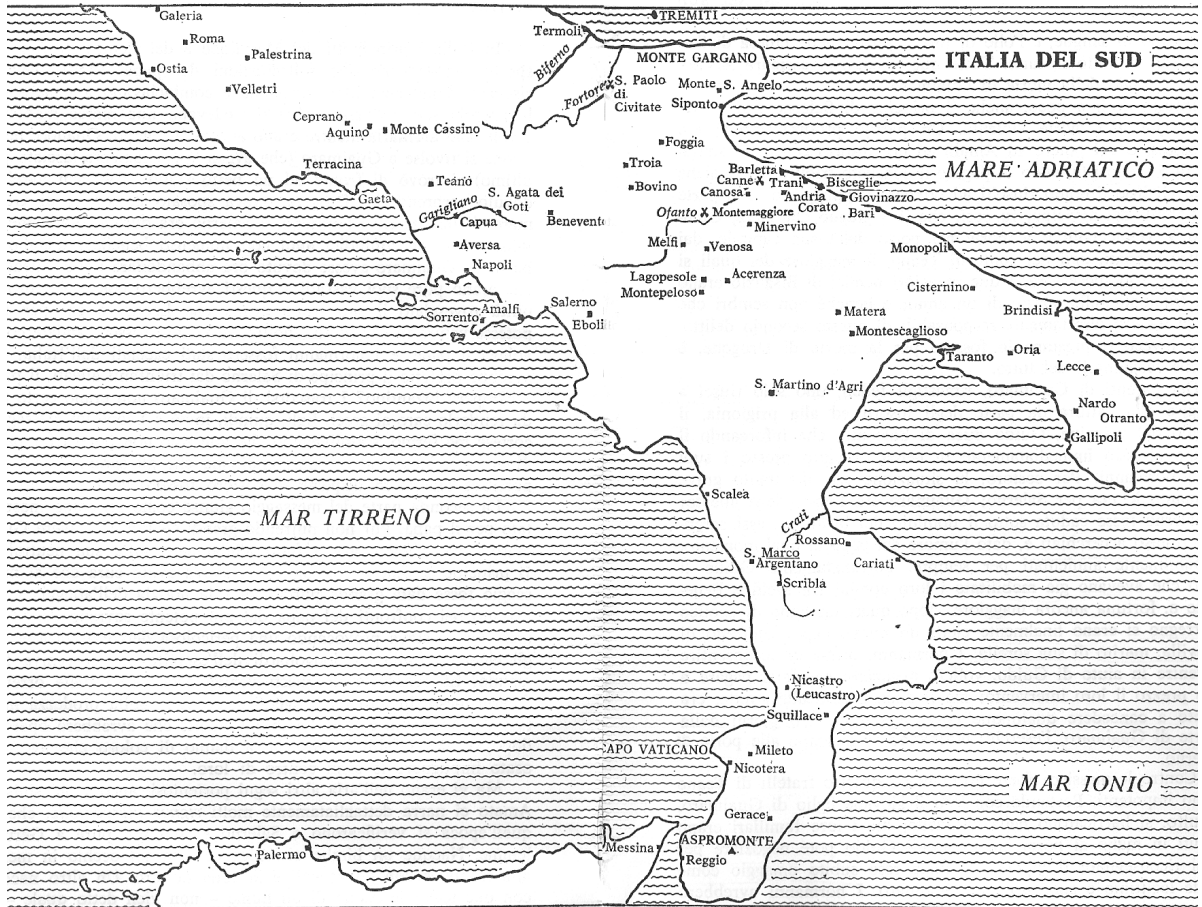
(matkou Judita nebo Eremburga): Godfred Mauger Konstancie Busilla další dcery
= Konrád, syn = Koloman, císaře Jindřicha IV. král uherský

(matkou Eremburga): Matylda = Rainulf z Alife

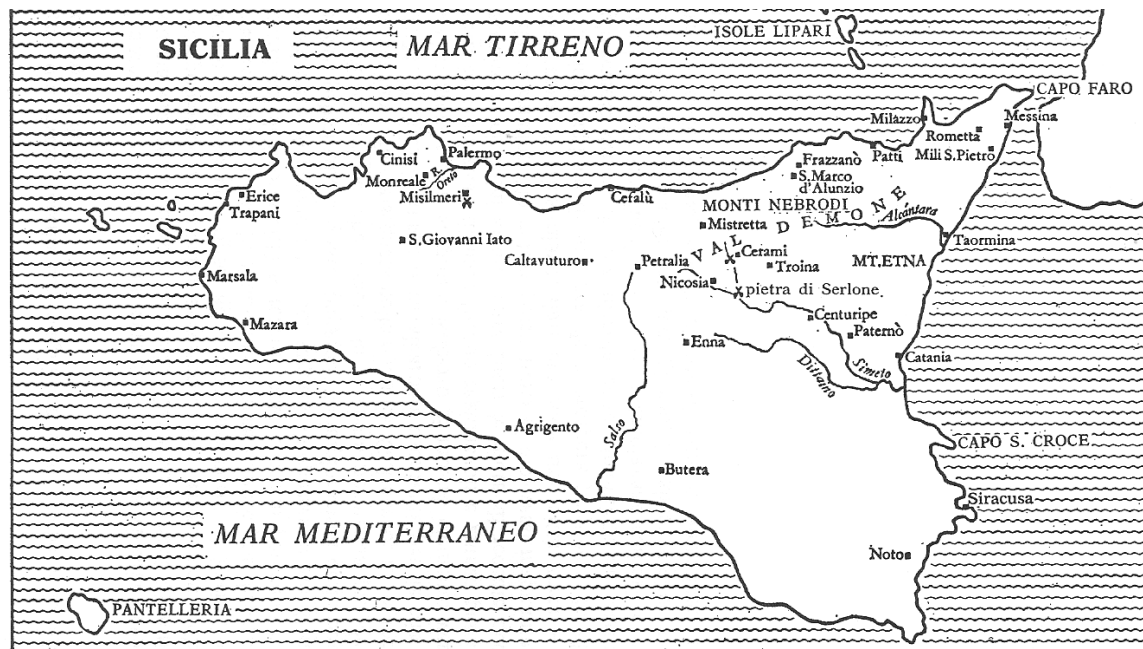
(matkou Adelaide): Simon
nominální vládce Sicílie 1101-1105, země ve správě Adelaide ze Savony

Jižní Itálie³

Sicílie⁴

Poznámky k přílohám

1. Rodokmeny vypracovány z: John Julius Norwich, *I Normanni nel Sud 1016-1130*, Milano 2007, str. 367-368 a John Julius Norwich, *Il Regno nel Sole, I Normanni nel Sud (1130-1194)*, Milano 2007, str. 434-435. V případě prvního rodokmenu většími písmeny uvedeni pokrevní příbuzní Rainulfa I., u druhého a třetího pokrevní příbuzní Tankreda de Hauteville. Barvou jsou pro lepší rozlišení zobrazováni potomci různých matek, pokud otec dětí byl ženat vícekrát. Členové rodu jsou uvedeni stejnou barvou i v následujících generacích, dokud se neobjeví případ více manželství u jedné osoby. V takovém případě je barva u dětí opět změněna dle barvy, kterou je uvedeno jméno jejich matky. Znak „=“ je uváděn v případě manželského svazku. Tituly a doba vlády jsou v zájmu lepší přehlednosti uváděny pouze zjednodušeně a ne zcela přesně, k jejich bližšímu určení viz text diplomové práce. Období vlády 1085-1111 v prvním rodokmenu se vztahuje k Rogeru Borsovi, nikoliv k jeho bratru Guidovi. V rodokmenech nejsou uvedeny některé méně významné osoby – viz poznámka č. 2.
2. Roger II. Měl kromě legitimních také nelegitimní potomky. Z nich je v diplomové práci zmiňován Simon z Tarentu a Simonův syn Roger Sclavus.
3. John Julius Norwich, *I Normanni nel Sud 1016-1130*, Milano 2007, str. 104-105.
4. Tamtéž, str. 198.

POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA

a) prameny

Aimé du Mont-Cassin, *Historia Normannorum*, ed. V. de Bartholomaeis, Roma 1935, zdroj: internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it.

Alexander Telesinus, *De Rebus gestis Rogerii Siciliae regis libri quatuor*, anglický překlad G.A. Loud, zdroj: internetové stránky univerzity v Leedsu: <http://www.leeds.ac.uk/history/weblearning/MedievalHistoryTextCentre/Telese%20Intro.doc>.

Anna Komnéna, *Paměti byzantské princezny*, z francouzské verze řeckého originálu s přihlédnutím k ruskému a anglickému vydání přeložila a doslovem opatřila R. Dostálová Praha 1996.

Le Assise di Ariano, ed. Ortensio Zecchino, Cava dei Tirreni 1984, zdroj: internetové stránky Unione Accademica Nazionale <http://www.uan.it/alim/letteratura.nsf/>.

Conradi III. et Filii eius Heinrici diplomata, MGH, sv. 9, DD;KIII, ed. Hermann Böhlau nachfolgers, Wien-Köln-Graz 1969.

Falco Beneventanus, *Chronicon Beneventanum*, ed. E. d'Angelo, edizioni del Galluzzo, Firenze 1998, zdroj internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it, ed. E. D'Angelo 1132;2;1.

Friderici I. diplomata in: MGH, sv. 10;1-3, DD;FI, ed. H. Appelt a kol., Hannover 1975-1985.

Fulcher ze Chartres, *Fulcheri Carnotensis Historia Hierosolymitana (1095-1127)*, ed. H. Hagenmayer, Innsbruck 1913. Použity přeložené úryvky z jeho díla v knize Věra Hrochová, *Křížové výpravy ve světle soudobých kronik*, Praha 1982.

Gaufredus Malaterra, De rebus gestis Rogerii Calabriae et Siciliae Comitis et Roberti Guiscardi Ducis fratris eius, II;1, ed. E. Pontieri, 1928, zdroj internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it.

Gregorius VII. Papa, epistolae in: PL, sv. 148, ed. J. Acurante, P. Migne, Paris 1878.

Gregorius VII. Papa, Investitura domini Gregorii papae, qua Robertum ducem investivit in: PL, sv. 148, S. Gregorii VII papae operum pars prima - registrum;VIII, ed. J. Accurante, P. Migne, Paris 1878, col. 575.

Guillelmus Apuliensis, Gesta Roberti Wiscardi, ed. M. Mathieu, Palermo 1961, zdroj: internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it.

Guillelmus Tyrensis, Historia rerem gestarum in partibus transmarinis in: PL, sv. 201, col. 0781-0781, ed. J.P. Migne, Paris 1855.

Heinrici II. Et Arduini diplomata in: MGH, sv. 3, DD;III, ed. Societas aperiendis fontibus rerum germanicarum medii aevi, Hannover 1900-1903.

Histoire anonyme de la première croisade, ed. L. Bréhier, Paris 1924. Použity přeložené úryvky z jeho díla v knize Věra Hrochová, Křížové výpravy ve světle soudobých kronik, Praha 1982.

Hugo Falcandus, Liber de regno Siciliae, ed. G.B. Siragusa, La Historia o Liber de regno Siciliae e la Epistola ad Petrum Panormitanae ecclesiae Thesaurarium di Ugo Falcando, Fonti per la storia d'Italia 22, Roma 1897, zdroj: internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it.

H. Hunger, Die Normannen in Thessalonike, Die Eroberung von Thessalonike durch die Normannen (1185 n. Chr.) in der Augenzeugenschilderung des Bischofs Eustathios, Graz – Wien – Köln 1955.

Innocentius II papa, epistula CDXVI ad Rogerium regem in: PL, sv. 179, Innocentii II pontificis Romani epistolae et privilegia, ed. J. Accurante, P. Migne, Paris 1878, col. 0478D-0479D.

Juramentum Roberti ducis in: PL, sv. 148, S. Gregorii VII papae operum pars prima - registrum;VIII, ed. J. Accurante, P. Migne, Paris 1878, col. 574-575.

Leo Ostiensis et Petrus Diaconus, Chronica Monasterii Casinensis, MGH, sv. 34, SS, ed. H. Hoffmann, Hannover 1980, str. 3-607.

Otonis episcopi Frisingensis Chronica sive Historia de duabus civitatibus in: MGH, sv. 45, Scr. Rer. Germ., ed. A. Hofmeister, Hannover - Leipzig 1912.

Petrus de Ebulo, Liber ad honorem Augusti sive de rebus Siculis, ed. T. Kölzer, G. Becht-Jördens a kol., Sigmaringen 1994.

Písemnosti z provenience neapolského archívu, relevantní k dějinám jihoitalských Normanů, zdroj: internetové stránky institutu atellánských studií www.iststudiatell.org.

Willelmi II. diplomata, zdroj: internetové stránky univerzity v Bambergu <http://www.hist-hh.uni-bamberg.de/WilhelmII/>.

b) literatura

H. Arbman, Vikingové, Praha 1969.

J. Bednaříková, Stěhování národů, Praha 2003.

A. Bridge, Křížové výpravy, Praha 2000.

Ch. Brooke, Evropa středověku v letech 962-1154, Praha 2006.

O. Capitani, *Storia dell'Italia medievale 410-1216*, Bari 2004.

O. Capitani, G. Galasso, R. Salvini, *The Normans in Sicily and southern Italy*, Oxford 1977.

Josef Deér, *Papsttum und Normannen, Untersuchungen zu ihren lehnsrechtlichen und kirchenpolitischen Beziehungen*, Köln 1972.

M. Caravale, *La monarchia meridionale: istituzioni e dottrina giuridica dai normanni ai Borboni*, Roma 1998.

J. Ehlers a kol., *Francouzští králové v období středověku*, Praha 2003.

A. Franzen, *Malé dějiny církve, Kostelní Vydří* 2006.

J. Le Goff a kol., *Encyklopedie středověku*, Praha 2002.

D. Hägermann, *Karel Veliký, Vládce Západu*, Praha 2000.

V. Hrochová, M. Hroch, *Křižáci v Levantě*, Praha 1975.

H. Jakobs, *Kirchenreform und Hochmittelalter 1046-1215*, München 1988.

H. Keller, *Otoni*, Praha 2004.

H. Krischke, *Richard I. Lví srdce – mezi legendou a skutečností* in: *HO 9-10 (2007)*, str. 194-210, Praha 2007.

J. Laudage, *Alexander III. und Friedrich Barbarossa*, Köln – Weimar - Wien 1997.

G. Musca a kol., *Il Mezzogiorno normanno-svevo visto dall'Europa e dal mondo mediterraneo, Atti delle tredicesime giornate normanno-sveve*, Bari 1997.

J. J. Norwich, *I Normanni nel sud 1016-1130*, Milano 2007.

- F. Opll, Fridrich Barbarossa císař a rytíř, Praha 2001.
- F. Rapp, Svatá říše římská národa německého; od Oty Velikého po Karla V., Praha 2007.
- P. Rossi, Storia d'Italia dal 476 al 1500, Milano 1971.
- A. de Stefano, La cultura in Sicilia nel periodo normanno, Bologna 1954.
- H. Takayama, The administration of the Norman Kingdom of Sicily, Leiden – New York – Köln 1993.
- D. Třeštík, vznik Velké Moravy, Moravané, Čechové a střední Evropa v letech 791-871, Praha 2001.
- M. Wihoda, Království Slunce; Jihoitalští Normané mezi státy, národy a kulturami in: Dějiny a současnost 6 (2003), Praha 2003, str. 13-16.
- B. Zástěrová a kol., Dějiny Byzance, Praha 1992.
- O. Zecchino, Les Assises de Roger II. in: Les Normands en Méditerranée aux XIe-XIIe siècles, Actes publiés sous la direction de Pierre Bouet et François Neveux, Caen 2001, str. 143-149.

Abstrakt

Práce „Normané v jižní Itálii a na Sicílii v 11. a 12. století“ obsahuje dějiny regionu v době od příchodu prvních normanských válečníků do nástupu štaufské dynastie. Líčí osudy normanských žoldnéřů, kteří propůjčovali vojenské služby znepřáteleným stranám jižní Itálie a postupně se stávali významnou vojenskou i politickou silou v regionu. Robert Guiscard dobyl jižní Itálii a ohrožoval byzantskou říši na Balkánském poloostrově, zatímco jeho bratr Roger I. přemohl Araby a obsadil Sicílii. Rogerův syn Roger II. ovládl ostatní normanské državy a získal královský titul, musel ale ve své zemi potlačit rozsáhlé povstání. Také za jeho nástupců bylo království postiženo vnitřními konflikty, které se ale podařilo překonat. Po smrti Viléma II. se rozpoutala válka o následnictví mezi císařem Jindřichem VI. a Tankredem z Lecce. Válku nakonec rozhodla Tankredova smrt, po které Jindřich dobyl sicilské království.

Klíčová slova: Normané, středověk, Itálie, Sicílie, sicilské království, 11. století, 12. století.

Summary

The diploma thesis entitled “The Normans in the Southern Italy and Sicily in the 11th and 12th Century” includes the history of the region from the arrival of the first Norman warriors to the accession of the Staufen dynasty. It describes the fortunes of Norman mercenaries who were providing their military services to the antagonized parties competing in southern Italy. Progressively, the Normans built important military and political power in the territory. Robert Guiscard conquered southern Italy and threatened the Byzantine Empire in the Balkan Peninsula while his brother Roger I defeated Arabians and seized Sicily. Roger II, son of Roger I, overruled the other Norman domains but he had to repress an extensive revolt in his land. During the rule of his successors, the Kingdom was struck by inner conflicts as well, but the successors managed to overcome these difficulties. On William II’s death, a war of succession broke out between Emperor Henry VI and Tancred of Lecce. Finally, the Tancred’s death made a decision of war. After that Henry VI conquered the Sicilian Kingdom.

Key words: Normans, the Middle Ages, Italy, Sicily, kingdom of Sicily, 11th century, 12th century.